

קובץ גליונות

פרשת ויצא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

כור המבהן על הש"ס כולו בע"פ שנערך ע"י רשת הכוללים "ש"ס אידן"
בראשות מרן ראש הישיבה הגרב"מ אזרחי שליט"א והגאון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב שלוחה לידידינו הנעלים
כמוהר"ר ר' יוסף אליהו ואביבה שמואל שיחיו
ממונסי, נוא יארק
לרגל שמחת נישואי בנם
החתן מרדכי נתן ג"י
עב"ג הכלה חנה תחזי'
בת הר"ר יעקב יצחק ומרים וולגלרנער שיחיו
מליקוואוד, נוא דזערזי
זכות הלימוד בקובץ מוקדש להצלחת הזוג
הצעיר ברוח ובגשם
ושיזכו לכל הברכות הכתובות בתורה
בברכה מרובה
מערכת "קובץ גליונות"

זמני השבת

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על המארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:00	5:14	5:52
בני ברק	4:14	5:15	5:48
קרית ספר	4:08	5:15	5:50
בית שמש	3:59	5:15	5:51
אופקים	4:09	5:17	5:51
חיפה	4:05	5:13	5:47

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

שהשמה במעונם

ברכת מזל טוב לידידנו החשוב הרבני הנגיד
הר"ר **שלום לרנר** שליט"א מאנטוורפן בעל מחבר ספר **"משמיע שלום"**
לרגל בואו לארץ ישראל לשמחת **הבר מצוה לנכדו** נ"י
יהי רצון שיזכה לרוות רב נחת מכל יוצ"ח.

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות השנה, ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

• ט"ז כסלו וישלח	• כ' שבט יתרו	• כ"ד ניסן שמיני	השבועות נשא	• ד' אב דברים
• כ"ג כסלו וישב	• כ"ז שבט משפטים	• א' אייר תזריע	• י"ד סיון בהעלתך	• י"א אב ואתחנן
• ל' כסלו מקץ	• ד' אדר תרומה	מצורע	• כ"א סיון שלח	• ב' אלול שופטים
• ז' טבת ויגש	• י"א אדר תצוה	• ח' אייר אחרי קדושים	• כ"ח סיון קרח	• ט' אלול כי תצא
• י"ד טבת ויחי	• י"ח אדר כי תשא	• ט"ו אייר אמור	• ה' תמוז חקת	• ט"ז אלול כי תבא
• כ"א טבת שמות	• כ"ה אדר ויקהל	• כ"ב אייר בהר	• י"ב תמוז בלק	• כ"ג אלול נצבים
• כח טבת וארא	פקודי	בחוקותי	• י"ט תמוז פינחס	וילך
• ו' שבט בא	• ג' ניסן ויקרא	• כ"ט אייר במדבר	• כ"ז תמוז מטות	• א' תשרי ר"ה ויו"כ
• יג שבט בשלח	• חג הפסח	• ז' סיון חג	מסעי	• חג הסוכות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

אננו... אבי 72 היתומים אננו.

כיווז הזון הקרוב
נחת מהלדים
להתקבל לישיבה אורה
פרנסה בריווח
רפואה שלימה
להינצל מכל הפגעים

**פסק ישיעה בקבר
החזון איש**

שאלה: האם אפשר להביא את
השמות של התורמים למורנו
הרה שליט"א שיפסוק
עליהם שיזכו בישיעה?

תשובה:

כן, וזאת אגדה אהובה
ואם יקרה לך ימנה נניח
אם לא שיהיה, דא זמנא

**"כן, ובלי נדר אשתדל
להתפלל עליהם בקבר מרן
ה"חזון איש" צוק"ל לכל מה
שצריכים בכל עניניהם."**

בכל אופני התרומה יש לציון מס' קרן:

6433

**פסק ישיעה בקבר החזון איש
לצרכי ישיעתכם הפרטית**

בס"ד

לכבוד
מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א
תרמתי סך:

לצרכי נישואי 72 היתומים

אבקש להעתיק

השם: שם האם:

הישיעה:

השם: שם האם:

הישיעה:

1-800-22-36-36

**ועד הרבנים
לעניני צדקה באוה"ק**

דְּבַר בְּעָתוֹ מִה טוֹב

הופיע הספר

דעת נוטה

ברך שני – בראשית

תשובות רבינו מרן הגר"ח
קניבסקי זצוקללה"ה
על פרשיות וירא, חיי שרה,
תולדות, ויצא
מחומש בראשית

נלקט מתוך עשרות אלפי
תשובות שהשיב בכתב ידו
ונופו על ידו בי"ג נפה

בתוספת מקורות וביאורים
בעריכת תלמידי חכמים
מופלגים רבני 'שיח אמונה'
בראשות בנו הגרי"ש
קניבסקי שליט"א

מכון להאדרת ספרי רשומה"ג
מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

להשיג בבית מרן זצוק"ל
או בחנויות הספרים המובחרות
לכמויות: מכון שיח אמונה 03-3077700

ניתן להזמין ע"י מערכת "קובץ גליונות"

במס': 053-3145900

מחיר הספר: 45 ₪ בלבד

(משלוח חינם ברחבי הארץ בכפוף למוקדי ההפצה)

בס"ד,

יצא לאור

ספר בינת אדם

ממדן המשגיח הגאון
רבי דן סגל
שליט"א

בעניני חנוכה

חידושים וביאורים
בעניני חנוכה

כמו"כ ניתן להשיג
ספר

מסילת ישרים

עם ביאור
חובת האדם
ממדן המשגיח
שליט"א

חכמה ודעת

מרינו המשגיח הגאון רבי דן סגל שליט"א

ניתן להזמין גם דרך מערכת "קובץ גליונות" במס' 053-3145900 משלוח חינם

קולמוס
הפצת ספרים שעובדת.

0722-441660

0722441670@gmail.com ☒ 02.970.7087

להשיג
בחנויות
הספרים
המובחרות

השנה מחלקים דמי רחנכה מיוחדים

שיח חנוכה ופורים – פנינים חידושים וביאורים בעניני חנוכה ופורים ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (מהדורה חדשה)

35 ש"ח

הארמון – יצירת פאר ובה עובדות מופלאות, פניני דעת וחכמה, אמרות מחכימות, וספורי גדלות מפרקי חייו של מרן ראש הישיבה הגדאי"ל שטינמן זצוק"ל

50 ש"ח

משולחנם של רבותינו – עובדות וסיפורים מופלאים על מרן עיני העדה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל ומרן יבלחט"א רשכבה"ג רבינו הגד"ג אדלשטיין שליט"א מלווה בתמונות

35 ש"ח

ניתן להזמין דרך מערכת ההפצה שע"י "קובץ גליונות" ולקבל במשלוח חינם

(בכפוף למוקדי ההפצה ברחבי הארץ)

להזמנות: 053-3145900

k.gilyonot@gmail.com

גיליון מס' 496 פרשת ויצא
תשפ"ג שנה אחת עשרה

להקדשות:

053-3145900

בברכת שבת שלום

יצחק גולדשטון

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח

"ונגד ללפנש"

רבינו זיע"א בארחות ישר (סי' ל') כתב: יש להתעטף בטלית על ראשו כל זמן התפלה [והוא סגולה ליראת שמים] ומקורו מדברי המ"ב (סי' ח' סק"ד) בשם הב"ח, אמנם יש לזה כמה טעמים ונבאר בס"ד.

א) בפשטות הוא דין בכבוד התפילה, וכמש"כ הרמב"ם (פ"ה מתפילה ה"ה) דרך כל החכמים ותלמידיהם שלא יתפללו אלא כשהם עטופים, וכבר נודע בשערים פסקו של רבינו זצ"ל דאף אם יפסיד לגמרי תפלה בצבור לא יתפלל בלי כובע וחליפה, [ורק כשיעבור זמן תפלה יכול להתפלל כך, וכלשון הרמב"ם פ"ה מתפלה דאם הי' דחוק או נאנס וכו' אין מעכבין], כמבואר בס' דעת נוטה תפלה סי' נ"ט, ושם בס' ק"ב שאל מרבינו שבהרבה מקומות בארץ ישראל לא הולכים כך ברחוב או לפני אנשים חשובים, וגם בארה"ב אין נוהגים כן וכו', והשיב רבינו: גם בזה"ל רוב האנשים נכנסים לאדם חשוב במעיל וכובע, והמבזין בטלה דעתו.

ב) במ"ב שם כתב וז"ל: וכתב הב"ח דצריך שיהא הטלית על ראשו מתחלת התפלה עד סופה, עכ"ל, והנה אי"ז לשון הב"ח, אלא לשון הא"ר בשם ס' עדי זהב כת"י, אבל לשון הב"ח הוא: שראשו יהא מכוסה בטלית של מצוה כל שעה שלא יהא רגע בגלוי הראש כל זמן שהטלית עליו, עכ"ל. ומשמע מדבריו שהוא הידור בכבוד הציצית, וכ"כ הב"י וז"ל: ואפשר דהכי קאמר יכסה ראשו בענין שלא יהא בגלוי ראש מטלית של מצוה שצריך שיכסה ראשו בציצית לקיים מצות ציצית מן המובחר, עכ"ל וכן יש להוכיח ממה ששנה הרמב"ם דין זה גם בה' ציצית (פ"ג הי"א) גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וצ"ב מה זה שייך למצוות ציצית, ואולי י"ל שהוא כמו שהביאו מרבינו זצ"ל בס' שמענו כן ראינו (ח"א פ"ב ס"ד) משבת קי"ז ב' הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא, וכיון שיש לפניו טלית של מצוה ראוי שתשמש לו גם למצוות עיטוף של כבוד התפילה.

ג) במ"ב שם הביא עוד טעם ע"פ קבלה וז"ל: כתוב בכוונות האר"י ז"ל היה מכסה הטלית על התפילין של ראש ועיין ס"ס כ"ז דעכ"פ לא יכסה לגמרי. ואמר רבינו בשם מרן הקה"י ז"ל שהכוונה היא לכסות רק את הקשר ע"י הטלית, אבל הבית עצמו צריך שיהא מגולה כדאי' בשו"ע סי' כ"ז ס"א, וחילוק זה הוא רק כשלוש תפילין אבל בשו"י"ט יש לכסות לגמרי, וכ"כ רבינו בד"נ (ציצית סי' מ"ד) בשבת וי"ט או במנחה ומעריב יכסה עד העינים.

אמת מה נהדר היה מראה רבינו ז"ל תמיד מאד מאד להיות מעוטף בטלית על ראשו, וגם בחום המעיק בשבתות הקיץ, [עם מה שרבינו נזר עצמו מכל אמצעי צינון, כדי לפרסם את איסור השימוש בחשמל המיוצר תוך חילול שבת וחילול ה' רח"ל], וגם לרבות מנורת הלוקס שבערה בגז מעליו, מעולם לא זחה טלית של מצוה מעל ראשו הן בתפילות והן בבריתות, וכמעט ולא ראוהו בטלית על כתפיו [זולת כשהי' הולך למרחקים לסנדקאות בשבת עם הטלית והכובע]. וכן בחזקה הקבועה לרבינו עוד בבית מדרשו של מרן החזו"א זצ"ל, להיות ש"ץ בכל מנחה של שבת [אם אין חיוב], היה ניגש תחילה עם טלית בלא עטיפה כשהכובע לראשו, ואח"כ היה הבעל קורא נוטל ממנו הט"ג לקרות בתורה, ולפני שמו"ע היה מתעטף גם על ראשו].

עוד הקפיד תמיד רבינו זצוק"ל לסגור כפתורי מעיל הפראק בעת הליכתו ברחוב, וכנראה טעמו היה כמש"כ במס' ד"א זוטא (פ"ה) בארבעה דברים ת"ח ניכרים בכוסן בכעסן ובעטיפתם, וברש"י שבת (ע"ז ב') דרך ת"ח לעטוף סודר.

עוד שמעתי מרבינו זיע"א שכתבו האחרונים שלא לכפתר צד שמאל על צד ימין דמנהג גויים הוא ובחוקותיהם לא תלכו, גם ע"פ קבלה יש להגביר ימין שהוא חסד על שמאל שהוא דין, ואפשר לזהר בזה בנקל ולהפוך הכפתורים וגם לו היפכום, וכן הי' נוהר בזה אביו ז"ל, אבל מנהג מרן החזו"א בזה לא ידוע לו עכ"ד, (אכן בארחות רבינו ח"ב עמ' רצ"ו כתב בשם הקה"י שמרן החזו"א זצוק"ל הקפיד מאד על זה).

מדור זה מוקדש לע"נ הרבנית ברכה רבקה ב"ר שלמה אריה רוזנברג הכ"מ

לקבלת השמן:

053-3145900

שמן זית מהודר משיירי מצוה שהיה תלוי בניו סוכה

בסוכת מרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

הופיע ויצא לאור חלק נוסף מסדרת הספרים "דעת נוטה" תשובות רבינו מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל על פרשיות וירא, חיי שרה, תולדות, ויצא, ניתן להזמין במס' 053-3145900 מחיר 45 ₪ בלבד משלוח חינם (בסופו למוקדי הדפסה)

בימים אלו מתקיים יריד מכירות מיוחד ע"י מערכת הפצת הספרים שע"י קובץ גליונות" במלאת 5 שנים להסתלקותו של מרן ראש הישיבה הגר"א"ל שטינמן זצוק"ל לקבלת הקטלוג המלא ניתן לפנות לכתובת: k.gilyonot@gmail.com

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלַּי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"

פרשת וישלח - שלושים לפטירת הגה"צ רבי חיים וואלקין פרשת וישב - שנה ב' למדור הפופולארי "שנים קדמוניות"
פרשת וישב - הסבא מנובהרדוק רבי יוסף יואל הורביץ (י"ז כסלו)

מדור שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת שנה שניה

פרשת מקץ - רבי צבי פסח פראנק (כ"א כסלו) גליון חנוכה - מרן הגרא"ל שטיינמן בעל 'אילת השחר' (כ"ד כסלו).

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להג"ל

מרן הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל ה"אבן האזל"

הבן שנולד בזקנותו

כאשר הגיע ספרו של רבינו "דרך חכמה" על קדשים מבית הדפוס, היה שרוי בשמחה רבה. וסיפר כי שמע פעם מחברותא של רבי איסר זלמן, שיום אחד לעת זקנותו אמר לו רבי איסר זלמן בשמחה, מגיע לי מזל טוב, נולד לי בן.

והתפלא החברותא מאוד, והסביר לו הגרא"ז שנולד לו עוד חלק באבן האזל... (רשימות הגר"ג הוויגסברג).

חתנו רבי יצחק מאיר בן מנחם (פצי"נר)

חתנו של הגרא"ז - הגאון רבי יצחק (פצי"נר) בן מנחם היה אב"ד בפתח תקוה, ומח"ס 'משנת המלך' על הרמב"ם. רבינו הכירו מהשנים שלמד בישיבה בפתח תקוה. ובשמחת הנישואין של רבינו הוא הגיע ושהה זמן ארוך כשהוא מבקש לשמוע את כל הדרשה שהחתן הכין.

לימים, כאשר השתתף רבינו בשמחת אירוסים אחד מנכדיו ביקש לשמוע את הדרשה. החתן הגיב בהתנצלות שלא טרח להכין משום שממילא אף אחד אינו מקשיב, נענה רבינו: איך יכול לדעת, הנה בחתונה שלי היה אחד שביקש לשמוע את כל הדרשה מבלי להפסיד כלום, היה זה החתן של רבי איסר זלמן... לכן לכל הפחות לסעודת החתונה תכין דרשה...

ההיכרות של רבינו עם הגרא"ז (שנלב"ע בעת היות רבינו אברך צעיר כבן עשרים ושש) היתה כבר בנערותו, כשהתלווה פעם אל אביו הגדול לביקור בביתו. ואחרי כן גם היה אצלו כמה פעמים, כשאחד מהם היתה בשליחות מאביו.

ובהוראת אביו - כאשר ראה אותו בירך עליו ברכת "ברוך שחלק" בשם ומלכות.

אבן האזל

בחיבוריו של רבינו הוא הרבה מספרי אבן האזל, ונושא ונותן בדבריו. ראה בדרך אמונה הלכות שמיטה (פ"י ה"ט בהה"ל ד"ה ודין) ובהלכות מעשר (פ"ג הכ"ד ד"ה המוצא, ובהה"ל שם אות י"ג) שמביא מדבריו בחלק ג' הלכות קנין, וכן בדרך חכמה בהלכות בית הבחירה וכלי המקדש מביא פעמים רבות מחידושי אבן האזל על הלכות עבודה.

רבי איסר זלמן מלצר "האבן האזל"

אמורא ששמו "אנא"

סיפר רבינו שבאחד הפעמים שהיה בביתו של רבי איסר זלמן, שמע ממנו משמו של הגר"א זי"ע, לבאר את דברי הגמרא בסוף מסכת סוטה 'אמר לי רבי יוסף לתנא לא תיתי ענוה דאיכא ענוה' והתימה ידועה, שאמר על עצמו שהוא העניו הגדול. ואמר משמו של הגר"א שהכוונה לאמורא ששמו היה "אנא".

ולמים כאשר סיפר זאת רבינו, הוסיף: אני מסופק אם אכן הדברים יצאו מפי הגר"א כי אין בנמצא אמורא ששמו כן, ואמנם יש דבר דומה, בירושלמי שבת פ"ו ה"ה נזכר אמורא ששמו 'אנן', אבל גם שם יש גורסים "חנן", ואולי הגר"א גרס שם אנא.

ונשאל רבינו, מדוע לא אמר את הדברים בפני הגרא"ז, והגיב: הלא אין זה דרך ארץ שאני יאמר דבר כזה בפניו. בינו נא! (ספר כל משאלותיך עמוד רצ"ו).

שיעור שלם בשמו

סיפר רבינו שכשלמד בישיבת לומז'א בפתח תקוה, שמע תקופה מסוימת שיעורים ממרן הרב שך, והוא היה מזכיר הרבה מהרב מברסק ומרבי איסר זלמן. ופעם אחת הוא אמר שיעור שלם שכולו דברים מרא"ז, ולא הוסיף עליו כלום!

רבי איסר זלמן וחתניו - רבי יצחק בן מנחם ורבי אהרן קוטלר

רבי אביעזר פילץ (עומד) חתנו של רבי יצחק בן מנחם, עם רבינו, בשמחת אירוסין לרבי קלמן אתרוג

בקשה חשובה לקוראינו שיחיו'

ברצוננו לעקוב אחרי דרכו של רבינו בכתיבת "שמות רחובות" על שמם של רבנים.

ולכן מי שזכה להתכתב עם רבינו לפני שנת תשס"ב, ומתגורר ברחוב שנושא שם של רב כגון מלצר, דסלר, ורנר, נשמח אם יוכל להמציא לנו העתק של המעטפה בה רשם רבינו את כתובתו.

05331-45900

או במייל: ig0533145900@gmail.com

בתודה מראש

מערכת דברי שי"ח

יצחק גולדשטוף

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

כאן חיסרון ב'תמיד', כי תמיד פירושו כל הזמן שאפשר. וכך מתבאר גם מדברי התוספות (ראה בהערה).

ולכן לולי הדרשה מהפסוק במועדו שאפילו בשבת, היינו חושבים שלא מקריבים קרבן תמיד בשבת, ואף שזה רק ששה ימים – חוץ משבת, זה גם כן נקרא תמיד, כי תמיד נקרא לפי מה שאפשר.

ולכן החיזוק תמיד צריכים על ידי לימוד המוסר, אפילו שבשני ושבת לא עוסקים בזה, אבל עדיין זה נקרא תמיד, כי עושים מה שאפשר.

החיזוק בשבת מהתפילות והמזמורים

אך יש להוסיף עוד בזה, כי אמנם בשבת אין סדרי מוסר קבועים בישיבות, אבל יש חיזוק אחר, מהתפילות של שבת, שמתפללים הרבה תפילות מיוחדות על רוחניות: אתה קידשת, קדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך, וטהר לבנו לעבדך באמת, וכן כל המזמורים שמוסיפים בתפילה, מזמור שיר ליום השבת, ולכה דודי, וכל הלכו נרננה, הם כולם דברי חיזוק ואמונה, וכל נוסח התפילות של שבת, מעריב ושחרית, מוסף ומנחה, הכל משפיע ונותן חיזוק.

וגם במוצאי שבת יש תפילה מיוחדת שמוסיפים בשמונה עשרה 'אתה חוננתנו', ובה מבקשים הרבה בקשות על רוחניות, ומסיימים בבקשה מיוחדת, שנוכח להיות 'מדובקים ביראתך', והיינו תפילה על יראת שמים, שנהיה מדובקים, יראת שמים עם דבקות! ודבקות פירושה שהיראה דבוקה באדם כל רגע בלי הפסק, דבקות ביראת שמים, על זה התפילה במוצאי שבת, והתפילה עצמה משפיעה ונותנת חיזוק. וכן כל המזמורים משפיעים.

אך כמובן זהו רק אם חושבים על מה שאומרים, ומבינים את פירוש המילים הפשוט, אז זה משפיע ונותן חיזוק.

ויש עוד ענין בלימוד המוסר, וכבר דיברנו על זה, שאמרו חז"ל (יומא לח, ב) הבא ליטרה מסייעין אותו, מי שבא ליטרה זוכה לסייעתא דשמיא ברוחניות, ואם לומדים מוסר זה נקרא 'בא ליטרה' ויש סייעתא דשמיא, כי אדם הלומד מוסר, למה הוא לומד ומה מטרתו בזה? כי הוא רוצה להתחזק, ורוצה להוסיף יראת שמים, ומידות טובות, אהבת תורה ועסק התורה, וזה נקרא בא ליטרה שמסייעין אותו ויש סייעתא דשמיא לחיזוק.

דבקות בתורה מביאה לכל המדרגות

ובמסילת ישרים הביא את הברייתא של רבי פינחס בן יאיר כיצד מגיעים לכל המדרגות, זהירות וזריזות, עד רוח הקודש ותחיית המתים, וכתב שם (פרק ד-ה) שקודם מתחילים עם תורה, וכפי שהקדים רבי פינחס בן יאיר ואמר: תורה מביאה לידי זהירות!

ומה הפירוש 'תורה', כמה תורה ואיזו תורה נקראת 'תורה בשלמות' שמביאה את האדם לשלמות? – להיות כל הזמן בדבקות המחשבה בתורה, הדבקות המקסימאלית, בלי היסח הדעת מדברי תורה.

* משיעורו של רבינו שליט"א, ביום ראשון השבוע:

בתוס' יבמות דף ד' ע"א הקשו מדוע אין לומדים מייבוס לכל התורה כולה שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, כמו שמצות עשה של ייבוס דוחה לא תעשה של אשת אח. ותיצו "דשאני אשת אח דמצוותו בכך, ואי אפשר בענין אחר לקיים מצות ייבוס, דאם לא כן בטלה מצות ייבוס".

והנה בגמרא דף ה' ע"ב רצו ללמוד שעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מפסח ומילה ותמיד שדוחים שבת, ולפי דברי התוס' אמנם בפסח ומילה מובן שלא נחשב 'מצוותו בכך' מפני שאפשר לקיים גם שלא בשבת, אבל בתמיד אם לא יקריבו בשבת לכאורה כבר אין זה 'תמיד', כיון שאינו בכל יום, ומדוע לא נחשב שמצוותו בכך להקריב גם בשבת, שאם לא כן יחסר ב'תמיד'.

אכן באמת הרי מצינו בגמרא פסחים דף ע"ז שהוצרכו לדרשה מיוחדת שקרבן תמיד דוחה את השבת, ממה שנאמר 'במועדו', ולכאורה מדוע לא נלמד ממה שנאמר שניים ליום עולה 'תמיד' שצריך שיהיה תמיד בכל יום ואפילו בשבת, שאם לא יקריבו בשבת כבר אין זה תמיד.

ומבואר ומוכח מזה שגם 'תמיד' לא צריך להיות ממש בכל יום, אלא תמיד בכל זמן שאפשר, ולכן לולי הפסוק במועדו היה אסור להקריב בשבת ואף על פי כן נחשב 'תמיד' כיון שהוא תמיד בזמן המותר. ולכן גם קרבן תמיד לא נחשב 'מצוותו בכך' להקריבו בשבת, כי אפשר להקריב גם שלא בשבת ועדיין זה נקרא 'תמיד' כיון שמקריבים תמיד בכל הזמן שאפשר.

ברוח חיים על פרקי אבות (פ"א משנה א') מובא מעשה שהיה עם ה"יזי שישב ועסק בתורה עם התלמידים, ובאה אשה אחת לבקש שיתפלל עבור בנה הילד שהיה חולה, ואמר לה כי אינו יכול להפסיק מהלימוד לתפילה, אבל הזכות של עסק התורה יהיה לרפואת הילד, ובאמת הילד הבריא.

וכן עכשיו, הגאון רבי שמעון בעדני שליט"א חולה, וזקוק לרחמי שמים, וזכות עסק התורה שלנו, תלמוד תורה דברים, יהיה לזכותו של הרב, החולה **רבי שמעון בן חביבה**, לרפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל.

החיובים במעשים, בדיבור, במחשבה ובלב

הנה יש הרבה חיובים שהתורה מחייבת, ובהם חיובים במעשים, מצוות שעושים במעשה, וגם בדיבור, יש מצוות כגון קריאת שמע ותלמוד תורה שהם בדיבור, כמו שכתוב ודיברת בס, וגם במחשבה, כגון אמונה, אנכי השם אלוקיך, שהמצוה היא להאמין, אמונה בעשרת הדיברות.

וכמו כן יש גם חיוב על טבע הלב, שיהיה לב טוב, עם מידות טובות, וכך כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (ז, ג) שיש חיוב על ה'ידעות', והיינו מידות, שיהיו מידות טובות, ואם יש איזה חיסרון במידות צריך לתקן את המידות, ויש עצות איך לתקן את הלב, שהלב יהיה לב טוב, יותר ממה שהיה קודם.

ואם כן יש שני צדדים: מעשים טובים או מעשים רעים. דיבורים של מצוה או דיבורים אסורים. מחשבות של מצוה או מחשבות אסורות. מידות טובות או מידות רעות. והחיוב הוא לחזק את המידות הטובות, המעשים והמחשבות הטובות, ולהמשיך בהם ביתר חיזוק. ועל המעשים הרעים והמחשבות הרעות צריך לחזור בתשובה, ולתקן את ההנהגה בפועל.

והנה כיצד עושים תשובה, והאיך מתקנים את המידות, הרי יש יצר הרע, על המעשים ועל המחשבות, וכיצד אפשר להתגבר על היצר הרע? העצה לכך היא לימוד ספרי המוסר, שספרי המוסר משפיעים חיזוק, לקיים את המעשים הטובים, ולחזור בתשובה מן המעשים הרעים.

הצורך בחיזוק תמיד בכל יום

ובגמרא ברכות דף ל"ב אמרו, ארבעה צריכים חיזוק, ופירש רש"י שם מהו חיזוק? שיתחזק אדם בהם "תמיד ובכל כוחו", ויש להתבונן מה נקרא 'תמיד', האם הכוונה בכל רגע, או בכל יום, או בכל יומיים, מה זה תמיד?

והנה מצינו בקרבן התמיד שנקרא תמיד והוא בכל יום, ואמנם הוא פעמיים ביום, תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים, אך יש גם תמיד שהוא פעם אחת ביום, כמו מנחת חבייתו של כהן גדול, שהיא פעם ביום, ונאמר עליה (ויקרא ו, יג) "מנחה תמיד" [ויעוין בזה ברש"י בתחילת פרשת תצוה].

אם כן גם החיזוק שכתב רש"י **צריכים חיזוק 'תמיד'**, היינו **לכל הפחות פעם אחת ביום, שבכל יום צריכים חיזוק**, והדרך לזה כאמור היא על ידי לימוד המוסר בכל יום, שזה משפיע ונותן את החיזוק, ובכל יום מקבלים עוד השפעה ועוד השפעה ומוסיפים חיזוק תמיד. ורש"י כתב גם 'בכל כוחו', היינו לעסוק בחיזוק כפי הצורך להשפעה, כל אחד לפי הצורך שלו לחיזוק – באיכות החיזוק, והכמות היא בכל יום, כפי הצורך בשביל החיזוק.

והנה בישיבות יש סדר מוסר בכל יום, חצי שעה לפני תפילת מעריב, אבל ביום ששי ושבת אין סדר מוסר קבוע, ויש להתבונן אם כן היכן היתמיד, הרי זה לא תמיד, וחסר החיזוק התמיד, מאחר שאינו בכל יום.

'תמיד' – לפי הזמן שאפשר

אבל באמת 'תמיד' נקרא כאשר הדבר נעשה בתמידות בכל הזמן שאפשר, גם אם אינו ממש בכל יום, וכך גם בלימוד המוסר, ביום ששי ושבת אי אפשר לעסוק בסדר מוסר קבוע, כיון שעוסקים בצרכי השבת, ואמנם באלול יש סדר מוסר גם לפני מנחה, אבל הסדר הקבוע בלילה אי אפשר שיהיה בששי ושבת, וכיון שאי אפשר ועושים את כל מה שאפשר, זה גם כן נקרא תמיד.

והראיה לזה מקרבן התמיד, שמקריבים תמיד בכל יום – וגם בשבת, ובגמרא פסחים דף ע"ז למדו כן מדרשה מיוחדת שנאמר 'במועדו' ואפילו בשבת, ומשמע שאלמלא דרשה זו לא היינו יודעים שצריכים להקריב קרבן תמיד בשבת, ואף על פי שנאמר שניים ליום עולה 'תמיד' והרי תמיד זה בכל יום, ואם לא מקריבים בשבת זה כבר לא בכל יום, מכל מקום היינו חושבים שכיון שאי אפשר להקריב בשבת מחמת איסור מלאכה שיש בזה, כבר אין

יראת העונש – פחד מעונשי שמים

ויראת העונש פירושה לדעת שיש עונשי שמים בעולם הבא וגם בעולם הזה, יש חטאים שנענשים כאן בעולם הזה, כגון דברים שבין אדם לחברו וחילול השם (ענין קידושין דף מ'), ויש חטאים שנענשים בגיהנום בעולם הבא.

ומה יותר גרוע, האם גיהנום בעולם הבא או עונשים בעולם הזה? הנה בעולם הזה יש ייסורים שהגוף לא יכול לסבול אותם, ואינו מחזיק מעמד בייסורים כאלה, אבל הנפש חזקה יותר מן הגוף, והנפש סובלת גם את הייסורים הקשים ביותר שהגוף לא יכול לסבול אותם, והרי הגיהנום זה ייסורי הנפש, כשהנפש כבר בלי הגוף, והנפש קיימת וסובלת את הייסורים האיומים ביותר, ייסורי הנפש שאין לנו מושג מה הם.

ובגמרא אמרו (ברכות נז, ב) שהאש של גיהנום היא פי ששים מהאש שלנו, והנה אש שלנו זה דבר שמרגישים בחוש שזה שורף וכואב, והגיהנום הוא פי ששים מזה, והיינו לא רק שזה כפול ששים, אלא זה משהו אחר לגמרי, והוא באיכות אחרת לגמרי, כמו דבר שבטל בששים, ייסורי הנפש שאין לנו מושג מה הם, והנפש קיימת וסובלת את הייסורים.

ואמרו חז"ל (עירובין יט, א) כי הנפש בגיהנום מצדיקה את הדין ואומרת ריבונו של עולם יפה דנת יפה זכית יפה חייבת ויפה תיקנת גיהנום לרשעים וכו', כי הנפש מבנה שזה מגיע לה, ומבנה שזה לטובתה, כי הגיהנום מרפא את הנפש. ואחרי לכל היותר י"ב חודש בגיהנום, הנפש כבר נקייה, ויש גן עדן של תענוגי הנפש, שהם גם כן תענוגים שאין לנו מושג ואינו יכולים לתאר מה הם, כמו שנאמר (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים וזולתך!

התועלת והצורך בלימוד המוסר

אבל למעשה כיון שהתבלין הכי חזק נגד היצר הרע הוא עסק המוסר, לכן יש יצר הרע שלא ללמוד מוסר, ולכן יש כאלה שלא מבינים את זה, עד כמה הכרחי עסק המוסר, ויש גם אנשים חשובים, שלא מבינים מה הצורך ההכרחי בלימוד ספרי המוסר, כי היצר הרע נלחם ומפריע להם.

וכבר סיפרתי על בעלי משפחה שהתחילו ללמוד בכל יום קצת מוסר, ומרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר פעם שאפילו חמש דקות ביום זה גם משפיע, אם לומדים כל יום בקביעות חמש דקות בספר מוסר, ובעלי משפחה סיפרו שהתחילו ללמוד בכל יום קצת מוסר, ובבית ראו שהאווירה השתנתה, והנתיחה ארוכה יותר נעימה בבית, והרגישו על ראש המשפחה שהוא אדם אחר, ושאלוהו מה קרה וכיצד השתנית, שאתה אדם אחר לגמרי, והתברר כי הוא עוסק בספרי מוסר.

אבל היצר הרע מפתה שלא לעסוק במוסר, וגם בשיבות, לא כל אחד מבין את הצורך ללמוד מוסר ולהקפיד על סדר המוסר.

ואחזור על מה שכבר סיפרתי בעבר, מעשה בבחור צעיר, בגיל של ישיבה קטנה, שהיה אנוס ומוכרח לעבוד, מצד המשפחה, שלא הבינו את חשיבות התורה, והכריחוהו לעבוד בשביל הפרנסה, ולא היה יכול ללמוד בישיבה, אך בסוף היום הוא היה בא לישיבה ולמד מוסר חצי שעה בסדר המוסר שלפני מעריב, ושאלתי אותו מדוע הוא לומד דווקא מוסר ולא גמרא? ואמר כי הוא מרגיש שלומד המוסר מחיה מתחזק אותו יותר מהגמרא.

והסוף היה שזכה לסייעתא דשמיא בזכות המוסר שלמד, ומן השמים גלגלו שכבר לא היה מוכרח לעבוד, וזכנס ללמוד בישיבה קטנה ואחר כך בישיבה גדולה, וכבר התחתן והקים את ביתו וממשיך לעסוק בתורה, וכיום הוא מזכה הרבים בתורה ויראת שמים! כל זה בזכות היבא ליטהר של חצי שעה מוסר. וזהו המעלה של עסק המוסר.

וחבל שלא כולם יודעים את המעלה, ואת הצורך והתועלת הגדולה שיש בזה, שיהיה קביעות של ספרי המוסר. וכאמור היצר הרע מפתה ומפריע במיוחד לזה, כי המוסר הוא התבלין הכי חזק כנגדו, ולכן יש אפילו אנשים חשובים שלא מבינים את זה, שיש צורך ללמוד בכל יום איזה קביעות של מוסר, ולכל הפחות כמה דקות, אבל בקביעות יום יומית, שאז זה משפיע, וכמו שנאמר (ענין אדר"נ פ"ו) אבנים שחקו מים, אם זה קביעות יום יומית – זה משפיע, ולא כולם יודעים את זה. **זהו כוחו של היצר הרע.**

אבל מי שכבר יש לו סייעתא דשמיא להבין, והוא כן עוסק בחיזוק תמיד בכל כוחו בספרי המוסר, הוא באמת מאושר וחי חיים מאושרים, אשריך בעולם הזה, ואמרו באבות פרק ששי כך היא דרכה של תורה פת במלא ומים במשורה וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, והיינו במיעוט תענוג, שזה לתתחילה, והוא אחד מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם. כך הדרך לכתחילה וזו המציאות, שמיעוט תענוג נותן חיים מאושרים בעולם הזה, אשריך בעולם הזה.

אך הדרך לזה היא על ידי קביעות ספרי המוסר. יהי רצון שכל כלל ישראל יזכה שיהיה להם את ההבנה הזו לעסוק בספרי מוסר.

ובגמרא עירובין דף נ"ד הובא בזה הפסוק (משלי ה, יט) באהבתה תשגה תמיד, ופירש רש"י: בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה, ע"כ. והיינו שמרוב אהבת התורה, נעשה האדם כמו 'שוגה' שאינו בר דעת ושוכח מכל עסקיו.

והביאו בגמרא שם דוגמא לזה מרבי אלעזר בן פדת, שהיה מן האמוראים והיה מרא דאתרא דירושלם אחרי רבי יוחנן (כדאיתא בנדה דף כ', ו) והוא היה יושב ועוסק בתורה בשוק התחנות של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי, והיינו שהיה שקוע כל כך בתורה ועוסק כל הזמן בתורה, ומתוך לימודו הלך מהשוק העליון של ציפורי למעלה, והשאר שם את סדינו (היינו הבגד העליון) ושכח אותו מרוב שהיה שקוע בלימודו. **זה נקרא באהבתה תשגה תמיד, וזהו תורה בשלמות.**

הדבקות בתורה של רבי ברוך בער

וגם בדורות האחרונים היה דבקות בתורה כזו, כמו שמסופר על מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, שהיה עם דבקות כזו שהראש היה תפוס בתורה עד שלא היה יכול להפסיק מלחשוב בזה, ופעם אחת היה מעשה שהגיעו לשאול אותו עצה באיזה ענין, והוא שמע את דברי השואל, אך לא הצליח להתרכז להבין את השאלה, כי הראש היה תפוס בתורה ולא הצליח להסיח דעת מהתורה, כזו דבקות בתורה! וזהו הדרגה של באהבתה תשגה תמיד.

ולכן באמת היה מעשה, שבזמן שהגרמנים ימ"ש כבשו את פולניה וליטא, בכל מקום שנכנסו רצחו והרגו את כל היהודים, אבל כשנכנסו לקמניץ, ששם היה מקום מגוריו של רבי ברוך בער, הם לא נגעו ביהודים לרעה, ואמרו שכל מה שרבי ברוך בער רוצה הם יתנו לו, הרוצחים האכזריים האלה, שבכל מקום שהגיעו הרגו את היהודים, בקמניץ זה היה אחרת, ואמרו שיתנו לרבי ברוך בער מה שהוא רוצה, ומה הסיבה לזה? **כוח התורה!**

וזהו מה שנאמר (דברים כח, י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עליך ויראו ממך', כשעמי הארץ רואים את קדושת התורה, כי שם השם נקרא עליך, הם מפחדים, ויראו ממך, ועמי הארץ זה הגויים, לא עם ישראל, אלא עמים אחרים, כשהם רואים כי שם השם נקרא עליך הם מפחדים, פחד! ואצל מי זה היה? אצל רבי ברוך בער, שהיה עם דבקות כזו בתורה, על ידי זה היה שם השם נקרא עליך ויראו ממך, וגם הגויים האכזריים ביותר לא יכולים לעשות שום דבר, והם ביאיץ אוגיס, ואין להם שום אומץ לעשות משהו כל זמן שהוא נמצא בעיר. וזהו הכוח של דבקות בתורה.

היצר הרע נלחם בעיקר נגד תורה

והנה תורה בשלמות בדרגה כזו כמו שהזכרנו מרבי ברוך בער, הרי זה קשה מאד, וצריך בזה מאד להילחם כנגד היצר הרע, כי היצר הרע מתגבר במיוחד נגד תורה, ונלחם עם כל הכוח שלו נגד עסק התורה, מפני שהתורה היא התבלין כנגדו, ולא אכפת ליצר הרע שאדם יעשה הרבה מצוות ומעשים טובים, והעיקר שלא יעסוק בתורה, כי אז היצר הרע שולט.

וכן הביא בקובץ הערות להגר"א וסרמן (בביאורי אגדות על דרך הפשט) בשם החפץ חיים: 'ודוגמת זה במלחמת היצר אשר הקב"ה העיד בראיתי יצר הרע בראיתי לו תורה תבלין, ושום כלי זין אחר לא יצלח נגד היצר הרע רק לימוד התורה כמו שהאריך בזה במסילת ישרים... לכן היצר הרע מתחזק ומתאמץ לבטל מלימוד התורה יותר מכל המצוות, וכן **שמעתי מפה קדוש רבינו בעל החפץ חיים בזה הלשון: לא אכפת לו ליצר הרע שיהודי יצום ויבכה ויתפלל כל היום ובלבד שלא ילמוד!**'

תורת היראה תבלין ליצר הרע

ולכן מובא במשנה ברורה סימן א' בשם קדמונים, שתבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו לימוד ספרי המוסר, שהם גם כן דברי תורה, ויש בהם הרבה דברי חיזוק ליראת שמים ולמידות טובות, וזהו התבלין שמועיל באופן ישיר נגד היצר הרע.

ואמנם גם לזה היצר הרע לא מסכים, אבל **אם יש סדר קבוע יש סייעתא דשמיא**, ובישיבות יש סדר מוסר קבוע, וכשעוסקים בזה בקביעות הרי זה בא ליטור שמייעין אותו, וזוכים לסייעתא דשמיא כנגד היצר הרע.

ולכן סדר המוסר שבישיבות אינו מידת חסידות, אלא הוא ממש הדבר היחיד נגד היצר הרע, וגם למי שאינו לומד בישיבה, סדר מוסר קבוע זה הדבר היחיד וההכרחי ביותר כדי שהתנהגות תהיה בשלמות.

הכוח הכי חזק נגד היצר הרע זה יראת שמים ופחד, ומה היא יראת שמים? היראה הפשוטה זה יראת העונש, ואמנם הרמב"ם (הלכות תשובה י, א) כתב שיראת העונש היא מדרגה קטנה מאד ששייכת לנשים ועמי הארץ, אך כבר אמר רבי ישראל סלנטר שבזמנינו גם יראת העונש היא מדרגה גדולה שאינה פשוטה, והלואי שיהיה לנו יראת העונש.

לעילוי נשמת

רבי **ישעיה** ב"ר **משה** זצ"ל

נלב"ע ט"ו אלול תשפ"א

תנצב"ה

לע"נ מרת **פנינה הענא פערל קרליץ** ע"ה

בת הר"ר **נחמן הכהן** ז"ל

נלב"ע ד' כסלו תשע"ב - תנצב"ה

נדבת בנה הר"ר **נחמן הי"ד**

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת

הרב **אליעזר** ב"ר **יצחק קיסטר** זצ"ל

נלב"ע ז' כסלו תשע"ח

תנצב"ה

מנחת דבר פרשת ויצא

מרבינו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו (כ"ח י"א)

עי' בילקוט שהאבנים ששם יעקב סביב ראשו היו אבני המזבח שעקד בו אברהם את יצחק. וקשה איך נכשל יעקב בהנאה מן ההקדש. ובזית רענן למג"א תירץ שהיא הנאה שלא כדרך. אבל אין תירוץ המג"א מספיק לדעת תוס' בסנהדרין פ' א' שמעילה בהקדש אסורה גם שלא כדרך הנאה (ונחלקו עליו תוס' פסחים כ"ו א' גבי הנאה מצילו של היכל כאשר האריך בזה בספר שער המלך).

ולפי דרך הקושיה יש לתרץ שהוא כתרנגולת שמרדה שאמרו בגמ' חולין קל"ט שיצאה מידי מעילה. וכיון שעברו ימים רבים ולא ידוע לבני אדם שאבנים אלו של גבוה הם אינם תחת יד הקדש. ואמנם תרנגולת שמרדה היא קדושת בדק הבית, וצ"ע אם אמרו כן גם בקדושת הגוף עי' רשב"א שם וברש"י ד"ה במקדיש. ועי' חזו"א בכורות י"ח י"ז בתחילת דבריו. (ועי' עוד בדין אבני היכל שנשרו שפקעה קדושתן אם הוא גם באבני מזבח).

וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה (כ"ח י"ח)

אסור להקים מצבה בשום מקום, וכדכתיב ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' וגו' וביאר הרמב"ם בפ"ו מהלכות ע"ז ה"ו דמצבה הוא בנין גבוה של אבנים או של עפר שהיה מנהג העובדים עבודה זרה לבנות ולהתקבץ עליו לעבודתם הרעה. ולכן הרחיקנו הכתוב שלא נעשה כמוהו אנחנו.

וכתב הרמב"ן דכבר פירשו רבותינו (ע"ז נ"ג ב') ההפרש שבין המצבה למזבח, שהמצבה אבן אחת והמזבח אבנים הרבה ונראה עוד שהמצבה תעשה לנסך עליה נסך יין וליצוק עליה שמן, לא לעולה ולא לזבח, והמזבח להעלות עליו עולות ושלמים, ובבאם לארץ נאסרה עליהם המצבה מפני ששמו אותה הכנענים להם לחק יותר מן המזבחות, אף על פי שכתוב בהם את מזבחותם תתוצון, או שלא רצה לאסור הכל, והשאיר המזבח שראוי לנסך ולקרבות.

והנה בשו"ע לא הועתק לאו זה דלא תקים, ועי' שו"ע יו"ד קע"ח ס"א דלא יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהם רבים כמו שהם עושים, ע"ש. והחילוק בין הלאו דלא תקים מצבה לדין הנ"ל דלא לבנות מקומות וכו', דבנית כעין היכלות וכו' איסורו הוא לכל מטרה שהיא אם נעשה הבנין כעין בניני העכו"ם, ולא דמצבה הוא רק למטרת עבודה אם עבודת ד' או להגדיל ע"ז, וכן אין צורת הבנין לשם כנסי' לתוכו, שאל"כ היו אסורים כל בתי כנסת אלא אצלו וכמב' בלשון הרמב"ם. וערמב"ן עה"ת מש"כ בגדר לאו זה ולכא' יש בזה פלוגתא, ועי' בחינוך מצוה תצ"ג ובמג"ח, - וכן בצורתה נחלקו. [ולאחר שהקימו לכא' ג"כ עוברים על ההתאספות אצלה, מיהו ל"מ לאו על כך, ועי']. ויל"ע לענין אחרים מקימים לו, עי' בהשג' רמב"ן לסהמ"צ מל"ת סוף מ"ה.

ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה (כ"ח י"ח)

יעקב יצק שמן נס על המצבה, ויש לבאר, דהנה כאשר יעקב הלך לבית לבן מובא ברש"י (פרק כ"ט פסוק י"א) שאלפיז בן עשיו רדף אחריו במצוות עשיו אביו להורגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו ולא הרגו. אמר לו מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת. שמן לא היה שמן זית, אלא שמן נס.

ולפי זה לא היה ליעקב באותה שעה שום רכוש, שאת הכל נטל אליפז, וכמובן שגם לא היה לו שמן זית בשביל ליצוק על המצבה שהעמיד לפני ה'. והשמן שיצק על המצבה, מביא הרמב"ן (פסוק י"ז) מפרקי דרבי אליעזר

שכתב שירד לו שמן מן השמים בשביל ליצוק על האבן. א"כ השמן הזה לא היה "שמן זית" אלא שמן נס, ושמן נס אינו נחשב לשמן זית, ולכן כאשר התרגום כתב רק שיצק שמן על ראשה, ולא כתב שהשמן היה שמן זית. משום שבאמת השמן לא היה שמן זית, אלא שמן נס.

אבל בפרשת וישלח מדובר לאחר שיעקב חזר מבית לבן, ובאותה שעה הוא כבר היה מרובה בנכסים, ובוודאי שהי' לו שמן זית אמיתי בשביל ליצוק על האבן, ולכן הוסיף שם התרגום יונתן שהשמן שיצק היה שמן זית. ובאמת עיקר הדברים כבר מדוקדק במדרש, דהכא בפרשת ויצא (פרשה ס"ט אות ח') כתב המדרש, "ויצוק שמן על ראשה, שופע לו מן השמים כמלא פי הפך". ובפרשת וישלח (פרשה פ"ב אות ו') כתב המדרש, "יצוק עלי' שמן, כמלא פי הפך". ולא הוסיף שהשמן היה שופע לו מן השמים. ובפירוש מהרז"ו כתב, דהכא לא היה לו כלום עימו, לכן הוצרך שיושפע לו מן השמים שמן. אבל בפרשת וישלח שהיה בעיר במקום ישוב בעושר וכבוד כבר היה לו שמן, ולא היה צריך לנס שיושפע לו שמן מן השמים, ולכן כתב רק שיצק שמן כמלא פי הפך, אבל הנס הזה שהיה שופע לו שמן מן השמים לא היה.

וידר יעקב נדר אם יהיה אלו עמדי ושמרני בדרך הזה (כ"ח כ"ב)

בנדרים כ"א א' איתא דרבי טרפון סבירא לי' שלא ניתנה גזירות אלא להפלאה, שצריך שתהי' הקבלה דבר מפורש ומוחלט, ולא דבר מסופק. ודינא דרבי טרפון קשה מכל נדרים של יעקב אבינו ע"ה, ועוד יפתח חנה וידר ישראל, וצ"ב לחלק בין נדרי ממון לנדרי איסור.

וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (כ"ח כ"ב)

המוצא מציאה שדינה דהרי אלו שלו ואינו חייב להחזירה אלא משום לפנים משורת הדין, לכאן' אינו צריך ליתן ממציאיה זו מעשר כספים קודם שמחזירה, אע"פ שמעיקר הדין היא שלו ויש כאן רוח ממון שצריך ליתן ממנו מעשר, מ"מ יש לומר דאין זה "הישר והטוב" לעשר ולמעט מהחזרת האבדה לבעלים, ופשטא דמילתא לא משמע כן שיהי' מחויב במעשר כשמחזיר האבדה לפנים משורת הדין.

ותען רחל וגו' העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו (ל"א י"ד)

פירש רש"י כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים. משמע דאין בת יורשת עם הבן בבן נח יעו"ש, (מיהו י"ל דלאו דינא קאמרו אלא מנהגא שנהגו כן שם, אע"פ שלא הי' כדת שנצטוו עליו בן נח). [ועיין רמב"ם ריש פ"ו מהל' נחלות אין אדם וכו' לפי שנאמר בפ' נחלות והיתה לבנ"י לחוקת משפט לומר וכו', ולפ"ז (אם ננקוט כפשטות דברים אלו) י"ל דבגוי לכאורה יהני תנאי לעקור הירושה, (ויל"ע במש"כ ברמב"ם פ"ב מה' אישות ה"ט ובנו"כ, ובתשובת הרמב"ם פאה"ד סימן ה' ול"ע כעת שם). ולפ"ז יש לדון להנ"ל, ודו"ק. (ויל"ע במש"כ בספר חידושי מרן ריז"ה פ"ו מה"נ ודו"ק)].
ויעוי' שיטת רש"י יבמות ס"ב א' דבת כבן בעכו"ם, ולפי"ז צע"ק למ"ד ב"ב ט"ו ע"ב דאיוב.

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת ויצא תשפ"ג

הלכות תפילה חלק א' - תפילת וותיקין

(נכתב ונערך ע"י חכמי ורבני הכולל שע"י 'מרכז התורה תשובות והנהגות' מיסודו של מרן רבינו שליט"א)

שבזמנינו שרוב הציבור מתפללים לאחר הנץ יש גם מעלה להתפלל לאחר הנץ שהוא לאחר שרוב הציבור מתפללים (וכמבואר בגמ' בע"ז שזהו שעת רצון לאחר שהתפללו רבו העם שכבר נתעורר מידת הרחמים, ועי' במג"א ס"ס תקצ"א). ועוד נראה דכיון שיש לנו מבוכה כיום בזמן הנץ, אם זהו נץ לפי חשבון, או נץ הנראה, או הופעת כל השמש (כדעת כמה מגדולי הספרדים) ונחלקו בזה גדולי עולם זצ"ל, ואין בידינו להכריע, לכן מחוסר ידיעה לבד לא נהגו הרבה גדולים להתפלל בנץ, וישנם עוד כמה טעמים לזה. (תשובות והנהגות ח"א סי' ס"ו, ח"ה סי' מ').

קריאת שמע לפני הנץ

ד] נראה שגם מי שאינו מתפלל תפילת וותיקין, מ"מ ראוי לו לומר קריאת שמע בלבד לפני הנץ כדי לצאת שיטת הרבה ראשונים שזמן ק"ש הוא דוקא קודם הנץ. ויש להתנות ולומר שאם קעת הוא מצוה מן המוכרח יוצא עכשיו, ואם מצוה מן המוכרח בק"ש שיקרא אח"כ (ברכותיה בתפילין) רצונו לצאת אח"כ, ואם מצוה בשניהם רצונו לצאת בשניהם. ובזה מרוויחים בקריאה ג' דברים, ראשית דלדעת הרמב"ם ופר"ח אין לקרוא ק"ש לכתחילה לאחר הנץ, ושנית דלדעת הירושלמי אסור לאחר לקרוא ק"ש וכמבואר בביאור הגר"א שם ובמ"ב סי' נ"ח (ס"ג), ושלישית דע"פ סוד ענין גדול לקבל עליו עול מלכות שמים לפני הנץ, שכל היום במורא.

ומה טוב אם יכול להניח תפילין בשעת אמירת ק"ש קודם הנץ שלא יהא בגדר מעיד עדות שקר, אכן בדיעבד מבואר בהגר"ז שם שיקרא ק"ש גם בלי תפילין ואח"כ יניחם כשמתפלל. וראוי להשתדל לומר הק"ש לפני הנץ אחרי ברכת התורה, שיש לומר שברכת התורה לפנינו מועיל כברכה על ק"ש. וכמו"כ יש הידור לומר לאחר הק"ש לפני הנץ "ממצרים גאלתנו ה' אלקינו ומבית עבדים פדיתנו כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת וים סוף בקעת", וכמבואר בהגהת רע"א א"ח ס"ס ס"ז בשם המדרש שכדי לצאת זכירת יצ"מ כראוי יש מצוה להזכיר קריעת ים סוף ומכת בכורות. (תשובות והנהגות ח"ה סי' מ', ח"ג סי' ל"ב).

תפילה קודם הנץ בקביעות

א] באותם מקומות באירופה שהנץ הוא רק בשמונה בבוקר, הותר להם מפני שעת הדחק להתפלל קודם הנץ. אמנם מאחר שההיתר הוא רק מפני שעת הדחק, תלוי הדבר אצל כל יחיד כל יום אם באמת מוכרח היום להקדים תפילתו לפני נץ החמה ואין להתיר בכל יום בקביעות אלא אם אכן יש לו צורך לכך בקביעות יום יום. וכמו"כ זקנים שאינם בעלי מלאכה וכיוצ"ב לא יצטרפו למניינים אלו שאין זה צורך עבורם. (תשובות והנהגות ח"ה סימן מ', ח"ז סימן ל"ג אות ז').

תפילה קודם הנץ בציבור או תפילה ביחידות

ב] מי שנקלע באקראי למקום שאין שם מנין אלא לפני הנץ, נראה דעדיף שימתין ויתפלל ביחידות לאחר הנץ ולא יתפלל בציבור קודם הנץ, ומשום שבתפילה לפני הנץ יוצאין רק בדיעבד או בשעת הדחק וכמבואר בשו"ע (סי' פ"ט סעי' א' ועי' במ"ב וביאור הלכה שם), ותפילה בציבור שעיקרה לעורר את רצון, לא עדיף לבטל עיקר הזמן של תפילה שהוא אחר הנץ. ועל כן ישמע קדושה וברכו מהציבור, ויתפלל ביחידות עם הנץ, רק ישתדל לכוון בתפלתו ביחיד, שהכוונה בתפילה ביחידות נצרכת מאוד.

אמנם נראה שבמקומות שאין תפילה בציבור כלל לאחר הנץ, ואם יקפיד להתפלל לאחר הנץ דוקא יצטרך להתפלל ביחידות בכל יום, יש להעדיף להתפלל קודם הנץ בציבור, שאין ראוי לבטל בקביעות תפילה בציבור, שעלול לגרום פריקת עול במצות תפילה בציבור וסופו שיזלזל לגמרי בתפילה כידוע. (תשובות והנהגות ח"א סימן ס"ז).

טעם הרבה גדולים שלא התפללו תפילת נץ

ג] הרבה גדולי עולם לא התפללו תפילת נץ אף שהיו נייעורים בזמן הנץ, ונראה שחששו לדעת הרבה מגדולי הראשונים שצריך לקרוא גם ק"ש אחרי הנץ, ושלא כדין לקרוא ק"ש קודם הנץ. ועוד נראה

סעודות שבת קודש

בצעירותו זכה מרן רבינו שליט"א להיות הרבה שבתות יחד עם הגה"ק ר' אלחנן ווסרמן זצ"ל ששבת אצלם בלונדון והתארח בבית הוריו, ואכל עמם סעודות השבת. ונחקק בזכרוננו סעודות שבת קודש אצל הגה"ק ר' אלחנן צוק"ל.

וסיפר שפעם אחת בשבת קודש כשהיה הגאון רבי אלחנן זצ"ל בבית הוריו, רצה לקדש על הכוס, והפסיקוהו לאמור שצריך לקרוא לעוזרת 'דינסט' - בשפת אידיש, והיא היתה בת ישראל שהיתה עוזרת בבית, והגיב רבי אלחנן ואמר "אצל יהודים אין 'דינסט', אלא העוזרת מכונה בתואר כבוד בשם 'אמה' שהוא מלשון מלשון 'אמה', כי היא מיועדת לתפקיד של אם בישראל, אך אינה נקראת בזלזול בתואר שפחה או עוזרת.

ועוד סיפר שביום שנתסלק הקדוש החפץ חיים לעולמו, שהה רבי אלחנן בבית הוריו בלונדון, והיה זה בערב שב"ק, והגיע אליו הידיעה בכניסת השבת על הסתלקות רבו הקדוש החפץ חיים ונעשה חיזור כסיד, אך כל השבת לא ראו עליו שום אותות צער, אבל מיד במוצש"ק לאחר הבדלה פרץ בבכי מר.

סיפר רבינו: זכיתי להיות פעם אחת בשבת קודש אצל הגאון הקדוש רבי מרדכי פגרמנסקי זצ"ל, וזכיתי לראות את הצדיק בעבודתו במשך כל ימי השבת איך היה חושש על כל דבר מאכל ומשקה שנכנס לפיו ובירר היטב את כשרותו, לחם לא היה אוכל לחם רגיל כי היה חושש שמא נגעו בו בלא נטילת ידיים, דגים לא היה אוכל דגים רגילים מחשש תולעים, ופירות לא אכל אלא אותם שבוודאי אינם מארץ ישראל - שאין בהם חשש תרומ"מ וערלה, מיץ ענבים היה חושש שמא נגע בו אדם הנגוע בדעות כוזבות וביקש ממני בערב שבת לסייע לו לסחוט ענבים בערב שבת בכדי להוציא מהם מיץ ענבים לקידוש, ובמשך השבת הבחנתי כמה הקפיד על מלאכת בורר בכל דבר - לא רק במאכלים אלא גם בכלים ובספרים, וזכיתי לראות את הגאון וצדיק בעבודתו - איך פחד מחטא כמו ממלאך המוות

ענייני שידוכים (חלק ב')

ורק בהשגחת הקדוש ברוך הוא ורצונו, ולכן אין להרבות כ"כ בהשתדלות, אלא העיקר להרבות בתפילה וכמו שאמרו חז"ל "על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא זו אשה".

[ז] סיפר רבינו ששמע מפי מרן הגר"ז זצ"ל שמה שעושים השתדלות בשידוכים אינו מועיל מאומה, ורק מועיל להרגיע את העצבים. ומקור הדברים הוא בדברי הגר"א (ביהל אור עמ' ל"א) שהתעסקות בהשתדלות בשידוכין הוא שוא והבל וז"ל "וכמו שנאמר "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו" וגו', שהוא הזיווג שנקרא בנין - בית כידוע, ואמר "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, ששוא הוא עסק בני אדם בענין הזיווג שהכל הוא מאת ה'", עכ"ד.

אמנם הוסיף רבינו שכל כוונת הדברים הוא רק שאין 'להרבות' בהשתדלות לשידוכים, אבל בוודאי צריך להתעסק בהשתדלות השידוכין לבניו ובנותיו, שזהו בכלל מצוות חסד והכנסת כלה, ומה עוד שההשתדלות בזה הוא בכלל השתדלות לצורכי רוחניות שאין אדם רשאי לפטור עצמו מזה, ומי לנו גדול כאברהם אבינו ששלח את אליעזר יחד עם עשרה גמלים ועשרה אנשים וכל רכושו בכדי לחפש שידוך ליצחק בנו ולא סמך על כח התפילה בלבד בלא שום השתדלות. וע"כ שכל כוונת הדברים הוא רק שאין צריך 'להרבות' בהשתדלות' אלא להרבות בתפילה.

ובענין זה הוסיף רבינו, דאף שבגמ' בסוטה (ב.) איתא שארבעים יום קודם יצירת הולד כבר מכריזים בת פלוני לפלוני - וא"כ לכאורה לא היה צריך השתדלות כלל בשידוכים, אבל באמת זה אינו, ראשית שהרי כתב הרמב"ם בשמונה פרקים שאין הלכה כן אלא שתלוי בבחירה, ושנית שהמקובלים ובראשם הקדוש האריז"ל פירשו דדברי הגמרא הם רק למי שלא קלקל את נשמתו שהוא זוכה להשיג את הזיווג שנגזר לו ארבעים יום קודם יצירתו לפי מה שמתאים לו בשורש נשמתו, אבל אם קלקל במעשיו אינו זוכה לשידוך זה אלא הכל תלוי לפי מעשיו. וא"כ בזמננו שבעוה"ר רובא דרובא קלקלו הרי זה תלוי לפי המעשים, ובוודאי צריך השתדלות ותפילה כדי להשיג השידוך.

[א] בהזדמנות אמר רבינו לאחד ממקורביו דלשידוך צריך ד' עניינים, ירא"ש, מידות, התמדה, ומשפחה טובה. ובדר"כ כשמחפשים משפחה טובה מוצאים את שאר התנאים, ולכן יותר צריך לחפש משפחה טובה ממה שמחפשים שאר המעלות, כי שאר המעלות אינם גוררים בהכרח מעלות אחרות. [וסיפר עוד שכאשר הציעו למרן הגר"ז זצ"ל עבור בתו איזה בחור ממשפחות הידועים כבעלי חומרות ודקדוקים שונים, לא הוטבה ההצעה בעיניו, וחפץ שידוכים ממשפחות הקנאים הלוחמים מלחמת ה'].

[ב] לבחור אחד שנכנס לתקופת השידוכים, העיר רבינו בשם הגר"ד זצ"ל שאשה אינו אתרוג שצריכים לבחון מכל הצדדים לפני שמשדכים....

[ג] לבחור אחד שנפל הצעת שידוך, אמר רבינו, "שני דברים לא רודפים אחריהם, שידוך ואוטובוס. כי שניהם אם מאחרים ומפסידים אחד, יבוא אחר במקומו".

[ד] אמר בדרך צחות לפרש מאמר חז"ל בריש קידושין "כי יקח אין קיחה אלא בכסף", ששידוכים נעשים בשביל הכסף, שכך טבע הקב"ה בבריאה שכסף מטהר ממזרים, והיינו שבשביל כסף עושים שידוכים.

[ה] סיפר רבינו כששיבחו פעם אדם אחד בפני כ"ק האדמו"ר מגור בעל הבית ישראל זי"ע שהבריות אומרות עליו שהוא צדיק, הגיב האדמו"ר זצ"ל "ומה אומרת האשה.. והיינו שהאשה היא המכירה ביותר בטבעו של אדם.

בענין השתדלות בשידוכים

[ו] הביא רבינו בשם הגר"מ ברנשטיין זצ"ל (ר"מ דיישיבה קמניץ), דאף שהשגחת הקדוש ברוך הוא בעולמו היום היא בהסתר תוך הסתר בעוה"ר, וכאילו העולם נוהג כפי מעשי בני אדם בלי מנהיג ח"ו, אבל בדבר אחד רואים ומרגישים בחוש שאין השתדלות בני אדם פועל כ"כ, והוא בענין השידוכים, שהרי מצוי שבחור או בת ישראל מופלגים בכל המעלות מתקשים למצוא שידוך, ומאידך בחור אחר שפחות ממנו במעלות בהרבה, מקבל שידוך נפלא בנקל, ויש בחור מצויין שמוכן כבר לנחות דרגא, ומוצא שהיא לא רוצה, ולפעמים נודדים למרחקים בשעה שזיווג נמצא סמוך לביתו, והרי ניכר להדיא לעין כל שהדבר תלוי אך

מערכי תורה

ויצא

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

בית אלוקים ושער השמים

הנה בעת שיעקב אבינו הקיץ משנתו בהר המוריה כתוב (כ"ח, ט"ז י"ז) שאמר 'אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. וירא ויאמר אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים'. וכתב רש"י, שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה. ומבואר שיעקב אבינו לא ידע שהמקום הוא מקום קדוש. והנה בגמ' בפסחים דף פ"ח ע"א איתא, דאברהם קראו הר, שנאמר, אשר יאמר היום בהר ה' יראה, יצחק קראו שדה, שנאמר, ויצא יצחק לשוח בשדה, יעקב קראו בית, שנאמר, ויקרא את שם המקום ההוא בית אל, ולכן הכתוב בישעיה (ב', ג') קורא לבית המקדש, 'בית אלוקי יעקב', דיעקב הוא שקראו בית. ומבואר דרך יעקב אבינו הוא דחידש ענין זה שהמקום הוא בית.

והנה הענין שהמקום נקרא בית, כתב רש"י שם 'שקראו בית, מקום מיושב'. וביאור הדבר שהוא מקום מיושב היינו שהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ושם הוא מקום החיבור של קודשא בריך הוא וישראל, ודבר זה נתחדש אצל יעקב אבינו שקראו בית. והנה מה שיעקב קראו בית נלמד מהכתוב 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל', וזה הרי היה אחר מעשה זה שישן שם וה' נצב עליו, וכשהקיץ קראו בית אל, ונמצא דכל מה שהמקום נקרא בית, זה רק לאחר שהקיץ משנתו, אבל קודם לכן לא היה נקרא המקום הזה בית.

מעתה נראה לומר, דכל מה דהמקום הוא 'מקום קדוש', הוא רק מחמת שהוא בית אלוקים, והוא מקום קבוע להשראת השכינה, דבזה שהוא מקום מיושב וקבוע להשראת השכינה, נעשה המקום למקום קדוש, וזהו עצם הקדושה, שהוא מקום שיש בו השראת השכינה, ובזה הוא 'בית אלוקים'. אשר לפי זה יש לבאר, דמה שאמר יעקב 'ואנוכי לא ידעתי', הוא על ענין זה שהוא בית, שזהו מקום קבוע להשראת השכינה, וכמו שאמר 'אין זה כי אם בית אלוקים', דרך עכשיו נודע לו שהוא בית אלוקים והוא מקום קבוע להשראת השכינה, ולא רק מקום תפילה, ומיד קראו בית, דעד עכשיו לא ידע שמקום זה הוא בגדר 'בית', וכיון שהוא מקום קדוש, ממילא יש בו קדושת מקום, וזהו שאמר שאילו ידע לא היה ישן, שלא ידע שהוא מקום קדוש.

ו'פרצת'

כתוב (כ"ח, י"ג י"ד) 'הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה'. וכתב רש"י, קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו כארבע אמות שזה מקומו של אדם.

ונראה לומר בזה עוד, דהנה בגמ' בשבת דף קי"ח ע"ב מבואר דבכתוב 'ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה' נאמר שנחלתו של יעקב היא נחלה בלי מצרים, ואין לנחלתו גבול וקץ, ויכול לכבוש עוד ארצות לנחלתו.

והנה בספרי סוף פרשת עקב [והובא בתוס' בגיטין דף ח' ע"א] איתא דסוריא היא כיבוש יחיד משום שעדיין לא כבש את כל ארץ ישראל, וסמוך לפלטורא שלך לא הורשת ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובא, וכ"כ הרמב"ם פ"א מתרומות ה"ג שזהו הטעם דסוריא היא כיבוש יחיד. ומבואר דבשביל שיוכל לכבוש עוד ארצות, צריך קודם לזה שיכבוש את כל ארץ ישראל.

ולפי זה יש לומר דזהו שקיפל את כל ארץ ישראל תחתיו, דבזה שקיפל את כל ארץ ישראל תחתיו, היינו שכבר כולה כבושה על ידו, ורק לכן אחר זאת יכול הוא לפרוץ ולכבוש עוד ארצות לנחלתו, אבל קודם שיגמור את כיבוש ארץ ישראל אין מועיל כיבוש שאר ארצות. ויש להוסיף דלא רק שבכתוב זה של 'ופרצת' נאמר שיכול להוסיף עוד ארצות לנחלתו, אלא דגם זה גופא שיעקב יצא לחוץ לארץ, הוא מכלל זה שנחלתו היא בלי מצרים, ויכול להוסיף עוד ארצות לחלקו, ועל כן גם הוא עצמו לא היה יוצא קודם שכבש את כל ארץ ישראל, ולכן הקדים קיפול כל ארץ ישראל תחתיו, ורק אח"כ יצא לחוץ לארץ.

לא עת האסף

כשראה יעקב את הרועים מתאספים סביב הבאר כתוב שאמר להם (כ"ט, ז') ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה. ופירש רש"י לפי שראה אותם רובצים כסבור שרועים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, א"ל הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם, לא שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אע"פ כן לא עת האסף המקנה. ולפי זה יש כאן שתי טענות, אחד אם הם שכירים, ואחד אם הם בעלים.

עוד יש לומר, דבאמת הכל טענה אחת מהלכות שכירות פועלים, דהנה מבואר בריש פרק הפועלים, דמעיקר דין תורה, שכיר מחוייב לעשות במלאכתו, עד צאת הכוכבים, ולפיכך לה מהכתוב 'תזרח השמש יאספון', וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' של"א, שהשוכר פועלים במקום שאין מנהג, או אם אמר להם אני שוכר אתכם כדין תורה, חייבין לעשות מלאכה עד צאת הכוכבים, אבל במקום שנהגו שלא להעריב, אינו יכול לכופף את הפועלים להעריב.

ולפי זה יש לומר דזהו שאמר להם יעקב אבינו, ד'עוד היום גדול', ולא השלמתם פעולת היום, והוסיף ואמר 'לא עת האספ' המקנה', ר"ל דאין מנהג המקום שלא להעריב, דאם מנהג המקום היה שלא להעריב, הרי אינם מחוייבים להעריב, אבל כיון ד'לא עת האספ' המקנה', אם כן מחוייבים אתם להשלים פעולת היום.

שבט לוי - חיל ה'

הנה כשנולד לוי כתוב (כ"ט, ל"ד) 'על כן קרא שמו לוי', וכתב רש"י, בכולם כתיב ותקרא, וזה כתוב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה, ששלח הקדוש ברוך הוא גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות, קראו לוי. ומבואר דנקרא שמו לא ע"י אביו ואמו, אלא ע"י הקב"ה, וצריך ביאור מפני מה לא ניתן ללוי שמו ע"י אביו ואמו, כפי שהיה אצל שאר הבנים. עוד צריך ביאור לשם מה היה צריך שיבא לוי לפני הקב"ה.

עוד צריך ביאור מהו הענין שיהיה שמו נקרא על שם שזכה בכ"ד מתנות כהונה.

גם צריך ביאור מה שאמרו שליוהו במתנות, וצריך ביאור איזה תורת לווייה יש במתנות, ואיזה דבר המתנות מלווין.

ונראה לבאר בזה, דהנה הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל פי"ג הי"ב כתב ז"ל ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות את דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברוך ה' חלו, והוא ברוך הוא זיכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך.

ומבואר דשבט לוי חל בו תורת הבדלה, שנעשה מובדל משאר ישראל, בשביל לעבוד את ה' ולשרתו.

מעתה יש לבאר דהענין שהובא לוי לפני הקב"ה היה לשם הבדלה זו, דבזה שבא לפני הקב"ה, בזה חלה ההבדלה, ועל ידי שהובא לפני הקב"ה נעשה מובדל לעבודת ה' ושרתו.

ויש לומר דכיון שהובדל להיות עובד ומשרת ה', לכן אין שמו מסור ביד אביו ואמו לקרותו. [והרי מצינו בפרשת וזאת הברכה דנאמר על לוי 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתי'. וכן מצינו ענין זה של פרידה ממשפחה, בנביא מלכים (א', י"ט) אצל אלישע אחר שהשליך אליהו הנביא את אדרתו אל אלישע בן שפט, אמר אלישע, אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריו, הרי שבעת שנתייחד להיות נביא, הלך להיפרד מאביו ואמו, והיינו שהובדל מהם]. ולפי זה יש לבאר למה נקרא שמו על שם זכייתו בכ"ד מתנות כהונה, דהרי הזכיה בכ"ד מתנות כהונה, אינה זכיה בעלמא, אלא היא זכיה מכח מה שהובדלו הלויים לעבוד את ה' ולשרתו, וכמו שכתב הרמב"ם בסוף דבריו, שאין הלויים זוכין בכח גופן, אלא הקב"ה זוכה להם, והכ"ד מתנות כהונה, הם מהדברים שזכה להם הקב"ה, ונמצא דהכ"ד מתנות כהונה, אינם שכר בעלמא, אלא הם מעצם הענין שהובדלו, דבכלל ההבדלה הוא הענין שאינם זוכים לעצמם, אלא הקב"ה זכה להם, ועל כן מיד כשהבדילו, זיכה לו כ"ד מתנות כהונה לפרנסתו.

אשר לפי זה נמצא דהכ"ד מתנות כהונה, הם תולדה מההבדלה, דבתולדה ממה שהובדלו הלויים, היה צריך לזכות להם כ"ד מתנות כהונה, וא"כ מבואר היטב דהכ"ד מתנות כהונה נחשבים לויה, דהם נלוין למי שהובדל, דמכיון שהובדל, צריך ללוותו במתנות.

ראשו מגיע השמימה - ריח הקרבנות

באבות (פ"ה מ"ה) תנן עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, ואחד מהם הוא 'ולא נצחה הרוח את עמוד העשן', ובגמ' ביומא דף כ"א ע"א איתא, 'ועשן המערכה אפילו כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו'. וצריך להבין מהו הענין המיוחד שלא יהיו הרוחות נוצחות ומזיזות את עשן הקרבנות.

ונראה לבאר דהנה בבעל הטורים כתב 'וראשו מגיע השמימה, רמז לריח הקרבנות שעולה לשמים', ומבואר דריח הקרבנות עולה הוא לשמים, ולפי זה יש לבאר דזהו ענין העשן המיתמר ועולה כלפי מעלה, שבזה מתקיים שהעשן וריח הקרבנות עולים לשמים.

וזהו הענין המיוחד שלא יהיו הרוחות מזיזות אותו ונוצחות אותו, שאין הרוחות מונעות את ריח הקרבנות ועשן המערכה להיות עולים לשמים.

אאמו"ר הגאון זצ"ל סיפר איך נודעה גדלותו של הט"ז לבני דורו, הט"ז כיהן תחילה ברבנות העיירה פערשטאט שהוא פרבר העיר למברג, שמש בית הכנסת דמתא היה דרכו לשהות בהיכל בית הכנסת בשעות הלילה הקטנות ולומר תהלים ולהרבות בתפילות, פעם אחת תם השמן ואור הנרות כבה, נאלץ השמש לצאת מחוץ לבית המדרש להמשיך בסדר תפילותיו לאור הלבנה. בעודו עומד ומתפלל מחוץ לבית הכנסת פתאום בא כנגדו איש לבוש לבנים וזקן לבן יורד על פי מדותיו, והאיש פונה אל השמש ושואל אותו, תאמר לי, היכן מתגורר הרב דפערשטאט, הראה לו את הדרך ושב לסדר התפלה, כעבור כמה רגעים שוב בא כנגדו של השמש איש לבוש לבנים וזקן לבן יורד על פי מדותיו וגם הוא פנה אל השמש ושואל אותו היכן מתגורר הרב דפערשטאט, תמה בלבו על פשר המחוזה, אך לא אמר דבר, והראה לו השמש את הדרך, ושוב חזר לתפלתו, לא עברו רגעים אחדים ושוב בפעם השלישית בא כנגדו איש לבוש לבנים וזקן לבן יורד על פי מדותיו, ושואל אותו היכן הוא מקום דירתו של הרב דפערשטאט, כשנות הענין ג' פעמים כבר לא יכול היה למנוע בעד עצמו ופנה השמש אל האיש ושאל אותו התוכל לפרש לי פשרן של דברים, מי אתם ההולכים לבית הרב.

ענה לו האיש, הראשון הוא אליהו הנביא, השני הוא אלישע הנביא, ואני הוא גיחזי, ומאז שדחפני אלישע אני רודף אחריהם ומבקש להשיגם ואין עולה בידי, וגם עתה כמעט השגתי, ואתה בשאלתך עכבתי ומנעת ממני להשיגם.

(מתוך דברים במעמד סיום לימוד שו"ע חז"מ ע"י תלמידי כולל 'חוקי חיים' ירושלים – כסלו תשפ"ג)

חרס מצופה באבנים טובות ומרגליות...

בבית המדרש הסלבודקאי, פירש רבי אייזיק שר זצ"ל למהותו של עשו, שודאי שהוא היה בשיא של רוע והשחתה, אך לא כמו המצויר שהיה אדם ריק מכל, ורק רע כל היום, אלא ודאי שהיה ליצחק ממה להתרשם מכח הלימוד שלו, אלא הוא הסביר: עשו הוא עשה ככל העולה על רוחו, עשה מה ש"בא לו"... בא לי ללמוד - אני לומד, בא לי להתפלל - אני מתפלל, כשבא לי לגנוב - אני גונב, וכשבא לי לרצוח אני רוצח... עושה מה שבא לי, ואף אחד לא יכתוב לי... כל העולם לפני.

ועד כדי כך - - בלימוד עשו היה למדן, ולא סתם 'כלי ריק', ר' אייזיק מביא שכתוב בחז"ל (תנחומא ישן ט) על הפסוק "ויאמר אליו בני, ויאמר אליו הנני", ושלמה צווח "כסף סיגים מצופה על חרס, שפתים דולקים ולב רע" (משלי כו, כג).

למה עשו היה דומה?... למולייר (דוד נחושת - לחמם בו מים) שמבחוץ הוא של זהב ומרגליות קבועות בו, אבל מבפנים הוא של חרס. כך עשו היה אומר לאביו "הנני" ובלבו היה אומר מתי ימות שנא' "ויאמר עשו בלבו, יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי". הרי 'קסף סיגים מצופה על חרס'.

כשאתה מסתכל מבחוץ זה נראה לך דבר יקר, אבנים טובות, מרגליות... אבל מבפנים הוא חרס. כחרס הנשבר. זה כמו דבר מוכסף, מבחוץ זה נראה יקר מאד, אבל באמת זה שווה גרושים... כשהוא דיבר בלימוד, וכן ביראת שמים, מסתמא הוא היה אומר גם שיחות... מוסר הוא גם מסתמא למד, ואף זקן גדול היה לו... ומבחוץ הוא היה נראה לך אדם גדול, אבנים טובות ומרגליות... בשעתו, כשהיו בעיות עם הרב הראשי לישראל שהתיר ממזרים, יצאו נגדו גדולי ישראל. וכשדיבר הגר"נ גשטטר זצ"ל הוא הביא שיש במדרש שני פשטים איך היה נראה שרו של עשו כשנאבק עם יעקב אבינו ע"ה, פשט אחד - הוא נראה כתלמיד חכם, ופשט אחר - שהיה נראה כלסטים מזויין. ותמה הרב גשטטר, עד כדי כך, כאלו הבדלים!... והסביר, לא... זה היה אותו המלאך. רק זהו דרכו של עשו, פעם הוא היה נראה ת"ח, ופעם הוא היה לסטים מזויין. השאלה לאיזה חלק של עשו היה המלאך דומה באותו רגע... עשו היה גם זה וגם זה. מבחוץ הוא היה אבנים טובות ומרגליות, כשהוא מסר 'שיעור כללי' זה היה שיעור מעניין מאד... אבל מבפנים - היה חרס.

בילקוט כתוב עליו את הפסוק "שפתיים דולקים ולב רע". שפתיים דולקים, בלימוד הוא היה (דולקות) - ברע"ן... מדבר יפה מאד. אבל לב רע. הוא היה מושחת במידות. המרחק אצלו בין וידעת היום לזהשבות אל לבבך, היה כרחוק מזרח ממערב, מדבר בצורה אחת, וחי אחרת... הכל היה מזויין.

ועוד מביאים חז"ל (שם ובב"ר סה, יא) על הפסוק הנ"ל, ורוח הקדש צווחת "כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו" (משלי כו, כה) אם הוא מדבר אתך כל כך יפה, הוא נראה בן מסור מאד - - אל תאמן בו! כלום. כי שבע תועבות בלבו... ידוע שהיו אצל המשכילים, הרבה כאלו שהיו תלמידי חכמים שידעו ללמוד והם היו מדברים בלימוד וביראת שמים, ולפתע היו שולחים את ארס הנחש אשר בקרבם...

הרב אשר רבינסקי מחיפה, היה תלמיד של החפץ חיים, והוא סיפר לנו, ידוע שלחפץ חיים היתה אהבת ישראל שאין לתאר. אך היה יהודי אחד שהחפץ חיים היה מקלל והיה מזכיר אותו כל שנה בחג הפורים - אדם הכהן - ימח שמו וזכרו! אותו אדם הכהן הוא היה משכיל גדול, הוא היה גם ת"ח, והוא דיבר פעם עם הח"ח, ופחד הח"ח שהוא מתחיל להזיז אצלו משהו, ברגע והחפץ חיים ראה את זה, הוא ברח ממנו, ואף היה מקלל אותו, אדם הכהן - ימח שמו וזכרו.

זהו עשו. מצד אחד תלמיד חכם, מדבר בלימוד, ופתאום הוא גנב, ולסטים מזויין, וכל העבירות שעבר באותו היום.

לימוד התורה בא ע"י התלהבות דקדושה...

ואנחנו עומדים ותמהים: הרי תורה מגנא ומצלא. איך ייתכן שעשו התדרדר עד כדי כך?... אולי זה בגלל שהוא למד בשביל כבוד, ועל מנת לקנטר.

אבל נאמר דבר מעניין: היתה פעם אסיפת מלמדים בחינוך העצמאי. דיבר שם הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל (רבה של רמת השרון) וסיפר סיפור:

יש בית ספר יוקרתי ונחשב מאד בתל אביב שהיה נקרא 'יסודי התורה'. [מהמנהלים האחרונים המפורסמים היה הרבי משה טורק זצ"ל].

למייסד בית הספר קראו הרב סיני. והיו הרבה מלמדים שרצו ללמד שם, בכזה בית ספר חשוב ויוקרתי. וכל מלמד שהיה רוצה להתקבל - היה צריך למסור שיעור לדוגמא בנוכחות הרב סיני, והוא החליט אם לקבל אותו כמלמד או לא.

פעם הגיע מלמד שנתן שיעור לדוגמא, ולאחמ"כ הוא נכנס לחדרו של הרב סיני. אמר לו הרב סיני תשמע, שיעור כמו שלך - כבר מזמן שלא שמעתי... בנוי כ"כ יפה, נגעת בנקודות הנכונות, דברת טוב אל התלמידים, קלטת את הראש שלהם, והם גם הבינו אותך, ממש כמו הרצאה ברורה ביותר! יצאתי בהתפעלות גדולה מהמבנה של השיעור! **דא עקא, שאצלי אתה לא יכול להיות מלמד...**

תמה המלמד, אני לא מבין, כל מה שאמרת זה נכון?... אמר לו כן. אז למה אני לא יכול ללמד אצלכם?...

אמר לו הרב סיני, אתה דברת שעה שלמה, אף פעם אחת לא שמעתי ממך איזה ניגון של 'אומרת הגמרא'... או איזו תנועה עם האצבע... **תתלהב קצת! אתה אמרת פה הרצאה ב'פקולטה לתלמוד'... פה זה לא אוניברסיטה, אני לא מבקש הרצאות. אמנם זו היתה הרצאה יפהפיה בתלמוד, אבל אני מחפש יהודי שילמד תורת ה'...**

יש סיפור ידוע על רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, כשהוא היה ילד צעיר, הראו לו עשרה ילדים יושבים בשורה, כולם עם סטנדרים וגמרא פתוחה לפניהם, ופרצופים דומים לכולם, אמרו לו יש פה ילד אחד שהוא גוי, התדע מיהו?... על אתר אמר ר' יהונתן הצעיר - הנה הוא!... שאלו אותו, איך אתה יודע?... ואמר, כולם כשלמדו הם התנדנדו, הוא היחידי שישב דום כמו גולם. רק גוי יכול להישאר רגוע ליד דף גמרא. זה הגוי!...

אצל יהודים יש את הברע"ן של הלימוד, את הגישמאק... את 'הזאקט דיגמרא'... את ההתלהבות מתורת ה'... זוהי תורה שמגנא ומצלא!

עשו היה מרצה טוב בפקולטה... שפתיים דולקות, הכל טוב.
לפקולטה באוניברסיטה - אתה נהדר! אבל אצל הרב סיני - לא
יקבלו אותך...

ה"ריתחא דאורייתא"!

ידוע, שהרב מפוניבז' אמר פ"א שהוא כ"כ מתגעגע... וחשבו
התלמידים בטח הוא מתגעגע למשפחתו שנשפתה בשואה,
ליענקליה בנו חביבו... אך לא... הוא אמר, אני מתגעגע לריתחא
דאורייתא שהיתה בטעלז... ומי שידוע, הג"ר אליעזר טעלזר, היה
חד בדרא בריתחא דאורייתא... והסיפורים על כך לא נגמרים. רבי
חיים בריסקער הגדיר אותו כגדול הדור של אהבת תורה! ואף ראו,
כל פעם שהיה אחד ששאל אותו שאלה בלימוד - הוא היה מתלהב
וכולו אש של תורה.

פעם הגיעה נכדתו של ר' אליעזר טעלזר, אשת הגאון ר' מרדכי
גיפטר, אל הרבי מפוניבז', והרבי מפוניבז' הראה לה שיש לו אבצע
שיכולה לצאת מהמקום, ואח"כ מחזירים אותה... היא מאד
נבהלה... אמר לה הרבי מפוניבז', את יודעת מי עשה לי את זה?...
הסבא שלך...! איך הוא עשה את זה? שאלה. אמר לה הרבי
מפוניבז', פעם הוא דיבר איתי בלימוד, והוא החזיק לי ככה את
היד, ובמשך שעה או שעתיים הוא חישב איתי את כל הסברות, ולא
הרפה מידי אפילו לא לרגע! עד שהיא יצאה מהמקום...

אמרה לו, אני מתפלאת עליכם... לא יכלתם לעבור ניתוח קטן
בשביל לסדר את זה?...! אמר לה הרב, לא האמנתי שהנכדה של
**הרביה שלי תדבר כאלו שטויות... קיבלתי מתנה כ"כ גדולה
מהקב"ה, שהאהבת תורה של הרביה שלי חקוקה בבשרי! אני
אלך עוד לשלם כסף בשביל שיורידו לי את זה!?!...**

ויש עוד הרבה סיפורים על האהבת תורה של ר' אליעזר... ראו שכל
כך איכפת לו מכל סברא, והוא צועק ברוב עוז ותעצומות ואיך
שהוא מדבר בלימוד בקולות וברקים, וחששו לבראותו... עד
שהחליטו פעם אחת - שלא שואלים שאלות בשיעור! לתת לרב
לדבר ולמסור את השיעור בנחת... הא התחיל למסור את השיעור,
וראה שכבר רבע שעה לא שואלים שום דבר, אז הוא אמר, אני
רואה שזה 'בית קברות', ואסור לדבר בלימוד בבית קברות. וירד
מהבימה ועזב את האולם...

כתוב "ויתרוצצו הבנים בקרבה", בשעה שהיתה עומדת על בתי
כנסיות ובתי מדרשות - יעקב מפרסם לצאת, ובשעה שהיתה עוברת
על בתי עבודת כוכבים - עשו רץ ומפרסם לצאת.

ויש להבין, מה היה חסר ליעקב?... אתה לומד בפנים עם מלאך ה'
את כל התורה, למה אתה רוצה לצאת, מה חסר לך?...

ויש בזה כמה נוסחאות: הברכת מרדכי אומר, חסר לי 'ישיבה'!
לבד זה לא לעניין... אני צריך ישיבה! יש נוסחא אחרת, שבבטן -
המלאך מלמד וזה לא חכמה... יעקב רצה את "עמל התורה"! וכמו
שידוע שהגאון אמר לרבי זלמליה אחיו, שהולך להגיע אליו "מגיד",
תגיד לו שאני לא רוצה אותו, אני רוצה לעבוד לבד...

אך יש שניסחו בלשון הזו - שחסר לו את הריתחא דאורייתא!... עם
עשו הוא לא היה מתוכח בלימוד, לא חסרות לו הרצאות
באוניברסיטה... הוא רצה לריב, לצעוק, להתלהב, ריתחא
דאורייתא!...

[אבל יליע למה באמת הם לא יצאו, ובשלמא יעקב לא יכל כי עשו
עקב אותו, ולכן הוא גם נשאר, אבל מה אכפת לו שיעקב יצא,
ואומרים בשם רבי יחזקאל מקוזמיר שמלימוד בבית מדרש, עשו
פוחד - 'מה טובו אהל' יעקב', ועוד אחז"ל אם פגע בד מנוול זה
משכחו לבית המדרש, לא רק ללמוד בבית, כי שם הוא נימוח
ומתפוצץ - כמו שאחז"ל שם.

והנה במגילה (יז, א) אחז"ל שיעקב נטמן י"ד שנים בשם ועבר,
ובמהרשי"א שם שזה היה בבאר שבע, ורק אחרי י"ד שנים הלך

לחרון, ושאל מרן שה"ת רבי חיים קניבסקי א"כ למה עשו מחפש
בכ"מ, דבר ראשון תחפש בביהמ"ד הכי מסתבר - רק את זה הוא
יודע שאם הוא שם הכל אבוד, כי אם לומדים בביהמ"ד אז הוא לא
יכול לעשות כלום.

המבחן הוא ביציאה מה'בית מדרש'...

הגאון רבי צבי אליאד מירושלים הוא יהודי יקר מאד, ת"ח גדול
ובעל מסי"נ להצלת נפשות לתורה וירא"ש, יהודי משכמו
ולמעלה...

הוא התפלל פעם בחברון גאולה, ואחרי התפילה ביום כיפור - הוא
ניגש להג"ר שמואל יעקב בורנשטיין זצ"ל, ואמר לו, כתוב על הכהן
גדול, "אמת מה נהדר היה כהן גדול בצאתו מבית קדשי הקדשים".
ושאל אותו, למה אומרים זאת רק **בצאתו** מבית קדשי הקדשים,
ולא בשעה שהוא היה בבית קדשי הקדשים?...

[הפשט הפשוט הוא, שבקדשי הקדשים אף אחד לא ראה אותו...
רק כשהוא יצא כולם ראו אותו.]

אלא הוא הסביר, בבית קדשי הקדשים - כולם בסדר... זה לא
חכמה. אפילו יוסף משיתא, כאשר נכנס לקדש הקדשים - הוא
השתנה. המבחן הוא איך אתה נראה כשאתה יוצא מהבית מדרש...
בישיבה כולם לומדים וכולם נחמדים, פחות או יותר כולם טובים,
אבל איך אתה נראה כשאתה יוצא מהישיבה... **רגע אחד ברחוב,
איך אתה מתנהג אז?**

עשו, ברחוב הוא 'איש רחוב', ובבית מדרש הוא 'בחור ישיבה',
מדבר בלימוד, ומתווכח בלימוד. אבל ברחוב - הוא עשה מה בא לו,
זה מה שהוא היה.

הגמרא אומרת 'ויגדלו הנערים', עד גיל י"ג שנה - הם למדו ביחד...
ובמדרש (ב"ר סג, ו) כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר,
ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה - זה היה הולך לבתי
מדרשות, וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים.

ולכן אנו צריכים לדעת: הבית מדרש צריך לתת לנו את הכיוון ואת
הדרך איך להתנהג ברחוב, ובבית. זה התפקיד של הבית מדרש.

העשו הקטן של כל אחד...

מה שלמדו אותנו, הרביה שלנו רבי מאיר חדש אמר לנו, שלכל אחד
יש עשו קטן בלב... שעם כל העוולות שעשה הרגיש טוב, כי הוא טוב
גם בלימוד, והעשו הזה תמיד מרגיע אותך, נכון, דברתי לשון הרע,
אבל אני לומד טוב...! ואם פעם אחת אחרת זמן קריאת שמע, הוא
מנחם אותך, אבל אני לומד טוב!... וכל איזו עולה שאתה עושה,
אתה מתנחם בכך שאתה לומד טוב.

זה העשו הקטן שלך... תמיד הוא לוקח אותך ומרגיע אותך... ולכן
זכה עשו שהיה לו נכד אליפז, שהוא היה 'אשר קרד', הוא היה רק
מצנן. אם אחד היה מתלהב - מיד הוא היה מצנן אותו... זה בא לו
ירוש מהסבא שלו... מחה תמחה את זכר עמלק, יחד עם הירוש
שלו מהסבא... אין מה להרגיע אבל אני לומד טוב... **בבית מדרש
ובצאתו מבית קדשי הקדשים...! הבימ"ד מנחם לא רק איך להיות
טוב בבית מדרש. אלא בכל ההנהגה, בבין אדם למקום ובבין אדם
לחבירו.**

אך יצא יצא...

בואו ונחשוב יחד: מה עשו חשב על יעקב?... מה הוא חשב עליו?...
אני הפקח! יעקב איש תם, ורבקה - אוהבת את יעקב, אצל אמא
הוא נחשב... אבל אבא שלי אוהב ממני, והוא גם גדול הדור!!! תגיד
מה שלא תגיד, אבל יצחק אוהב אותי!

מגיע הרגע הכי חשוב... ברכות... כתוב בספרים שאם עשו היה זוכה
בברכות - היו לו שנים עשר שבטים, ולא היה משתייר מישראל
שריד ופליט... והוא היה נקרא הממשיך של השושלת, אלוקי
אברהם אלוקי יצחק, ואלוקי עשו.

תעבוד עכשיו פן יהיה מאוחר...

יש וורט מפורסם של הרב מפוניבז': כתוב בחז"ל וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו. מיהו בוגדיו? יוסף משיתא, (בן אחיו של יוחנן בן יעזר איש ירושלים), שהיו האויבים רוצים ליכנס לבית המקדש, והם נתייראו. הם רצו שקודם כל ייכנס יהודי. ליהודי הקב"ה לא יעשה כלום. לפיכך הכריזו - כל יהודי שיסכים ליכנס - יוכל ליטול לעצמו את מה שהוא רוצה.

אף אחד לא הסכים... הכל ידעו שאחרי שאי מי נכנס - נכנסים היונים ומחריבים את בית המקדש. פושע אחד הסכים... יוסף משיתא. הוא נכנס והוציא את מנורת הזהב! אמרו לו עד כאן, אין דרכו של הדיוט בכך... תחזור שוב ונשאל מה שאתה רוצה. אמר להם, לא די שהקעסתי את בוראי פעם אחת, לא אכעיסנו פעמיים... וכמה שדברו אתו - לא הועיל. הוא לא הסכים ליכנס שוב!!! לקחוהו, ושמו אותו על משטח שמנסרים עליו עצים, וניסרו אותו כמו עץ... וכל נסירה ונסירה היה מצדיק עליו את הדין, עד שיצתה נשמתו.

שאל הרב מפוניבז': והרי רגע קודם הוא היה הפושע הכי גדול בישראל. הוא היה היחיד שהסכים לגרום שבית המקדש יחרב. יהודי! ופתאום הוא מוסר עצמו על קידוש ה' כמו בעקידת יצחק... **אמר הרב מפוניבז':** רגע אחד שנמצאים בתוך הקדושה, רגע של בית המקדש - מעלה את האדם הכי שפל לפסגות הכי גבוהות...

הפשט הפשוט הוא כך: יוסף משיתא, באמת לא עמד בנסיון. ולמה, כי הוא רצה מאד את המנורה. אבל אחרי שהוא ראה שאת המנורה הוא לא קיבל, אז היצר הרע שלו נפל, ופתאום הוא תפס את עצמו... יכלתי הרי להיות ברומו של עולם, את היצר הרע הגדול הזה - להקריב לקב"ה... אבל כעת אני הולך לגיהנם ענק בלי כלום ביד... כי חוץ מהמנורה לא עניין אותו שום דבר. וזה פשוט אכל אותו... ואז הוא היה מוכן שינסרו אותו כמה פעמים אפילו, העיקר להינצל מהגיהנם הנורא...!

סיפר לי הרה"ג רבי מ"מ שיינרמן מאמריקה (ידיד הישיבה), שהיה גביר בעל צדקה חשוב, שהפסיד חמש מליון דולר. והוא היה מה'בעלי בתים' שמתפללים אצל הרב שיינרמן. הוא אומר לו - כבוד הרב, זה שהפסדתי חמש מליון, זה עוד לא הפך אותי לעני ואביון ב"ה, יש לי מה לאכול... ויותר מזה. אבל אני חושב לעצמי, אילו הייתי נותן את ה-5 מליון האלו לצדקה - איזה גן עדן היה לי... סתם הלך לי חמש מליון לפח, זה לא שהפסדתי חמש מליון, הפסדתי גן עדן...! ואת זה אני לא יכול לסלוח לעצמי.

וכך כל בחור ובחור... אם רק הייתי לומד בהתמדה, הייתי מנצל את החיים, אין גבול לאן יכלתי להגיע... וכל אחד יכול... אבל פתאום הוא רואה שהחיים הם לא כמו מה שהוא חשב... ועל זה ידו כל הדווים, וכבר אי אפשר לחזור חזרה לישיבה... למה לאכול את הלב אח"כ... אתה עוד פה בישיבה, אתה עוד יכול... בא, תהיה ראש ישיבה גדול, תהיה תלמיד חכם...!

ההשקעה היום יומית, וסגולת השבת...

אספר לכם סיפור ששמעתי מהגר"ר נבנצל, שסיפר לו רבי יוסף נויבירט. פעם הרב מפוניבז' התלהב מאד מהגר"ר מאיר שפירא. הוא אמר זה עילוייסקי של רבי מאיר שפירא, שהגה את הרעיון של הדף היומי. שאל אותו רבי יוסף נויבירט, למה זה עילויי...? לומדים דף, לא בעיון גדול, איך מתבטא בזה הכישרון של ר' מאיר...? אמר לו הפוניבז'ר, רבי מאיר שפירא רצה שיהודי כל יום ילמד. לפעמים זה קל ולפעמים זה קשה, מה הוא עשה...? הוא הגה את הדף היומי, יהודי שהחסיר אפילו דף אחד (!) הוא כבר לא יכול להיות חלק ממסיימי הש"ס... הוא יכול להיות כמו אורח... אף יהודי לא יחמיץ בשביל דף אחד לא להיות ממסיימי הש"ס, אז ממילא הוא חייב לבא וללמוד כל יום...! זה כישרון...

אבא שלו קורא לו, בא! אני רוצה לברך אותך בטרם אמות... הוא יוצא מבית אביו שמח וטוב לב... אני יודע 'לעבוד' על אנשים... אני עושה מה שאני רוצה, ואבא אצלי... ויעקב נשאר איש 'תם'... [מספרים שהרבי מרופשיץ היה פקח עצום. פעם שאל אותו רבו, הרבי מפשיסחא, למה אתה מראה את עצמך כ"כ פקח?... כתוב תמים תהיה עם ה' אלוקיך! הקב"ה משבח דוקא את התמימים... אמר לו הרבי מרופשיץ, רב"ה... כמה פקחות צריך בשביל להיות קצת תמים...]

עשו שמח, אני עבדתי טוב, עשיתי מה שרציתי, כעת אני הולך לקבל את הברכות ואני נהנה מכל העולמות! ויהי אך יצא יצא... אומרים חז"ל (סו, ב) כל אותו היום היה עשו צד צבאים וכופתן, ומלאך בא ומתירן. ועופות ומסכסכן (זה בזה שלא יפריחו) ומלאך בא ומפריחן, וכל כך למה, והון אדם יקר חרוץ, כדי שיבא יעקב שהוא יקרו של עולם, ויטול את הברכות שמעיקר העולם חרוצות לו.

עשו לא מבין מה קורה... אף פעם לא קרה לו כדבר הזה! (יש גם דעה שבגלל זה הוא הביא דבר טמא), סוף כל סוף הוא מצליח להביא, ופתאום הוא שומע שיעקב כבר ביקר פה... אוי וי, נהיה לו חשך בעיניים... אני עבדתי קשה, שכנעתי את אבא, למדתי עם אבא, כמה השקעתי באבא, אבא אוהב אותי, הוא רוצה לברך אותי, ו- - - ברגע האחרון בא יעקב וחוטף את זה ממני...! **אך יצא יצא...** יצאתי נקי מכל - ויעקב קבל הכל.

אחד מהרגעים הכי קשים שיש לבן אדם, דיברנו כבר שקיבלתי את זה ממרן רה"י זיע"א, מלמד שכל אחד ואחד נכווה מחופתו של חבירו. וגם בדור הזה, כמו שאמרנו שבוע שעבר. בחורים יושבים בישיבה, פחות או יותר כולם טובים, אחד יותר בעל כישרון, אחד יותר חברמין שסוחף את כולם, השלישי יותר מתמיד וירא"ש - כ"א ומעלותיו שלו, אך כולם נחשבים. ולפעמים לומדים חברותא ביחד אחד הוא מתמיד גדול, אבל השני הוא בעל כישרון, מה שחבירו עושה בשעות הוא עושה ברגעים ספורים... מה הבעיה...

[אבי ע"ה סיפר לי, שהיה איזה בעל כישרון גדול בישיבת גרודנא, והוא היה בטלן גדול. לידו היה בחור מתמיד, לומד כל הזמן, ומשקיע. והבעל כישרון ההוא לא יכל לסבול... הוא אמר לו, אתה יודע מה ההבדל ביני לבינך?... כאשר אני מתחיל ללמוד - הקב"ה שמח... וכאשר אתה מתחיל ללמוד - הקב"ה בוכה...]

והמתמיד ההוא - לא הבין למה. הסביר לו; כתוב בחז"ל שעל שלשה הקב"ה בוכה: על מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה - ועוסק. ועל מי שאפשר לו לעסוק בתורה - ואינו עוסק. אתה - המשיך הכשרוני - אי אפשר לך לעסוק בתורה, הרי אתה לא מבין כלום, ובכל זאת אתה עוסק, אז כל הזמן הקב"ה בוכה עליך. אבל אני, אם אני לא לומד - הקב"ה בוכה עלי, ברגע ואני מתחיל ללמוד - הוא מפסיק לבכות והוא שמח...!]

ברבות השנים, רואה לפתע הכישרוני שהכל מתהפך... אך יצא יצא... זה שהיה 'מתמיד' צמח להיות גדול בתורה, הוא נהיה ראש ישיבה, כל התלמידים רצים אחריו, ורודפים אחריו, דבוקים בו בלב ונפש. ובאמת הוא נהיה אחד מגדולי ראשי הישיבות. ולעומתו, הבעל כשרון - עם הכישרון שלו הוא עשה קצת... אח"כ הוא למד בכולל, אח"כ הוא עשה קצת כסף, וכעת נותנים לו ללכת לבד, אף אחד לא מפריע לו, ואף אחד לא רץ אחריו... אולי אם יש לו קצת כסף - יש כמה שנוררים שרצים אחריו...

ואת זה אמר לי הראש ישיבה, אך יצא יצא... הוא היה בטוח שהוא כובש את העולם עם הכישרון שלו, בשידוכים גם יכול להיות שהוא עשה שידוך יותר חשוב, הוא היה בעל כישרון, כולם הפליגו בשבחו, יכול להיות... אבל כשזה הגיע למעשה, לתכלית החיים - הכל התהפך והשתנה. וזה לימוד גדול בעבורנו, ללא ספק.

'יבמות' היא בעלת כישרון... אם אתה לא לומד יום יום בקביעות - יבמות לא תדע! ולצאת מהזמן בלי יבמות - זה בזבוז. לא שייך בלי להשקיע.

הג"ר אשר אריאלי אמר, בכל המסכתות בחור עוד יכול לרמות את עצמו שהוא מבין גם אם הוא לא מבין, אבל ביבמות זה לא שייך... אם לא עובדים ועמלים לא יודעים. ואפילו לרמות את עצמי זה לא שייך... **אבל מי שעובד - - הוא רק מרויח...**

אחד החסרונות שלנו זה שאנחנו לא מנצלים את הזמן. רה"י הג"ר משה חברוני אמר פעם, שאצל הרבה בחורים כמעט שליש מהחיים הולך לאיבוד. למה?... בין הזמנים, וימי שישי שבת במשך כל השנה - זה ימים שפחות לומדים בהם. ביחד זה כשליש מהחיים...!

היה נדון הלכתי שהוצרך מפני כבוד השבת ללכת עם נעלים הפוכות [הנדון מופיע בחשוקי חמד להגריי זילברשטיין עמ"ס נדרים] אך טענו שגם אם משום שבת שרי, אבל כתוב ע"ז שמשכח תלמודו **והליץ** ע"ז מרן שה"ת רבי חיים קניבסקי את הפזמון בשבת המתחיל "יום שבתון אין לשכוח..." ואמר לו רבי חיים **בשבת לא שוכחים...**

אחד שרוצה לדעת יבמות ולזכור יבמות - בשבת לא שוכחים... שישי שבת זהו הזמן הכי טוב לחזור ולזכור! כשאנחנו היינו בחורים בישיבה, לימד אותנו רה"י רבי משה חברוני, שבבקיאות לומדים כל יום דף גפ"ת, ובשבת חזרו על חמשת הדפים - ונבחנו על זה! וגמרו מסכתות שלמות...! לדעת יבמות זה רכוש שאין לו שני...

"הכרת האמת" היא חלק מהעבודה!

כעת אומר לכם וורט יקר ונפלא: בספר "מעיל שמואל" על התורה להג"ר שמואל אהרן יודלביץ (חתן הג"ר אריה לוי), הוא שואל: כתוב בחז"ל על השנים של שרה ושל אברהם אבינו ע"ה - כולן שוים לטובה. מאיזה גיל אברהם התחיל להכיר את בורא?... יש דעה בחז"ל מגיל מ"ח. ושרה, י" שנים פחות - מגיל ל"ח. אם כן, מה זה כולן שוין לטובה?... הם בכלל לא הכירו את הבורא עולם... אמר ר' שמואל אהרן יודלביץ, אברהם תמיד חיפש מי המנהיג של הבריא. הוא תמיד רצה להכיר את האמת. זה לקח לו זמן אמנם. אבל הלימוד הזה של 'הכרת האמת' - נחשב כחלק מהעבודה שלו... הרבה שלנו ר' מאיר לימדנו, כתוב בגמ' בסוכה (מט, ב), מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב. אומר רש"י - שנדבו לבו להכיר את בוראו! נדבו לבו - זה היה כבר ישר בהתחלה... כולן שוין לטובה... גם השנים אשר בהן נדבו לבו להכיר את בוראו נחשבים ככלל השנים, אשר כולן שוין לטובה...

ויש לנו ראיה לכך, שאף אחד לא יכול לפורכה... כתוב על רבי עקיבא, שהוא בא אחרי תריסר שנים עם שנים עשר אלף תלמידים, ולאחר עשרים וארבע שנים, הוא בא עם עשרים וארבע אלף תלמידים...

והנה, בשנים עשרה שנים הראשונות הוא הגיע ללמוד כשהוא 'עם הארץ'! הוא למד בחיידר עם ילדים בכתה א'... ועד שהוא המשיך ללמוד עוד ועוד, ובסוף השנים עשרה שנה - הוא זכה להיות רביה

של שנים עשרה אלף תלמידים! כאשר הוא המשיך ללמוד תריסר שנים נוספות - הוא כבר היה הרבה יותר למדן ותלמיד חכם, הוא כבר רביה לשנים עשרה אלף תלמידים...! והנה בסוף השנים עשרה הנוספות. - לא באו יותר תלמידים... באו עוד שנים עשרה אלף, אותו מספר בדיוק...! מה הפשט?...!

בת נדיב... נדבו לבו, מהרגע שהוא נכנס לבימ"ד על מנת להיות קבוע בלימוד - ודרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול - אז זה נחשב שהוא כבר מתחיל כ"אדם גדול", וזה כבר אותו הדבר. ולכן על כל שנה אלף תלמידים - ואין נפ"מ.

להיות "בן אדם"...

יש לנו דבר מאד מעניין: ישמעאל ועשו. ישמעאל בסוף ימיו עשה תשובה. לעומתו עשו - לא שב בתשובה, עד יומו האחרון הוא בא לעכב, עד שחוששים בן דן חתך את ראשו, כידוע.

והנה מישמעאל - כמעט ואין גרים. ואם יש גרים, בדר"כ זה בת ישראל שנשאת לערבי... ואז הוא מתגיייר, אבל כמעט ואין. אך משאר הגויים - יש הרבה גרים, ולא עוד, אלא שרוב התורה שבעל פה - באה מהצאצאים של עשו!!!

למה?... שמעיה ואבטליון היו גרים, והם היו הרבנים של הלל ושמאי, שהם היו ממשיכי המסורה. וכן רבי מאיר ורבי עקיבא היו גרים, מהנכדים של עשו, וכן אונקלוס הגר... כולם באו מעשו.

והתמיהה עצומה, למה לישמעאל אין נכדים בני תורה, ולעשו יש?... זה הטריד אותי הרבה זמן...

עד ששמעתי וורט נפלא: כתוב על ישמעאל, והוא יהיה "פרא אדם", ואמרים שהחפץ חיים אמר, הוא יכול להיות פרופסור גדול, אבל פרא אדם, או שהוא יכול להיות מחנך גדול או מנהל עבודה - אבל פרא אדם... כל משרה שהיא - הוא יישאר פרא אדם... גם ראש ממשלה ישמעאלי הוא פרא אדם... זה מציאות שלו. ו"פרא אדם" - הוא לא בן אדם...

עשו היה בן אדם!!! אמנם רשע, אבל בן אדם. עם בן אדם אפשר לעשות עסקים, ומצד שהוא רשע, הנכדים שלו אח"כ שבו בתשובה, ברגע והם חוזרים - הם בני אדם!

ישמעאל הוא פרא אדם... בפרא אדם א"א להידבק... אין ארור מתדבק בברוך.

דרך ארץ קדמה לתורה... אחד שמופקע ממידות טובות - לא עוזר לו שום דבר...

לקיים בנו חכמי ישראל!

כולם יודעים, שאחד מחכמי התורה הגדולים ביותר, הגאון רבי שמעון בעדני שליט"א, נמצא במצב מאד קשה. וכל אחד צריך להעתיר לרפואתו בתפילה, רבי שמעון בן חביבה. זה אחד מחכמי התורה, ומממשיכי המורשה, היה מקורב לגדולי התורה, והוא מעמיד עולה של תורה. אנחנו כולנו בני תורה גם חייבים לו, זה כבוד התורה. ולכן אנחנו צריכים להתפלל לרפואתו.

יה"ר שהקב"ה יזכה אותנו לראות במהרה ברפואתו השלמה, ולראות אך טוב וחסד. אמן.

לע"נ

האשה הצדקנית מרת **אהובה** ע"ה
בת יבדלחט"א **שרה סבג**
נלב"ע ד' טבת תשפ"ב
תנצב"ה

לע"נ

מרת **ברכה מירל הרבסט** ע"ה
בת הר"ר **מרדכי אברהם צובנר** זצ"ל
נלב"ע ג' כסליו תשפ"ב
תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיג לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של 5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר ב"ש"ה"ק

גולה למקום תורה

לעולם, והיינו שחלק מצורת הלימוד עצמה היא באופן של 'גלות'. והא מילתא אית בה טובא לאשמועינן, מהי אותה גלות שנצרכת לכל אחד ואחד החפץ לדעת את ה'.

וביאור הדברים נראה בהקדם דברי הגמ' ריש סוטה (ב', א') ובשאר דוכתי, "אמר רב יהודה אמר רב, ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני".

וכבר ביארנו מקדמות דנא, שלא לחינם נגזרים דוקא שלושת דברים אלו על האדם ארבעים יום קודם יצירתו, כיון שיצירת הולד היא הזמן שבו נקבע עצם צורת האדם, מה יהיו חייו ואין הוא ייראה עלי אדמות, וכל שלושת הדברים שנאמרו בגמרא הם דברים הנוגעים לעיקר צורת האדם ומהווים חלק מהחיים שמייוחדים לו. בת זוגו של האדם, אין צורך לבאר מדוע היא חלק ממנו, אך הוא הדין גם לענין ביתו של האדם ושדהו (שהיא צורת מלאכתו בעולם), שגם אלו הם דברים שמהווים חלק ממנו עצמו.

ביתו של האדם, שהוא מקומו ומשכנו, אינו פיסה גיאוגרפית גרידא שעליה הוא מניח את גופו או חפציו, אלא חלק מאישיותו. בן אדם שגר במקום מסוים הוא בן אדם אחד, ובן אדם שגר במקום אחר הוא אדם אחר. כאשר האדם עובר ממקום למקום, לא את המקום בלבד הוא משנה כי אם את עצמו, מאחר שיש בו חלק בתוככי נפשו שקשור אל המקום שהיה בו, וכאשר הוא עוזב את מקומו - הרי הוא מניח חלק מעצמו ומעבירו למקום חדש שלא היה עד הנה.

גם כאשר האדם עובר אין ספור מקומות בימי חייו, הוא מחדש כל הזמן מקומות חדשים בתוך תוכו, שכולם נגזרים עוד קודם יצירתו - ארבעים יום קודם יצירת הולד, בזמן שנגזר עליו מה תהיה צורת נפשו בזה העולם, ועל פי גזירה זו הוא מתיישב כל הזמן במקומות שיעודו לו משמים - שהם יהיו חלק ממנו.

מטעם זה יש משמעות מיוחדת ל'הוי גולה למקום תורה' על פי פשוטו, שהאדם יעקור את מקומו הקודם, את עירו ואת מדינתו, וילך לו מחדש אל ארץ לא זרועה כדי להיות במקום תורה. לא די להכנס אל מקום התורה, אלא צריכים לעזוב את המקום הקודם, וכך להכנס ולקנות את דברי התורה.

כי התורה - אינה קנין בעלמא של הכנסה לרשות, אלא היא דורשת התמסרות מוחלטת ונטיה מתוך פשוטן של החיים, שהאדם לא ישייר מאומה לעצמו אלא יבין שכל החיים הם רק התורה ותו לא. אם האדם ישייר מקום לעצמו - אז הוא יהיה אדם לעצמו, והתורה תהיה דבר לעצמה, ושני הדברים ישארו כך ולא יתחברו ביחד לעולם. רק כאשר האדם עוזב את ה'אדם' שבו ומפקיר עצמו על דברי תורה - אז הוא והתורה מתמזגים לאישיות אחת, שאינה אלא תורה ולא זולתה.

ואלו הם המילים שחוזרים חז"ל ומדגישים פעם אחר פעם, שתלמידי חכמים הם האנשים שמכתתים את רגליהם ממדינה למדינה ומעיר לעיר ללמוד תורה, הם לא נשארים במקום הקודם, במקום שהיה חלק מאישיותם עד עתה, אלא קובעים מחדש שכעת המקום הבלעדי שלהם הוא מקום אחד - 'מקום תורה', ורק כך הם קונים את התורה אל תוכם, כי אכן - 'אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם'.

אך פשוט, שאף אם יש מעלה מיוחדת בעזיבת המקום הטבעי, אין הדברים אמורים דוקא במעבר הפיזי מעיר לעיר, ואחרי כוונת הלב הם הם הדברים. מי שמקום מגוריו בירושלים, אינו צריך ללמוד דוקא בבני ברק בכדי לגדול תלמיד חכם, ומי שגר בבני ברק אינו צריך ליסוע

פרק ד' משנה י"ד "רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריו שחביריך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען"

הוי גולה למקום תורה:

בדברי רבי נהוראי מבוארים שלושה חלקים, החלק הראשון הוא 'הוי גולה למקום תורה', החלק השני 'אל תאמר שהיא תבוא אחריו שחביריך יקיימוה בידך', והחלק האחרון הוא 'אל בינתך אל תשען', ומשמע לכאורה שישנו חוט המקשר בין שלושת חלקי המשנה, אך זה אינו מובן מה השייכות בין 'הוי גולה למקום תורה' לבין סיפא דמתניתין.

אך קודם ביאורם של דברים יש לנו לבאר מהי המשמעות בעצם הענין 'הוי גולה למקום תורה'. שהלא זאת כבר נודע לכל בא בשערים שהתורה נקנית ביגיעה, מתוך חיי צער ומיעוט שינה, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול. אך כאן בדברי המשנה מתבאר, שמלבד העמל הכללי לכשעצמו יש פן נוסף שנדרש בשביל קנין התורה, והוא הגלות - 'הוי גולה למקום תורה'. ודבר זה לא נתבאר לנו מה פשרו, מה יש באותה גלות שדוקא היא נצרכת ללימוד התורה, ומה יש בה יותר מכל יסורים אחרים שמסייעים ביד האדם לקנות את תלמודו.

ואכן דבר זה שנוי במשנה ומשולש בתלמוד, עד כמה אותה 'גלות' הינה חלק הכרחי שאי אפשר לאדם בלעדין כדי לגדול במעלות התורה, ובמקומות רבים בדברי חז"ל מצינו שישנו ענין בפני עצמו לעזוב את המקום ולגלות למקום תורה כדי שיתקיים תלמודו בידו.

במסכת בבא בתרא פרק קמא (ח', א') דרשינן מהפסוק שנאמר במשנה תורה (דברים ל"ג, ג') "והם תוכו לרגליך" - "תני רב יוסף, אלו תלמידי חכמים, שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה", ומבואר להדיא שמעלת תלמידי החכמים נכרכת עם היותם 'מכתתים רגליהם', והיא תהילתם, שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה.

עוד אמרינן בגמ' בברכות (ס"ג, ב'), "פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש, ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה (שמות ל"ג, ז)', והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה".

ובגמ' בעירובין (נ"ד, ב') "תנא דבי רב ענן, מאי דכתיב רכבי אתונות צחורות יושבי על מדין והולכי על דרך שיחו (שופטים ה', י'), רכבי אתונות, אלו תלמידי חכמים, שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה".

הרי לנו מכל הנך שכאשר הכתובים עוסקים במעלתם של תלמידי חכמים ושל מבקשי ה', אין דגש על הלימוד עצמו דייקא אלא על הדרך שמובילה על הלימוד, והיא ההליכה מעיר לעיר וממדינה למדינה, והדבר אינו מבואר לנו כל צרכו מאי אכפת לן היכן האדם ילמד ומהי הדרך שהובילה אותו אל הלימוד, ומה מעלה יש בזה על פני כל עמל אחר בעיקר עסק התורה.

ותירא מזו מצינו בדברי חז"ל במדרש משלי (ל"א, י"ד) וזו לשונו שם: "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה - אמר ר' שמעון בן חלפתא, אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם, ואין לחם אלא תורה, שנאמר (משלי ט', ה') לכו לחמו בלחמי".

כאן מבואר לנו שלא זו בלבד שמעלת הלימוד היא דוקא בהיות האדם גולה למקום תורה, אלא שבלי אותה גלות לא יוכל האדם ליכות לתורה, ואם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה

ואל בינתך אל תשען:

על פי הדברים האמורים יובן היטב כיצד כל דברי המשנה קשורים אחד לאחד בחדא מוחתא, כי כולם עוסקים באותה 'גלות' שבה האדם מניח את עצמו ומתקשר אל התורה, ואף כי ראשית המשנה פותחת בעיקר בגלות המקום של עיר ועיר ומדינה ומדינה, גם המשך דבריה עוסקים בעזיבת העצמיות ומסירת הנפש אל התורה.

אלו הם דברי רבינו יונה לענין החלק השני שאומר רבי נהוראי: "ואל תאמר שהיא תבוא אחרך שחברך יקיימנה בידך - לא תשען על חברך אשר הלכו ללמוד כי יבאו וילמדוך, כי אתה בעצמך צריך לגלות עממה ולרדוף אחרי התורה אם תרצה לדעת אותה", והיינו שצורת הלימוד צריכה להיות בדרך של נדעה נרדפה לדעת את ה', שהאדם 'בעצמו' יגלה עם חבריו וירדוף אחרי התורה, בלי לקבל אותה מבחוץ על סמך מה שאומרים לו וילמדו אותו, כי כך היא הדרך המחוייבת 'אם תרצה לדעת אותה'.

ועל כך מגיע סיום דברי המשנה, 'ואל בינתך אל תשען', שעליו כתב רבינו יונה 'שלא תסמוך על סברתך', כי זהו עיקר החלק שנותן לאדם לקנות דברי תורה על ליבו, שלא ישאיר בתוכו את כל אותם רצונות אנוכיים שחוסמים אותו מלהפתח אל מה שאומרת לו התורה, אלא יסיר מעליו את אותו 'עצמי' ויקשיב וישמע למה שאומרים החכמים.

יכולים לראות אפילו שניים שיושבים ועוסקים בלימוד בצוותא, אבל לומדים כל אחד ליד השני, ולא נותנים לעצמם לרגע אחד ללמוד אחד ביחד עם השני. זה נראה כביכול יש כאן דו שיח של חרשים, שכל אחד מדבר לעצמו בלי שהשני ישמע אותו, וכך הם יושבים שבועות וימים ולא לומדים רגע אחד ביחד. כל אחד נשאר באותו מקום שהיה, עם אותן סברות ודעות קדומות, ולא שומע אף לא כיוון אחד חדש שיפתח את מוחו.

אמת, טבע האדם הוא לחשוב שהוא צודק וסברתו היא האמיתית ואין בלתה, אבל עליו להבין שבדיק שיש לו את הכח לחשוב מחשבות כך יש גם להווא שיושב לצידו, וכפי שהצדק יכול להיות איתו כך הוא יכול להיות עם השני... לא שייך ללמוד ולהוסיף לקח ופלא בלי שהאדם יניח לרגע את ה'עצמי' שלו שזועק 'אני ואפסי עוד' ויתבטל לשמוע את מה שאחרים אומרים לו.

ואם תימצא לומר, אולי זוהי 'גלות' הגדולה עוד יותר, שהאדם יגלה מאותה דעה קדומה שהיה מונח בה עד צווארו וילמד כיצד ללמוד שיש גם לאחרים מה לומר, והדרך היחידה לקנות דברי תורה היא לשמוע ולהקשיב באמת את האמת.

בידועי ובמכירי קאמינא, ואילו היה אפשר היה ניתן לנקוב בשמות ידועים ומפורסמים, של כאלו שהיו בידם את כל הכישורים והיכולות לגדול מעלה מעלה במעלות התורה - אבל בעייתם היחידה היתה שהם לא ידעו לשמוע צד שני. תמיד הם היו בטוחים שהם הצודקים, הם הידועים, אף אחד לא יוכל להגיד להם אחרת, וכך הם נשארו להתבוסס באותו מקום שקועים בתוך טעותם, עם אותה מחשבה של אני ואני ואין בלתה, בלי שיעליחו לצמוח להיכן שיכלו לצמוח.

וזה הוא אחד מן הדברים המעכבים את האדם מכל דרך העליה, שהוא נשאר תקוע בתוך עצמו ולא פותח את עיניו להביט את כל אלו שסביבו, אותה גאווה של 'אנוכי' לא נותנת לו ללמוד את סברותיהם של האחרים וכך הוא נשאר כל חייו באותה קטנות של המקום הקודם, בלי שיזכה לתורת ה' תמימה משיבת נפש ומחכימת פתי.

אלו שגדלו באמת הם רק אלו שידעו היטב כיצד לשמוע אחד מהשני ולקבל מכל אחד, ומאז ומתמיד היתה צורת הלימוד שהאדם אינו נמצא עם עצמו אלא מתחדד בחבורה ושומע את כל הדברים שעולים בבית המדרש וכך אף הוא עצמו גודל עוד יותר, וזו היתה מעלתם של תלמידי החכמים שבבל שקמו זה מפני זה - כי לא היה אחד שלא לימד משהו את חבריו, ולא היה אחד שנחשב כ'ר' במובן מסוים כלפי כל אחד מיושבי בית המדרש.

זהו החלק הנוסף של 'הוי גולה למקום תורה', שהאדם ישאיר לרגע את 'עצמו' בצד ויכנס לתוך המקום של תורה, המקום שבו מלמדים אותו מחדש את תורת ה' והוא מתבטל לחכמה האין סופית שגנוזה בתורה, שגדולה יותר מכל שיקולים צרים ומחשבות קטנות כאלו הוא הגדול מכולם ואין מה שיוכל ללמד אותו עוד, אלא מבין את מה שתורת ה' אומרת - ש'אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם'.

לירושלים. המובן בדברי חז"ל הוא למקומה של הנפש, שתקיא את החלב שינקת משדי אמה ותקבע את עצמה בתור אישיות של תורה. אם האדם משאיר לעצמו את כל האדם שהיה לו לפני שלמד, את הרצונות, את התאוות, ואת הנטיית האישיות, הוא יכול לעסוק בתורה שנים ארוכות, אבל לעולם התורה לא תהפוך לחלק ממנו, והוא לא יתהפך פתאום לאיש של תורה. בשביל להפוך לאיש כזה הוא מוכרח 'לגלות', לעזוב את עצמו ולהיקנות אל התורה.

אליבא דעובדא אפשר לומר, שאין הדברים נקבעים על פי הכתובת שבה מקום התורה נמצא, אלא על פי מידת השייכות שיש לאדם אל מקומו הקודם... כמה הוא נמצא בשייבה, וכמה הוא נמצא בחוץ. וגם בתוך היותו בין כותלי השייבה, הוא יכול להמציא בחוצות קריה הרבה יותר מאשר בפנים...

רק בכדי לשבר את האוון, אין צורך להרחיק גדוד לתקופות קדומות לפני מאות שנים, אלא אף בזמן היותי בחור לפני כמה עשרות שנים בודדות, לא היו רגילים לחזור הביתה כל שבועיים, שלושה שבועות או ירח ימים. במשך הזמן כולו היו חוזרים לבית שתי פעמים או שלוש, וכל משך הזמן היו נשארים בשייבה בלי עוד יציאה החוצה.

ואף מבחינת הקשר עצמו אל הבית, עיקר המקום היה השייבה, והקשר אל המשפחה הסתכם בשייכות טלפון מסוימות, שגם הם התבצעו אחרי תהליך מורכב של הטלת אסימונים בתוך המכשיר אחד אחרי השני, שפעמים נבלעו פנימה ופעמים שהצליחה דרכם... לא היה את המושג שכל הזמן קשורים אל הבית בלי הפסקה, ומלבד זאת גם לומדים בשייבה...

הדרך לקנות דברי תורה היא להפוך את התורה למקום העיקרי - הוא הבית, הוא החיים, שם נמצאים, שם נושמים, וזה כל האדם. לא שייך לקנות דברי תורה בלי צורה של גלות מהמקום הקודם, וללא מסירת הנפש לחלוטין אל התורה.

בזמן ששימשתי כראש כולל, אמר לי הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל לומר לאברכים כדברים הבאים: אברך שיושב בתוך בית המדרש עם טלפון בתוך כיסו, שזמין כל הזמן לכל מאן דבעי, להיעייתו ולמשפחתו, יש על האשה לדעת כי היא עצמה המפסידה העיקרית מכל העניין... שהרי בשכר מה זוכה האשה לתורתה של בעלה? אומרת הגמרא בברכות (י"ז, א'): "אמר ליה רב לרבי חייא נשים במאי זכיין, באקרוי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנוי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן", והנה, עם הגברייהו נמצאים בצורה זמינה כל הזמן עם קשר אל הבית, אין כאן 'אתנוי גברייהו' ואין כאן 'נטרין לגברייהו'... הבעל נשאר יחד עם האשה, והיא כלל לא הביאה אותו לבית המדרש...

כמוכן שבזמנו נאמרו הדברים לפני האברכים כצורתם, אבל עלינו לדעת בתורת כל שכן, שאם האשה לא מביאה את הבעל אל בית המדרש כזכו צורה, על אחת כמה וכמה שהוא לא מביא את עצמו... איך שייך שאדם יביא את עצמו לתוך בית המדרש, כשהוא עצמו נשאר בחוץ? 'להביא את עצמו' פירושו שהוא אכן יביא את עצמו, כאן נמצא וכאן היה, והוא לא נותר באף מקום אחר.

על התורה נאמר (תהלים י"ט, ח') 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', ופירש השפת אמת (על פי דברי המדרש בכמה דוכתי) שהתורה היא 'משיבת נפש' כפשוטו ממש, כיון שבזמן שקיבלו ישראל את התורה פרחו נשמתם, ופירושו של ענין הוא שלא היתה להם יכולת לקבל את התורה באמצעות הנפש הקודמת שהיתה להם, הם היו מוכרחים לעזוב את הנפש שלשעבר ולקבל נפש חדשה ששייכת אך ורק לתורה - וכך לזכות ל'תורת ה' תמימה'...

הדברים הם כפשוטם, ש'אם אין אדם מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם', ורק על ידי כך שהאדם 'מגלה את עצמו' - את האישיות הקודמת שבו, בלי לשייר לעצמו עוד דברים אחרים מהצד שהוא שייך אליהם, אז הוא יכול להתחיל וללמוד תורה, תורה בצורה של קנין, ולחיות חיים של תורה.

אין הדבר תלוי בשייבה שבה האדם לומד וכמה מטרים רחוקים בינו לבין הבית, הוא יכול להיות באותה שכונה ובאותו רחוב ולגלות למקום תורה, ומאידך הוא יכול להיות בעיר אחרת ובמדינה אחרת, אבל להשאיר בתוך הבית הקודם... 'והיה כל מבקש ה' ייצא אל מחוץ למחנה' - בשביל לבקש את ה' באמת ולתבוע אולפנא, צריכים לצאת החוצה, ורק כך להכנס פנימה.

נודה מאד לכל מי
שיכול לסייע בכיסי
הוצאות ההדפסה.
להבטחת
לע"נ וכי"ב.
נא לפנות למייל
mdh036194741
@gmail.com

דברי השירה

ויזכר משה באומי כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת ויצא

הסגולה לזכור את תלמודו הוא רק ע"י התלהבות לתורה

"ויהי כשמע לבן את שמע יעקב בן אחתו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו ויביאהו אל ביתו" (כ"ט - י"ג).

חז"ל נתקשו וכי לבן אוהב את יעקב אבינו כל כך?

ומסביר רש"י, וירץ לקראתו - כסבור ממון הוא טעון, שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים, ויחבק - כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים הביא והנם בחיקו, וינשק לו - אמר שמא מרגליות הביא והם בפיו.

ללבן היה זיכרון טוב, אע"פ שזה היה מלפני שנים רבות, שהרי כשאליעזר הגיע לחפש את רבקה יצחק היה אז בן ארבעים, וכשיעקב נולד יצחק היה בן ששים, וכשיצא יעקב מבית אביו הוא היה בן ששים ושלש, ועוד ארבע עשרה שנה בשיבת שם ועבר, יוצא שזה היה לפני יותר מתשעים שנה ובכל זאת לבן זכר ונשאר בתוכו...

רואים מכאן שמי שהוא בעל תאוות ממון, כמה שהוא יותר גדול התאוות גודלים איתו. על זה נאמר (משלי ב' - ה) "אם תחפשנה ככסף אז תבין יראת ה'", שכמו שיש אנשים שיש להם התלהבות לממון, כמו כן צריך להיות לו התלהבות לתורה. כשיש קושיא טובה ויוצא לו חידוש טוב, לאחר כמה שנים הוא לא ישכח את החידוש הזה.

שאלו לכמה גדולי תלמידי חכמים איך הם זכרו כל מה שכתוב בכל מקום. הרד"ק ז"ל ענה שזה לא חכמה כי הוא לומד כל הזמן ורק אתמול הוא למד את מה ששאלוהו.

האור שמח ענה שכתוב בגמ' (חולין דף ע"ה ע"ב) "כל מילתא דתמיהא מדכר דכירי לה אינשי", אם בן אדם רואה דבר משונה הוא זוכר, ויש לי קושיות בכל סוגיא וסוגיא ולכן אני זוכר.

החתם סופר ענה שכתוב בתהילים (ק"ט - צ"ג) "לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חיייתני" והתורה זו החיים שלי.

מספרים שמרן הגרא"מ שך זצ"ל דיבר בלימוד עם ר' יואל קלופט זצ"ל זמן מועט לפני שפרץ מלחמת עולם השניה ולאחר שש שנים נפגשו ומיד הם דברו באותה סוגיא באותו מקום שדברו לפני שש שנים כאילו היה אתמול שלמדו והיו באמצע הסוגיא עד עכשיו!

.....

גם זו לטובה

"ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה" (כ"ט - כ"ג). למדנו שיעקב עבד שבע שנים עבור רחל, חשב להקים בית וכל השבטים יצאו מרחל, ולבסוף קרה שלבן רימה אותו והחליף בין רחל ללאה, ולא רק זה, גם השבטים לא יצאו מרחל אלא מלאה.

עלינו ללמוד מזה שהכל מלמעלה, אנחנו עושים רק השתדלות וכל מה שקורה לאחר מכן זה רק רצון השם.

כמו כן מצאנו שהשבטים חשבו למכור את יוסף כעבד, זו היתה נקמה שלהם על החלומות שסיפר שהוא ימלוך עליהם, הם היו בטוחים שבטלו את החלומות שלו [כולל המלוכה שלו], לבסוף מעשה זה עזר ליוסף להגיע למצרים ולהיות עוד יותר קרוב למלכות.

המגיד מישרים הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל היה חולה כליות בצורה קשה, עד שהרופאים הכריעו כי אין מנוס מהשתלת כליה, ומכיוון שבארץ התקשו להשיג עבורו כליה מתאימה, עקב סוג דמו הנדיר, הוחלט לשלוח אותו לברוקלין שבניו יורק, שם יש סיכוי גבוה יותר למצוא כליה מתאימה.

רבי ראובן נפרד מבני משפחתו בדמעות געועים, כשהוא לא יודע מתי יזכה לפגוש אותם שוב, והוא הגיע לניו יורק, שם הוא נאלץ לשהות מתוך תקווה שבקרוב ממש תושג תרומת כליה עבורו, וכך מיד הוא יעבור השתלת כליה.

אלא שעבר זמן רב ועדיין לא הושגה התרומה המבוקשת, שנתיים וחצי של המתנה! אי אפשר לדמיין מה זה, שנתיים וחצי שבהם כל המשפחה מנותקת מהרב, שבתות חגים ואפילו בר מצוה של אחד מילדיו, את כל אלה חגגו בני המשפחה בלעדיו, ואיש אינו יודע מתי הסיפור הזה יגמר. כעבור

להשפיע מהבית מדרש בכל מקום בעולם

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כ"ח - י').

כותב רש"י ז"ל, לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה. שואל הכלי יקר, ויש להתבונן וכי אברהם ויצחק לא הלכו ממקום למקום ולמה לא נכתב אצלם לשון יציאה.

ושמעתי לבאר שבתו של אברהם אבינו היה פתוח מארבע רוחות וכל היום נכנסו ויצאו, כולם הכירו אותו, הוא היה מפורסם וא"כ זה פשיטא שאם כולם מכירים אותו אז כשיצא פנה הודה פנה זיוה וע"ז לא צריכים פסוק. וכן על יצחק אבינו כתוב ג"כ שהוא המשיך בדרך של אברהם אבינו, כולם הכירו אותו בכל מקום, הוא חפר בורות, ולכן היה מפורסם אז פשיטא שלא צריך פסוק. אבל יעקב אבינו היה איש תם יושב אהלים, לא הכירו אותו כי ישב בבית המדרש, וזה התורה כותבת לנו שאעפ"כ שהוא יושב ולמד בלי לצאת זה גם השפיע.

ידוע שכשהרב מבריסק רבי יצחק זאב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל היה חולה הרב מפוניבז' רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל רצה להביא רופא מיוחד מארה"ב [ידוע שהיה לו קשרים בכל מקום] כדי שהרופא הזה יטפל בו וירפא אותו. אנשים שאלו את הרב מפוניבז' "מי ישלם את כל ההוצאות [הרופא והטיסה וכו']?". הרב מפוניבז' אמר "שיבת פוניבז' תשלם". הם המשיכו לשאול ואמרו "מה הקשר לרב מבריסק שגר בירושלים עם ישיבת פוניבז' שנמצאת בעיר בני ברק". ענה להם הרב מפוניבז' "כשהרב מבריסק יושב ולומד בירושלים הוא משפיע על ישיבת פוניבז' בבני ברק, כתוב בתורה יעקב איש תם יושב אהלים כדי שנדע שאפילו אם יהודי יושב ולומד בפניה שלו זה משפיע בכל מקום, וישיבת פוניבז' צריכה את הרב מבריסק בירושלים".

וידוע שרבי ישראל [ליפקין] מסלנט זצ"ל היה אומר "מי שלומד תורה כאן בליטא הוא משפיע שיהודים בפרץ ישמרו שבת אבל אם חלילה בליטא לא לומדים כמו שצריך זה גורם..."

כתוב בגמ' (תענית דף כ"ג ע"א), אמר רבי יוחנן: כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה שיר המעלות בשבט ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. אמר: מי איכא דניי שבעין שנין בחלמא?... [ואח"כ יש שם מעשה שישן שבעים שנה ואיתא שם ש] אזל לבית המדרש, שמעיניהו לרבנן דקאמרי: נהירן שמעתין כבשני חוני המעגל, דכי הוי עייל לבית מדרשא, כל קושיא דהוה להו לרבנן הוה מפרק להו. אמר להו: אנא ניהו, ולא הימנוהו, ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה, חלש דעתיה, בעי רחמי ומית. אמר רבא, היינו דאמרי אינשי: או חברותא או מיתותא.

השאלה היא איך בדיוק הוא הגיע באותו יום שעסקו בסוגיא שהוא עסק בה בעבר, איך זה?

התשובה היא שזה לא כמו שאומרים שהוא הגיע לבית מדרש בדיוק באותו יום שעסקו בזה אלא בגלל שהוא היה שם ממילא זה השפיע על כולם [אפילו שהם לא ידעו שזה הוא] עצם הדבר שצדיק יושב במקום זה משפיע.

ידוע גם הסיפור עם הבית יוסף שהוא עמל על איזה קושיא ולאחר כמה ימים מצא תירוץ. לאחר מכן עבר ליד בית המדרש והוא שמע שמי שמסר את השיעור אמר את אותה שאלה שהיתה לו ומיד אמר את אותו תירוץ [שהבית יוסף מצא לאחר כמה ימים]. בלילה כשהמגיד הגיע ללמוד אותו [כמו כל ערב], שאל הבית יוסף את המגיד "איך זה שעמלתי כמה ימים על הקושיא ואותו מגיד שיעור בבית מדרש אמר את אותה תשובה מיד?". ענה לו המגיד "אחרי שכבר עמלת עבור התירוץ הזה ואמרת אותו כביכול הורדת את התירוץ הזה וזה משפיע על כולם וכל מי שיגיד אותו כעת זה בא רק מכוח שלך".

זאת אומרת שמי שלומד תורה בבית המדרש הוא לא רק משפיע במקום בו הוא נמצא אלא הוא משפיע בכל מקום בעולם.

.....

שנתיים וחצי של המתנה קשה ומתישה, פנה אל הרב יהודי חשוב מעסקני הרפואה בניו יורק, והוא הציע שהרב יטוס לקליפורניה, אל בית החולים בסן פרנסיסקו, "שם יש מרכז רפואי ענק להשתלות, מגיעות לשם הרבה יותר כליות, ושם יש יותר סיכוי להשיג כליה מתאימה" סבר אותו עסקן, ואף הציע לרב שהוא ללווה אותו בדרך. הרב התקשה לעכל את ההצעה, היה מספיק קשה לו הגלות הנוכחית, והוא לא התלהב לעבור טלטלות נוספות, אך בסופו של דבר הוא השתכנע שבדרך זו תוכל ישועתו לבא מהר יותר, והם יצאו לדרך. הם הגיעו לסן פרנסיסקו בשעת לילה, ומיהרו למלון שהזמינו מראש, הם הגיעו למלון בשעה שלש לפנות בוקר, והם מיהרו ללכת לישון. אלא שבשעה שש וחצי הם התעוררו לקול דפיקות על דלת חדרם, בדלת המתינו להם שוטרים שבקשו לדעת את זהותם, ולאחר מכן הם החלו לדבר עם אותו עסקן רפואי באנגלית, כשהרב לא מבין אף מילה משיחתם אלא שמהבטת פניו של העסקן היה ניכר שהוא ממש נלחץ מדבריהם, לאחר מכן השוטרים העבירו לידי העסקן את הטלפון המשטירי ודרכו הוא שוחח שיחה ארוכה באנגלית, כשפניו מחווריות ומסמיקות לסירוגין, הרב לא הצליח להבין מה קרה, אבל היה ברור לו שמדובר במשהו מאד מסובך ואולי אף מסוכן. כשסיים העסקן את השיחה, הוא הודה לשוטרים והחל משווה על פניו ארשת של רועג ושלווה, כאילו דבר לא ארע. הרב ניסה לשאול אותו מה קרה? אולם הלה התחמק ואמר ש"הכל בסדר"...

לרב שכדאי להזדרז ולהגיע לבית החולים לצורך רישום והמתנה לכליה, וכל אותה עת הרב הבחין שפניו של העסקן אינם כתמול שלשום, אך הלה התחמק ולא הסביר מה מטריד אותו. בית החולים, הצליח הרב לשכנע את העסקן לפתוח את פיו, בבחינת "דאגה בלב איש ישיחנה", ואז החל הלה לספר את מה שקרה: "בזמן בו היינו במטוס, קיבלה רעייתי שיחת טלפון מברוקלין שבניו יורק ונאמר לה שכעת נמצאה הכליה המבוקשת... מאותו רגע החלה רעייתי במסע ארוך של טלפונים, היא ערבה חצי מהעולם בנסיון לאתר אותנו, אולם כאמור היינו אז על המטוס... לאחר מכן הגענו לקליפורניה ושם נרדמנו כשאיינו חולמים כמה רודפים אחרינו, בשלב מסוים הולחנו העסקנים בקליפורניה שרעייתי פנתה אליהם לערב את המשטרה המקומית, וזו נאותה לעזור לאתר אותנו, אולם עד שהמודיעין איתר אותנו, ועד שהשוטרים הגיעו אלינו, חלף זמן רב ויקר מאד, צר לי לבשר, כבוד הרב, בית החולים העביר את הכליה לאדם אחר... פרץ העסקן החשוב בבכי". הוא התייפח בבכי, על ההזדמנות שהוחמצה, בדיוק בזכות הטיסה לקליפורניה, אולם אז הפתיע אותו הרב ראובן קרלנשטיין זצ"ל כשהוא אמר לו: "ידידי היקר, מה אתה מצטער כל כך? הבה נצא בריקוד הודאה לקדוש ברוך הוא, תודה לבורא עולם על חסדו הגדול! תודה להשם על הנסיון הזה! מכל הלב אני מודה לבורא עולם על הרעה, כי אני בטוח שגם זו לטובה, וכי "במקרה" בדיוק בזמן שהיינו על המטוס הגיע הטלפון מניו יורק? הרי בוודאי שזו השגחה מופלאה וברור לי שזה רק לטובה!". ומיד תפס הרב את אותו עסקן והחל לרקוד איתו מתוך הודיה להשם, ולא נחה דעתו עד שהתקשר לרבנית שבארץ, וקבע את אותו יום ליום שמחה והודאה להשם. חלפו, עד שבחסדי שמים נמצאה הכליה המתאימה בסן פרנסיסקו, והושתלה בגופו של הרב, אשר זכה בחיים חדשים למשך יותר משלושים שנה. והנה בתקופת ההמתנה להשתלה התברר, כי הכליות שנתרמו בשעתו בניו יורק היו מזוהמות, ושני המושתלים שקבלו את הכליות הללו לא שרדו את ההשתלה, וכך התברר שחיי הרב ניצלו בזכות אותה טיסה!!! קרלנשטיין זצ"ל היה רגיל לומר בבדיחותא: "אולי המחשב גרס שהכליה היא מתאימה לי, אבל בורא עולם סבר אחרת! הוא סיבב את כל הנדודים לסן פרנסיסקו כדי למנוע ממני להכניס לגופי כליה שאינה מיועדת לי, איזה חסד נפלא!".

הסיפור הזה צריך לעמוד לנו תמיד מול העיניים, ואף שלא תמיד זוכים לראות את הסוף הנפלא של הסיפור, לא תמיד זוכים לגלות את הטוב המושלם שהוותר בתוך הקשיים, אבל בוודאי שזו האמת, ואנחנו מאמינים בני מאמינים שהכל אך ורק לטובה, ולכן נשתדל כמה שיותר להודות לבורא עולם על כל מה שעושה איתנו.

.....

להיזהר מהשפעה רעה

"ויאמר להן ראה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כתמל שלשם ואלקי אבי היה עמדי" (ל"א - ה').

לכאורה תמוה שרק אחרי עשרים שנה יעקב אומר שרק עכשיו הוא שם לב שלבן אינו מבקש טובות, הרי לבן היה רמאי מיום הראשון!?! שמעתי להסביר בדרך מליצה שיעקב אבינו אמר על עצמו "ראה אנכי את פני אביכן כי איננו אלי כתמל שלשם" דהיינו שכבר אינו לא מסתכל עליו כל כך כרמאי ובשבילו זה לא טוב, שהוא מתרגל אליו, וזה מפריע לו, כי אולי ישפיע ממנו, ולכן רצה לברוח.

כתוב בפסוק הראשון בתהילים "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב", אומרים חז"ל שאם בהתחלה הוא לא הולך אז לא יעמוד כמו שכתוב לא עמד ואז לא יישב עמהם כמו שכתוב ובמושב

לצים לא ישב, אבל אם בהתחלה הוא חושב ללכת אז לאחר מכן חושב רק לעמוד בלי לשבת עמהם וסופו הוא שילך ולא יעמוד בנסיון וישאר איתם עד כדי כך שישב, וכך האדם מושפע מסביבתו במעשיו יום יום.

כמו כן, כתוב בפרשת תולדות (כ"ז - א') "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת", ורש"י פירש (שם) בעשנן של אלו. וכתב החזקוני (שם), ולא עיני רבקה משום שהאשה נבראת מן העצם ונשי עשו מן העצם ואין עצם מזיק עצם אבל יכולין להזיק אדם היינו יצחק שתחלתו מן האדמה, ד"א עיניו ולא עיני רבקה לפי שהיתה למודה בבית אביה בעשן עבודת כוכבים.

ולכאורה תמוה להגיד "ולא עיני רבקה לפי שהיתה למודה בבית אביה", הרי היא היתה בת שלש כשיצאה מבית אביה, ועכשיו יצחק בן מאה עשרים ושלש, דהיינו שעבר שמונים ושלש שנה מאז שעזבה בית אביה?

רואים מכאן שסוף סוף ההשפעה נשארת עד היום הזה. וזה לימוד בשבילנו שהסביבה משפיעה על האדם, אפילו על ילד קטן! חשוב לנו לדעת שבכל העניינים הרוחניים אין לנו מושג איזה השפעה יש מהסביבה שגורמת לאדם שינוי עד שע"ז מתרגלים לאיזה מצב חדש שלא היה בהתחלה.

יהי רצון שכל אחד ישמור על עצמו ועל ילדיו מהסביבה, שלא יהיה מושפע לרעה.

.....

מי שבאמת רוצה מקבל סייעתא דשמיא ומצלית

"ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים" (ל"ב - ב').

כותב רש"י, מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ.

כתב הרמב"ן, ואני תמה בזה, שהרי עדיין לא הגיע יעקב לארץ ורוחק היה משם ושלא מלאכים אל עשו מרחוק, ושם (להלן ל"ב - כ"ג) נאמר ויעבור את מעבר יבק, שהוא "יבק הנחל גבול בני עמון" (דברים ג' - ט"ז), שהוא דרומית מזרחית לארץ ישראל, ועדיין יש לו לעבור גבול בני עמון ומואב ואחרי כך ארץ אדום.

וכתב הגור אריה בזה"ל, ולפי דעתי אין זה שום קושיא, דכיון דהיה הולך ובא לארץ ישראל - באו המלאכים של ארץ ישראל לקראתו לשמור אותו, דכיון דצורך ארץ ישראל הוא, והוא הולך לארץ ישראל, הדין נותן שיהיו לו שומרים מלאכי ארץ ישראל, לכל הפחות השמירה דבר שהוא תולה בהליכה, שלא יהיה לו מונע לבא לארץ ישראל, וזה מוטל על מלאכי ארץ ישראל, ומלאכי חוצה לארץ לשמור אותו שלא יגיע לו נזק אחר.

רואים מכאן כשבן אדם מקבל על עצמו דבר טוב הוא מקבל סייעתא דשמיא כי זה נחשב כאילו כבר עשה.

כמו כן מצינו כתוב במשנה בפרקי אבות (פרק ג' משנה ט') "כל שמעשיו מרובין מחכמתו".

ויש לשאול, איך יכול להיות שיש לאדם יותר מעשים מחכמתו?

התשובה היא כמו שפירש (שם) רבינו יונה שברגע שהאדם מקבל על עצמו לעשות מעשה טוב, אפילו שעדיין אינו יודע איך לעשות, זה נחשב כאילו עשה. ידוע שהרבי מקלויזנבורג זצ"ל היה אומר "עברנו הרבה דברים בזמן השואה, היינו במחנות, עשינו דברים בלתי נתפסים, מעשים בלתי אפשריים, לא היה שייך לחשוב עליהם לפני זה כלל, למדנו מכל זה שאין דבר כזה 'איני יכול' אבל יש דבר כזה 'איני רוצה', כי ברגע שהאדם רוצה לעשות הוא מקבל סייעתא דשמיא לכך".

.....

להפוך כל חפץ לדבר רוחני

"ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר" (ל"ב - כ"ה).

כתוב ברש"י (ד"ה ויותר יעקב), שכח פכים קטנים וחזר עליהם.

ותמוה, בשביל פכים קטנים יעקב חזר?

מן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל אמר ששמע מהמשגיח דיישיבת פוניבז' הגרא"א דסלר זצוק"ל שהביא דוגמא שאם היינו שוכחים באיזה מקום תיק ובו תפילין בטח שהיינו חוזרים אבל בשביל כוס או חפץ קטן לא היינו חוזרים, משא"כ אצל האבות הם הרגישו שעם כל כלי הם עשו עבודת השם ובעיניהם הרוחניות הכלי נעשה קדוש, ממילא אצל יעקב אבינו 'הפכים קטנים' היו עבורו כמו תפילין עבורו.

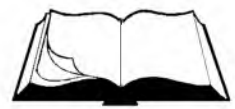
והוסיף רבי יעקב זצ"ל, אם נכניס עץ באדמה ולאחר כמה שנים נוציא אותו נראה שהעץ רקוב מאוד ומלא בתולעים וכבר אי אפשר להשתמש בו, אבל כשהביאו את הארון של הרבי מספינקא זצ"ל לקבורה מחוץ לארץ לפתח תקווה לאחר שבועים שנה [בחוץ לארץ קוברים בתוך ארון עץ] ראו דבר פלא שהארון היה שלם וכולם תמהו לראות זאת, ורבי יעקב הסביר שהרבי לפני שנפטר ביקש שמהשולחן שבו הוא למד יעשו את ארונו, ומה שהארון נשאר שלם זה מראה לנו שהשולחן היה ספוג מתורתו כי התורה השפיעה על העץ וכך התולעים לא נגעו בארון זה.

עלינו לדעת שכל מצוה שעושים זה משפיע על הכלי שהשתמשו בו לכך והוא נעשה רוחני. ובנוסף, כל פעם שבן אדם עושה מצוה זה משפיע על כולם.

ה' יעזור שכל אחד ואחד יזהר מהשפעות לא טובות, ויהיה התלהבות בלימוד התורה, וכך כל אחד ואחד יזכה להשפיע מהבית מדרש בכל מקום בעולם, ונזכה כולנו לביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 485

שאלות המצוות, וביאורי תפילה

כסלו תשפ"ג

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

עברו מקום באמצע הסעודה

◀ **שאלה:**

א. בליל שבת באמצע הסעודה נכבה האור וכולם רוצים לעבור עם האוכל לדירה אחרת בבנין אחר, האם צריכים לברך שוב ברכת "המוציא" לפני שממשיכים לאכול?

ב. באמצע סעודת "שלוש זכר" נכבה האור ועברו לבית אחר, אבל חלק מהמשפחה נשארו בבית החשוך עם היולדת, האם אלה שעברו צריכים לחזור ולברך?

תשובה:

א. אם עוברים לבית אחר באמצע הסעודה, כיון שאת ברכת המזון צריך לברך במקום שאכלו, לדעת הרמ"א (סי' קמ"ח סעיף ב'), א"צ לברך שוב "המוציא" אלא ימשיכו לאכול בלי ברכה ויברכו שם ברכת המזון.

ב. בסעודת "שלוש זכר" אלו שאכלו "מזונות" דינו כנ"ל בפת וא"צ לחזור ולברך, אבל אלו שאכלו רק קטניות וכד' שברכתם "העץ" או "האדמה" או דברים שברכתם "שהכל", צריכים לחזור ולברך, ומה שנשארו אחרים במקום הראשון לא נחשב "שהכל" מקצת חברים" שא"צ ברכה, משום שאין דעתם לחזור ולאכול במקום הראשון (משנ"ב שם סי' ק"א).

ברכה על בית קברות מרחוק

◀ **שאלה:** הנוסע בדרך ורואה מרחוק את 'בית החיים', האם צריך לברך ברכת "אשר יצר אתכם בדין..."?

תשובה: "א"א שאם רואה מרחוק לא יברך, ויש לדייק לשון "תוספתא" (ברכות פרק ו' הל' ט'): "ההולך בבית הקברות" מברך, וכ"כ בספר "היכלנו" (סי' פ"ז): "העובר בין קברי ישראל". וכן מבואר ב"ספר המכתם" (ברכות נ"ח): "ברכה זו לפי שהיא 'התעוררות גדולה' לאדם להזכיר החיים והמוות, והתחלית לתחיית המתים אחר המוות" וכו', משמע שעומד סמוך לקבר באופן שמתעורר (שו"ת "פרי הארץ" ח"א סי' ז' בשם מהר"י כ"ץ, שו"ת "ציץ אליעזר" ח"ז סי' מ"ט פרק ט', שו"ת "באר משה" ח"ב סי' י"ג, ועיי' "שערי תשובה" סי' רכ"ד).

אבל דעת הרבה אחרונים שאפילו אם רואה מרחוק מברך ("ערוך השולחן" סי' רכ"ד סעיף ח', "אגרות משה" או"ח סי' ל"ז, ספר "שער העינים" סי' מ"ט בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הגר"נ קרליץ זצ"ל והגר"ח קניבסקי זצ"ל). (אם יושב ברכב בתוך בית הקברות, אפילו רואה דרך החלון, לכונ"ע יכול לברך, וכמו בשאר ברכות הראיה כגון ברק שמברכים גם דרך חלון).

תפילת מנחה בתפילין

◀ **שאלה:** מי שלא התפלל שחרית באונס ומתפלל מנחה פעמיים, האם יתפלל מנחה בתפילין?

תשובה: מי שלא התפלל שחרית ומתפלל שתי תפילות במנחה, אף אם כבר הניח תפילין, ראוי ונכון להתפלל תפילות אלו עם התפילין, כיון שלא זכה להתפלל שחרית עמהם (ספר "מנחה ישראל" פרק ו' סעיף ג').

מי שאוכל האם יכול להיות "שומר"

◀ **שאלה:** האם מותר להתחיל לאכול סמוך לזמן תפילה ולסמוך על חברו שאוכל גם כן כשומר תפילה, או יש חשש שגם הוא ישכח?

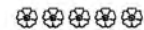
תשובה: יש סוברים שאין אדם יכול למנות שומר מי שגם הוא אוכל או עושה שאר מלאכות האסורות לעשותן לפני התפילה (וכעין מה שכתב המשנ"ב, סי' רל"ה סי' ק"ז, שיכול לומר לחברו שאינו לומד שיזכרנו שיתפלל), אא"כ השומר עומד גם הוא לפני תפילת מעריב ונמצא עמו יחד, ובדעתם לא להיפרד זה מזה עד לאחר התפילה, דאז אמרינן כיון דרבים הם מידכרי אהדדי ולאחר האכילה יזכירו האחד לשני להתפלל ("אשל אברהם בוטשאטש" סי' רצ"ט וסו"ס רל"ב, ומשנ"ב פתיחה ריש סי' תרס"ט), וגם שני אנשים נחשבים רבים ("שיעורי הגרי"ש אלישיב" זצ"ל ברכות ד').

ויש סוברים שאפילו אם השומר עצמו אוכל, יכול להיות שומר שיזכיר לו להתפלל משום שאין הטעם שאסור לאכול לפני התפילה מפני שע"י אכילתו ישכח להתפלל, אלא הטעם הוא שמא ימשך בסעודתו עד שיעבור זמן התפילה, א"כ השני (שסועד) רואה אותו באכילתו וכשיגיע

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה

נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

לקרוא בשם 'שלוש' או 'אליהו' וכד' בבית המרחץ

◀ **שאלה:** האם מותר לקרוא שם 'שלוש' בבית המרחץ, וכן השמות: אליהו, עמנואל וכד' שנכלל בהם שם השם?

תשובה:

א. לכתחילה אין לקרוא 'שלוש' בבית המרחץ ויבלע את האות מ' ויאמר רק 'שלו' או 'שלוף' באות מ' (משנ"ב סי' פ"ד סי' ו'), והטעם הוא משום שהחמירו ב'שלוש' יותר משאר כינויו של הקב"ה (עי' שו"ע סי' פ"ה סעיף ב') משום הנאמר בגמרא (סוף ברכות) שתקנו לשאול את חברו בשם 'שלוש' במקום להזכיר את השם ("שפת אמת" שבת י').

ב. שמות כמו עמנואל, אליהו וכד' שנכלל בהם שם השם אלו שמות של אנשים ואין בהם קדושה כלל (תשב"ץ ח"א סי' קע"ז).

עניית קדושה באמצע שמו"ע ממנין סמוך

◀ **שאלה:** מי שנמצא באמצע תפילת שמו"ע והגיע ל"מחיה המתים", ושומע קדושה ממנין אחר, האם יכול לענות קדושה עם הש"ץ?

תשובה: אם עומד בתפילת שמו"ע, וכשמגיע לברכת "מחיה המתים" ושומע קדושה ממנין סמוך (מצוי בשטיבעלך או בכותל המערבי) אינו חייב לענות עמהם ומכל מקום רשאי לענות (עי' ביה"ל סי' ק"ט סי' ב' ד"ה אם, "כף החיים" סי' ק"ט סי' ק"א, ושו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"א סי' ג').

שליח ציבור ביארציניט או ברכת כהנים?

◀ **שאלה:** יש מקומות שנוהגים שאם הש"ץ כהן אינו עולה לדוכן, אלא הש"ץ שותק ואדם אחר מקריא את הפסוקים (כמבואר במשנ"ב סי' קכ"ח סי' ע"ג), וכן נוהגים בבית כנסת לדרמן. מה יעשה כהן שיש לו יארציניט של אביו, האם עדיף להיות שליח ציבור או שעדיף לא להיות ש"ץ כדי לברך ברכת כהנים שהיא דאורייתא?

תשובה: גם כיבוד אב היא מצוה דאורייתא, ועדיף שיהיה ש"ץ לכבוד אביו (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), ואם רוצה יכול ללכת אחרי התפילה למנין אחר ולברך שם ברכת כהנים.

אמנם כהן שהוא תוך שנת אבלותו על אביו או אמו, מהנכון שלא ימשש כש"ץ בשחרית בקביעות, כדי שלא יבטל ממנו מצות נשיאת כפים בקביעות, ויסתפק באמירת הקדישים (ספר "תפילה כהלכתה" סו"פ י"ד שכן מקובל בשם ה"חזון איש" זצ"ל) או שיקבל על עצמו שישלים נשיאת כפים במנין אחר (שו"ת "אור לציון" ח"ב הל' נשיאת כפים).

הוציאו בטעות שני ספרי תורה

◀ **שאלה:** הוציאו בטעות שני ספרי תורה (כגון בראש חודש בחול או בחוה"מ סוכות, וחשבו שצריך ב' ס"ת), מה עליהם לעשות, הרי יש פגם בספר תורה אם מחזירים אותו בלי לקרוא בו?

תשובה: יש לחלק את הקריאה לשני הספרים, כגון שני עולים בספר תורה ראשון ושני עולים בספר תורה שני (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), ואפילו אם גמרו את הקריאה יוסיפו עוד עולה אף בחול ("מקראי קדש" כלל ב' סעיף י"א, וכעני"ז מבואר בשו"ע סי' תרפ"ד סי' ומשנ"ב סי' ק"ט).

יצא לחצר באמצע אכילת גלידה

◀ **שאלה:** בסוף הסעודה אכל גלידה וברך עליה "שהכל", משום שאינה חלק מהסעודה, ויצא לחצר לקרוא לבנו באמצע אכילת הגלידה, האם צריך לחזור ולברך עליה "שהכל", היות שלגבי אכילת "שהכל" יציאה לחצר נחשבת הפסק (כמבואר ברמ"א סי' קע"ח סי' ב)?

תשובה: מכיון שהוא באמצע הסעודה וחייב לחזור למקומו הראשון לברך ברכת המזון, אין זה נחשב שינוי למקום לגבי הגלידה ולא צריך לחזור ולברך ("ביאור הלכה" סי' קע"ח סי' ב' ד"ה ואכל).

זמן התפילה יזכיר לו להתפלל ("חוט שני" שבת חלק א' עמ' רט"ז).
והעצה הטובה ביותר שיסכמו ביניהם על כל מנה, שבזמן שהשומר אוכל הוא לא יאכל, וכשהוא אוכל השומר לא יאכל, וה"ה אם שניהם לא התפללו יסכמו ביניהם שכשראובן אוכל שמעון לא אוכל, ושומר בנתיים על ראובן, וכששמעון אוכל ראובן לא אוכל, ושומר עבור שמעון (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

בסעודות גדולות כגון סעודת נישואין, לא מהני שומר כיון שיש חשש שכרות, אבל סעודות שבת ויו"ט אינם בגדר סעודות גדולות (משנ"ב סי' רל"ב ס"ק כ"ד), ואפשר בזה"ל שאין מצויה שכרות אף בסעודות גדולות באופן שיגיע למצב שאינו ראוי להתפלל מהני שומר (ועי' "בצל החכמה" ח"ג תשי"ג, ו"בית ברוך" על ה"חיי אדם" כלל ל"ג ס"ק י"ח, וספר "פסקי תשובות" סי' רל"ה ס"ק ז' ובהערה 45).

אמר בשבת ברכת "יוצר אור" של חול

◀ **שאלה:** בשחרית של שבת בברכת "יוצר אור" אמר את נוסח הברכה של חול "המאיר לארץ" במקום "הכל יודוך", האם צריך לחזור?

תשובה: הנוסח של שבת בברכת "יוצר אור" אינו מעכב, ואין צריך לחזור, וגם אין צריך להשלים, חוץ מ"לק-ל אשר שבת..." שאם לא אמרו יאמר לאחר תפלת שמונה עשרה, ויתחיל מ"שבח נותנים לו" עד "יפארוך סלה", ואם נזכר קודם שסיים "ברוך אתה... יוצר המאורות" אפשר שצריך לחזור ולהתחיל מ"לק-ל אשר שבת", וצ"ע (משנ"ב סי' רפ"א ס"ק ג').

טעה והתחיל בשבת במנחה בתפילת "תכנת שבת"

◀ **שאלה:** בשבת במנחה התחיל בטעות לומר "תכנת שבת", האם צריך לסיים את הברכה לפני שחזר ל"אתה אחד"?

תשובה: לא יסיים את הברכה אלא יתחיל מיד "אתה אחד" (משנ"ב סי' רס"ח ס"ק י"ד), ומה שמבואר בשו"ע (סי' רס"ח סעיף ב') שאם בשבת התחיל בטעות לומר "אתה חונן" צריך לגמור את הברכה, היינו רק כשהתחיל תפילת חול, כיון שבעצם שייכת ברכת "אתה חונן" גם בשבת ולכן חייב לגמור, אבל ברכת "תכנת שבת" אינה שייכת כלל לשבת במנחה, כיון שלא שייך קרבנות המוסף, ולכן יפסיק מיד ויחזור ל"אתה אחד" (ועי' משנ"ב שם סי' ב' ד').

כיסוי סלט חסה עם נשנושים בשעת קידוש

◀ **שאלה:** בשעת הקידוש בשבת עומדת על השולחן קערה, ובה חסה עם נשנושים שברכתם "מזונות", האם צריך לכסות אותה במפה, משום "בושה", היות שברכת "מזונות" קודמת לברכת היין (כמו שמכסים את הפת)?

תשובה: היות שלא מברכים על הנשנושים כי הם טפלים לחסה לא שייך בזה בושה, ואין צריך לכסות.

חזרת הש"ץ לצירוף מאה ברכות

◀ **שאלה:** כתב השו"ע (סי' רפ"ד סעיף מ') שאם מכון לשמוע ברכות התורה וברכות הפטרה יכול לצרף למאה ברכות, האם גם ברכות של חזרת הש"ץ מצטרפות, שהרי חייבים להקשיב לחזרת הש"ץ, (כמבואר בשו"ע סי' קכ"ד סעיף ד')?

תשובה: כיון שכבר בירך אותן ברכות בעצמו ממילא לא מצטרפים למאה ברכות (מגן אברהם סי' מ"ו ס"ק ח'), אמנם בשעת הדחק אפשר שיוצא ע"י שמיעת חזרת הש"ץ (משנ"ב שם סי' קכ"ד).

יצאה בשבת לרשה"ר עם סרט התומך בגבס

◀ **שאלה:** מי שיש לו גבס על היד ומניח על צווארו סרט כדי לתמוך בידו המגובסת, האם מותר לצאת בזה בשבת במקום שאין עירוב?

תשובה: הכלל הוא, כל דבר שמניח על הגוף, אם יש בו צורך שמירת הגוף נחשב למלבוש ומותר, אבל אם זה רק כדי לשמור על בגדיו, אסור, וכמבואר בשו"ע (סי' ש"א סעיף י"ג).

לפי"ז אם חייב להחזיק את ידו לשם ריפוי, נחשב צורך הגוף, ומותר, אבל אם זה רק כדי שהגבס לא יתכלך, אסור.

זכר לחורבן בפרוודור לפני הבית

◀ **שאלה:** עשה 'זכר לחורבן' בביתו ליד הדלת, וחילק את ביתו לשתי יחידות דיו, ונמצא שכעת ה'זכר לחורבן' נמצא בפרוודור מחוץ לשתי הדירות, האם יצא בזה 'זכר לחורבן'?

תשובה: להתחילה יש ענין לראות את הזכר לחורבן בתוך ביתו, ולכן יש לחזור ולעשותו בתוך הדירות (עי' "ארחות רבינו" ח"ב עמ' קמ"ז).

קביעת מזוזה בבית חדש

◀ **שאלה:** נכנס לבית חדש ורוצה לכבד את הרב בקביעת המזוזה, האם יכול בינתיים לקבוע מזוזה בלי ברכה, וכשהרב יגיע הוא ישחרר את המזוזה ויברך עליה ברוב עם?

תשובה: כל רגע ורגע יש חיוב מן התורה שמזוזה תהיה קבוע בבית, ואסור לעשות מצוה בלי לברך עליה, ולכן חייב לקבוע את המזוזה מיד בברכה.

כיבדוהו בברכת "שש תשיש" והתחיל בטעות "ברוך..."

◀ **שאלה:** כיבדוהו בברכת "שש תשיש" והתחיל "ברוך...מלך

העולם וצעקו לו "שש תשיש", האם ימשיך "שש תשיש"?

יסוד השאלה הוא שהרי בעצם כל ברכה חייב להתחיל בברוך, רק משום שהיא סמוכה לחברתה פטרוהו מלהתחיל בברוך, האם עכ"פ בדיעבד שכבר התחיל, ימשיך בברכה זו?

תשובה:

א. ברכה שלא תקנו להתחיל בברכה אסור לשנותה ולהתחיל בברכה, וכמבואר במשנ"ב (סי' ס"ח ס"ק א'), ולכן לא יכול להמשיך ברכת "שש תשיש", כהמשך לתחילת הברכה.

ב. ולכן להתחילה יש לו להמשיך ברכת "אשר ברא" כדי להציל את עצמו מברכה לבטלה, הגם שאולי יפסיד לאחר "ברכה אחריתא", אין זה סיבה לעשות ברכה לבטלה ("שבת הלוי" ח"י תשי"ב).

ג. ויש עצה, שיטפסף כמה טיפות על ידו ויסיים בשקט ברכת "בורא פרי הגפן", ויתחיל בברכת "שש תשיש" (ועי' משנ"ב סי' ח' ס"ק מ"א, שאפילו אם מתחילת הברכה נתכוון לברכת ציצית מותר לסיים בברכת תפילין, כדי להינצל מברכה לבטלה, ולכא"ה"ה מברכות השבח לברכות הנהנין).

הסתפקו על איזו ברכה דלגו בחופה

◀ **שאלה:** בשעת החופה באמצע הברכות הרגישו שדלגו על ברכה אחת והסתפקו מהי הברכה שדלגו, ברכת "שהכל ברא לכבודו" או "יוצר האדם", מה עליהם לעשות?

תשובה: מספק אי אפשר לברך, נמצא שבדואי חסרה ברכה אחת, והרי קי"ל כלה בלא ברכה אסורה לבעלה, ולכן אסור לחתן ולכלה בינתיים להתייחד, ובערב בסעודת הנישואין יכוונו לצאת בברכה זו (ויקפידו לשמוע את הברכות ויזהרו שהרעש לא יפריע בזה).

וכל זה אם היה זה בשעת החופה, אבל אם זה קרה בסעודות שבע ברכות יצאו עכ"פ כשאר הברכות שביכרו, הגם שברכו רק שש ברכות כיון שקי"ל שברכות השבע ברכות לא מעכבות זו לזו, וכמבואר במסכת כלה (פ"א הלכה א').

פינוי ובינוי ע"י קבלן גוי

◀ **שאלה:** נוהגים בהרבה מקומות לסכם עם קבלן לסתור את הבנין כדי לבנותו מחדש עם מספר גדול יותר של דירות והרחבת הדירות הקיימות, והקבלן מבקש דירה או שתיים בשכרו, האם מותר לעשות זאת עם קבלן גוי?

תשובה: אסור להקנות קרקע בארץ ישראל לגוי משום "ולא תקנם" (דברים ז', ב'), ולכן אסור לסכם הנ"ל עם קבלן גוי, ואם כבר חתם חוזה עם הקבלן והתברר לו שהוא גוי חייב לבטל את החוזה.

והעצה לכך, שייכתוב בחוזה ששכר הקבלן הוא רק סכום כסף בשווי הדירות, עם "זכות גבייה" בקרקע, אבל הקרקע לא שלו כלל רק משועבד לחובו, ונמצא שאין לו קנין בקרקע כלל.

שאל בגד, נקרע ותקן

◀ **שאלה:** שאל בגד מחברו ונקרע בחלק הפנימי, השואל נתן לחייט לתקנו, אך נשאר רושם קטן, באופן שאם לא יספר למשאל הוא לא ישים לב לכך בכלל, האם חייב לספר?

תשובה: היות ששו"ס יש פגם כל שהוא, הרי"ז נחשב למזיק וחייב לספר למשאל ולבקש מחילה.

ביאורי תפילה

"חננו המרבה לסלוח"

◀ **שאלה:** מה הכוונה חנון "המרבה" לסלוח?

תשובה: מבאר הסבא מסלבודקא זצ"ל: כמו כשיש כתם חזק על בגד וזך צריך הרבה חומרים כדי לנקותו, כך עבירה אחת היא כתם גדול בנשמה, ובלי הרבה חומרים לא יימחק, ולכן בשביל מחילה על העוונות צריך "מרבה לסלוח".

"והעלה רפואה שלימה לכל מכותינו"

◀ **שאלה:** מה יש לכוון כשאומר "רפואה שלימה"?

תשובה: כתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב הל' ב'), ומה היא התשובה הורה שיעזוב החטא וכו' ויעיד עליו וידע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, עכ"ל. וזה נחשב תשובה "שלימה", וכמו"כ י"ל שזו הכוונה "רפואה שלימה", שיתרפא לגמרי עד שיעיד עליו וידע תעלומות שלא ישוב חולי זה לעולם (האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל).

"אבינו מלכנו"

◀ **שאלה:** בתפילת "אבינו מלכנו" אומרים "אבינו מלכנו שמע קולנו חוס...", "אבינו מלכנו קבל ברחמים...", ורק אח"כ "אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפילתנו", לכאורה היה להקדים "פתח שערי שמים...", ואח"כ "שמע קולנו..." ו"קבל...".

תשובה: כתוב ב"מדרש רבה" (שמות פ' כ"א ס' ד') שמלאך אוסף את התפילות, ומכניסן ועושה אותן עטרות ונותן בראשו של הקב"ה, ולכן לאחר שהתפללו שיתקבלו התפילות, מבקשים שיכניסן לתוך שערי שמים (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

"ותגנוב רחל את התרפים להפריש את אביה מעבודת כוכבים נתכוננה", וכן מבואר בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' קכ"א שכ' "אף למ"ד גזל גוי אסור מ"מ ע"ז שלו פשיטא שאין בו איסור גזל ורחל גנבה התרפים אשר לאביה כדי להפרישו מע"ז וה"נ ה"ז טובה לגוי להפרישו מע"ז וכיון שמותר לגזלו שוב נעשה שלו כנ"ל", (וע"ש שביאר בזה את ד' הרא"ש והטור שאם נתכוין לזכות בע"ז של נכרי דחשיב תו ע"ז של ישראל וכמו דש"י רש"י דאי גזל עכו"ם מותר נעשה שלו ודלא כהיראים, ה"נ אי גזל עכו"ם מותר ורק דגזול כדי להפרישו מאיסור דנעשה שלו, אלא דד"ז צ"ב דאטו אם גזול לצורך פקו"נ ג"כ יעשה שלו, וצ"ב).

אם יש אפרושי מאיסורא כשאינו מכין להפריש מאיסור

ה. אולם נ' דאף שמותר לגזול מחבירו כדי להפרישו מאיסור אבל אם גזול מחבירו מאכלות אסורות כדי שיאכל אותם בעצמו דודאי חשיב גזילה, ואף שמ"מ הפריש חבירו מאיסור ע"כ, ויש לבאר בזה בכ' אופנים, חדא דמסתבר שאין יכול לגזול מראובן מאכלות אסורות כדי ליתנם לשמעון שיאכלם, כיון דאין כאן הפרשה מאיסור, דאמנם מפריש את ראובן מאיסור אבל ע"כ נותן לשמעון ואין כאן הפרשה מאיסור, ועוד נ' דכל מה שאפשר לחבול בחבירו או להזיקו כדי למנוע מאיסור היינו כשכוונתו לכך להפרישו מאיסור והוא כב"ד שיכולים לכפות על מצוות, לא כן כשאין כוונתו לכך שאין בזה שום היתר, וכמו כן אם זרק חץ ופגע בחבירו וחבל בו ברגע שעמד לעשות מעשה עבירה וע"כ שנחבל נמנע מעבירה, חייב הזרק ולא חשיב אפרושי מאיסורא, כיון שלא היתה כוונתו לכך.

ועפ"ז יתבאר היטב הכתוב שאמר יעקב עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה וגו' ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם, והיינו שבאמת רחל גנבה את התרפים כדי להפריש את לבן מאיסור, וכמבואר ברש"י שנתכוונה לכך, וע"כ לא עשתה רחל שום איסור, אבל יעקב לא ידע שרחל גנבתם, ופי' בספורנו "לא יחיה כי חשב שגנב אותם אחד מהעבדים לעבדם ולחזור לסורו", וגניבה כזו אין בה היתר של אפרושי מאיסורא דאין כוונתו לכך וכש"נ.

אם יש אפרושי מאיסורא בגוי

יש לברר מהו מקור דין אפרושי מאיסורא, ולכא' הוא משום הוכח תוכיח את עמיתך, ולכאו' שייך כן בישראל ולא בגוי, וא"כ ק' לפ' דרחל גנבה את התרפים מצד אפרושי מאיסורא ללבן שלא היה ישראל וצ"ע, שוב העירוני לד' הש"ך ביו"ד סי' קנ"א ו' שאין אפרושי מאיסורא לגוי ע"ש ובדגמ"ר.

עוד בענין כשאין מכין להפריש מאיסור

ו. ועיקר ד"ז דאפרושי מאיסורא אינו אלא במכין להפריש מאיסורא, מבואר כן בפרישה חו"מ סי' תכ"א שכ' "שהרואה חבירו מכה רעו יכול להכות למכה כדי לאפרושי מאיסורא, ומשמע האם יודעין אנו דלאו בר הכי הוא שמפריש מאיסורא ודאי לא למצוה נתכוין אלא לשנאה עשה כן חייב כן נ"ל לומר וצ"ע לדגמ"ר.

למה לא היה בגנבת התרפים משום גזל

א. ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה וגו' עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה וגו' (ל"א י"ט) ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם. ובאור החיים כ' "לא יחיה כדי כן נח", והיינו דב"נ נהרג על הגזל, וכ"ה במשך חכמה שכ' שכן הוא לפי פשוטו אבל לפי המדרש מטה רחל מאותה קללה. וצ"ב איך היה מותר לרחל לגנוב את התרפים דאמאי לא היה בזה איסור גזל, זולת למ"ד דגזל עכו"ם מותר, ונימא דהיה לאבות דין ישראל גם לקולא, ע"י בפרשת דרכים דרוש ראשון.

אם איסוה"נ של ע"ז נוהג גם בגוי

ב. בטו"א חגיגה דף י"ג דן אי ב"נ מצווה על איסור הנאה מעבודה זרה, והנה אי נימא דמצווה על איסוה"נ מע"ז, א"כ הואיל והתרפים היה אסורים בהנאה לא היה בזה משום גזל, אבל בטו"א שם מסיק דאין ב"נ מוזהר על איסוה"נ מע"ז, ויעו"י גם בכ' מהר"ל דיסקין קו' אחרון סי' קמ"א שהוכיח מגמ' ערוכה בע"ז ס"ד א' שאמר רבה לאותם שבאו להתגייר שימכרו את הע"ז שלהם קודם שיתגיירו, ומבואר שלא היה להם איסור למכור ע"ז אף שיש להם הנאה ע"כ, וכן הוכיח במשך חכמה פ' תשא ד"ה זנו, ועמש"כ בצהל"ח סי' ל"ז.

עם ע"ז היתה עומדת לאיבוד

ג. בשבות יעקב ח"ג סי' ל"ח כ' "אלא נ"ל פשוט דעיקר הטעם הוא כיון שעומד לבערו כדכתיב ואשריהם תשרפון באש הפקר ועומד הוא ואין כאן גזל כלל ורחל גנבה את התרפים יוכיח דודאי לא לקחתם באופן גזל וגניבה...", ואכתי צ"ב אם באותו זמן היו התרפים עומדים לשריפה, וגם לפ"ז א"א לפ' דמה שאמר יעקב לא יחיה הוא משום ב"נ נהרג על הגזל כיון דלהנ"ל ל"ש בזה כלל גזל.

אפרושי מאיסורא

ד. וי"ל באופן אחר שהרי בב"ק כ"ח ע"א אי' מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל לא תקחו כופר לשו"ב ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא התיירא והשתא איסורא, ומבואר דמותר לחבול כדי להפרישו מאיסור, וכ"כ בשו"ע חו"מ תכ"א י"ג וכן הדין באדם שרואה א' מישראל מכה חבירו וא"י להצילו אם לא יכה המכה יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא, ולפ"ז כמו כן כשאפשר להפרישו מאיסור ע"י הפסד ממנו וכגון אם הולך לאכול מאכלות אסורות דאפשר לגזול אותם ממנו כדי להפרישו מאיסור, ועד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו, וכן מבואר ברמב"ם פ"י מכלאים הכ"ט ובשו"ע יו"ד סי' ש"ג ס"א "הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ עליו וקורעו מעליו מיד...", ומבואר שאף דבגד כלאים אסור רק בלבישה ומותר בהנאה ויכול למכרו לנכרי מ"מ כשרואה חבירו שלובש כלאים מותר לקרוע מעליו את הבגד כדי להפרישו מאיסור, וע"ש ברדב"ז ובמהר"י קורקוס ובבאר הגולה דמקור ד"ז מהגמ' ברכות דף כ' ע"א כי הא דרב אדא בר אבהו חזיה לההיא כותית דהוה לבשא כרבלתא בשוקא סבר דבת ישראל היא קם קרעיה מינה איגלאי מילתא דכותית היא שיימוה בארבע מאה זוזי, ומבואר שמותר לקרוע בגד חבירו כדי להפרישו מאיסור, (וע' בשער הציון סי' שמ"ז ס"ק ח' שד"ז הוא דאורייתא ע"ש), ומה"ט היה מותר לרחל לגנוב את התרפים כדי להפריש את לבן מאיסור ע"ז, ובאמת שכן משמע בל' רש"י שכ'

בב"ק כ"ז ב' גבי ההוא גרגותא דאתא חד קא דלי ביומא דחבריה כו' שקל פנדא דמרא מחייה וקאמר ע"ז בגמ' דפטור משום דעביד איניש דינא לנפשי, וק' דתפול' משום אפרושי מאיסורא שהכהו כדי להפרישו מאיסור גזל, וע' בס' ברכת אברהם בשם הגרי"ז דבממונו ל"ש אפרושי מאיסורא דכל שיש ב' בע"ד אין זה ודאי איסור וצריך פסק ב"ד ע"ז, ושמעתי מפי **כבוד מו"ר הגר"ש רוזנבסקי זללה"ה** באופן אחר שכל שעושה לעצמו אין בזה משום אפרושי מאיסורא, ודייק כן מל' רש"י ב"ק כ"ח ע"א ד"ה איסורא ורשאי להלקותו ולהפרישו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא, וביאר בזה משום דאפרושי מאיסורא הוא כמו עשיית דין, וע"כ אין יכול לעשות זאת בדין שנוגע אליו, ולהנ"ל דרך כשמכוין למנועו מאיסור חשיב אפרושי מאיסורא א"ש דכאן אין כוונתו למנועו מאיסור גזל אלא להציל את ממונו.

אפרושי מאיסורא ברודף

וכן במה שמצינו דילפי' מקרא לרודף שיכול להצילו באחד מאיבריו שצריך להצילו באופן זה, יע' ברמב"ם פ"א מרוצח ה"ז ח' ובחינוך מצוה ת"ר, ולכא' תפול' משום אפרושי מאיסורא, ובאמת שיש לדון אם משום אפרושי מאיסורא אפשר גם להכות אחד מאיבריו או רק חבלה בעלמא וצ"ע בזה, וע' ברמב"ם בפ"ה המשניות בסנהדרין פ' בן סורר שכ' "ואינו כן אם ראינוהו כשהוא רודף אחר בהמה או ע"ז אבל אנו צריכין להזהירו ולמונעו בכל מה שנוכל זולתי מיתתו שהוא אסור עד שיעבור בעדים והתראה והורגים אותו ב"ד כו' עכ"ל, וממש"כ זולתי מיתתו משמע שאפשר גם להצילו באחד מאיבריו, ואף שלא נאמר דין רודף ברודף אחר בהמה או בשבת וע"ז, ומוכח שאפשר להציל באחד מאיבריו בלא דין רודף, וצ"ל שהוא משום אפרושי מאיסורא, וא"כ ק' למ"ל קרא שאפשר להציל באחד מאיבריו ותיפול' משום אפרושי מאיסורא, וע' במנ"ח מצוה ח' שהבין דמה שמבואר גבי אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה דמכין אותו עד שתצא נפשו שהוא כפשוטו עד שימות, וכ' דה"ה גם בהולך לעבור על לאו, ולפ"ז הק' למ"ל דין רודף ותיפול' מהנ"ל, והנה במש"כ דאפשר להכותו עד שתצא נפשו הרי בפשוטו אינו עד שימות ממש וא"כ ל"ק שזהו שנתחדש ברודף שיכול להרגו, אבל מ"מ ק' כנ"ל למ"ל קרא ביכול להצילו באחד מאיבריו, וע"ש שכ' דדין אפרושי מאיסורא אינו חובה לכל אחד אלא רשות, וצ"ע מה"ת שיהא מותר לחבול בו ולא יהא בזה חובה, גם מל' הרמב"ם הנ"ל שכ' צריכין משמע שהוא חובה, וע"ש עוד נפ"מ בקטן הרודף דמשום אפרושי מאיסורא ליכא ולזה נתחדש דין רודף ולפ"ז נחא, וי"ל עוד נפ"מ לענין קלב"מ ועמש"כ בזה בסנהדרין פ' בן סורר.

ולהנ"ל י"ל עוד דאמנם אם כוונתו להציל הרודף מאיסור אה"נ דיכול מדין אפרושי מאיסורא, וכמבואר ברמב"ם גבי רודף לחלל שבת, אבל ברודף נתחדש עוד שאף שאין כוונתו אלא להצלת הנרדף וע"כ אין בזה משום אפרושי מאיסורא מ"מ יש בזה דין רודף.

ועפ"י יש לדון בד' זכר יצחק ח"ב סי' כ"ג שכ' שהרי ד' היראים ששביעית אינה משמטת אלא כשאומר משמט אני, וכ' שבאמת גם הרא"ש דפליג ס"ל כן אלא דס"ל דכיון שמצווה לשמט ואפשר לכפותו על כך הרי שגם הלוה יכול לכפותו על זה בכך שלא ישלם ע"ש, ולהנ"ל שכל כפיה היא רק שעושה לשם מצוה אבל כאן הרי אין הלוה כופהו לשמט אלא חוב שלו וא"כ אין זה לשם כפית מצוות אלא משום ממונו.

ז. בב"מ ס"א ע"ב א' לא תגנובו דכתב רחמנא למ"ל לא תגנובו על מנת למיקט לא תגנובו ע"מ לשלם תשלומי כפל, ובש"מ שם כ' על מנת למיקט יש מפרשים דאיירי שהוא אינו רוצה לעכב הגניבה בידו אלא גונב כדי לצערו ולא נראה דהא מעשים בכל יום שעושים כך, לכך יש לפרש דודאי בדעתו לעכב הגניבה בידו אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצערו ע"כ, ובקצה"ח סי' שמ"ח ס"ק א' כ' שבל' הרמב"ם בס' המצוות נ' דאפי' רצונו להשיב הגניבה נמי הוי על מנת למיקט שכ' במצוה רצ"ד לפי שנאמר בגניבה שנים ישלם שמענו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תגנובו על מנת למיקט פירוש לצער בעלים ולהכאיבן ואח"כ ישיבהו לו, [וע' בתענית דף כ"ב א' גבי אבא אומנא דהוה אתי ליה שלמא ממתיתתא דרקיעא כל יומא ולאביי כל מעלי יומא דשבתא, ושלח אביי זוגא דרבנן לבדקו לראות מה מעשיו, ואי' שם שהאכילם והשקם והציע להם מצעות יקרות, ובבב"ק לקחו את המצעות עמם ופגשוהו בשוק וביקשו ממנו שישום אותם אמר להם ששויים כך וכך, ואמרו לו ודלמא שוו טפי א"ל בהכי שקלינהו אמרו ליה דידך ניהו ושקלינהו מינך אמרו ליה במטותא מינך במאי חשדתנין א"ל אמינא פדיון שבויים איקלע להו לרבנן כו', ובהגהות מהריעב"ן ע"ז ש"מ כה"ג לית בה משום ל"ת אפי' ע"מ למקט, וצ"י שם להקצה"ח הנ"ל]. והנה בב"ב ט"ז א' א' שאיוב היה גזול שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להם, וביד רמ"ה כ' ע"ז והני מילי באומות העולם אבל לישראל כי האי גוונא לאו מעליותא היא דגרסי' בפ' איזהו נשך לא תגנובו ע"מ לשלם תשלומי ד' וה', [וע"ש בקובץ שעורים שכ' עוד תי' דרך בגניבה אסור ע"מ למיקט ולא בגזילה, אך ע' שו"ע חו"מ סי' שנ"ט ס"ב שגם בגזילה אסור ע"מ לשלם], ומבואר בד' הרמ"ה שבב"נ ליתא לאזהרה דלא תגנובו ע"מ לשלם תשלומי כפל, וא"כ לכא' ה"נ דליתא ללא תגנובו ע"מ למיקט.

והשתא להש"מ הנ"ל נמצא שאף אם מעכבו אצלו אבל אם אין כוונתו אלא לצערו אין בו משום גזל שאסור בב"נ, וא"כ אפשר שגניבת התרפים לא היה בה איסור גם בלא אפרושי מאיסורא משום שלא רצתה אותם לעצמה אלא רק שלא יהא ללבן וד"ו חשיב כגניבה למיקט, ובב"נ אין איסור זה, ורק שיעקב אמר לא יחיה כמש"כ בספורנו שחשב שאחד מן העבדים גנב לעבדם וא"כ הוי גניבה גמורה ולא ע"מ למיקט.

מראות הצבאות - דף היומי

בעירובין ס"ח א"ל רבה בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף א"ל מאי עביד מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגירסאי. והוא פלא שעל רבה לא אמר טריד בגירסא ורק על עצמו אמר כן, וכפי הנראה דאפשר לעשות שיתוף גם למי שטרוד בגירסא שלא יסיח דעת מתורתו גם באותו זמן, אלא שהרי בדף ס"ה א' אי' שאביי אמר אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנא, והיינו שאביי היה נטרד מדברים אחרים, וע"כ גם אילו היה הולך לגבות שיתוף מבואות היה מטרידו מגירסתו, וצ"ע ביבמות דף ק"ה א' רבה ואביי מדבית עלי קאתו, רבה חיה ארבעין שנין, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין, והואיל והיה יכול לעסוק בגמ"ח למה לא היה יכול לעסוק בשיתוף מבואות והרי ג"ז נכלל בגמילות חסדים.

שוב העירני **הרב צבי יעקב זלקינד שליט"א** שיש מפרשים דמה שאביי היה עוסק בגמילות חסדים הוא ע"פ **הגמ' בנדרים מ"א א'** רב יוסף חלש, איעקר ליה למודיה, אהדריה אביי קמיה, היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמייע לי הדא שמעתא, א"ל אביי את אמריתא ניהלן ומהא מתניתא אמריתא ניהלן. וזהו גמילות חסדים שהיה מזכיר לרב יוסף מה ששכח מתלמודו, וא"כ ה"ר ז"ל גמילות חסדים בתורה עצמה.

אזמרה לשמך

פסקי הלכות והשובות מפי מורינו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

דיני תפילת ערבית, ודיני מעבר לפני המתפלל

דין המאריך בברכות קר"ש בערבית

שאלה: אדם שאוחז לפני 'ואמונה כל זאת' והציבור מתחילים שמו"ע [או מפני שהאריך או מפני שאיחר]. האם ידלג ויתחיל שמו"ע וישלים אחרי שמו"ע או שימשיך להתפלל ואח"כ יתפלל שמו"ע.

תשובה: ימשיך להתפלל כדרכו.

מקור: לכאורה היה נראה שיפסיק להתפלל וידלג על 'ואמונה כל זאת' ויתפלל שמו"ע בציבור ואח"כ ישלים, וכמו שנפסק בסו"ר רלו שבמעריב תפילה בציבור קודם לסמיכת גאולה לתפילה, ואם אדם מגיע לבית הכנסת שהציבור אוחז בשמו"ע יתפלל איתם שמו"ע ואח"כ ישלים קר"ש וברכותיה, כיון שאחרת אי"ז נחשב תפילה בציבור גמורה (עי' ביה"ל סי' קט). וא"כ ה"ה בנ"ד יתפלל שמו"ע ואח"כ ישלים את ברכות הקריאת שמע החסרות, אך בשו"ת שלמת חיים (מהדו"ח סי' ריז) מבואר שלמעשה אין לעשות כן (עיי"ש).

ולמעשה כיון שכבר התחיל ברכות קר"ש, יסיים (וכן נראה מהמשנ"ב רלו סקי"א שהזכיר רק לדלג 'יראו עינינו'), ועי' עמק ברכה (עמ' ז).

דיני איסור ישיבה ומעבר מול המתפלל (או"ח סי' קב)

איסור ישיבה בתוך ארבע אמות של המתפלל (ברכות לא)

אסור לשבת בתוך ארבע אמות של מתפלל, בין מלפניו בין מצדדיו ובין מאחוריו. ב' טעמים נאמרו בדבר: א' - משום שהמתפלל מקבל עול מלכות שמים והיושב אינו מקבל (תרומת הדשן סי' ג, טור או"ח סי' קב). ב' - בגלל שהמקום שהמתפלל עומד עליו אדמת קודש הוא הואיל ושכינה כנגדו וצריך לנהוג כבוד במקום זה (שבלי הלקט סי' כה בשם רב האי גאון).

אסור לשבת תוך ד' אמות של הש"ץ בחזרת הש"ץ (משנ"ב סי' קכד סק"כ).

אסור לשבת מאחורי ד' אמות של אשה שמתפללת, אף בתפילת ערבית ומוסף.

ישיבה לפני המתפלל ממש (שיטת ספר אוהל מועד, מובא בב"י ובשו"ע שם)

טוב להחמיר שלא לשבת כנגד המתפלל אפילו כמלוא עיניו, מטעם שנראה כאילו המתפלל משתחוה לו.

ישיבה לזקן וחולה וחלש

זקן וחולה חלש [שחולשתם ידועה] מותר לו לשבת בתוך ארבע אמות, כי ניכר שאינו עושה כן משום שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים, ולא משום שאינו רוצה לכבד את האדמת קודש הסמוכה לתפילה.

וביום כיפור ביום נחשב כחולשה ידועה שהנצרך לזה מותר לשבת בתוך הארבע אמות.

"ויפגע במקום וילן שם..." (בראשית כח, יא), מכאן שיעקב תיקן תפילת ערבית (ברכות כו:).

תפילת מעריב וקריאת שמע לאחר חצות

שאלה: אדם שלא התפלל מעריב ועומד כעת לפני חצות הלילה: האם יתפלל מעריב לפני חצות ביחידות, או שיתפלל לאחר חצות במניין.

על הצד שעדיף להתפלל אחר חצות במנין, כיצד יעשה לעניין קריאת שמע:

האם יקרא קר"ש לפני חצות בלי ברכות, או שיקרא קר"ש בברכותיה עד שמו"ע, ואז ימתין ויתפלל שמו"ע עם הציבור אחר חצות.

תשובה: חייבים להקפיד להקדים להתפלל לפני חצות, ובמקרה שהתאחר ימתין לתפילה בציבור אף שהוא אחר חצות [ויקרא קריאת שמע] ויתפלל כדרכו לאחר חצות.

מקור: מבואר במשנ"ב (סי' מו סקל"א ול"ב, סי' נח סק"ה, סי' פט ס"ק כח ומ"ב, סי' רנ סק"א), וכן במג"א (סי' רנא סק"ו) שאם הולך לעבור זמן קריאת שמע אין אומרים לאדם שיקרא קריאת שמע עם ברכותיה ויתפלל ביחידות אלא יקרא קריאת שמע בלא ברכותיה, ואח"כ בתוך זמן תפילה יתפלל כדרכו.

עוד מצינו במשנ"ב (סי' פט שם) לעניין תפילת ערבית, שאם אדם נמצא בדרך ומתקרב זמן חצות, ימתין עד בואו למקום ישוב ושם יקרא קריאת שמע ויתפלל ערבית.

ומבואר בדבריו שאף לא יקרא קריאת שמע לפני חצות, אלא ימתין לאחר חצות ויקרא קריאת שמע ויתפלל כדרכו, וצוין לשערי תשובה (סי' רלה סק"ג) שכתב שאם יש צורך בדבר יכול לקרוא קריאת שמע רק סמוך לעלות השחר.

ולפי"ז נראה שבמקרה שבשאלתנו, עליו להמתין ולקרא קריאת שמע לאחר חצות בזמן שיהיה לו מנין להתפלל, או שיקרא קר"ש לפני חצות ואח"כ יתפלל כדרכו.

ואם רוצה לקרוא קריאת שמע לפני חצות [לפי האמור במשנ"ב (סי' מו וסי' נח הנ"ל)], יש לקרוא קריאת שמע ללא ברכות ואח"כ לאחר חצות יתפלל כדרכו קר"ש וברכותיה ושמו"ע בציבור.

וכן מצינו בסו"ר רלה ס"א שאם מתפלל מעריב מוקדם יתפלל את כל התפילה ואח"כ יקרא קריאת שמע, ולא אומרים שיתפלל רק שמו"ע ואח"כ שיגיע הזמן יקרא קריאת שמע בברכותיה, ומזה נראה שהוא הדין בנ"ד שיקרא קריאת שמע בלא ברכות, ואח"כ יתפלל כדרכו. אך יש לדחות כמו שנתבאר באזמרה לשמך גיליון 153, ו-154.

אך צ"ע מדברי השער הציון (סי' צ סקמ"א) שמבואר בדבריו שאם קורא קריאת שמע יש לקרוא קריאת שמע בברכותיה, ואף שזה ידחה תפילה בציבור, וצ"ב.

איסור לעבור מול המתפלל (ברכות כז)

אסור לעבור כנגד המתפלל מב' טעמים: א' - משום שגורם ביטול כוונת המתפלל (מג"א סי' קב סק"ו ומקורו הוא מדברי המרדכי). ב' - משום שהשכינה עומדת כנגדו ואין זה כבוד לשכינה להפסיק בין המתפלל לשכינה (חיי אדם כלל כו ס"ג). האיסור לעבור מול המתפלל, הוא בתוך ארבע אמותיו [1.92 מ' / 2.32 מ'] לפניו.

יש אומרים שאף בצדדים שלפניו אסור לעבור, ולכתחילה יש לחוש לדעה זו, ובשעת הדחק יש להקל.

האמור שבשעת הדחק יש להקל הוא אף כשמאחוריו עומד מתפלל מותר לפסוע לצד [שבצד אין מאחוריו מתפלל].

כשעומד מצידי המתפלל, מעיקר הדין מותר לפסוע אבל לדעת הזוה"ק אסור, ונכון לכתחילה לחוש לזה.

יש לדון האם מותר לעבור לפני המתפלל במקרים הבאים: עוצם עיניו, מכסה את ראשו בטלית, מתפלל מתוך סידור.

לפי הטעם של כבוד השכינה, אסור. ולפי הטעם של ביטול כוונת המתפלל, יש לדון בזה. ולמעשה אף בכל אופנים אלו אסור לעבור לפני המתפלל, משום שלפעמים יכול אף בזה לבטל את כוונתו (ועי' א"א להגאון מבוטשאטש שמצדד קולות בזה).

אף אם לא כיון בברכת אבות, כיון שזה נחשב תפילה [וראיה לזה מסי' קא שמותר להמשיך בתפילתו, אף שאינו יוצא בה ידי חובה] אסור לעבור לפניו (ועיין אורחות חיים סי' קב וש"ת מעט מים סי' א' שמצדדים קולא בזמניו, שבלאו הכי לא מכוונים בתפילה, אף להאמור אין קולא בזה).

מחיצה עשרה מתירה ישיבה כנגד המתפלל, אך אינה מתירה לעבור מול המתפלל. אולם אם המחיצה גבוהה עד למעלה מראש המתפלל, מותר אף לעבור. ואם המחיצה עשויה זכוכית, לא מועיל אף אם היא למעלה מראשו (כה"ח סק"ב).

שאלה: אדם שמתפלל במעבר האם מותר לעבור נגדו. תשובה: יש אומרים שמותר לעבור.

מקור: כתב בשו"ת חינוך דחיי (סי' לט) שאדם שעומד ומתפלל במקום מעבר של רבים, כיון שאין לו רשות לעמוד שם, מותר לעבור לפניו מפני שמזיק את הרבים. ואפשר שאף אם בשעה שהתחיל להתפלל עדיין לא היה מעבר הרבים, אם אח"כ נעשה מקום הילוך למעבר הרבים מותר לעבור לפניו. והוכיח זאת מהמבואר בסנהדרין (מז): שקבר המזיק את הרבים מותר לפנותו, והכי נמי בנידון דידן. וכ"כ בדעת תורה למהרש"ם (סי' קב סעי' ד) שאם עמד להתפלל במקום שרבים עוברים, כגון באמצע ביהכ"נ, דמי לקבר המזיק את הרבים דמותר לפנותו ואינו תופס מקומו.

שאלה: אדם שמאריך בתפילתו וכבר נגמרה התפילה האם מותר לפסוע או לעבור לפניו.

תשובה: בצדדיו אפשר לעבור, וכן יכול לפסוע לצדדיו אף שהמתפלל עומד ממש מאחוריו, ומלפניו ממש יש לדון בזה.

מקור: בצדדיו אפשר, כיון שלדעת הא"ר האיסור לעבור הוא רק בתוך הארבע אמות נגד פניו, ואף שהמג"א חולק עליו בזה יש להקל.

ולפניו ממש - יש לדון בזה, שלפי הטעם שמפריע לכוונת המתפלל יש להסתפק האם איסור זה הוא רק בזמן התפילה, ויל"ע. ובפרט לפי הטעם שמפסיק בינו לשכינה, יותר יש להחמיר. וכן יש לדון האם אפשר להקל רק כשיש טעם אחד, ויל"ע בכ"ז.

אף באופנים הנ"ל שהתירו לחלש לשבת בתוך ארבע אמות, לכתחילה יש להחמיר שלא לשבת ממש מלפני המתפלל, אך אם אי אפשר לשבת במקום אחר מותר (עי' משנ"ב סק"י ושעה"צ סקי"ד).

באופנים הנ"ל שמותר לחולה לשבת בתוך ארבע אמות, אם אפשר יש לעסוק בתורה או לומר תהילים וכדו' (עי' כה"ח סקי"ג).

ישיבה לעוסק בתפילה ובתורה (היתר הגאונים)

אם עוסק בתפילה מותר לו לשבת, אף שמאחוריו יש מתפלל (תוס' ברכות לא בשם הגאונים, ושו"ע ס"א)

יש אומרים שאף באופן הנ"ל שעוסק בתפילה היתר לשבת הוא רק מהצדדים שלפניו או מאחוריו, אבל לא לפניו (כשיטת האוהל מועד הנ"ל שלפניו חמור טפי, מובא בב"י ובשו"ע ס"א), וטוב להחמיר כשיטה זו (משנ"ב שם סק"ט).

ההיתר הנ"ל הוא דוקא כשמוציא את התפילה בפה ולא בהרהור, ולכן כששומע חזרת הש"ץ אף שמקשיב לש"ץ בכל התפילה ונחשב כשומע כעונה, אין לשבת בתוך ד' אמות של המתפלל, אך המקילים בזה יש להם על מה לסמוך (תו"ח שם סק"א, וכה"ח סק"ט, ועי' פמ"ג משנ"ב סי' קכד סק"ב).

אם סיים את התפילה ומאחוריו עומד אדם ומתפלל, כיון שאינו יכול לפסוע לאחוריו ילך לצדדין וישב שם ויאמר תחנון, ויחזור למקומו ויפסע ג' פסיעות [לאחר שהמתפלל מאחוריו סיים את תפילתו], ואם אינו יכול, כיון שכאמור טוב להחמיר שלא לשבת ממש לפני המתפלל אף אם עוסק בתפילה, יאמר את התחנון בעמידה (עי' משנ"ב סי' קלא סק"י, אזמרה לשמך גיליון 169).

אם לומד תורה בפיו [ולא בהרהור] **ויש בצדדיו מתפלל,** בשעת הדחק שאין לו מקום אחר לשבת, מותר לו לשבת שם (משנ"ב סקי"ו).

היתר 'בא בגבולו' (היתר הרא"ש)

כתב הטור בשם הרא"ש שיש היתר של "בא בגבולו", וכן פסק השו"ע (שם סע' ג).

אם ישב במקום שלא מיועד לתפילה ונעמד אדם מאחוריו להתפלל אינו צריך לקום, אך מידת חסידות לקום כי מכשיל בזה את האדם שעמד מאחוריו להתפלל.

יש אומרים שאם כבר קם, שוב אינו יכול לשבת (פרישה ס"ק ג)

יש אומרים שאם יושב לפני המתפלל ממש אין את ההיתר של בא בגבולו (עי' קיצור שו"ע סי' יח ס"כ, ובסידור דרך החיים דין שלא לישב בצד המתפלל ס"ג, ובמשנ"ב השמיט את זה).

בבית הכנסת או במניין קבוע המיועד לתפילה, צריך לקום אף אם התיישב קודם שהאדם שמאחוריו התחיל להתפלל (משנ"ב סקי"ג).

אם יושב ולומד בבית הכנסת ונעמד מאחוריו אדם להתפלל, אף שהוא מקום המיועד לתפילה, לא יחמיר לעמוד [וכ"ש רב שיושב עם תלמידים ולומדים אין צריך לעמוד ואפילו מידת חסידות ליכא] (משנ"ב סקי"ג).

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 84

הקול קול יעקב – והידיים ידי עשו

ויצא תשפ"ג

לך האלוקים וכו' שזה ניתן לו אחרי שהביא לאביו את המטעמים ויאכל, והביא לו יין ושת, ואח"כ בירכו: ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ וכו'. וכפי שאמר יצחק לעשו "ואוכל מכל, ואחר תברכני נפשך" והיינו שרק אחרי האכילה יברך אותו, וא"כ צריך להבין במה בירך את יעקב לפני האכילה, מיד אחר שמישש אותו.

ומבאר במעלות התורה, שהברכה היא מה שאמר לו "הקול קול יעקב, והידיים ידי עשו" שכאן בישר ליעקב אבינו, שכל זמן שיהיה דבוק בקול התורה, אז יהיה לו גם את ידי עשו, ויוכל לנצח במלחמות, ומה דרשו חז"ל שבשעה שישאל מצפצפין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין הידיים ידי עשו, שאז ידי עשו הם ביד יעקב, שכשיש לו את קול יעקב, הוא שולט בידי עשו, וזהו ברכת יצחק אבינו ליעקב.

הברכה של יצחק אבינו היתה, שאדם שלומד תורה, הידיים שלו יהיו חזקות כידי עשו, וכך יכול להילחם ולנצח במלחמות, מי שלומד תורה הוא לא דלפון! אלא הוא גיבור וחזק! וביכלתו לנצח את כל המלחמות! ואם אין לנו את הקול קול יעקב, אז הידיים הם של עשו, והוא גובר. וכמו כן אמרו במסכת מכות (י, א) "א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים? מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה" הוי אומר שהכח לנצח במלחמה, תלוי בקול יעקב, שמכאן זה יש לנו גם את הידיים של עשו.

היו אצלי פעם בחורים משיבת היישוב, שארגנו להם קבוצה, וביקשו ממני לומר להם שיעור, והקראתי להם את הפסוק הזה, עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, שבזכות עסק התורה החיילים מנצחים במלחמה. ובאותה תקופה היו מנגחים את החרדים למה הם לא הולכים לצבא, "האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה"? ועניתי להם את דרשת הגמרא הנ"ל, שכל מה שעומדות רגלי החיילים בחזית המלחמה, זה בזכות שערים המנצחים בהלכה, והם מאד התפעלו שכך מפורש בגמרא, והם קיבלו את הדברים, והיו מהם שרצו לבוא ללמוד בישיבה.

וכי כשהקול קול יעקב, הידיים ידי עשו? בתמיה?

ומהרבי מן הרב שך, שמעתי, פשט טוב על הקושיא הזאת, שהרי יצחק לא ידע מה לעשות, מצד אחד הוא שומע את הקול של יעקב, ומצד שני הידיים שלו כמו עשו, וגם הוא הביא לו את האוכל שאמר לעשו להכין לו, ואמר לו, זה האוכל אשר ביקשתי, קום נא ותאכל מצדי, בעבור תברכני נפשך, וכל זה מוכיח שהוא עשו, אז הוא ברך אותו, אבל היה תמה, איך יתכן שהקול קול יעקב, והידיים ידי עשו? וא"כ הפסוק הזה נאמר בתמיה, איך יכול להיות דבר כזה, שהקול הוא הקול של יעקב, והידיים הם ידי עשו?

וכיון שהפסוק נאמר בתמיה, דרשו מזה חז"ל ג"כ בלשון בתמיה, שאם זרעו של יעקב מצפצפים בתורה, וכי יתכן שהידיים יהיו ידי עשו? והרי אם לומדים תורה והקול קול יעקב, אין כח לידיים של עשו! וכמו שיצחק תמה על יעקב, שלא ניתן לשלב את הקול של יעקב עם הידיים של עשו, כך הוא ג"כ לדורות, שבמקום שיש קול יעקב, שמתגבר בלימוד התורה, אין מקום לידיים של עשו! לשלש, ורק כשנחלש קולו של יעקב נכנס ידיו של עשו, והדברים נפלאים.

ויבוא אחיך במרמה ויקח ברכתך

והנה אומרת התורה שיצחק רצה לתת לעשו את הברכות, וביאור הדבר, שכיון שיעקב בחר לעצמו את לימוד התורה וחיי הרוח, אז השכר המגיע לו הוא לזכות לרוחניות ולחיי נצח, ועשו שבחר בחיי העולם הזה, מגיע לו את ברכות העוה"ז, שיהיה לו משמני הארץ ורוב דגן ותישר, ויעבדוהו עמים וכו' ולכן רצה יצחק לתת את הברכות לעשו, שהם שייכים לעוה"ז? שעשו בחר, ולא שייכים ליעקב שבחר לעצמו את העולם של התורה והרוחניות.

ואמנם רבקה סברה, שגם הברכות של העוה"ז לא ראוי לתיתם לעשו, כיון שבכדי לנהל את העולם הזה, צריך להיות אדם הגון וישר, ואם ניתן את כל השפע של העולם, לאיש שדה, בלי ישרות ונאמנות, יכול לצאת מזה הרבה עוולות, אדם שהוא לא ישר ונאמן, יכול לרמות, ולשקר, ולעשוק שכר שכיר, ועוד כהנה וכהנה יעשה עוול בעולם, ולכן סברה רבקה שגם הברכות של העולם הזה, צריכות להינתן ליעקב, שהוא ינהל את העולם על פי הצדק והישר.

וזה הביאור שיעקב היה צריך לקחת את הברכות במרמה, כיון שמצד עיקר החלוקה, ברכות העולם הזה מתאימות יותר לעשו, שזה החיים

כשהקול קול יעקב - אין הידיים ידי עשו

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשו" כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הידיים ידי עשו, וכל זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות, הידיים ידי עשו [פתיחה לאיכה רבה] ומעשה באבנומוס הגרדי שנתכנסו כל אומות העולם אצלו, אמרו לו תאמר שאנו יכולים להזדווג לאומה זו? אמר להם, לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהן, אם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אינכם יכולין להם, אם לאו אתם יכולין, שכך הבטיחון אביהן 'הקול קול יעקב' בזמן שיעקב מצווה בבתי כנסיות אין ידיים לעשו [בראשית רבה תולדות סה]

אם ישראל מתרפים מהתורה אז יש לעשו כח לפעול, אבל כשיש קול יעקב, אין כח לעשו להילחם. וראיתי כתוב בשם ר' אהרן, שאמר על ר' אריה לייב מאלין זצ"ל שנפטר צעיר, שזה קרה בגלל הביטול תורה שיש בישיבות בימי ישי, שבזמן שיש רפיון בלימוד התורה, אין הגנה של קול יעקב, ויש מקום לידי עשו להרע.

לכאורה הדרשה היא היפך המקרא

ויש לתמוה בדרשת חז"ל, שרק בשעה שאין הקול קול יעקב - אין הידיים ידי עשו, והרי בתורה כתוב להיפך 'הקול קול יעקב והידיים ידי עשו' ומשמעות הפסוק ששני הדברים הולכים יחדיו, שלמרות שהקול קול יעקב, הידיים הם ידי עשו, ואיך דרשו חז"ל מהפסוק להיפך ממשמעותו, שאם הקול קול יעקב, אין הידיים ידי עשו?

הקל קול יעקב

ושמעתי לפרש בשם הגר"א, שבמסורת של התורה הקול הראשון נכתב בלי וא"ו, והשני נכתב עם וא"ו, ולפי זה כתוב בפסוק "הקל קול יעקב" ומה דרשו חז"ל, שאם הקול של יעקב הוא קל, והיינו שקול יעקב חלש, ולא לומדים תורה במרץ באהבה ובשמחה, אז ידי עשו שולטות, אבל אם קול יעקב יהיה בקול ובחוזק, אז לא יהיו ידי עשו שולטות, כך דרשו חז"ל את הפסוק, לפירוש רבינו הגר"א.

כשהקול קול יעקב - גם ידי עשו הם של יעקב

בספר מעלות התורה [לר' אברהם אחי הגר"א] ביאר שבפסוק זה של "הקול קול יעקב, והידיים ידי עשו" נאמר ברכה מיצחק, שכשהקול הוא קול יעקב, אז יהיה לו גם את ידי עשו! שהרי יצחק ראה שמצד אחד הוא שומע את קולו של יעקב, ששם שמים שגור על פיו, והוא מדבר דיבורים של אמונה והשגחה, שהקרה השם לפניו ולכן מיהר לבוא, ומצד שני הרגיש את ידייו שהיו שעירות כעשיו אחיו, ויש כאן סתירה שאותו אחד יש לו גם את הקול של יעקב, וגם את הידיים של עשו, ובדרך אותו, שאכן יזכה לכן, שכל זמן שיהיה לו את קול יעקב, יזכה גם לידיים של עשו.

ובזה מבאר את הפסוק, שלאחר שנכנס יעקב והביא ליצחק מטעמים, ביקש ממנו יצחק למשש אותו בכדי לדעת אם הוא אכן עשו, ואחר שמישש אותו אמר, הקול קול יעקב והידיים ידי עשו, ואז אומרת התורה "ולא הכירו, כי היו ידיו כידי עשו אחיו - שעירות, ויברכה" ולא התפרש בתורה במה בירכו, ואין הכוונה לברכות שנאמרו אח"כ, ויתן

"ויבוא אחיך במרמה ויקח ברכתך" הנה יעקב אבינו קיבל את הברכות מיצחק, בדרך של מרמה, וצריך להבין למה רצה יצחק להביא את הברכות לעשו, ורק ע"י מרמה באו ליעקב?

והנה אומרת התורה ויגדלו הנערים, ויהי עשו איש יודע ציד, איש שדה, ויעקב איש תם יושב אוהלים, מיד כשגדלו ראו כולם שיעקב הוא ירא שמים ושושקד על תלמודו, ועשו היה איש העולם הזה, ובחר לעצמו את מלאכת הציד, שכן יכול להרוויח הרבה כסף והנאה בעולם הזה, חיות השדה הם יקרות מאד, למשל צבאים, העלות שלהם גבוהה מאד, ורק בבתי עשירים מצוי בשר צבאים [ואולי למלך סעודיה מביאים לאכול בשר צבאים] ובשוק לא מצוי בשר צבאים, מי מוכר בשר יקר כל כך? גם הבשר של הצבאים מאד משובח, מפני הטעם הייחודי שלהם, ובגלל התזונה שלהם שהיא טבעית ובריאה, לא כמו העגלים והשוורים שמגדלים בני אדם, שמאביסים אותם, ומזריקים להם מזון.

וזה לא קל להשיג צבי, שאין חנויות שמוכרות צבאים, וניתן להשיגם רק בעבודה מרובה לצאת לצו בשדה עם סוסים וכלבים, ועשו בחר לו את התחום הזה בענייני העולם הזה, בכדי להתעשר ולהרוויח.

שהוא בחר לעצמו, רק בכדי שלא יקלקל את העולם, הוצרך יעקב ליטול ממנו את הברכות, שהיו ראיות ליפול בחלקו.

בניטלת הברכות לקח גם את נישואי לאה

והנה אמרו חז"ל, שאמרו אנשים, שני בנים יש לו ליצחק (עשו ויעקב) ושתי בנות יש לו ללבן (לאה ורחל) הגדולה לגדול, והקטנה לקטן. כלומר שלפי דבריהם, לאה היתה ראויה לינשא לעשו, ורחל ליעקב, ובאמת הרי כך מצונו שיעקב אבינו מתחילה בא להתחתן עם רחל, וכל הנישואין שלו עם לאה היו בדרך מרמה, שלבן הביא את לאה ליעקב במקום רחל, ויעקב שחשש מכך, נתן לרחל את הסימנים בכדי שלא יחליפיה באחרת, ורחל נתנה את הסימנים לאחותה, כדי שלא תתבייש, ורק בבוקר ראה יעקב, שהיא לאה, ואמרו חז"ל שכשראה יעקב שנשא את לאה אמר לה, למה רימיתני? הרי שאלתי אותך אם את רחל, ואמרת לי כן, ענתה לו לאה, ממך למדתי! שהרי כשאבא שלך שאל אותך מי אתה? ענית לו, אני, ועשו בכורך! וברמייה הזו לקחת מעשו את הברכות שרצה אביו לברכו.

וביאור הדבר נראה, שבאמת אם עשו היה מקבל את הברכות מיצחק, אז כל הטוב של העולם הזה היה מגיע לעשו, ולכן היה צריך להתחתן עם לאה, שחלק מהברכה שלו בעולם הזה הוא לזכות לאישה טובה ולהינשא ללאה, ויותר מכך, הרי מבניה של לאה יצא יהודה, שיצא ממנו מלכות בית דוד, ואם הברכות היו אצל עשו, היה זכאי שיצא ממנו שבט יהודה, ויהיה לו את המלוכה בעולם הזה, והיא המלוכה העתידה שממנו יצא משיח צדקינו, ורק אחר שיעקב נטל מעשו את הברכות, אז מגיע ליעקב לקבל גם את לאה לאישה.

וזה מה שענתה לאה ליעקב, כיון שאתה נטלת את הברכות במרמה, ממך למדתי שגם אני צריכה להינשא לך במרמה, כיון שאחר שלקחת את הברכות ממילא אני ראוייה להינשא לך.

ושמעתי מביאים בשם החז"ל שעשו היה יותר חזק מיעקב, מבחינת הכישרון שלו, והיה לו יותר פוטנציאל ממנו, והטעם ג"כ כ"ל, שהוא היה ראוי להיות המבורך בעולם הזה, ורק על ידי מרמה נהפך הענין, שגם הברכות שהיו אמורות להיות של עשו ניתנו ליעקב, וכך קיבל את שתי הברכות גם בעוה"ז וגם בעולם הבא.

יחזק יצחק חרדה גדולה עד מאד

"ויהי אך יצחק כילה יצחק לברך את יעקב" והנה עשו הגיע והוא אומר לאביו "קומה אבי ויאכל מציד בנו" וכאן יצחק הבין את המרמה

שנעשית כאן, שעד עכשיו זה היה יעקב "יחזק יצחק חרדה גדולה עד מאד" יצחק אבינו נחרד מאד על כך, שהברכות ניתנו ליעקב ולא לעשו. וצריך להבין מה גודל החרדה כאן? וכי כל כך חמור שיעקב יתברך בעולם הזה? או זה שיעקב רימא אותו? ואולי הוא נחרד שעכשיו הבן הבכור לא יקבל ברכה, אבל בשביל זה חרדה גדולה עד מאד?

גם ברוך יהיה

"מי הוא הצד ציד, ויבא לי ואוכל מכל, בטרם תבוא ואברכהו, גם ברוך יהיה" לפי פשוטו הכוונה שלאחר שיצחק בירך את יעקב, הוא ראה שזה לא במקרה, ומן השמים גילגלו שיעקב יקבל את הברכות, והבין מזה יצחק שגם העולם הזה מגיע ליעקב, ולכן הוא מאשר את הברכה הראשונה "גם ברוך יהיה" ויתירה מכך, כעת יצחק לומד מעשו, שיעקב לקח ממנו גם את הבכורה, שאמר "ויעקבני זה פעמיים, את בכורתי לקח, והנה עתה לקח ברכתי" ואם עד עכשיו היה לעשו יתרון שהוא הבכור, וראוי לברכה יותר מיעקב, כעת שהתברר שיעקב לקח את בכורתו, והוא הבכור, הסכים יצחק ואמר "גם ברוך יהיה".

למה הלבישה רבקה את בגדי החמודות ליעקב

אומרת התורה "ותיקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול, החמודות, ותלבש את יעקב בנה הקטן" צריך להבין התייחס מה שהניחה על ידיו את העורות של גדי העיזים, מפני שחשש יעקב "אולי ימושני אבי, והייתי בעיניו כמתענת" אבל למה הוצרכה רבקה להלביש ליעקב את בגדי החמודות שחמד מנמרוד, הרי גם עם בגדים פשוטים יצחק לא היה מבחין בזה, כיון שהוא לא רואה.

ויתכן שגם הזקנים שלא רואים, אם יש דבר בולט הם רואים, ולמשל כשבא אדם לפני עיור, העיור מרגיש שאדם עובר לפניו, וגם כשלא מבחין בבירור מה יש לפניו, הוא מרגיש את הדמות של האדם שמולו, ולכן רבקה פחדה שיצחק ישים לב לבגדים שהוא לבוש, והקפידה שילבש את בגדי החמודות, וכך בחיצוניות הוא יראה כמו עשו.

עוד יש להתפלל [וראיתי כן בספרו של המשגיח ר' יחזקאל זצ"ל, ואולי שמעתי זאת ממנו] איך רבקה שלחה את יעקב עם עורות גדי העיזים, הרי הם טריים שהיום נשחטו, ובוודאי יש להם ריח חריף, ולמה לא חששה שיצחק ירגיש זאת? ואמנם אומרת התורה, וירח את ריח בגדיו, כריח שדה אשר בירכו השם, ופירשו חז"ל, שהיה זה ריח של גן עדן, אבל עדיין קשה איך רבקה יכלה לסמוך על הנס, ולשלוח אותו לאביו על דעת כן.

פיתות שנילושו במי פירות – אם נחשבים להם

ולפי זה יתכן שמה שפסקו על אותם פיתות שהם מזונות, מפני שסמכו על הרמב"ן שבנילושה במי פירות אינה נקראת לחם.

ואמנם סברא זו אינה נכונה משני סיבות, האחד, איך ניתן לסמוך על הרמב"ן, והרי הרמב"ם פליג על זה וסבירא ליה שמצה שנילושה במי פירות נחשבת לחם, ויוצאין בה ידי"ח מצה בלילה הראשון. ועוד נראה ברור, שגם להרמב"ן אין כלל כזה שנילושה במי פירות לא נחשבת לחם, וראיה לה מהמשנה בחלה ריש פרק ב' "עיסה הנילושה במי פירות חייבת בחלה, ונאכלת בידיים מסואבות" וממה שאמרו שם שנאכלת בידיים מסואבות, שמעיין שלא עירב בה מים כלל, ולא הוכשרה, ובכל זאת חייבת בחלה, ורואים מזה, שעיסה שלא נילושה במים בכלל הרי היא נחשבת לחם לגבי חיוב חלה, וא"כ ה"ה לגבי ברכת המוציא.

וצ"ל לפי"ז שמש"כ הרמב"ן שעיסה הנילושה במי פירות בלבד, אין יוצאין בה ידי"ח מצה, אין הטעם משום שאינה נחשבת "לחם" אלא משום שהוא הלכה מסויימת במצה, שצריך שתיעשה באופן שראוי להחמיץ [וטעם הדבר י"ל כמש"כ בדברי יחזקאל (יא, ז) שצריך שהמצה תיעשה בחיפזון, ואם אינה ראויה להחמיץ אינה נעשית בחיפזון] וכל מה שלומדים ממצה לחלה, הוא רק באיזה מין נחשבת לחם, אבל לגבי זה שגם בחמשת המינים צריך שתהא העיסה ראוייה להחמיץ, זה תנאי רק במצה, ולא בשם לחם בעלמא.

ומעתה לפי המבואר יוצא, שלכולי עילמא עיסה שנילושה במי פירות נחשבת לחם וברכתה המוציא.

ואמנם ראיתי בספר מנחת יצחק (ט, יז) סברא חדשה בזה, והביא כן בשם הדעת תורה למחרש"ם (סי' קסח) שכל מה שצריך שיהא טעם המתקנות מורגש בפת, בכדי ליחשב פת הבאה בכיסנין, הוא רק אם המי פירות הם מיעוט, אבל באופן שכל העיסה נילושה במי פירות, או עכ"פ רובה, אז נחשבת פת הבאה בכיסנין, אפילו אם לא מורגש טעם המתקנות בפת. ועיין שם שדייק כן מהבית יוסף, ואמנם דיוקם לא נראה, וגם מהמ"ב (שם סי' ק"ל) לא משמע כן, ומסברא ג"כ אין מובן סברתם, ולפי זה נראה להלכה, שלחמניות או פיתות או פיצה, העשויות ממי פירות, באופן שטעם המתקנות אינה מורגשת בפת, אינה פת הבאה בכיסנין, וברכתה המוציא. [ועיין עוד בנידון זה בארוכה בספר עוטה אור פסחים סי' נ"ט]

בעבר כששהיתי בלונדון, ראיתי שמוכרים שם פיתות שעשויות במיץ תפוזים בלבד, וכתוב על האריזה שברכתם בורא מיני מזונות, כפי הוראת הבי"ד של הרב פאדובה. ושאלתי את האנשים ואמרו לי כולם, שאין טעם התפוזים נרגש כלל בפיתה, והטעם שלהם הוא כפיתה רגילה שנילושה במים, ואתמה על הדבר שהרי מבואר בשולחן ערוך (קס"ח סי' ז) שרק אם מורגש טעם המתקנות בפת, הרי היא פת הבאה בכיסנין, ואם לא הרי היא לחם גמור, והרמ"א הפליג בזה עוד, דרק אם מורגש טעם המתקנות מאד, עד שהוא כעיקר הפת, ואם לאו הרי הוא פת גמורה, וא"כ איך הם פסקו על אותם פיתות שהם בורא מיני מזונות, ואפילו לאשכנזים, וצ"ע.

ואמנם יש לדון בזה לא מצד פת הבאה בכיסנין, אלא מסברא אחרת, שיתכן שבצק הנילושה במי פירות בלא מים בכלל, אין לה שם לחם, ולכן ברכתם בורא מיני מזונות.

ולכאורה יש להביא מקור לזה ממה שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן במצה שנילושה במי פירות בלבד, דדעת הרמב"ם שיוצאים בה חובת מצה בלילה הראשון, ולא חשיבא מצה עשירה, כיון שלא מורגש בה טעם הפרי [ורק היכא שיש בה גם מים, אז מורגש בה המי פירות, אבל כשהמי פירות מחליפים את המים, אינם מעשירים אותה] ואמנם הרמב"ן בפסחים (במלחמות דף ל"ה) נחלק על הרמב"ם שכיון שמי פירות אינם מחמיצים, אין פת זו ראויה להיות חמץ, ומשו"ה אין יוצאין בה ידי"ח מצה.

והנה לדעת הרמב"ם מבואר להדיא, דעיסה הנעשית ממי פירות בלבד נחשבת פת, ומצה הנעשית ממנה נחשבת לחם עוני, ולפי זה בוודאי שברכתה המוציא, אכן לדעת הרמב"ן יש לדון, ולפי פשוטו נראה דכיון דטעמו שאין יוצאין בה ידי"ח מצה, משום דאינה ראוייה להיות חמץ, א"כ מהאי טעמא, אינה נחשבת לחם כלל לכל דיני התורה. שהרי מקור הדין דרק חמשת מיני דגן נקראים לחם לענין חיוב חלה, ולא שאר מינים, ילפינן לה במנחות (דף ט) ממצה, שאינה כשרה אלא בחמשת המינים שראויים להחמיץ, ומגז"ש דלחם לחם, לומדים לחלה, שרק חמשת מינים נקראים לחם.

והנה לפי הרמב"ן הנ"ל, כמו שלומדים ממצה שרק חמשת המינים חשיבי לחם, כמו"כ נלמד, שרק עיסה הנילושה במים חשיבא לחם, ואם נילושה במי פירות, שאינה ראוייה להחמיץ, אינה נקראת לחם לכל דיני התורה.

הננו להודיע כי בס"ד התחדשה השיחה בבית הרב שליט"א בכל מוצאי שבת בשעה 7:15 שמעו ותחי נפשכם!

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר טל' 054-8520-936

או דרך נדרים פלום בחיפז' ע"מח אור'

או באמצעות הטל' 03-7630585 שולחה 6465

ניתן לקבל את הגיליון במייל m0548468875@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א

במערכת "קול יהודי מרוקו" 0747-962-335 שולחה 2-2

וכן במערכת "קול הלשון" בקו ישיר 0733-718-148

שמעו ותחי נפשכם

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והערות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

במייל:

8542164@gmail.com

פרשת ויצא

התורה שומרת על ישראל

בעזרת ה' יתברך, נראה להתבונן בכמה הערות בענייני הפרשה ובענייני דיומא.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. יעקב מקיים את ציווי אביו ואמו ללכת אל בית לבן, ויוצא מבית הוריו בדרך אל חרן. לבן הרשע פקיע שמיה, והיה מפורסם אז במאד מאד. כיון שכך, ידע יעקב שהוא הולך אל לוע הארי, אל מאורת הנחש, ולכן הוא מקדים רפואה למכה. ומהי הרפואה? מהו הנשק בו מצטייד יעקב טרם הליכתו לבית לבן? - תורה. ארבע עשרה שנים של שקידה ויגיעה בתורה כמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה סה, יא) על הפסוק 'וישכב במקום ההוא' 'כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית עבר לא שכב'. כשיצא מבאר שבע הלך לבית מדרשם של שם ועבר לעסוק בתורה, והיה יושב ועוסק בתורה בלא לישון כלל וכלל, ורק לאחר ארבע עשרה שנה ביציאתו מבית המדרש כשהלך בדרך ללבן, 'וישכב במקום ההוא'.

וכל כך למה? כי יעקב יודע שאין שום דרך אחרת לנצח את לבן, מבלעדי התורה. אין נשק אחר לנצח בו את לבן. ולא רק את לבן, אלא גם שחור... כל אחד ואחד מאויבי ישראל, אין אפשרות לישראל לנצח אותו, מלבד בכח התורה.

גם שונאי ישראל שקמו במשך כל הדורות ידעו שכאשר יש תורה בקרב ישראל, אזי ידם על התחתונה. ולכן כל התלמוד ומדרשי רבותינו מלאים במאמרים רבים, שתמיד בזמן שהיו השונאים גזרים גזירות על ישראל, תמיד הגזירה הראשונה היתה שלא יעסקו בתורה. כי ידעו שאם ישראל מחזיקים בתורה, לא יוכלו להם.

הזהירות מפעני הרחוב

ולאחר ארבע עשרה שנה, ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא. ויחלום והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך. ומפרש רש"י: "הנה ה' נצב עליו - לשמרו". אשרי ילוד אשה שזכה לשמירה שכזו, שהקב"ה בכבודו ובעצמו נצב עליו לשומרו. "אלהי יצחק - אף על פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני משום שנאמר הן בקדושתו לא יאמין (איוב טו, טו), כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא בבית, והרי הוא כמת, ויצד הרע פסק ממנו". והם דברי רבותינו במדרש תנחומא (פרשת תולדות, ז).

ויש כאן הערה גדולה. רבותינו הרי הרגישו בשאלה, למה ייחד הקב"ה את שמו על יצחק שאמר 'אלהי יצחק', והלא יצחק היה עוד חי באותה התקופה, ותמיד אין הקב"ה מייחד שמו על צדיק בזמן שעודו חי. ועל זה אמרו תירוץ, שייצחק שאני. יצחק אבינו באמת היה היחיד שהקב"ה ייחד עליו שמו, והוא מפני שכהו עיניו. היו הרבה סיבות שכהו עיניו. רבותינו דרשו שכהו עיניו הן מצד הדמעות של המלאכים שבכו בזמן שנעקד על גבי המזבח ונכנסו לתוך עיניו (בראשית רבה סה, יא), והן מפני שראה בעיניו פני רשע - את עשיו בנו (מגילה כח, ע"ש), אבל מכל מקום כיון שכהו עיניו והוא כלוא בבית, לא יוצא החוצה, - הרי הוא כמת ויצד הרע פסק ממנו. אמר רבי לייב חסמן זצ"ל (אור יהל ח"ג עמ' קפ"ה), מכאן הערה נוראה מהו כח

סכנת ראיית העין, וההתערבות עם בני אדם - עם הרחוב. שהרי אפילו יצחק אבינו שהקב"ה מעיד עליו שהיה עולה תמימה, ולכן היה אסור לו לרדת למצרים כיון שהוא קרבן תמים ואסור שייפגם ולו בכל דהו, מכל מקום כל זמן שלא היה כלוא בבית, אין הקב"ה מאמין בו. הן בקדושתו לא יאמין. עדיין יש חשש שמא היצר הרע יתפוס אותו, ואולי ייפול. על מי מדובר כאן? על אנשים פשוטי ערך כערכנו? על יצחק אבינו? ועם כל זה עליו אמרו חז"ל, שכל זמן שלא היה כלוא בבית אין הקב"ה מאמין בו ועדיין יש חשש שהיצר הרע יכשילו בחטא, ורק עכשיו שהוא כלוא בבית ומתבודד בחדריו, רק אז שייך שהקב"ה ייחד שמו עליו, לפי שייצר הרע פסק ממנו.

ואנחנו? - אמיצים! יוצאים לרחובות של עיר. אומרים, וכי אנחנו נפחד מהיצר הרע? הרי אפילו הוא מפחד מאתנו... אין לנו על מה לדאוג. אדם יוצא מביתו שמח כשהחיוך על שפתיו, עד עכשיו כשהייתי בבית, הייתי בבית האסורים, ועכשיו שאני יוצא החוצה אני יוצא לחפשי... כך הוא מרגיש. ואנחנו צריכים להרגיש בדיוק הפוך, כשאתה יוצא לרחוב אתה הולך לבית האסורים. מי יודע מה יש שם.

אומר רבי לייב, ולזאת יחדד כל בעל לב בעת שהוא פוסע מחוץ למזוזת פתחו, ברגע שאתה עומד על יד הדלת ובא לצאת לרחוב, תחרד! תתיירא! לאן אתה הולך. והלוואי שתהיה ביאתו חזרה לביתו - כיציאתו. שלא יתלכלך ביציאתו זו ולא ייפגם ויתקלקל. הרחוב הוא שדה מוקשים, מי יודע מה יראה, מה ישמע, ומה תגרום לו ההתערבות עם בני האדם.

אדם חושב מה כבר יכול להיות? הרי כל יום אני יוצא מהבית, וכל יום אני הולך ברחוב, ובכל יום אני חוזר לבית, והכל בסדר. אבל הבה נתבונן כיצד רבותינו האירו בדבר זה את עינינו, שאפילו יצחק אבינו, רק בעת שכהו עיניו והיה כלוא בבית, רק אז יכול היה הקב"ה לייחד את שמו עליו בחייו. אבל קודם לכן, עוד יש את החשש שמא יפגע בו היצר הרע בהיותו מחוץ לביתו. וצריכים להתעורר בהערה נפלאה זו ולהתחזק בזה.

דקדוק ההלכה

והנה אנחנו רואים כאן, כיצד הקב"ה מגיע אל יעקב בחלום הלילה, ומבטיח לו הבטחות נפלאות מאד מאד. ובאמת יעקב היה צריך לברכות הללו, כמו שאנחנו רואים במדרש, שהגיע אליפו בנו של עשיו ורצה להורגו, ולבסוף התפייס בממון. יעקב נתן לו את כל ממון כדי שתשאר לו נפשו לשלל. וכך לא די לו ליעקב שהוצרך לגלות מבית אביו ואמו, וזה עתה עזב את בית המדרש של שם ועבר כדי ללכת למאורתו של לבן, עוד בא זה ונטל את כל ממון. ואנחנו רואים כיצד בכה אחר כך כשהגיע לחרן, כמו שאומר הפסוק (כט, יא) 'וישא את קולו ויבך', ופירש רש"י: "לפי שבא בידים ריקניות, אמר, אלעזר עבד אבי אבא, היו בידי גזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום", רק המקל שלי נשאר בידי.

ולזה הגיע אליו הקב"ה ומבטיח לו הבטחות רבות: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה וזרעך. כל האומות ירצו להצטרף לכלל ישראל, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל

1. זה כלל גדול בתורה, שהרבה פעמים הגוי בא בשביל נפש אבל יוצא ידי חובה בדיעבד בממון... וזה גם כן בכלל מה שאמרו רבותינו 'מעשי אבות סימן לבנים', וכך היה הרבה פעמים במשך הדורות, שנתנו את כל הממון, כדי שהנפש תהיה לפליטה.

אשר תלך, אכן הולך אתה לגוב האריות, אל לבן הארמי, אבל אל תדאג ואל תתירא משום דבר, כי אני אתך - אנכי עמך. והשבתוך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, אתה תחזור לכאן, ואני מבטיח לך שלא אעזוב אותך עד שאעשה כל מה שדברתי.

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים.

המפרשים (עיי' לב אליהו) העירו כאן הערה גדולה שיש לנו ללמוד מאבותינו הקדושים. אדם יתאר לעצמו שהוא חולם חלום כל כך נפלא, חלום שהוא רואה בו מלאך. באיזו שמחה היה קם בבוקר. קל וחומר אם רואה בו מלאכים, ורואה איך שהקב"ה עומד עליו לשמרו, ואיך הוא מקבל הבטחות כל כך הרבה נפלאות, איך היה קם היהודי הזה? - היה קופץ כשהוא כולו צוהל ושמח, ומחכה שיהיה פרק שני לחלום...

אבל אצל יעקב אבינו הכל הפוך בדיוק. וכמו שמביא רש"י, ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, - שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה. למרות כל ההבטחות הנפלאות וכל הברכות, הדבר הראשון שיעקב חושב, 'לא עשיתי טוב'. עושה וידוי, חטאתי עויתי ופשעתי. מה יש? ישנתי במקום קדוש שהיה אסור לישון בו. בשלחן ערוך כתוב שאסור לישון, ואני לא ידעתי. אם הייתי יודע, לא הייתי הולך לישון. זה הדבר הראשון שעושה יעקב, תשובה. כי זהו הגדר של צדיק, שעושה הכל כפי דברי ההלכה.

עיקר יראת שמים - דקדוק ההלכה

היום אומרים על כל אחד שהוא 'ירא שמים', התארים נשפכים על אנשים בקלי קלות, ואומרים שזה עוד בבחינת 'מקצת שבח'. אבל באמת להיות 'ירא שמים' זה לא דבר של מה בכך, ובראש ובראשונה ירא שמים זה מי שכל מעשיו בדקדוק של כל כללי ופרטי ההלכות, וכל דבר נעשה רק אם הוא מתאים לצויו של ה' יתברך.

כך הגדיר החזון איש (אמונה ובטחון פ"ד אות יח, פאר הדור ח"ג עמוד קמט, אור לציון חכמה ומסר עמוד רא), שעיקר יראת שמים היא דקדוק ההלכה. אדם יקח את עצמו ויבדוק כל מצוה ומצוה וכל הלכה והלכה, ויראה אם הוא מדקדק בה כדבעי. ואם הוא מגלה ששם חסר לו פרט כזה ושם חסר לו פרט אחר, וכאן מצרף סברות להקל ושם ממציא בעצמו סברות להקל.. אומר, נכון שאני לא מקיים את כל ההלכה, אבל הרי יש לנו כלל בתורה רובו ככולו.. רוב ההלכה גם מספיק. אבל השאלה שצריכה להשאל ולנקוב את הלב עד בית חללו, וכי כך היית מגיש מתנה למלך בשר ודם? במקום מאה אחוז שבעים אחוז? ולפעמים יש מי שמסתפק גם בשלשים אחוז.. ואם אדם יבחן את עצמו, הוא ימצא ויראה שיש לו עוד הרבה הרבה מה להתחזק ביראת שמים.

יש לנו מצוות שנוהגות בכל יום, ויש בהם פרטי דינים שבקושי נדע איך אפשר לקיים אותם. למשל, מצות קריאת שמע, מצוה יסודית ביותר, של קבלת עול מלכות שמים. אדם מקבל את עול מלכות ה' ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, וצריך להיות מוכן למסור נפש על כבוד ה' יתברך. אבל אדם צריך שיהיה פיו ולבו שווים, אבל אם אומר "בכל לבבך ובכל נפשך" והוא אינו יודע מה שהוא מדבר, קיים את המהות של המצוה, של קבלת עול מלכות שמים?

וכתוב בשלחן ערוך (סימן סא ס"א) "קרא קריאת שמע בכוונה באימה ביראה ברתת וזיע", זיע אולי זה עוד מובן, יהיו הרבה אנשים, ויהיה חם. אבל איפה רתת? מה עם אימה ויראה? מקפידים על זה? וזו הרי הלכה היא! יש אנשים שמדקדקים מאד לקרוא קריאת שמע בזמנה אליבא דכל השיטות, ובאמת כך צריך להיות, וזה טוב מאד. לקרוא קריאת שמע בזמנה זו מצוה עצומה מאד, ובמדד קהלת רבה אמרו שמי שמאחר את זמן קריאת שמע הרי הוא כמו אותו כסיל שמביא אלף קרבנות אבל לאחר הזמן. מה זה שווה? הלא עבר זמנו בטל קרבנו. אכן, אין ספק שצריך להקפיד על זמן קריאת שמע. אבל למה לדקדק רק בזמן קריאת שמע, ובקריאת שמע עצמה אינו מדקדק? כמו שאמרנו, צריך לקרוא בכוונה באימה ויראה ורתת וזיע, והדבר הראשון שכותב השולחן ערוך, שיקרא בכוונה, שאדם ידע מה שהוא אומר.

הגמרא אומרת (ברכות יד:) כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. מה הכוונה 'בעצמו'? - מפרש רש"י: 'לישנא מעלייתא'.

לשון נקיה. כיון שלא רצו לומר במפורש שהוא כאילו מעיד עדות שקר בהקב"ה, החליפו ואמרו 'כאילו מעיד עדות שקר בעצמו'. אבל הכוונה היא באמת שהוא כביכול מעיד עדות שקר בהקב"ה בכבודו ובעצמו, שכן הקב"ה אמר לו להניח תפילין והוא קורא את קריאת שמע בה כתוב שצריך להניח תפילין, ואינו מניח.

ועדות שקר זו שייכת לא רק בפרט הזה, אלא בכל הפרטים שאומרים בקריאת שמע. אם אדם קורא 'ושננתם לבניך', והוא לא משגן לבניו, האין זה עדות שקר גם כן? הרי זה אותו דבר בדיוק! אדם צריך להתעורר כשהוא אומר 'ושננתם לבניך', בדקת לאיזה מוסד שלחת את הבנים שלך? איזה חינוך הם מקבלים שם? אלו פירות יגדלו? אסור להסיח דעת מהענין הזה. צריך לראות לבדוק ולבחון איך הם החברים של הילדים, כל זה כלול ב"שננתם לבניך", ואדם צריך לראות ולדאוג שהוא אכן מקיים את המצווה עליו, כדי שלא יהיה 'מעיד עדות שקר בעצמו'.

וכיוצא בזה כתב המשנה ברורה בשם ספר חרדים (סימן כה סק"ד), על מי שאומר את הפסוק 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך', והלא גם כאן יש מצוה מפורשת לאהוב את ה', ואם אדם קורא את זה בלא שיש בו אהבת ה', וכי אין זה עדות שקר? ודאי שגם זו עדות שקר היא, כמו לקרוא את שמע בלא להניח תפילין. ולכן מזהיר המשנה ברורה שבעת שאדם אומר את הפסוק 'ואהבת את ה' אלהיך', יכניס את אהבת ה' יתברך בלבו.

וכן בכל המצוות, אדם ישוב יבחן וימצא שרק מצוה שקל לו ונעים לו הוא עושה אותה, אבל מצוות שיש בהם טורח, או טורח גופני או טורח ממוני, הוא מכבד אחרים בזה.. לדוגמה, הכנסת אורחים היא מצוה גדולה ויקרה, וכולם שומעים על אברהם אבינו, איך שהיה גומל חסדים מופלג, והיה ביתו פתוח לכל. ויש הרבה שאומרים, כמה נפלא שהיה לנו כזה סבא טוב שהיה גומל חסדים, אבל הם בביתם? חס ושלום. אחד מעמיד שני כלבים בפתח ביתו כדי שלא יהיה הוא אמינא שיבוא מישור להתארח אצלו. אורחים אצלו הם בבחינת בל ייראה ובל ימצא, כמו חמץ בפסח. תשאל אותו, מה יש? והוא כבר מלא תירוצים כרימון.

אחד אומר, אני לא יכול לארח, שהרי סתם אורח בחזקת גג הוא, והרי אפילו התורה חסה על ממונם של ישראל (נמחת עו:), אם כן אני לא אחוס? איך אוכל לישון בלילה כשאני יודע שיש לי בבית אורח שיכול לקחת את הכל? - זה תירוץ אחד. אבל באמת היו אנשים שלא היו מסוגלים לעשות סעודת שבת מבלי אורח בביתם, היו מרגישים ששולחן השבת חסר מבלי אורחים, והיו עומדים בפתח ומשלמים כסף כדי להזמין אורחים.

אחד אחר אומר אני לא יכול להזמין אורחים כיון שאני אנוס על פי הדיבור. איזה דיבור? הדיבור של אשתו... היא מעכבת בדבר. והרי שלום בית דוחה את כל התורה כולה, אפילו שם ה' נמחה על זה (תולין קמא). אבל גם זה תירוץ, הרי בכל דבר אחר בבית על פיו ישק דבר וכולם רועדים ממנו, ורק עכשיו לצורך התירוץ הוא אומר 'מה אני יכול לעשות'.

כהנה וכהנה יש בכל המצוות ופרטי ההלכות, וצריכים לראות ולבחון את עצמנו כמה 'יראת שמים' יש לנו, וכמה אנחנו מקפידים על כל מה שצריך. ואני מדבר לעצמי, אבל מכל מקום מוטל עלינו לפקוח עין ולהתבונן בדבר הזה.

זה לימוד נוסף שלמדנו מיעקב אבינו. יעקב אבינו, למרות שהיה בגלות וחסר כל, והיה זקוק לכל הבטחה והבטחה שיצאה מפי ה', ובאמת נגלה אליו ה' בחלומה והבטיח לו הבטחות נפלאות, עם כל זה מיד כשקם בבוקר לא נעמד בשמחה, והתחיל לחשוב מה היה שם בחלום, באיזה גודל ובאיזה צבע. לא. הדבר הראשון שתפס את מחשבתו היתה החרדה, 'מה נורא המקום הזה', 'ואנכי לא ידעתי', איך קרה שלא הקפדתי על ההלכה. וללמדנו בא, כמה מוטל עלינו להשתדל לעשות מה שנצטוונו בדקדוק ההלכה, וזהו עיקר העיקרים וגדר יראת שמים.

ומי שעושה את ציווי ה' בהקפדה יתירה לעשות כל מה שהצטווה בדקדוק ובשלמות, זוכה לתואר היותו נכבד: "עבד ה'". ומשה רבינו נקרא תמיד עבד ה', "זכרו תורת משה עבדי", "עבד נאמן קראת לו", כי בעבד קיימא לן שיד העבד כיד רבו, הוא בטל ובמוטל אל רבו לגמרי, ללא שום מציאות עצמית, וזו היתה המהות של משה רבינו. וזה גם התכלית המבוקשת מאתנו, שיהיו כל אברינו ומחשבותינו מכוונים אל מקום אחד, לעשות את צווי ה' יתברך ולעשות לו נחת רוח, ואשרי ילוד אשה שזוכה לזה. ה' יזכנו לזה.

ופרצת ימה וקדמה

יש מתנות מיוחדות, שהאיכות שלהן נמצאת דווקא במאבק הגדול להשיג אותן. המתנות הללו עדיפות עשרת מונים מתשורה סטטית שאין בה אלא חידושה, ואנשי אמת יוותרו על הכל בכדי שיוכלו לרכשה

כלומר, יעקב נדרש כעת לכבוש את הקרקע כמו הפרשים שכובשים בגבורתם את סביבותיהם.
תימה.

הלא זו מתנה. מתנה מידי הרחומות של יוצר כל. ואם הנותן, בעין יפה הוא נותן, על אחת כמה וכמה בורא עולם נותן בעין יפה. איזו מין מתנה היא זו, שאני אומר למקבל – 'תתאמן כדי לקבל'?

ובמיוחד הדבר, כי זו מתנה עם מאבק. מלחמה אחר מלחמה, מאז שיהושע עבר את הירדן ונאבק מול שלושים ואחד מלכים, ועד עצם היום הזה.

איזו מתנה היא זו שצריך להיאבק עליה?!

חלקו בעמלו

לכל ישראל יש חלק לעולם הבא. זו משנה בסנהדרין (ז). ורבו השואלים עליה, וכי גם אדם הרחוק מהתורה והמצוות יש לו חלק, ומה עשה בימי חייו שיזכה לחלק שכזה?

והתשובה הרווחת על זאת, כי החלק הזה דומה לחלקת אדמה. כל אדם מקבל את האדמה הזו. ביד כל אדם מופקדת 'מניית היסוד'. השאלה מה יעשה באותה חלקה, האם יעבד וישכלל או שמא ישכח ויוביר, יעלה כולו קמשונים וגדר אבניו נהרסה.

כי אם כעת השדה פורחת ומלבלבת, מניבה פרי ועושה תבואה, הרי שעמלו בידו וישחק ליום אחרון. עבד קשה, הזיע וטרח, אבל ברינה יקצור.

אבל אם שאיה יוכת שער ושממה כמהפכת זרים, הנה עתה גם יצטרך לתקן את כל אשר עיוות, לסקל את הסלעים ולנכש את הקוצים והברקנים שגדלו פרא בשדהו, גם לטרוח מחדש

קיימים שני סוגי העברת חפץ או רכוש לזולת. יש המעביר בדרך של מתנה וכבוד, ויש בדרך של מקח וממכר. אין הבדל בין שני סוגי ההעברות באיכות הבעלות של הזוכה החדש, כי בשניהם החפץ שייך לו לחלוטין, במידה שווה.

ההבדל ביניהם נעוץ ב'עין', האם ניתן החפץ בעין יפה או בעין רעה. המוכר את שדהו לחברו, מוכר בגלל שדחוק למעות ולא בגלל שרוצה להעשיר את נכסיו של עמיתו. אם כן, בעין רעה הוא מוכר.

לעומתו, אב המעניק שדה לבנו, בעין יפה הוא נותן, כי האב כן רוצה להעשיר את נכסיו של בנו והנתינה היא מאהבתו אותו כדי שיועיל לו הנכס.

וזו גם הלכה למעשה, כשאדם מוכר קרקע, יורדים לדעתו שמכר בעין רעה. ואם יש ספק מה כלול באותה מכירה ואיננו יודעים לפרש לפי הכללים המסורים בדינו, מתחשבים באותה עין רעה כי מסתמא מכר את המינימום, שהרי קשה על האדם להיפרד מכספו. אבל אם נתן במתנה, מסתבר שמכר גם את הצריף שבשדה, את הגדר ואת האבנים.

מעצמך תפרוץ לכל הרוחות

ואחר הקדמה זו, נגיע לשאלה יסודית בקניין הארץ שהובטחה לאבות. הארץ הובטחה לאברהם בנפרד, ליצחק בנפרד וליעקב בנפרד. ליעקב נוספה הבטחה נוספת 'ופרצת ימה וקדמה צפונה וגובה'.

על פניו, ליעקב הובטח שיפרוץ ויתפשט לכל הרוחות. אבל בבעלי התוספות מצאנו שיש כאן תביעה מיעקב: 'מעצמך תפרוץ כל הרוחות, ותכבוש את כל סביבך, כמו שעושים לפרשים חשובים, שנותנים להם מעט קרקע והם כובשים בגבורתם כל סביבותיהם'.

בנטיעות וזרעים ראויים, וגם לשלם מיסים וארנוניות על עצם החזקה בשדה הו, אף שלא הרוויח ממנה מאומה.

נמצא איפוא, כי חלק האדם בעולם הבא הוא 'גולמי', לאשר יחפץ האדם ימנו.

ובתורתו יהנה

נמשך עוד שלב.

התורה היא חלק מקודשא בריך הוא. תורת ה' נקראה, כי היא תורתו והיא חלקו. כשיהודי עוסק בתורה, הרי הוא נדבק ונכלל בתוך מהותו של הקדוש ברוך הוא.

יש מדרגה גבוהה הימנה. אדם שקוע כולו בעסק התורה, כל מעייניו נתונים בבירור השמועה ואין לו שום חשק ורצון מהנאות העולם, הצליח אדם כזה להגיע למדרגה שהתורה באה אליו, תורת ה' הפכה להיות 'תורתו' (קדושין לב:).

אם אדם רוצה שהתורה תתחבר ותתמוזג איתו, שהתורה תהיה 'דיליה', מוכרח יהיה למרוח עליה.

נעל, גדר ופרץ

כדי שאדם יעשה 'חזקה' בקרקע, מוכרח הוא לעשות אחד משלושת הקניינים בקרקע – נעל, גדר או פרץ (ב"ב מב.).

שלושת הקניינים הללו, באים כדרגות. הראשון 'נועל'. אין לו הוה אמינא לפתח את מה שהיה, אין לו מחשבה להיכנס לשם שוב. הוא רק נועל כדי לשמר מפני זרים שלא ייכנסו בנחלתו החדשה, שלא יבואו בעלי חיים וישחיתו את מה שבנו קודמיו.

השני מבין שאין די בנעילה גרידא. כדי לוודאות שהוא לא ישכח דבר מתלמודו, עליו לגדור את עצמו בסייגים גבוהים, יערוך חזרות על אשר למד, יציב סימנים וזיכרונות, וכל ימיו בעמוד וחזור קאי, פן יסורו מלבבו כל ימי חייו.

אלה וגם אלה לא ישוו לכתוב השלישי, האיש הפורץ את חלקת אדמתו. ה'פרץ', היא המדרגה הגבוהה ביותר ממנה אין גבול לשמים ולארץ, לרום ולעומק, קדמה ומזרחה, כל הארץ אשר אתה רואה.

מעייניו של הפורץ להכפיל ולשלש את חלקתו, מאה ידות ואלף ידות, כל אשר ימצא בכוחו יעשה לפרץ ולפרוס, לפרות ולפרוח. כל אשר בשורש פ.ר. יפרה וירבה.

"כמו שעושים לפרשים חשובים"

מנהג קדום הוא אצל מלכי קדם, בעת אשר יחלקו שלל של מדינה הנכבשת תחת ידיהם, ליושבים על הכלים יתנו שכר קצוב, לנושאי הנשק שכר קצוב, לקשטים והמגינים שכר גבוה יותר, ואילו לפרשים לא משלמים מאומה. רק חלקת אדמה יעניקו לאותו פרש אמיץ לבב, פעמים פוריה ודשנה ופעמים מרושה וכחושה.

כך אופיו של אותו פרש, הוא לא יקבל שכר ויסתפק בחלקו. עז נפש הוא הפרש, פורץ גבולי ארץ ומחסומי דמיון. והנאותו, ממלחמותיו ומאבקיו. סיפוקו הגדול הוא להיאבק על מקומו, ואם לא יילחם שוב אינו ראוי לתואר פרש, ואף הוא משורש פ.ר. הפרה ורבה.

יעקב מקבל את המתנה הגדולה ביותר – ופרצת ימה וקדמה, איננו מגבילים אותך. אין לך מחסום ומעצור, לא אומרים לך ללכת קדימה או אחורה בלבד, תעשה כהרגשתך והבנתך, ובלבד שתעשה.

אינך מוגבל ללמוד עיון ופלפול, אינך מוגבל לבקאות וחזרות בדווקא, אינך נדרש רק הלכה ובירורי פסק, אינך נתבע על מקצוע מסוים ממקצועות התורה, אתה יכול להשתלם גם בזיכוי הרבים, או בחסד או בחינוך או בכל אשר יעשה ניחא לבורא ותשלים את הייעוד בשלו אתה נמצא כאן ולא תחת כיסא הכבוד.

כי אדם קמן מתעסק בנעילה וגדירה.
אדם גדול מרוד בפריצה, בהתפשטות, בהתרחבות!
ופרצת!

הר"ר חיים זברלו הי"ו

סגן ראש העיר חולון

לרגל נשואי בתו תחי'

בשעה טובה ומוצלחת

יעלה הזיווג יפה לתפארת המשפחות

ותורה וגדולה יתאחדו על שולחנם כל הימים

הר"ר בערל אנגלשטיין הי"ו

אב"י בעי"ת אנטוורפן

לרגל נשואי בתו תחי'

בשעה טובה ומוצלחת

יעלה הזיווג יפה לתפארת המשפחות

ותורה וגדולה יתאחדו על שולחנם כל הימים

פרשת ויצא תשפ"ג

מישכתי התורה

הליכות חיים

בס"ד

כפיית חולה לשלם מכספו עבור ניתוח מציל חיים

שאלה

יהודי עשיר שחם על ממונו, שוכנע להפקיד בגמ"ח השכונתי מאתים אלף שקל, וסוכם עמו שיכול לקחתו משם מתי שיבקש. כעבור שנה התגלתה בגופו מחלה קשה שמסכנת חיים, וכל הרופאים הבכירים ועסקני הרפואה בדעה אחת, שלצורך הצלת חיי החולה - חייבים לעשות ניתוח מורכב שעלותו בארץ ישראל לאחר השתתפות קופת החולים הינה - מאה ושמונים אלף שקל.

והנה למרות שמשפחת החולה מעוניינת שיעשו את הניתוח מכספי החולה, החולה מסרב לניתוח, בטענות שונות שנובעות מקמצנותו להוציא ממון רב. על כן שואלת המשפחה, האם מותר להם ללא ידיעתו להוציא את הכסף שהוא הפקיד בגמ"ח השכונתי ולממן בזה את הניתוח המורכב, ולומר לחולה שהשיגו אותו מקרן מסוימת וכיו"ב. או מאחר והכסף שייך לחולה, והוא בהכרח מלאה ומודע היטב לחומרת מצבו הרפואי, ולמרות זאת מסרב לניתוח עקב קמצנותו, עליהם להשאיר את המצב בשב ואל תעשה.

תשובה

א. היות ובנידון דנן מוסכם ע"י כל בכירי הרופאים והעסקנים הרפואיים, שאין אפשרות להציל את חיי החולה ללא הניתוח, לכן - חובה מהתורה על החולה, ועל כל אדם מישראל לעשות ככל יכולתו שהחולה יעשה את הניתוח.

ומאחר ובנידון דנן יש לחולה את האפשרות הכספית לממן זאת, אסור לתת לו מכספי צדקה. ומותר לכתחילה לקחת את הכסף שמופקד בגמ"ח עבור הניתוח - גם ללא ידיעתו.

כמו כן מותר לשנות בדיבור ולומר לחולה, שהכסף התקבל מקרן צדקה וכדומה. וכשהחולה יבריא, ישיב לו מנהל הגמ"ח עשרים אלף שקל בלבד - הסכום שנותר מכספי הפקדון.

ב. בנידון השאלה, באופן שלא היה ניתן להוציא מהחולה את כספו לפני הניתוח, ולכן קופת הצדקה או אדם אחר שילם עבורו מכספו הפרטי מאה ושמונים אלף שקל, על מנת שגיבה את זה ממנו לאחר שיתרפא, או שגיבה מיורשיו אם הוא ימות ר"ל - הדין עמם. ובי"ד יכפה את החולה או את יורשיו להחזיר מכספי החולה מאה ושמונים אלף שקל למי ששילם את זה להצלת חייו.

מקורות

המקור לתשובה הוא - שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ד"ק (סי' לב-לג), שהובא במרדכי בב"ק (פ' הכנס ס"ט), ובתשובות הגהות מימוניות

על הרמב"ם (נזיקין, סי' יז), והובא גם בתוספת ביאור וחידושי הלכות בים של שלמה בב"ק (פ' הכנס ס"ט). ונבאר בזה את דבריהם הקדושים.

תשובת המהר"ם מרוטנבורג

הנידון בשו"ת מהר"ם היה, לגבי יהודי שנתפס בעלילה ע"י הגויים, ורוצים ממנו כסף רב כדי לשחררו מהשבי. הנתפס היה עשיר, והיה לו מספיק כסף כדי לפדות את עצמו, אלא שציווה על בני משפחתו שלא יפדוהו מכספי עצמו. והשיב המהר"ם - שפודים אותו בעל כורחו מכספו למרות שמסרב לכך. והביא לכך כמה ראיות:

א - מהאמור בגמ' בכתובות (מח.) לגבי אדם שאמר לבני משפחתו, שאם ימות לא יקברוהו מכספו אלא מכספי צדקה. שהדין הוא - שלא שומעים לו אלא קוברים אותו מכספו, כי אינו רשאי להעשיר את בניו - שירשו ירושה גדולה על חשבון כספי הצדקה של הציבור. וכך גם נפסק בשו"ע (חור"ם סי' רנג, ל. וע"ש).

ב - מהאמור בגמ' בכתובות (סז.) לגבי אדם שיש לו כסף, אך הוא קמצן ומסגף את עצמו ברעב, כדי שיפרנסו אותו מכספי הצדקה. שאמרו חז"ל, שתחילה כדי שיהיה לו מה לאכול ולא יסכן את חייו נותנים לו מכספי הצדקה ואומרים לו שזה מתנה, ולאחר מכן גובים ממנו את הכסף הזה. ושואלת שם הגמ', שהרי אם יגבו ממנו את הכסף לאחר הפעם הראשונה - יותר לא יסכים לקבל כספים מהציבור, ויסכן את חייו ע"י רעבוננו. ולכן אמר רב פפא, שבאמת לא גובים ממנו אחרי הפעם הראשונה, אלא ממשיכים לתת לו, ולאחר מותו גובים מנכסיו את כל הכסף שנתנו לו מהצדקה.

והוכיח מכאן המהר"ם, שלולא החשש שיותר לא ירצה לקבל מהצדקה, היינו נפרעים מכספו הפרטי אפילו בחייו - ואפילו בעל כורחו. לפיכך גם בנידון השבוי היות וזה דבר שאינו שכיח, והינו חד פעמי, לא שייכת הטענה - שאם נפדה אותו כעת מכספי הצדקה ולאחר שישתחרר נכוף אותו לשלם לצדקה מכספו הפרטי, הוא יותר לא יסכים להיפדות. לפיכך פודים אותו תחילה בעל כורחו מכספי הצדקה, ולאחר מכן כופים אותו לשלם זאת מכספו הפרטי, כי איננו יכול להעשיר את עצמו על חשבון כספי הציבור.

הוספת המהרש"ל לגבי הצלת חיים

והוסיף על כך היש"ש (ב"ק פ"ו, ס"ט טו), שהעצה של המהר"ם לפדותו תחילה מכספי הצדקה, ולאחר שישתחרר בי"ד יגבו זאת ממנו בעל כורחו קיימת - כאשר תפסו אותו הגויים עבור כסף בלבד. אבל אם יש חשש לסכנת נפשות אם לא יפדו אותו מיידית מהגויים, כגון שהם מאיימים להורגו, היות וודאי שכל אדם מחויב לפדות את עצמו בכל הכסף שברשותו, ואם מסרב לפדות

את עצמו - ב"ד כופים אותו על כך, לכן במקרה זה אפילו אם אדם אחר יפדה אותו - חייב השבוי לשלם לו את כל ההוצאות שהפודה שילם עבורו, וזאת למרות שהשבוי צעק עוד בהיותו בשבי שלא יפדו אותו.

שיעבוד התורה כספי האדם להצלת חייו

נמצאנו למדים, שאין לאף אדם בעלות על גופו ונשמתו, ואינו רשאי לסכנם לשוא - ואפילו לא בשב ואל תעשה. אלא חיי שייכים לקב"ה, ולכן אין אדם רשאי לסכן את חייו כאשר ניתן להצילם.

ועל דבר זה נצטוונו בתורה בציוויים של עשה ולא תעשה, כמו: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", "ובחרת בחיים", "השמר לך - ושמור נפשך מאד", "שופך דם האדם - באדם דמו ישפך", "לא תעמוד על דם רעך", "ואך את דמכם - לנפשותיכם אדרוש" ועוד. לפיכך מחויב כל אדם לתת את כל ממונו לצורך הצלת חייו. ואם אין לו כסף, ישנו חיוב על הציבור לתת לו כספי צדקה לצורך כך.

והנה לצורך הצלת חיי האדם, שיעבדה התורה בעל כורחו של בעל הממון את כל כספו. ולכן בנידון זה - לא מתייחסים כלל לרצונותיו ולדעתו מה לעשות או לא לעשות עם ממונו, כי כאמור כספו משועבד מהתורה להצלת חייו. ועל כל פנים בכל אותם המקרים שברור גם מבחינה הלכתית, שצריך לעשות פעולה רפואית מסוימת להצלת חייו. או לפדותו מהשבי וכדומה. בין אם דבר זה כרוך בהוצאת ממון מנכסיו, ובין אם זה כרוך בפעולה רפואית מצילת חיים. ובכל מקרה שישנו ספק הלכתי בכדאיות הפעולה מול הסכנה שבדבר - צריכים להתיעץ עם אחד מגדולי ההוראה שבדור שיכריע בנידון.

ביאור התשובה בנידון השאלה דנן

לאור דברי המהר"ם מרוטנבורג והיש"ש, ברור שבנידון השאלה דנן, מכיון שלדעת כל מומחי הרפואה, רק ע"י הניתוח המורכב ישנו סיכוי סביר להצלת חיי החולה - חייבים לעשותו. וכל ממונו של החולה בכל מקום שהוא, משועבד לכך. ולא מבעי אם לצורך זה ניתן לקחת את ממונו המופקד בגמ"ח השכונתי, אלא אפילו אם לא הפקיד שם כסף, אלא קופת הצדקה או אדם אחר שילמו זאת מכספם על מנת לגבותו ממנו לאחר הניתוח, דינו של המשלם - כמציל חבירו במקום שישנו הפסד ודאי, שלדעת כולם מגיע לו חזרה מכספי החולה מה ששילם עבורו, למרות שהדבר נעשה בניגוד לרצון החולה. וכך גם פסקו התוס' בב"ק (נח.) בשם רבינו גרשום מאור הגולה בנידון דומה וע"ש.

ונסיף עוד ראיה לדברינו, מהמבואר בשו"ע וברמ"א אהע"ז (ס"ט) בשם תשובת הרשב"א וז"ל: מי שהלך למדינת הים, והפקיד כלים ביד אחר - מוציאים מיד הנפקד למזונות אשתו. ואפילו אם ציוה הבעל שלא לתת, ע"כ. וביאר שם בבית שמואל (ס"ק) שהוא - מכיון שהם משועבדים לחיוב הבעל לתת מזונות לאשתו. ואם כן כ"ש בנידון דנן, שכספי האדם בכל מקום שהם משועבדים לחיובו להצלת חייו, שניתן לקחת מכספי הפקדון שבגמ"ח בעל כורחו, ולא מתייחסים כלל לדעתו אם מסכים לגבות מהם או לא.

ולכן אפילו אם לבסוף מת החולה ר"ל, מכיון שהניתוח נעשה כדין, ועוד בחיי החולה כספו היה משועבד לפירעון חוב זה, לכן היורשים לא ירשו לעצמם כסף זה שמשועבד לפירעון החוב שהתחייב החולה למשלם הניתוח. ובית דין כופים את היורשים לשלם מהכסף הזה את החוב שקיים למשלם הניתוח. כמו כן למדנו מהגמ' בכתובות (סו.) שאמרו חז"ל, שמותר לשנות בדיבור, ולהטעות את החולה והמסגף כשמסכנים במעשיהם את חייהם, ואין בכך משום איסור שקר, אלא קיום מצוה של הצלת חיי אדם.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

חומרת גרימת צער להורים, גם כשמתכוונים לטובה

"ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה" (לא, כ)

פירש רש"י בשם המדרש רבה, שהסיבה שרחל גנבה את התרפים של אביה לבן - כדי להצילו מלעבוד עבודה זרה. ובמדרש תנחומא (ויצא יא) ביאר, שגנבה אותם, כדי שלא יגלו לו התרפים שיעקב ברח. ובגלל קללת יעקב (לא, לב) "עם אשר תמצא את אלוהיך - לא יחיה", מתה רחל בהיותם בדרך כשנכנסו לארץ ישראל, כמבואר שם ברש"י.

והנה בזוהר הקדוש (ויצא דף קנח:) כתוב, שאע"פ שרחל גנבה את התרפים כדי להציל את אביה מלעבוד עבודה זרה, והתכוונה לטובה, אבל היות וע"י גניבה זו ציערה את אביה - נענשה שנפטרה ביום שילדה את בנימין בנה, כדי שלא תזכה לגדל אותו אפילו יום אחד. ונענשה בזה - מידה כנגד מידה.

ההבדל שבין מעשהו של אברהם אבינו, לרחל אמנו

והנה רבים המקשים, למה אברהם אבינו ששבר את פסילי אביו, לא נענש על כך, אע"פ שבמעשהו גרם לאביו צער גדול. והתירוץ המקובל הוא, שלאברהם אבינו שגר באותו הזמן בחרן - לא היה עם מי להתייעץ לפני ששבר את הפסילים. משא"כ רחל יכלה להתייעץ עם יעקב בעלה, האם מותר לעשות כך על חשבון צער אביה. ומתשובת יעקב ללבן - שקילל במיתה מי שגנבם, אנו לומדים שודאי היה מתנגד למעשה הזה.

ואולי ניתן להוסיף חילוק נוסף. שישנו הבדל מהותי בין מעשה אברהם למעשה רחל. מאחר ואברהם הכיר את תרח אביו שהיה אדם ישר והגון, אלא שטעה באמונתו והאמין בפסילים, כמו כל אנשי מדינתו שהאמינו בהם. ולכן חשב אברהם, שע"י שישבור את הפסילים, יוכיח בכך לאביו את אפסיותם ושהכל הבל, וממילא יודה תרח על האמת ויתחיל להאמין ולעבוד את הקב"ה, ולא יגרם לו משבירת הפסילים שום צער. משא"כ רחל ידעה שאביה רמאי ונוכל שאין כמוהו, וכפי שאמרה ליעקב עוד כשנפגשו בפעם הראשונה בבאר המים, כמבואר ברש"י שם (כט, יב). ובאופן חמור יותר התבטאה עליו כעבור עשרים שנה, כשהסכימה יחד עם לאה אחותה לברוח מבית לבן אביה כמבואר בפסוקים (לא, יד-טז). א"כ היתה צריכה להבין, שגם אם היא תגנוב את התרפים - לבן יעשה במקומם תרפים חדשים,

המצוות, יותר מהתנהגותם של הוריהם. וכל שכן שהדבר שכיח
אצל בעלי תשובה שזכו לשמור תורה ומצוות, שצריכים להיזהר
מאד כשמדברים בנידון זה עם הוריהם שעדיין לא זכו לכך.

הליכות והלכות בדף היומי

נדרים מ.

התפילה הראויה על חולה אנוש

כתוב בגמ' נדרים (מ.) מה שאמר רב דימי, כל מי שמבקר את
החולה - גורם לו שיחיה, מאחר והוא מתפלל עליו שהקב"ה
יבריא אותו. ומי שאינו מבקר את החולה, מכיון שאינו יודע
את מצבו הרפואי - אינו מתפלל עליו לא שיחיה, ולא שימות.
וממילא כשלא מתפללים - לא משתנה מה שנגזר בשמים על
החולה.

שיטת הר"ן לגבי תפילה על חולה אנוש שמתייסר

וכתב שם הר"ן (בד"ה אין מבקש וכו') וז"ל: נראה בעיני, שלפעמים
צריך לבקש רחמים על החולה שימות. כגון: אם החולה
מצטער הרבה בחוליו [כלומר - מתייסר מאד] ואי אפשר לו
שיחיה באופן הזה. וראיה לכך מהגמ' בכתובות (קד.) שם מסופר
שרבי יהודה הנשיא היה חולה אנוש, וסבל יסורים רבים, ובגלל
שחכמי ישראל התפללו עליו שיחיה, נשאר עדיין בחיים כשהוא
סובל יסורים קשים במיוחד. ושפחתו של רבי, שהיתה צדיקה
גדולה, כשראתה בצערו זרקה כד חרס מגג הבנין לארץ, ובזמן
שהכד התנפץ על הקרקע, נשמע קול רעש גדול, ומהבהלה
הפסיקו החכמים לרגע את תפילתם, ואז התפללה השפחה
למותו של רבי, וכך קרה.

והנה הפוסקים ובראשם השו"ע ומפרשיו בהל' ביקור חולים
(י"ד סי' שלה) לא הביאו את דברי הר"ן להלכה. ויש לעיין האם
נוהגים כך למעשה או לא.

האיסור לעשות מעשה שיגרום לקיצור חיי גוסס

תחילה נקדים, שגם לדברי הר"ן - אין שום היתר לעשות
מעשה בפועל לקרב את מיתתו של חולה אנוש או גוסס
כמבואר בשו"ע וברמ"א (י"ד סי' שלט, א.) כמו כן אסור לנתקו
ממכשירי ההנשמה והתזונה אליהם הוא מחובר, כל זמן שהלב
ו/או המח שלו עובדים, למרות שהחולה מוגדר רפואית -
"כמוות קליני". כמו כן, כל זמן שהחולה חי - חייבים לחלל
עבורו שבת, ולעשות למענו את כל המלאכות הנצרכות לו -
ללא שום הגבלה, למרות שברור שעוד באותה שבת, ובתוך זמן
קצר ימות החולה, ולא יוכל לשמור שבתות נוספות, וגם כעת
כשהוא מורדם ומונשם אינו מקיים שום מצוה.

החייב לחלל שבת גם כדי להאריך חיים בדקות ספורות

והטעם לכך הוא, כי מסקנת רוב הפוסקים, שהמקור להתיר
חילול שבת כשישנו ספק של פיקוח נפש הוא, כדברי שמואל
בגמ' יומא (פה.) שהדבר נלמד מהפסוק "וחי בהם" - ולא שימות
בהם. כלומר, כל זמן שיש לחולה חיות, ואפילו אם אנחנו

ולא ישנה את אורחות חייו, וכפי שאכן כך קרה במציאות.
ואולי זאת היתה הטענה עליה, למה גנבתם כדי לצער לשוא
את אביה.

המקור ההלכתי להקפדת יעקב על גניבת התרפים

והנה ננסה לבאר מעט לפי עניות דעתי, את שיקולי יעקב
אבינו שאסר בתוקף את מעשה גניבת התרפים, עד כדי קללת
מיתה לעושה כך.

כתוב בגמ' בקידושין (לב.) וכך גם נפסק להלכה בשו"ע (י"ד הל'
כיבוד אב ואם, סי' רמ, יא) שאם הבן רואה את אביו עובר על איסור
שאסרה התורה, לא יאמר לו - עברת על דברי התורה, אלא
יאמר לו: אבא, לא כתוב בתורה כך וכך? שנראה כאילו שואל
ממנו, ולא כמזהירו, וממילא אביו יבין מעצמו שטעה ולא
יתבייש.

כמו כן, אם אביו טעה בהלכה מסוימת - לא יאמר לו הבן שטעה,
אלא יאמר לו בעדינות מה שכתוב בתורה, מבלי להוציא מפיו
שאביו טועה בדבריו עכ"ל וע"ש.

נמצאנו למדים, שלמרות שנצטוונו בתורה "הוכח תוכיח את
עמיתך", אולם כאשר צריכים להוכיח את אחד מההורים, אסור
לפגוע בו, מאחר ונצטוונו במצוות עשה "כבד את אביך ואת
אמך", ובנוסף לכך נצטוונו באיסור חמור לצערם שנאמר
"ארור מקלה אביו ואמו". [ועיין בספר ראשון לציון, לבעל
האור החיים הק', על השו"ע הל' כיבוד אב סי' רמ סע' יא
מש"כ בזה]

לאור האמור, מובנים היטב שיקולי יעקב אבינו. כי אם נאסר
לפגוע בהורה אפילו בכדי להוכיחו, כל שכן שנאסר לעשות
מעשה כדי לצערו, ובפרט כשלא ברור לנו שבזה נפרישנו
מלעבוד עבודה זרה.

הסיבה למה אין לחשוש מגילוי התרפים שיעקב ברח

כמו כן ביחס לחששה של רחל, שהתרפים יגלו ללבן שהם
ברחו מביתו, טען יעקב, והוכחה צידקתו לאחר מכן, שמכיון
שהקב"ה אמר בנבואתו ליעקב (בפסוק לא, ג) "ויאמר ה' אל יעקב
- שוב אל ארץ אבותיך". ויעקב אמר זאת בפירוש לרחל ולא
(בפסוק לא, יג) שנגלה אליו מלאך ה' ואמר לו - "עתה, קום צא מן
הארץ הזאת, ושוב אל ארץ מולדתך". א"כ הוא בטוח שהקב"ה
שאמר לו לצאת מיד מבית לבן - ישמור אותו מלבן ואנשיו,
גם אם לבן ידע באמצעות התרפים שיעקב ברח ממנו. וכפי
שאכן קרה, כמבואר (בפסוק לא, כד) שה' בא ללבן בחלום הלילה
וזהיר אותו - "השמר לך, פן תדבר עם יעקב מטוב ועד רע".
הרי שאין שום סיבה לחשוש ולפחד מגילוי התרפים ללבן
שיעקב ברח ממנו. וגם מפני החשש הזה לא היה שום היתר
לגנוב אותם.

המסקנה שנלמדת מגניבת התרפים

נמצאנו למדים, כמה חמורה הפגיעה והצער לאחד מההורים,
וכל שכן לשניהם, גם כשהכוונה הינה לטובה, כדי להפרישם
מהאיסור שעוברים בשגגה או במזיד. והדבר שכיח יותר, כאשר
הילדים התחזקו באורחות חייהם היהודיים בהקפדה על קיום

מסופקים האם החולה עדיין חי או לא - חייבים לחלל עבורו שבת. ומבואר במשנה ביומא (פג.) ובגמ' שם (פד:), גבי מי שנפלה עליו מפולת אבנים, וריסקה לחלוטין את ראשו באופן אנוש וללא תקנה, ומסיבה זו בטוח שהוא יחיה לכל היותר עוד דקות ספורות בלבד, וגם אותן דקות יחיה ללא הכרה, ומבלי שיקיים מצוות - בכל זאת חייבים לחלל עבורו שבת, וכפי שנפסק בשו"ע (אור"ח סי' שכט, ג-ד), והאריך בזה בביאור ההלכה שם (בד"ה אלא לפי שעה וכו').

הגדר של מצוות ביקור חולים

ולכן כל הנידון בדברי הר"ן הוא - מהו נוסח התפילה שצריכים להתפלל לקב"ה על חולה במצב אנוש שסובל יסורים קשים מנשוא. כמו כן נוסף, שמבואר בגמ' בנדרים (מ.), ובדברי השו"ע, והרמ"א (י"ד סי' שלה, ד) שמצוות ביקור חולים כוללת שני דברים. א - לברר איזה עזרה רפואית זקוק החולה לצורך רפואתו והחלמתו. ולדאוג שהדבר יעשה כמעשהו של רבי עקיבא עם תלמידו החולה, וכפי שפסק שם השו"ע (סעיף ח). וכן לעודד ולשמח את החולה כשהדבר אפשרי. ב - שהמבקר יתפלל לקב"ה לרפואת החולה.

והנה ביחס לתפילה על החולה ישנם שלושה מצבים א - להתפלל שהחולה יבריא. ב - שהחולה ימות. ג - להימנע בשב ואל תעשה מלהתפלל עליו עקב מצבו האנוש. והנה לכל הדעות כל זמן שישנו סיכוי מסוים שהחולה יבריא, או שלמרות מצבו האנוש הוא אינו סובל יסורים, או שלנו עכ"פ לא ידוע שסובל יסורים כגון, שהוא בהרדמה מלאה - חובה להתפלל לקב"ה שיחלימו.

אלא שחידש הר"ן, שכאשר מצב החולה הינו אנוש, וברור שבמצבו הרפואי לא יוכל לחיות מעבר לתקופה קצרה נוספת, וגם ברור שהחולה סובל כעת יסורים קשים מנשוא, במקרה זה צריך להתפלל עליו שימות, וזה דומה למצב הרפואי שהיה לרבי יהודה הנשיא בסוף חייו. אולם הפוסקים מצד אחד - לא חלקו עליו להלכה. אבל מצד שני - לא הביאו את דבריו להלכה והתעלמו מכך.

החילוק שבין תפילת שפחתו של רבי - לזמן הזה

ולכאורה אולי יש מקום לדון לגבי ראייתו של הר"ן משפחתו של רבי, לתקופות מאוחרות יותר, וכל שכן לזמן שלנו. שבנידון רבי, שם התנאים הקדושים שבאותו הדור, וכן תלמידיו של רבי היו בדרגה - שהקטן שבהם החיה מתים ע"י תפילתו. וכפי שגם קיסר רומי העיד עליהם כמבואר בגמ' בעבודה זרה (:) במעשה עם רבי חנינא בר חמא ואנטונינוס. ולכן אם למרות גדלותם - שתפילתם נשמעת בשמים להחיות מתים, בכל זאת לא קיבלו את תפילתם לרפאות את רבי שהיה עדיין בחיים, א"כ מוכח שנגזרה גזירה בשמים שרבי ימות בקרוב מהחולי שלו, ולא ניתן יותר לבטלה בשום אופן. ולכן אמרה שפחתו של רבי, שבמצב הזה כשמיתתו בקרוב הינה ודאית, ובטוח שלא יתרפא יותר מחוליו - אין שום תועלת לחיי שעה כשיש

לו בהם יסורים קשים ומרים כמו שסבל רבי. לפיכך אע"פ שאסור גם במצב זה לעשות שום מעשה בפועל לקצר את חייו, אולם ניתן להתפלל לקב"ה שרבי ימות, והקב"ה יחליט לבד האם לקבל תפילה זו או לא.

אולם בדורות שלאחר תקופת הגמ', וכ"ש בדורות האחרונים שאיננו יראים ושלמים כדורו של רבי, אין שום בטחון שהתפילות שלנו ייענו בחיוב. לפיכך אין שום ראייה מזה שהחולה לא הבריא למרות תפילתנו, שנגזרה גזירה בשמים על מיתת החולה. ויתכן שמניעת רפוי החולה נובעת דווקא בגלל שהקב"ה רוצה מאיתנו תפילות נוספות לרפואתו. וכן רוצים בשמים שנקבל עלינו קבלות החלטיות הן היחידים והן הציבור, עכ"פ אלו שקשורים לחולה, להטיב את מעשינו, ולפחות בדברים מסוימים שבהם איננו מתנהגים כראוי.

לכן חלילה לנו להתפלל על מיתת החולה. אלא אדרבה נתפלל חזק יותר להחלמתו, ונקבל עלינו קבלות להטיב את מעשינו. וכפי שאכן ידועים מקרים רבים במצבים כאלו, שציבור מסוים התחזק וקיבלו על עצמם למשל - להקפיד על קדושת בית הכנסת, ולהימנע מלדבר דברי חולין בשעת התפילה מתחילתה ועד סופה כולל בקריאת התורה, וכולל בכל שלושת התפילות שביום, ובימי שבת וחג. ובזכות קבלות טובות אלו, והתפילות להחלמת החולה - רבים מהחולים שהיו כבר במצב אנוש בשעותיהם האחרונות - התרפאו לחלוטין. ולפיכך אין למציאות שבדורנו שום ראייה והוכחה מהנידון שהיה אצל רבי הקדוש.

המסקנה ההלכתית לגבי התפילה בזמנינו על חולה אנוש ומיוסר

לפיכך למסקנה, בזמן הזה לענ"ד צריך להתפלל כמעט בכל מצב של חולי לרפואת חולה אנוש, ולקבל על עצמינו קבלות להתחזק בהם. אך ישנם מקרים מיוחדים בלבד, שעקב מחלה מסוכנת שנוצרה בגוף החולה או מסיבות אחרות, נאכלו או ניזוקו אברי החיות של החולה עד שאינו יכול לחיות יותר ללא אברים חיוניים אלו. ובמצבו הקשה של חולה זה, לא ניתן להשתיל לו אברים חליפיים, וחיותו של החולה הינה ע"י מכונות חיצוניות בלבד. ובמקרים חריגים אלו, אם החולה גם מתייסר ביסורים קשים ומרים ומבחינה רפואית ברור שימיו ספורים, במקרים אלו - או שימנעו מלהתפלל עליו, וישאירו את מצבו לחשבונות שמים. או שיתפללו עליו בנוסח כללי, דהיינו - שהקב"ה ימנע מהחולה מלסבול יסורים נוספים. ולהשאיר לקב"ה כיצד לעשות זאת. אבל לכאורה לא ראוי, וגם לא שמענו על גדולי ישראל מהדורות האחרונים, שהתפללו באופן חיובי על חולה שימות עקב מצבו הרפואי הקשה. והקב"ה ברחמיו הגדולים ישלח במהרה רפואה שלמה לכל חולי עמו ישראל, והבריאים ישארו בחזקת בריאים עד יעמוד כהן לאורים ותומים במהרה - אמן.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ניתן להזכות תשלומי חולון סלמה לפקס 052-153 או 03/1111 ס' ס' 03/1111 קבלת תשלום. וכן למייל rav5869690@gmail.com

מעייני החיזוק

מאת הרב שמעון פרג

יבואר בגודל המסירות נפש של יעקב בפרשת ויצא

ידוע הר"ת של ויצא יעקב מבאר שבע ויצא יעקב צדיק מיד בא אליפז רשע שהוא בן עשיו ויתן יעקב לו כל רק המקל נשאר דהיינו שאליפז בא להרוג את יעקב ויעקב נותן לו את כל ממונו דעני חשוב כמת וידוע מה שאומרים בעלי מוסר על מה שכתוב רק נשאר המקל שר"ת של מקל זה מעולם קוינו לך דהיינו שיעקב נותן לאליפז את כל ממונו ומה נשאר ליעקב זה האמונה ואת האמונה א"א לגנוב מיהודי כמו שכתוב בא חבקוק ועמידה על אחת צדיק באמונתו יחיה דהיינו שאת האמונה א"א לגנוב מיעקב ובניו וכמו שאומרים בהושענא רבה בהושענות בגודל ההושענא של ערבה חבוטה ודבוקה בך דהיינו שההבדל בין ישראל לעכו"ם שאצל עכו"ם החיים שלהם זה עוה"ז ועיקרם זה ממונם אבל אצל ישראל כל מהותם זה חבוטה ודבוקה בך ועם זה באים ביום הושענא רבה לפני חיתום הדין המקל של יעקב דהיינו מעולם קוינו לך וראיתי בספר יחי ראובן לגה"צ הרב ראובן קרלנשטין זצ"ל שכתב שאצל יעקב אבינו אחרי שאליפז גנב ממנו כל ממונו מתחיל כעת עם נסיון חדש שכשבא אצל לבן למצוא זיווג כתוב "ויהי כשמוע לבן את יעקב בן אחותו ורא וירץ לקראתו שואל רש"י מהו וירץ תירץ רש"י שלבן שלפי החשבון שמאז שאליעזר ביקר בביתו של רבקה כבר חלפו תשעים ושבע שנים ובודאי שאותו לבן שהוא

מעותד להיות חותן יעקב ובזמן שאליעזר ביקר בביתו של רבקה כבר חלפו תשעים ושבע שנים ובודאי שאותו לבן שהוא מעותד להיות חותן יעקב ובזמן שאליעזר הגיע לביתם כבר היה בעל דעה כמו שמבואר בפסוקים בזיווגו של יצחק שלבן הוא היה הבע"ד שם ובודאי שבזמן שיעקב אבינו מגיע לביתו כבר היה יותר ממאה שנה וע"ז כתב רש"י שנטל את יותר ממאה שנה שלו ורץ כדי לחפש כסף אצל יעקב ועשה ק"ו עם העבד שהוא אליעזר הביא עמו עשרה גמלים מטוב אדוניו מסתמא בן הבית שהוא יעקב הגיע עם יותר נדוניה ורץ לקראתו ואז הוא מגלה שיעקב הגיע לבדו בלי שום נדוניה והוסיף בשם האדמור בעל השפע חיים צוק"ל מצאנז שאמר שבהיסטוריה לא מצאנו בן אדם שרצה להרוג את הילדים שלו עצמו כמו לבן שנאמר ולבן בקש לעקור את הכל והוסיף בשם האורה"ח הק' על הפסוק ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים וכתב האורה"ח שבאותו חודש חשב לבן שמא יעקב יש לו ממון ואחרי שעבר חודש אבדה תקותו והתחיל לשעבד אותו בעבדות ומזה רואים שיעקב אבינו אחרי שגנבו ממנו את ממונו היה צריך לימכר 14 שנה כדי למצוא את זיווגו וידוע שמעשה אבות סימן לבנים הרי בדורנו שאנחנו חיים בחור או אפילו אם הוא עילוי ות"ח כשרוצה להקים בית ורואה כל מיני נסיונות בודאי מיד יש לו נסיגה וכמה

מעייני החיזוק

מאת הרב שמעון פרג

והייתה מיועדת לעשיו דהיינו שאין לה שום יחוס עצמי וכל הכח שלה היה כח התפילה ומזה רואים כמה כח התפילה פועל בשמים שאפילו אדם שמחמת מצבו כולם מיואשים ממנו ומבחינת הטבע נגמר סיכויו צריך ללמוד מלאה שע"י שהרבתה בתפילות ובבכיות זכתה להיות אשת בחיר האבות ואמא של רוב השבטים ומזה רואים שאסור להתיאש משום דבר ולראות את מה שאומרים קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה' שיתפלל ויחזור ויתפלל עד שתגיע הישועה

יבואר דברי הזוהר בגדול הענין של מספר שבע וכמה צריך ללמוד בכח של ש"ק ושמיטה ויובל בזוהר בפרשה בדף קנ"ב מאריך בגדול הענין של ויצא יעקב מבאר שבע שזה קשור ליובל שמספרו שבע שמיטין ועיי"ש שהאריך בסתרי תורה בסוד שנת השמיטה שזה כלול במספר שבע שנים ואפשר להוסיף עוד שהכח של ישראל זה היפך מאומות העולם כל כוחם זה בימי החול דהיינו בעשיה ואילו ישראל כל כוחם זה דווקא בש"ק ובשמיטה וביובל שהוא זמן של שביתת מלאכה כמו שאומרים חז"ל כל האומר ויכולו נעשה שותף למעשה בראשית וידוע מה שמספרים על האדמו"ר רבי שלמה מזוויל זצוק"ל ששמע על השואה הארורה שעמדה להיכנס לא"י אחרי קידוש וחזר ואמר ויכולו השמים והארץ וביטל את הגזירה ואמר שכל האומר ויכולו נעשה שותף

צריך ללמוד מיעקב שהוא בחיר האבות אחרי שלמד י"ד שנה בבית שם ועבר ולא נתן שינה לעיניו וכשמגיע לחפש זיווגו עובר נסיונות קשים גם מצד אחיו עשיו וגם מצד חותנו דמעביד אותו עבודת פרך ויעקב אבינו שידוע שהוא רוצה להקים את ביתו לא נשבר מכל הנסיונות ולא נבהל משום דבר כי יש לו כעת מטרה אחת לבנות את עמ"י ומוכר עצמו לעבד אצל לבן עד שהגיע לתכלית שצריך לעשות וידוע שיעקב אבינו היה אז בן שמונים וארבע שנים בעת שמצא זיווגו מעשה אבות סימן לבנים שכל נסיון קטן מיד נשברים ולא לומדים ממעשה אבות כמה האבות עמדו בנסיונות וקשיים עד שהגיעו לתכלית שהם באו לעולם **יבואר עוד בגדול הכח של התפילה של לאה שזכתה מחמת התפילות להיות אשת בחיר האבות**

ידוע מה שכתוב ועיני לאה רכות ידוע דברי המדרש שהייתה יושבת בפרשת דרכים ושמעה שאנשים אומרים שני בנות ללבן ושני בנים ליצחק הגדולה לגדול והקטנה לקטן כלומר לאה לעשיו ורחל ליעקב והיתה בוכה ומתחננת ואומרת יה"ר שלא אפול בגורלו של עשיו אומר רב הונא גדול היא התפילה שבטלה את הגזירה ולא עוד שקדמה את אחותה ומזה שרב הונא אמר כן משמע שלפני התפילה כך היה צריך להיות זיווגה וכמה חיזוק יש כאן שהרי בשעה שהייתה מתפללת שיבוטל רוע הגזירה היתה בתו של לבן

מעייני החיזוק

מאת הרב שמעון פרג

רבות ידובר בו היה בתכנון של מאות הרוגים רח"ל הן שהיה שם בלוני גז וכו' והן שהיה שם כמות גדולה של אנשים וכן באותו הזמן היה פיגוע נוסף שכלל הנראה היה קשור לפיגוע הראשון כמה ניסים נעשו שם ובודאי פשוט שכפי הנראה כמה בחורים למדו שם דפי גמ' ונשים צדקניות התפללו שם ומזה רואים בגודל הענין שהשותפות בהחזקת העולם עם הקב"ה זה ע"י התעסקות בתורה ומצוות וזה גודל החיזוק של הזוהר בכח של באר שבע דהיינו יובל ובודאי שגם בש"ק ושמיטה שכל מטרתם זה להיות פנויים לעבודת השי"ת וזה השותפות האמתית למניעת הגזרות הק' של בני ישמעל רח"ל ובודאי שאפשר להוסיף את מה שהמגידים אומרים אריה שאג מי לא ירא דאריה ר"ת אלול ר"ה יוה"כ והושענה רבה וביארנו בשם המגידים על מה שכתוב בלשון שאג ולא ישאג שהאריה של תשפ"ג צועק כל השנה ואילו זה הקרבן ציבור ששמו אריה מרמז על כל הדברים הנ"ל יהי רצון שהקב"ה יאמר לצרותינו די וינחם את המשפחה המכובדת מהר נוף שאביו של הקד' אריה הוא חברותא של ידידינו מקים עולה של תורה הרה"ג רבי רפאל חסן ויאמר לצרותינו די ויבולע המוות לנצח וכו'

למעשה בראשית וכיון שהוא שותף יש לו דעה וביקש מהקב"ה שיבטלו את הגזירה וכן שמעתי שמרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל היה משתמש עם החז"ל הנ"ל מחמת שכל האומר קידוש נעשה שותף ולשותף יש דעה והרבה אנשים נושעו אחרי קידוש והדברים מבהילים שהרי כל מעשה בראשית היה בששת ימי בראשית ואז רק הקב"ה ברא את העולם ובשבת כשהיה זמן מנוחה אז כל האומר ויכולו נעשה שותף למעשה בראשית היפך מכל העולם שחושבים שהשותפות זה רק בהשקעות גשמיות ואילו התורה מלמדת אותנו שכל השותפות עם הקב"ה זה בשמירת שבת ושמיטה ויובל ובודאי שגם עמלי תורה שאין יגיעין במלאכה נעשים שותפים להחזיק העולם כמו שכתוב במשנה על ג' דברים העולם עומד על התורה העבודה וגמ"ח וידוע שהח"ח בעת חנוכת הבית חולים בוילנא שהגיעו שם הרבה נגידים צחקו על הבחורי ישיבות שהם לא תורמים כלום לבית חולים וקם מרן הח"ח וצעק שע"י לימוד התורה שלהם הם מונעים הרבה חולים שלא יבואו לבית החולים ובודאי בשבוע זה אחרי האסון הגדול של הפיגוע בגבעת שאול שמצד אחד רואים את הק' הבה"ח אריה שהיה קרבן ציבור של עם ישראל בדרכו להתפלל שחרית בישה"ק אף שבאותו יום היה לו חולשה שמצד הישיבה היה צריך להישאר בבית והלך ללמוד ונעשה קרבן ציבור ידוע שהפיגוע הנ"ל שעוד

מעייני החיזוק

מאת הרב שמעון פרג

יבואר עוד בגודל מעלת הויתור של רחל אמנו והמסתעף.

רבים מקשים שבעת שיעקב חפץ לישא את רחל אז רחל מסרה הסימנים ללאה וידוע מה שכתוב בחז"ל שכל הגאולה העתידה יבוא מכח הויתור של רחל אמנו כמו שכתוב בנביא כי יש שכר לפעולתך אמר ה' הרי יעקב חפץ ברחל ואיך רחל מותרת על חשבון יעקב ועוד מקשים הרי יש כאן מקח טעות ובודאי התרוץ שאצל יעקב מכח האמונה הגדולה שלו בה' לא קיים אצלו המושג של מקח טעות כי כל מה שהקב"ה עושה זה מה שהכי טוב בשבילו נכשהקב"ה זימן לו את לאה אז הוא ביטל את רצונו לרצון ה' אבל עדין קשה איך רחל ויתרה על חשבון יעקב הרי יעקב עבד 7 שנים בשביל לקבל את רחל כדי לישב את הנ"ל נראה לומר שכל מה שיעקב אהב את רחל זה מחמת שהוא ראה בה את סמל המידות ואחת המידות הגדולות ביותר זה מידת הויתור ובודאי שברוב האנשים בעולם יש קווים אדומים עד איפה מותרים אבל רחל אמנו שנבחרה ע"י יעקב אבינו להיוצא אמא של כלל ישראל כמו שאומרים מאמא רחל אז אצלה אין קווים אדומים בויתור ואפילו שהכינה את עצמה 7 שנים להיות אשת יעקב ובהגיעה לחופה בשעטו"מ עם בגדי כלה ורואה את אחותה הגדולה שהיא בצער אז היא חושבת מה יעקב אבינו היה עושה כעת בודאי שיעקב היה אומר לה לותר כי יעקב מחפש אשה

שבמדרגה הכי גבוהה של ויתור נמצא שכל הנישואין של יעקב עם לאה היה על דעת יעקב ושמעתי שהרבה מפרשים מסבירים כך את הענין , אבל עדין קשה הרי בסוף יעקב אבינו נשא את לאה ואם הוא אחז שרחל היא צריכה להיות האמא של ישראל אז מה היא הרויחה? ועוד קשה למה אנו קוראים לרחל אמנו אמא ולא דודה ובפשטות נראה לומר שכיון שרחל גרמה מכח ויתורה שיעקב ישא את לאה אז כל עמ"י מתייחס אליה כאילו היא הולידה אותם וכשמתבוננים עמוק יותר בכח ויתורה של רחל רואים שלא רק שנתנה את לאה ליעקב אלא היא גרה באותו בית של יעקב עם לאה וכל שנה היה שם בריתות ורחל נשאת עקרה ובודאי שזה מגדיל את הנסיון של רחל בכח הויתור שלה במדרגות גבוהות עד שהגאולה העתידית תבוא רק בזכותה כמו שאומר הנביא כי יש שכר לפעולתך אמר ה' מבואר בזוהר שפעולתה זה ויתורה ללאה

מחברות

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרכה בענין בהלכה באגדה ובמוסר

עורך: הרב שלמה רוזנשטיין

פרשת ויצא

עקרי הענין

הרב מאיר שולביץ

משולחן גבוה

מרת שרת התורה רבינו הגר"ח קניבסקי זצ"ל

הטעם שלמדו מלבו לא להשיא הקטנה קודם

התוס' בקידושין (דף נב ע"א ד"ה והילכתא) מעשה בא לפני ר"ת בבנו של הר"ר אושעיה הלוי, שקידש בת עשיר אחד ואמר בתך מקודשת לי סתמא, ולא פירש פלונית בתך, ואמר ר"ת דיש לנו לומר דקידש הגדולה משום דלא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה. וכ"כ השי"ך יו"ד רמז ס"ק יג שלא יקדימו לעשות נישואים לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה, אלא יקדימו לעשות נישואים לגדול בשנים.

והקשה המהרש"ם בספרו תכלת ברכי (הראשית ו), מדוע פסקו התוס' והשו"ע כדברי לבן, ולמה לא פסקו ההלכה כיעקב שנחלק על לבן בדין זה, ורצה לישא את רחל הצעירה.

ומרן הגר"ח קניבסקי (שליט"א) תירץ, הרי דרך הרמאים שמרמים, אבל יש להם תירוץ על כל רמאות שלהם, ומסתמא גם לבן הרמאי על כל המאה רמאיות שרימה את יעקב היה לו תירוץ, ולא מצינו שהתורה תביא את תירוץיו של לבן, אבל כאן ברמאות הזאת של החלפת רחל בלאה, הביאה התורה את תירוץו של לבן, ללמדנו כי יש בזה טענת אמת, ולכן היא גם מובאת להלכה. (ווי העמודים וחשוקיהם כ"ד. ועי' דרך שיחה ויצא)

הטעם שאברהם נשא הקטנה

אבי מלכה ואבי יסכה. כתב רבנו בטעמא דקרא, וז"ל: פירש"י יסכה זו שרה, ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוה"ק. וי"ל ע"למה כתבה התורה דוקא כאן השם יסכה. וי"ל שבא לתרץ קושיא א', דהא משמע פשטי' דקרא דאברהם גדול מנחור, כמ"ש תרח הוליד את אברהם את נחור (ועי' סנהדרין ס"ט ב) ומשמע דאברהם נשא קודם, כמ"ש ויקח אברהם ונחור להם נשים, ומשמע דמלכה גדולה מיסכה כמ"ש אבי מלכה ואבי יסכה, וא"כ קשה למה אברהם לקח תחלה את הקטנה ולא את הגדולה, ולזה קאמר דמשום ששרי היתה סוכה ברוה"ק, לכן לקחה אברהם אפי"פ שהיתה הקטנה.

שאלה: העירו על זה מהתוס' בקדושין (נ"ב א' ד"ה והילכתא) דסתמא קידש הגדולה, דלא יעשה כן במקומו, ע"ש. ויש לעיין אם "לא יעשה כן במקומו" הוא רק שכן נהגו, ומסתמא שעשה כמנהג, או שכן ראוי וצריך לנהוג, ואם כך צריך לנהוג א"כ איך עשה אברהם אבינו שלא כראוי. תשובה: כך ראוי לנהוג, אבל הוא דין על האב ולא על החתן. וגם בבנים מבואר שלא יקדים הקטן לגדול, אבל זה דין על האב ולא על הבן. (דרך שיחה פ' נח)

במערכי שידוך

רבנו הגר"ח קניבסקי (שליט"א), א"ל להשיב למעוכבי שידוך, דכל הך דינא הוא על האב אבל הבת יכול לשמוע שידוך קודם לאחותה הגדולה, ובזכות שהגדולה תוותר תמצא בקרוב זיווגה. (נתחדשה הלכה עמ' 286)

שאלה: בספר תולדות יעקב (עמ' ש"א) מובא שמרן הקה"י זצ"ל פירש כוונת השי"ך שהוא דין על האב, שעליו מוטל להשתדל בנישואי בני המבוגרים לפני ילדיו הצעירים, אבל אינו דין על האב עצמו. תשובה: כשהולך קשה הורה החזו"א להקדים את הצעיר (עיין קובץ אגרות ח"א ס"י קס"ו) (דרך שיחה ויצא)

קדימה בשידוכים

א] מקור העניין. בפרשתנו (פרק כט פסוק כו) וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקְוָמוֹ לַתּוֹת הַצְעִירָה לְפָנֵי הַבְּכִירָה: וכתב בעמק דבר כאן, לא יעשה וגו'. הסביר לו שבדבריו מתתי אותה לאיש אחר, לא כוון בשביל שהיא קטנה ודילמא חלשה, אלא בשביל שאי אפשר להשיאה לפני הבכירה, וא"כ אין בנתינת לאה רמיה, שבלא זה אי אפשר להשיא הקטנה ממנה: ויסוד הדברים כבר מבואר ברמב"ן כאן, והנכון בעיני כי דברי לבן בערמה, אמר ליעקב לא יעשה כן במקומו, כי לא יניחוני אנשי המקום לעשות כן, כי נבלה הוא אצלם, אבל תמלא שבוע זאת ונתן לך אני וכל אנשי המקום גם את זאת, שכלנו נסכים בדבר ונעשה לך כבוד ומשתה כאשר עשינו בראשונה: (אמנם כבר מרן הגר"א"ל היה אומר, שאין ראייה שיש כזה דין. מנחת תודה שידוכים).

ב] מקור נוסף לעניין זה, שיש להשיא הבנות לפי סדר לידתן, מצינו מבנות צלפחד במדבר (לו, יא) וְהַיְיָגָה מַחֲלָה תִרְצֶה וְתִגְלָה וּמִלְכָּה וְנִצְעָה בְּנוֹת צִלְפָּחַד לְבָנֵי דִיָּהוֹן לְנָשִׁים: ואמרינן בגמ' ב"ב דף ק"כ ע"א בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדילתן ופי' רשב"ם שם ד"ה להלן – כשנישאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדילתן דכתיב וְהַיְיָגָה מַחֲלָה תִרְצֶה וְתִגְלָה וּמִלְכָּה וְנִצְעָה בְּנוֹת צִלְפָּחַד לְבָנֵי דִיָּהוֹן לְנָשִׁים וּמִסְתַּבֵּר דְּכָךְ נוֹלְדוּ כְּדֹתֵיב לֹא יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקְוָמוֹ לַתּוֹת הַצְעִירָה לְפָנֵי הַבְּכִירָה (בראשית כט). וכן סובר רבינו תם בקידושין דף נב א שבאומר בתך מקודשת לי סתם והיה לו ב' בנות אמרינן דהגדולה קידש משום דלא יעשה כן במקומו. אולם יש שהביאו ראייה להפך מהמשנה בקידושין סד ב דהמקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל. ראה שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן א, והנה ראייה מוכרחת מזה דקידושין דף ס"ד דהמקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל ומוקם לה בגמ' דשויתיה הבוגרת שליח ואמרה ליה קידושי שלך אפי"ה לא שביק אינש מצוה דרמאי עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה הרי מפורש דמקדש את בתו קטנה ממש קודם שמשיא בתו הבוגרת ואם היה איזה איסור או אף קצת עולה הי"ל לקדש את בתו הגדולה קודם.

ג] להלכה. כתב הש"ך בהלכות כבוד רבו ותלמיד חכם יורה דעה סימן רמז ס"ק יג, על מה ש' בשו"ע שם ובמסביה של משה או של נישואים, הולכים אחר חוקה להושיבו בראש ועי' כתב: או של נישואים כו'. כתב הב"ח בראה דהאי של נישואים הכי פירושו אם אחים או אחיות יעשו להם נישואים אף על גב שא' גדול מתבכירו בחכמה לא יקדימו לעשות נישואים לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נישואים לגדול בשנים כו'. אמנם עי' שו"ת מהרש"ם ח"ג ס' קל"ו שדין זה אינו איסור ולא דין גמור אלא רק בכלל נימוס ודרך ארץ ושארית ישראל לא יעשו עולה, ולכן אם היא מבוגרת וכיו"ב שעת הדחק א"צ להקפיד בזה וא"צ רשות מהאח או האחיות. כ"כ מרן הגר"ח. וכן דעת החזו"א בקובץ אגרות ח"א ס' קס"ו. עוד אמר הסטיפלער שמה שכתב הש"ך, כוונתו רק שחיוב הקדמת הגדול מוטלת על האבא אבל על האח הצעיר אין כל

איסור ושום קפיידא בדבר ומותר לו להינשא קודם כשלאחיו הגדול קשה בשידוכים והצעיר מתבגר. ראה ספר תולדות יעקב עמ' שלו. ובאג"מ אה"ע ח"ב ס"א כתב שכל הדין קדימה אינו אלא שאם שניהם כבר נשתדכו והשאלה מי ינשא קודם, ע"ז כתוב שהאח הגדול ינשא תחילה, אבל אם הגדול לא נודמנה לו אשה לישא כעת ואילו אחיו הצעיר נודמנה לו אשה אין חובה על האח הצעיר להמתין עד שתזדמן אשה לאחיו הגדול, ולכתחילה הצעיר ינשא קודם. ובבנות צלפחד מדובר שנודמנו לכולן אנשים בזמן אחד ולכן השיאו אותן לפי גדלותן עכ"ד עי"ש.

ד] עוד בקפיידא זו. בשו"ת מהרש"ם חלק ג' סימן קלו כתב דדבר זה שצריך להקפיד לא שייך רק בשתי בנות שאין כן בבן ובת שהבן מצווה על פריה ורביה ולא הבת, וכן הביא בשו"ת חלקת יעקב אה"ע סימן עו אך הוסיף שם מעצמו שכמדותה העולם נמנעין מזה. ובשו"ת אפרקסתא דעניא חלק ג' אה"ע סימן רמז כתב דאפילו בשני אחים ושתי אחיות נמי לא אמרן אלא אם שניהם מוכנים לנישואין או איכא למיזיל בתר שנים מה שאין כן אצל הצעיר או הצעירה לבד מוכנת לנישואין או אין את החיוב להמתין עד שידומן אפשרות נישואין לגדול בשנים ואין לעכב נישואי הצעיר מפני נישואי הגדול.

ה] נישואי בתו קודם הבכור. כל זה דווקא בשני בנים או בשתי בנות אבל בת צעירה יותר מהבן אין כלל קפיידא ומותר אפי' לכתחילה, וכן נהג מרן הסטיפלער עפ"י הוראת החזו"א, וראה בשו"ת דברי יציב חלק אה"ע סימן ס' אות ה' שכתב בדבר להקדים הבת הצעירה לפני הבן שהוא הבכור דלכאורה הרי יש חיוב כבוד אחיו הגדול והיא אינה מצווה על פריה ורביה ואף לכמה שיטות גם לא על שבת, אמנם יש לדון בזה דבגמרא בסנהדרין עו ב מובא איזהו עני רשע זה המשהא בתו בוגרת, ובפסחים ק"ג א בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה, נמצא דמשום חשש עבירה מותר לדחות בקום ועשה את העשה דמשחרר עבדו ואם כן ראוי שידחה גם מצוה קלה דנישואי הבכירה לפני הצעירה שאפשר שאינו אלא ממדת דרך ארץ ויישב דאפשר שהקפידו רק בבנות צלפחד בדור המדבר דור דעה שלא היה החשש דבתך בגרה. וכן בהך דלא יעשה כן אפשר שרק לבן הארמי אמר לא יעשה כן במקומו דייקא שכולם צדיקים ואין חוששין לעבירה בבוגרת ויעקב באמת מהאי טעמא לא חשש לישא הצעירה לפני הבכירה ודו"ק.

ו] קדימה לבן צעיר קודם הבת. וכן בן צעיר יכול לינשא לפני בת מבוגרת ממנו בשם מרן הגר"ח זצ"ל. האם יש דין קדימה משום איסור הרהור בשו"ת דברי יציב שם כתב לענין קדימה בשידוכים דבבן שייך יותר לחוש להרהורי עבירה מבבת אך הביא שם הפוסקים הסוברים שמוזהרת האשה על הרהור כאיש ואם כן מחמת זה שניהם שווין,

הגאון רבי אהרן טייטלבוים שליט"א
האדמו"ר מסאטמר

באיסור שלא להקדים צעירה לבכירה

בתוס' (קידושין נב א', ד"ה והלכתא) הביאו בשם רבינו תם שלא להשיא הצעירה לפני הבכירה, משום דלא יעשה כן במקומינו כדמצינו בנישואי רחל ולא (בראשית כט כו), וכן פסק הש"ך (יו"ד סימן רמ"ד סק"ג). ושמעתי מכל"ק מרן אאמו"ר זללה"ה שהקשה משמיה דכל"ק מרן דו"ז זללה"ה, כיון שיעקב אבינו רצה לשאת הצעירה לפני הבכירה, מדוע ק"ל כדעת לבן ולא כדעת יעקב. (ועי' בברך משה פ' משפטים עמ' קע).

ובפשטות י"ל בזה, על פי מה שכתב היפה תואר (ב"ר פט"ו ס"ו) בביאור הענין שנשא יעקב שתי אחיות, כי לאחר שנימול אברהם נבדל הוא וזרעו מדין שאר בני נח, וכשנשא יעקב שתי אחיות וגירן לית בהו איסור קורבה דהוה ליה נגר שנתגייר, דמדין תורה לית ביה איסור קורבה ונושא אפילו אחותו (יבמות ס"ב א'), עכ"ל.

ולפי זה יש לומר כי באמת גם יעקב אבינו הוה סבירא ליה דאין לתת הצעירה לפני הבכירה, אלא היה סובר כי מחמת שגירם הרי הן כב' נשים נכריות זו לזו לגמרי, ופשוט וברור דמותר לישא אשה צעירה בשנים קודם שנושא אשה אחרת הבכירה ממנה בשנים אם המה אינן אחיות גמורות.

אכן כתב בפרשת דרכים (דרוש א') דהתינוח אי יצאו מכלל בני נח לגמרי, אז חשיבי רחל ולאחיות גמורות, אבל אם לא יצאו מכלל בני נח להקל, אין נחשבות כגמורות, עי"ש בדבריו. ולפי מש"ל נמצא כי ממה שרצה יעקב לישא את רחל קודם ללאה, מזה מוכח שהיה להם דין ישראל.

אמנם יש לדחות ולפרש באופן אחר בטעם שרצה יעקב לשאת את הצעירה תחילה, על פי מה שכתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג ס"י קל"ו) דדבר זה דאסור לשאת את הצעירה לפני הבכירה, לא שייך רק בשתי בנות, מה שאין כן בבן ובת, שהבן מצווה על פריה ורביה ולא הבת, עכ"ל. ולפי זה י"ל דלשיטת רבי יוחנן בן ברוקה במס' יבמות (דף ס"ה ע"ב) דנשים נמי חייבות בפריה ורביה, גם בשני נשים אין חשש לשאת הצעירה לפני הבכירה, וי"ל שיעקב אבינו ס"ל הכי דנשים נמי חייבות בפריה ורביה, ולכן רצה לישא את רחל לפני לאה, שאין בזה חשש במקום מצוה דפריה ורביה, ולפי זה אין ראייה מוכרחת מיעקב שהיה להם דין ישראל.

עוד דברים אית לן בגו, על פי מה שכתב המהר"ם מלובלין (שם בתוס') כשיש לו ב' כתי בנות מב' נשים שאני, דנותנין לפעמים הצעירה לפני הבכירה, עי"ש. והנה כתב הפרשת דרכים (דרוש א') ליישב איך נשא יעקב אבינו שתי אחיות, משום דקודם מתן תורה היה להם דין בני נח, ומבואר בגמרא (סנהדרין נח ב') דאף דנימא דגם ב' אחיות אסירי לבן נח היינו באחיות מן האם, אבל באחיות מן האב ולא מן האם פשיטא דשרי. ואולי שתי נשים נשא לבן, ולא היו רחל ולא אחיות מאם אחת, ואין בזה משום איסור שתי אחיות, עכ"ל הפרשת דרכים.

ולפי זה יש לומר כי גם יעקב אבינו איש תם יושב אהלים היה, סבירא ליה כשיטת רבינו תם, ובאמת לא רצה להקדים את הצעירה לפני הבכירה, אבל כיון שרחל ולאחיות היו מב' נשים, אם כן הרי בכה"ג הדרך לפעמים לתת הצעירה לפני הבכירה, ועל כן רצה לישא מקודם את רחל. ולבן הארמי טען בערמה טענה צודקת אבל טענתו היה שלא במקומה, דלבן אמר לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה, וטענה זו בדין הוא, אבל הכא היתה טענה מסולפת, שהרי כיון שהיו משתי נשים שפיר היה יכול להשיא הצעירה לפני הבכירה, ועכ"פ כיון שטען כן שפיר יש להוכיח כשיטת רבינו תם.

(שערי שמחה, ועי' חידושי תורה מהר"א ט"ב תשע"ז)

קדימה בשידוכים

כהן

קיימא לן בכל התורה, ת"ח קודם לעם הארץ כהן ללוי וכו', יש את דיני הקדמה גם בענין עדות, גם בענין ירושה, גם בענין צדקה, וזה פשוט שלענין סיוע לנערכים יש לפעול לפי הסדר הזה.

ברם, לפעמים הצורך בסיוע הוא חיי נפש, כאשר השידוך יועיל מאוד והעדרו יכול לגרום עגמת נפש ח"ו, או אז לכאוב, יש להקדים בצדקה את הנחוצי יותר בבחינת פדיון שבויים. [מצאנו בקדמונים, כי על שידוך מברך כעין מתיר אסורים... ובשי"ך בהל' צדקה סי' רנ"ד כתב כי מי שיש לו בנות ולא לוקח צדקה נחשב שופך דמים, א"כ נותני הצדקה צריכים לתת מדין ל"ת על "דם" דעך, "דם" כפשוטו "דם", היינו "דמים מוריעים" – כסף. תור

אף כי תור מוזכר בהל' מוזכר הן באור"ח לענין קדימה בקריש ראה ביאור"ל נ"ה, הן ביור"ד לענין אותו ואת בנו ראה ההל' סימן ט"ז, הן באבכה"ז, הן בחומ"ל לענין להקדים בסדרי הבאים לבית הדין, ולענין מעין שהקדמים לפני הרוחקים ועוד.

אכן תור אינו נוגע לכאוב לענין להקדים צעירה לבכירה, ומשום, כי זכותה של כל אחת להינשא, כאשר הגיע הזמן, בשלמא ההורים, צריכים להקדים ראשון ראשון, אבל האדם עצמו, חייך קודמין ואיך תחויב אחת להמתין לאחותה, אחרי שהיא חפצה להנשא והגיע הזמן.

אם סיבת המניעה, משום שהיא זכאית בעדוניה הראשונה, ואם אחותה תינשא, ימעט חלקה אח"כ, החרשתי, כי אפשר וזכות זו דומה למכירי כהונה קצת, אבל אם אין הפסד כספי, למה תמנע את אחותה כאשר הקדמת אחותה לא פוגעת בה, ואדרבא ההסכמה והיותה יביאו ישיועה.

צריך עיון

הרב קרליבך

אם מותר לקטן לישא אשה לפני אחיו הגדול

וימת נדב ואביהוא לפני ה' וגו' ובנים לא היו להם. [פ"ג פ"ד], ואיתא ביבמות סד. שנדב ואביהוא מתו לפי שלא עסקו בפו"ר ולא היו להם בנים.

שמעתי לגאון אחד שנשאל אודות ב' אחים שרוצים לישא אשה, אם מותר לו לבן הצעיר לישא אשה לפני אחיו הגדול, דהנה בתוס' קידושין נב. [ד"ה והילכתא] הביאו שיטת ר"ת דהדרך הוא שאין משיאין בת הקטנה לפני הגדולה, ככתוב בתורה שלבן אמר לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה, ויש לעיין אם היינו דוקא בב' בנות, או דאף בב' בנים כן הוא שאין להשיא את הצעיר לפני הבכור.

והשיב דכיון שהם מצווים במצות פרו ורבו אין צריך להמתין לגדול, כיון דמצות פו"ר על כל אחד ואחד רמיא, ורמז ראייה לזה הביא ממה שנדב ואביהוא מתו על שלא נשאו אשה, הרי דענש אביהוא על שלא נשא אשה הגם שנדב היה גדול ממנו ועדיין לא נשא, ועי"כ דבב' בנים ליכא להך דינא לפי שמצווים על פו"ר שהיא מצוה שבתורה, [אלא שיש לדחות דנדב לא רצה לישא אשה, ובכה"ג ודאי אין אביהוא צריך להמתין לו].

הנה הגאון המהרש"ם [בתכלת מרדכי פ' ויצא] העיר במה שהראשונים פסקו כדברי לבן, והרי יעקב בעצמו רצה לישא את רחל הצעירה, ותיירץ עפ"י הנחל קדומים דרחל ולאחיות היו, ולא נולדה לפני רחל, והנה יעקב הכריע דינו כבכור לגבי עשו לפי שבתאומים הנולד שני הוא נוצר תחילה, ולכן יעקב לשיטתו חשב גם את רחל לבכורה מהאי טעמא, יעו"ש, ועי' לקט יושר [ע' קי"ז] בשם התרוה"ד דמדשתק יעקב ללבן ש"מ הסכים עמו בגוף הדבר שאין להשיא בת הקטנה תחילה, [הגם דלבן ודאי רמאי היה, כי היה לו להשיא בתו לאח תחילה לאחר ולקיים תנאו עם יעקב].

והנה איתא בב"ב קכ. וברשב"ם [ד"ה להלן] וז"ל, בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן, דכתיב ותהינה מחלה תרצה חגלה וגו' לבני דודיהן לנשים, ומסתבר דכך נולדו כדכתיב לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה, וכאן כשעמדו לפני משה דרך חכמתם כסדר שהן חכמות זו יותר מזו הקדימן הכתוב מחלה נועה חגלה וכו', ומסיק דבישיבה לדין ולתורה החכם קודם, ולמסיבה של משתה ולנישואין הגדול קודם.

והנה כתב הב"ח ביו"ד סי' רמ"ד סי"ג וז"ל, אם אחים או אחיות יעשו להם נישואין, אע"ג שאחד גדול מתבירו בחכמה, לא יקדימו נשואין לקטן בשנים מפני שגדול בחכמה, דהכי איתא בפרק יש נוהלין גבי בנות צלפחד וכו', דבין למסיבה ובין בעשיית נשואין יקדימו לגדול בשנים, וכ"ה בש"ך סי' קי"ג, הרי מפורש בדברי הב"ח דהך דינא דלא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה נוהג אף בשני בנים, וצ"ת.

ובאגרות משה אה"ע ח"ב סי' א' כתב שאף בב' בנות אין הצעירה צריכה להמתין לבכירה, ודברי הב"ח הנ"ל לא שייכא כלל, דהתם מייירי כשנשדדכו כבר והנידון הוא איזה נישואין להקדים, ובזה כתב הב"ח להקדים חתונת הבכור קודם, ומעשה דבנות צלפחד שאני לפי שהיה לכולם אפשרות לינשא, אך בלא"ה אין הצעירה צריכה להמתין להבכירה, ועי' במהרש"ם ח"ג סי' קל"ו דדין זה הוא מנהג דרך ארץ ותו לא.

והנה באגרו"מ שם כתב שיש ראייה מוכרחת לדבריו ממשנה ערוכה בקידושין סד:, דתנן שהמקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל, הרי להדיא דלא אמרינן דבדואי קידש את הבוגרת מדינא דלא יעשה כן במקומו וגו', ועי"כ שאין שום איסור בזה, אלא שהעולם נהגו לעשות כן, עכ"ל, אכן לשון החת"ס בקובץ תשובות סי' ה' דמי שמשאית בתו הצעירה תחילה נכשל ועובר על דבר מפורש בתורה ע"כ, משמע שיש בזה דררא דאיסורא.

ואדרבה לפי המבואר ברמב"ם סוף הל' איסורי ביאה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פגיו מן החכמה אם כן אם הבן לומד ושוקד על התורה יותר יש לחוש להרהור בבת, ולכן נראה שיש להקדים נישואי הבת שנזדמן לפניו שידוך הגון עם בחור תלמיד חכם האם ענין הקדימה הוא מצד הדין או מדרך ארץ ועצם ענין זה לפי רוב הפוסקים אינו מן הדין אלא מתוך דרך ארץ ונימוס בפני אה ואחות בכירים ואכן הקילו בזה באופנים שונים וביניהם כשאנים דרים במדינה אחת, ראה שולחן העזר חלק א' מ"ז א' כשהבכיר מסכים לזה, כשהבכיר אינו הולך בדרך התורה כשהצעיר כבר הגיע לפרקו כשהצעיר כבר עבר והשתדך בשעת הדחק כשהוצאות הנישואין הם על חשבון הבנים ואין אביהם משתתף בהוצאות הכספיות ומכל מקום כל זה צריך שיהא על פי הוראת תלמידי חכמים ובעלי הוראה וראה עוד בכל זה בספר הנישואין כהלכתם פרק א' הלכה ג'.

קדימה ואיחור בין אחים במשנת מרן הגרא"ל שטיינמאן זצ"ל (כאיל תערוג).
בענין מניעה מאת צעיר להתחתן לפני איו הגדול, התבטא רבינו: הרי גם לאח שאחרי ים מצוה של פרו ורבו ממילא אחיו לא יכול לעכב בעדו. ופעמים רבות כשנשאל רבנו האם לשמוע שידוכים לבן או לבת הקטנים מאחיהם הגדולים שעדיין לא התארסו, אמר שכדאי שישמעו שידוך גם לקטנים יותר ובזכות שהגדולה ויתרה שידלגו עליה תזכה למצוא בקלות יותר את בן זוגה. ובכל זאת הורה כמה פעמים לשואלים שיעקשו רשות כדי שלא יגיעו לידי שנאה. אבל אם מתעקש אינו חייב להמתין כי אין שום סיבה שאח מבוגר יעכב את הצעיר ממנו וכאשר שאלו שהאח יכול להקפיד אמר רבנו כי אין לו זכות של קפידא, והקפידא לא תזיק. יש לאח המבוגר לוותר ואם יותר יזכה.

צריך עיון

המשך

ומה שהוכיח באגרו"מ מהמשנה הנ"ל יש ליישב, שהרי כתב הרא"ש בקידושין שם [הובא בט"ז יו"ד סי' ר"ח סק"א] דכל דברי ר"ת דלא מספקין שמא קידש הקטנה קודם הגדולה, נאמרו רק באומר בתך מקודשת לי, ולא באומר אחת מבנותיך מקודשת לי, וא"כ יש להעמיד כן ההיא משנה [ודלא כרש"י שם (ד"ה המקדש)], אלא דבאמת סברא היא מה שטען באגרו"מ דבן שהוא מחויב בפו"ר אינו צריך להמתין לאחיו הגדול, וכן צידד המהרש"ם שם, וצ"ת.

ונראה בזה, דהנה השואל בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קל"ו כתב דהך דינא דלא יעשה כן לתת הצעירה וגו', הוא דוקא כאשר האב משיא את בנותיו, דכיון ששניהן עומדות לפניו בזה הבכירה קודמת, אך אם כבר מת האב, והבת עצמה באה לינשא, אין בכך קפיידא להמתין לגדולה [שאין לפניה אלא נישואין שלה], והשיב המהרש"ם, דברשב"ם ב"ב קכ. בבנות צלפחד מבואר דדינא דלא יעשה כן במקומנו ישנו אף כשהאב מת, שהלא צלפחד כבר מת, עכ"ד.

ונראה דב' דינים חלוקים נאמרו בזה, דבמקום שהאב משיא את בניו ובנותיו הגדול קודם, ומקורו ממעשה דלבן וכלשון התורה שם דאין נותנין הצעירה לפני הבכירה, וזה נוהג הן בבן והן בבת, אך לאחר מיתת האב בזה אין דין על הבן הקטן עצמו להמתין, אמנם בבת הרי שדין הקדימה להבכירה הוא מדין סדר נישואין שהבכירה קודמת לצעירה, ומקורו מבנות צלפחד וכדברי המהרש"ם, שאין ראוי שתנשא הצעירה תחילה [אא"כ בשעת הדחק], אכן בב' בנים לא נקבע סדר הנישואין, כיון שמצות פו"ר היא מצוה דרמי עליה.

ואין להקשות דכמו שהבן מצווה בפו"ר כך הבת מצווה עכ"פ במצות שבת, ומצות שבת מצוה רבה היא כמבואר במגילה כז. וכמבואר בתוס' גיטין מא: וחגיגה ב: [ד"ה לא תוהו], דנראה דגדר מצות שבת אינו חיוב אקרקפתא דידה, אלא שזהו תכלית העולם כדכתיב לשבת יצרה, ובה נראה דסדר העולם מעכב המצוה, משא"כ פו"ר הוא מצוה דרמי אקרקפתא דידה כמצות פסח ולולב, ואינו בדין להמתין מפני מצות חבירו.

ויסוד לזה מדברי התוס' בגיטין מא: [ד"ה לא] שכתבו דמה שכופין את הרב לשחרר ח"ע וחצי ב"ח, הוא משום דאחר שישתחרר ודאי ישא אשה באשר מחויב הוא במצות פו"ר, ברם חצי שפחה וחצי בת חורין אינה מחויבת במצות פו"ר, ואף אם ישחררה אין זה ברור שתינשא, ולכן אין כופין את רבה לשחררה, עכ"ד, וצ"ע דהלא מחויבת במצות שבת, אך למש"נ ניחא באשר אין חיוב זה רמי אקרקפתא דגברא כחיובו של פו"ר.

'דין קדימה בשידוכים'

במדרש תנחומא פרשת ויצא: 'לאה לא הייתה ראויה להינשא, אלא לעשו, ורחל ליעקב. והייתה לאה יושבת בפרשת דרכים ושואלת על עשו מה מעשיו, והיו אומרים לה איש רע שופך דמים מקפח עוברים ושבים וכו' כיון שהייתה שומעת כך הייתה בוכה ואומרת אני ורחל אחותי, מבטן אחת יצאנו, רחל תינשא ליעקב הצדיק ואני לעשו הרשע'?.
כאשר יעקב אומר ללבן: 'אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה' עונה לו לבן: 'טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר' ויעבד יעקב ברחל שבע שנים'.
כולם ידעו שליצחק שני בנים וללבן שתי בנות באופן טבעי לאה לעשו ורחל ליעקב. איך יעלה על הדעת שיעקב יישא את לאה. מה עוד שיש גם סיכון בדבר, שיעקב בברחו מפני עשו, יישא את המיועדת לעשו.

לבן אוסף את אנשי המקום 'ויעש משתה' כולם באים לנישואי רחל ליעקב. ללבן תוכניות אחרות 'ויהי בבוקר והנה היא לאה'. יעקב אבינו מגלה מה עשה לו לבן ובא אליו בטענה 'מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רימיתני' עונה לו לבן: 'לא יעשה כן במקומותינו לתת הצעירה לפני הבכירה'.

לכאורה זו לא רק איזו הנהגה נימוסית שהייתה במקומו של לבן. הגמ' בבא בתרא בענין בנות צלפחד מביאה: 'להלן מנאן הכתוב דרך גדולתן וכאן דרך חכמתן' סדר שמויתן של בנות צלפחד בתורה שונה. כשקברו לפני משה נמנו לפי חכמתן וכאשר נישאו בפרשת 'ותהינה לבני דודיהן לנשים' נמנו לפי סדר גדולתן'.

אומרת הגמ': 'מסייעא ליה לרבי אמי דאמר רב אמי בשיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה. אמר רב אשי והוא דמפלג בחכמה והוא דמפלג בזקנה'.

שינוי הסדר נובע מדיני הקדימה: 'בישיבה' כשבאו לדין תורה נמנו לפי חכמתן 'במסיבה' בנישואין, הלך אחר זקנה'.

בשו"ע י"ד הלכות 'קימה והידור בפני חכם' במצב של 'ישיבה', של דין או של תורה' 'שהיו ביחד' בבורח שהוא חכם מופלג בתורה עם זקן שמופלג בזקנה והוא חכם קצת. הדין הוא 'הולכים אחר החכמה להושיב החכם בחור בראש ולדבר תחילה'.

'ובמסיבה של משתה או של נישואים הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש'. מביא שם הש"ך: 'כתב הב"ח נראה דהאי' של נישואים' הכי פירושו אם אחים או אחיות ועשו להם נישואים אע"ג שאחד גדול מחבירו בחכמה לא יקדימו לעשות נישואים לקטן בשנים, מפני שהוא גדול בחכמה. אלא יקדימו לעשות נישואים לגדול בשנים'.

בשו"ת 'אגרות משה' בשאלה הדנה ב'אח צעיר אם יכול לישא אשה קודם אחיו הגדול כשאחיו מקפיד'. כותב: והנה פשוט לענ"ד דאף לכתחילה יכול אח צעיר לישא אשה אף שאחיו הגדול לא נזדמן לו עדין אשה לישאנה' והוסף: 'ומה שראיתי איזה מחברים הביאו מהש"ך לאסור הוא טעות גמור'.

ב'אורחות רבנו' בעל ה'קהלות יעקב' מובא: 'הוא עובדא שאמא עכבה בנה הקטן להשתדך לפי בנה הגדול ונודע הדבר למרן ה'חזון איש' ושלח להודיע לה שאין לעכב ומוותר לקטן לפני הגדול'.

ומובא הדבר ב'קובץ אגרות' של מרן ה'חזון איש' וזה לשון האגרת: "תשובתה (של האם) שאינה מסכמת ליתן הצעיר לפני הבחור. ואולי יש להסביר לה שאין זה נכון'.

אם נתבונן בפרשת השידוכים של יעקב אבינו נראה את הנהגת בורא עולם להקים את בית ישראל את י"ב השבטים מרחל ולא. רחל אמנו שנמשלה בחלום יוסף לירח. לאותו ירח שטען 'אין שני מלכים יכולים לשמש בכתר אחד' והקב"ה קיבל טענתה ואמר לה 'לכי מעתי עצמך'.

כעת כאשר רחל אמנו עומדת להיכנס לחופה עם יעקב, היא לפתע מבינה מה לבן אביה מתכנן לעשות. היא מבינה שלאה והיא יבנו את בית יעקב. היא ממעטת את עצמה. היא מוותרת, היא מוכנה להכניס צרה לביתה ולהיות אחת מ'שתי מלכים בכתר אחד' כדי לגמול חסד עם אחותה שלא תבוש ולא תיכלם ולחלוק עם אחותה את בית יעקב.

הנציב בפתחה לספר בראשית מביא דברי הגמ' בעבודה זרה: 'מאי ספר הישר' המוזכר בפסוקים ביהושע 'הלא היא כתובה על ספר הישר' ובשמואל 'הנה כתובה על ספר הישר'. 'אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים'.

מפרש רש"י: 'ספר בראשית שמעשה אבות כתובים בו'. מביאה שם הגמ' שהאבות נקראו ישרים על ידי בלעם שאמר: 'תמות נפשי מות ישרים' מפרש רש"י: 'בלעם מבקש על עצמו שימות מיתה של גויעה כמותן'.

כותב הנצי"ב: 'וזה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ד' באופן היתר אפשרי, עוד היו ישרים' בהתנהגותם עם אומות העולם. ופירט ישרותם של אברהם ושל יצחק ויעקב אבינו אחר שהיטב חרה לו על לבן שידע שביקש לעוקרו לולד ד' מ"מ דבר עמו דברים רעים' ונתפייס איתו מהר'.

'מעשה אבות סימן לבנים' נעיין ונתבונן בפרשת נישואי יעקב עם לאה ורחל ונתן אל לבנו ונלמד כי מד' אשה לאיש ועד כמה צריך האדם להיות 'ישר' ובפרט בענייני שידוכים שהם בריאה של בורא עולם כברכה 'אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה'.

חסד גדול עושה עמנו הקב"ה בפרשת שידוכים כמו שמביא בספר 'מעשה איש' שמרן החזו"א היה אומר שאף שבענייני עוה"ז יש לקב"ה הנהגה של הסתרת פנים. הותר לנו הקב"ה 'פתח' בפרשת שידוכים בו נוכל לראות בעין ובחוש את השגחתו הפרטית בבריאת 'חתן וכלה' כדי שנוכל להכיר ולדעת 'כי מד' אשה לאיש'.

נישואי אח הקטן לפני אחיו הגדול

"לא יעשה במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה" (בראשית כ"ט כ"ו)

מובא בפרשת ויצא (בראשית כ"ט כ"ו) במעשה יעקב אבינו ע"ה שעבד אצל לבן עבור רחל ורימהו לבן ונתן לו את לאה. ואז יעקב שואל את לבן מדוע נתת לי את לאה ולא את רחל, ואז לבן משיב לו "לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה". בפירוש אורח"ח (בראשית כ"ט כ"ו) על מעשה זה "ויש לנו לדעת איך לא חשש יעקב מקודם לטענה שאין דרך לתת הצעירה לפני הבכירה? וי"ל שחשב שעל לבן לגלות לו הדבר. זולת זה אין דבר זה מהקפדה המעכבת שירצה האב לתת הצעירה" משמע מדבריו לכאורה שזה תלוי ברצון האב ואם האב יתן לצעירה להנשא לפני הגדולה אין בכך כלום. וע"ז י"ל שאין ראוי ללמוד מלבן שאין להשיא הצעיר או הצעירה קודם, ויעקב אבינו עצמו סבר שאין חשש לנישואי הצעירה לפני הבכירה. ולפי"ז לא רק ליעקב הותר זאת אלא גם לדורות אין לחוש לנישואי הקטנה קודם לפני הגדולה.

בשו"ת אבני חפץ (ליון) סימן כ"ה מביא אסמכתא שאין להקדים הצעיר לגדול ממנו להנשא מדברי הגמ' בסוטה ל"ד ע"ב עה"פ "וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים" מאי נבנתה אילימא נבנתה ממש וכי אפשר שיבנה אדם בית לבנו קטן קודם שיבנה לבנו גדול שנאמר "ובני חום כוש ומצרים" דהיינו שהרי חם בן נח היה אביהם של כנען ומצרים ומפורש בפסוק שכנען שבשבילו בנה חם את חברון היה קטן בשנים ממצרים שבנה לו אביו את צען. ומתרת הגמ' שכונת הפסוק שחברון מיושב יותר וגדלו פירות טובים פי שבע מאשר הפירות שבצוען והכתוב בא לחדש על שכתב של ארץ ישראל. וא"כ משמע שזה לא יתכן שיבנה אדם לבנו קטן קודם שיבנה לבנו גדול. וה"ה שזה דבר זר ואינו מגדר הנאות שיעשה אדם נישואין לבנו קטן קודם שיעשה לבנו גדול. ויותר מזאת מובא בתוס' קידושין דף נ"ב ע"א ד"ה והלכתא שכתבו בשם ר"ת דמי שאמר בתך מקודשת לי ולא פירש איזהו, יש לנו לומר דקידש הגדולה משום הפסוק "לא יעשה במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה", משמע דזה לימוד גמור. ויש לציין דהתוס' (שם) כתבו דרבי מנחם מיוני נחלק עליו. וסיימו התוס' דאף ר"ת חזר בו ולא עשה מעשה. (עי' שו"ת מהרש"ם חו"מ סימן ש"ח).

והנה מובא בגמ' בבא בתרא דף קכ"א ע"א "בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן דכתיב "ותהיינה מחלה תרצה חגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים" וכתב הרשב"ם (שם) כשנישאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן ומסתבר דכך נולדו דכתיב "לא יעשה במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה". ומשמע מדבריו דדרך התורה להשיא קודם הבכירה ואח"כ הצעירה.

בשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן קל"ו כתב שאיסור זה הוא רק בכללי נימוס ודרך ארץ, והגם שבשו"ע ב"ד סימן רמ"ד סי"ח הובא דבר זה מ"מ אינו דין גמור, ולפי"ז בשעת הדחק מותר לעשות כן. ולכן אם כבר נתאסרה הצעירה כבר, ובפרט אם הבכירה כבר מבוגרת מותרת הצעירה להנשא לפני הבכירה. וכך כתב בשו"ת צור יעקב סימן קנ"ט. בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ו סימן ק"ב כתב שאין לבן הקטן להתבטל מפריה ורביה זמן רב ויכול להתחתן לפני הגדול. וכ"כ בשו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ח"ב סימן א' דודאי אין בכח האח הגדול למנוע נישואי אחיו הצעיר מפאת שהצעיר חייב במצות פריה ורביה. ומה שמצינו בפוסקים דסעודת נישואין מקדימין נישואי האח הגדול לפני הקטן, היינו משום דהפוסקים עסקו בציור ששני האחים משתדכו והנידון בפנינו הוא לגבי קדימת סעודת נישואין במקרה כזה מקדימין האח הגדול לפני הקטן כגון שהעיקוב הוא לזמן ידוע. אבל באופן שהאח הגדול עדיין לא נשתדך ואין זמן ידוע אימתי ימצא את זיווגו בכה"ג ודאי שאין לאח הצעיר להמתין מלהנשא.

בשו"ת אבני חפץ בסימן כ"ה אות ו' כתב דכל ענין זה שלא יתחתן הצעיר לפני הגדול ממנו הוא משום חיוב כבוד שחייב לכבד את אחיו הגדול, א"כ אם האח או האחיות הגדולים מוחלים על כבודם ולא מקפידים שישאיו להצעיר מהם בודאי אין שום איסור בדבר.

חידוש גדול מבוא בשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן קל"ו ובשו"ת מצפה אריה תנינא ממפתחות לאבן העזר סימן ל' פסקו שאיסור קדימה שייך דווקא בשני בנות, אבל בבן ובת כיון שהבן מצוה על פריה ורביה ואילו הבת לא מצווה אין הדין הזה ולכן הבן אעפ"י שהוא צעיר יכול להתחתן ראשון. וכ"כ בס' משמרת שלום ח"ג יור"ד סימן רמ"ד, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ט סימן רמ"ב ובחידושי עינים למשפט קידושין דף נ"ב ובס' אפריון חתנים סימן ב' מגאב"ד מערלוי ז"ל וכ"כ בשו"ת קנין תורה ח"ב סימן קל"ז, אולם בס' שלחן העזר סימן א' ס"ק ט' חולק וסובר שאפילו באחים מול האחות שייך איסור זה, דכיון שעיקר הטעם הוא משום בדין ואשה בשתה מרובה כמבואר בגמ' כתובות ט"ז ע"א שיתום ויתומה שבאו להנשא משיאין את היתומה תחילה ואח"כ את היתום כיון שבשתה מרובה. ולכאורה הבן הוא זה שמצווה על פריה ורביה ולא האשה, אע"כ הטעם הוא משום בושותה שדוחה הכל.

כמו"כ נחלקו האחרונים האם הדין הזה הוא דווקא באחיו הבכור או בכל אח הגדול ממנו? בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן ע"ו כתב שאיסור זה תקף רק באחיו הבכור, אבל באחיו הגדול שאינו בכור אין את האיסור הנ"ל של דין קדימה. אולם בשו"ת חתם סופר ח"ו סימן כ"ט והבכרי יוסף יור"ד סימן ר"מ סעיף י"ז בשם האר"י ז"ל חולקים וסוברים שחייב לכבד את אחיו הגדול אעפ"י שהוא לא בכור.

ערוך ברכות

להרה"ג רבי אליקום דבורקס שליט"א

מו"צ בד"צ "שארית ישראל" גבעת זאב

לרגל הוצאת ספרו החדש "זיגדלו הנערים"

עניני בר מצוה בראי ההלכה והמנהג

הנושאים הבאים

וישלח- הפסקה

וישב- בטחון והשתדלות, ולא זכר שר המשקים וכו' (מ כג), וברש"י.

מקץ- נר חנוכה בביכ"נ, ענינא דיומא.

ויגש- כבוד זקנו, ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק (מ"ו א') וברש"י.

ויחי- הפסקה

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת ויצא תשפ"ג ❖ גליון תק"ז

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

האם מפסיד דמי השכירות

הנה ראיתי דדן בחזון איש (בבא קמא סי' ז' ס"ק י"ח) בשומר שכר שנגנבה ממנו הפקדון וחייב לשלם להמפקיד, דשומר שכר חייב על גניבה, אלא הנידון האם מפסיד כסף שכירותו, דיש לומר דדוקא בקרקעות מפסיד שכירותו, אבל הכא דתמורת השכירות חייב באחריותו לא יפסיד. ולא הכריע.

אך לכאורה יש לדון דליכא נפקותא בהאי נידון וכדלקמן:

א. ישלם בניכוי דמי השכירות

הנה הוסיף בחזון איש דאף אם מפסיד שכירותו, פשיטא דישלם על הגניבה רק דמי החפץ בניכוי השכירות, שהרי הבעלים לא הפסידו על ידי הגניבה את כל החפץ, שהרי אם החפץ היה קיים היו משלמים שכירות, נמצא דעל ידי גניבת החפץ חסכו דמי השכירות.

מעתה לכאורה ליכא נפקותא בנידון הנ"ל, דהרי אף אם לא מגיע להשומר שכר דמי השכירות, מכל מקום ישלם דמי החפץ בניכוי דמי השכירות.

ב. מת השומר לא יגבו מהיורשים

אך כתב בחזון איש (שם) דמכל מקום יש נפקותא בהאי נידון אם יש לו זכות בשכירות אע"פ שנגנב, באופן שמת השומר ולא השאיר אחריות נכסים, דלא יתבעו היורשים על הגניבה, נמצא דהנידון רק לענין דמי השכירות, דאם מפסיד השכירות לא ישלמו להיורשים דמי השכירות, משא"כ אם לא הפסיד השכירות, חייב ליתן ליורשים דמי השכירות.

ג. שעבודא דרבי נתן

אמנם לכאורה אין נפקותא דיחזיקו השכירות לעצמם מפאת חוב האב משעבודא דרבי נתן, ואף במטלטלין דהאידינא הא מטלטלין דיתמי משתעבדי וכמבואר בחזון איש (בבא קמא סי' ט"ו ס"ק ל"ד ד"ה לאחר), אך הנפקותא היא לדינא דגמרא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי.

על ידי סיבת התשלום הרויח השני

הנה יש לדון מהו בחייב לשלם להשני, אמנם על ידי סיבת התשלומין הרויח ממון לחבירו, האם מנכין האי סכום מכסף התשלומין.

ולכאורה יש לשאול דמצאנו בזה סתירה בדברי החזון איש:

א. דמי הגניבה בניכוי דמי השכירות

הנה לחד גיסא מבואר בדברי החזון איש שמנכין, דהרי הבאנו לעיל דכתב בחזון איש (סי' ז' ס"ק י"ח) דאף אם השומר שכר מפסיד שכירותו, פשיטא דישלם על הגניבה רק דמי החפץ בניכוי השכירות, שהרי הבעלים לא הפסידו על ידי הגניבה את כל החפץ, שהרי אם החפץ היה קיים היו משלמים שכירות, נמצא דעל ידי גניבת החפץ חסכו דמי השכירות.

שומר שכר

הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שניתי מעיני (ו"א מ') איתא בגמרא בבא מציעא (צ"ג ב') עד מתי שומר שכר חייב לשמור, עד כדי האמור ביעקב אבינו בשומרו את צאן לבן, הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה. [ואמרינן בגמרא דאירי בחזני מתא החייבים לשמור יותר מדרך השומרים].

חזינן דיעקב אבינו היה דין שומר שכר שקיבל שכר עבור שמירתו. ונביא כמה נידונים בדיני שומר שכר ושכירות פועלים:

שוחט יהא שומר שכר

הנה מבואר בגמרא בבא קמא (צ"ט ב') דאיכא שוחט שהוא שומר חנם ואיכא שוחט שהוא שומר שכר.

וקשיא לי הא כל שוחט קעביד מצוה ואם כן מרויח פרוטה דרב יוסף, דבאותה שעה ששוחט פטור לתת צדקה, ואם כן נימא דמשום הכי הוה שומר שכר.

א. מצוה קיומית

הנה יש ליישב לפי מה שכתב בנתיבות המשפט (סי' ע"ב ביאורים ס"ק י"ט) דבמצוה שאינה מחוייבת ויכול ליקח עליו שכר, ליכא פטורא דעוסק במצוה וחייב לתת צדקה.

אך עיין באמרי בינה (או"ח סי' י"ג אות ג') ובחלקת יואב (קבא דקשייתא קושיא פ"א בהגה"ה) שנחלקו על הנתיבות המשפט.

ב. שחיטה רק מכשיר

תו יש ליישב דשחיטה הוה רק מכשיר אע"פ דמברכין עליה. והנה עיין באבני מלואים (סי' כ"ח ס"ק ס') דדן לענין שחיטה דחשיב קיום מצוה ואמרינן דמצות לאו ליהנות ניתנו, והקשה דאם כן אמאי אמרינן (חולין ח' א') בשוחט בסכין של עכו"ם דאסור בבהמה מסוכנת הרי מצות לאו ליהנות ניתנו, וכמו בטבילה באיסורי הנאה דגם כן באה לו הנאה אחר כך. [דאירי התם אף אם טבילה בזמנה אינו מצוה]. חזינן דשחיטה חשיב כקיום מצוה.

ג. לאו דוקא מצוה של אבידה

וכי תימא דרך לענין שומר אבידה אמרינן דכוונת התורה דיהא שומר שכר. אך הרי חזינן (שבועות מ"ד ב') דגם שומר על המשכון שומר שכר מפאת דמקיים מצות הלואה.

ד. אשתכח דלא היה מצוה

יש לדון ליישב דהיכא דניבל אשתכח דלא עביד מצוה ואע"פ דבמציאות בתחילת השחיטה נפטר מכל מקום אשתכח דנפטר בטעות. וצריך עיון.

ב. מסתפק אם מנכין

אמנם לא יאריך גיסא לכאורה מבואר מהחזון איש במקום אחר לא כך, דהנה אמרינן בגמרא בבא קמא (כ"ה א') שור שעלה על גבי חבירו להורגו, ובא בעל שור התחתון ושמת את שורו ועל ידי זה נפל שור העליון ומת, אם השור העליון הוא תם, פטור, דעביד איניש דינא לנפשיה היכא דאיכא פסידא דהרי יקבל רק חצי נזק, אבל אם העליון מועד, בזה אסור לו להפסיד העליון כיון שבלאו הכי ישלמו לו הכל, ולכן אם התחתון שוה מאתיים והעליון שוה שלש מאות, משלם התחתון לעליון.

וכתב על זה בחזון איש (בבא קמא ס"ד ד' ס"ק ב') דיש להסתפק כמה משלם, אם כל השלש מאות, שהרי הזיק לו שור שוה שלש מאות, או דילמא ישלם רק מאה, דיאמר בעל התחתון, הרי אם לא הייתי שומט את שורי, היה שורך הורג לשורי והיית חייב לי מאתיים, נמצא דהפסדתי לך שלש מאות והרווחתי לך מאתיים, ואם כן אשלם רק ההפרש. ונשאר בחזון איש בצריך עיון.

מעתה צריך עיון סתירת דברי החזון איש, דאמאי התם פשיטא ליה, משא"כ הכא מיבעיא ליה, דמאי שנא באופן דמרויח על ידי העדר השור דלא ישלם שכירות, ומאי שנא דמרויח על ידי העדר השור דלא משלם נזקין שהיה השור מזיק.

ג. לחלק בין הנידונים

הנה שמעתי ב' דרכים ליישב, חדא, דכיון דהחזקת החפץ עולה חפץ חשבינן לשויותו כפחותה, ולא דמי להיכא שהחזקת החפץ גורמת לבעליו תשלומין מדין מזיק דזה ענין אחר. וצריך תלמוד.

שנית, נימא דחלוק שומר ממזיק, דלא השתעבד השומר אלא להפסד ממש. וגם זה צריך תלמוד.

ד. הזיק מתנה על מנת להחזיר

הנה יש לעיין במי שקיבל מתנה על מנת להחזיר, והזיקו אחר באופן שגם אחרי הנזק יוכל להחזירו, כמה ישלם המזיק, דהרי לא הופסד דבלאו הכי צריך להחזיר, ואם נימא דחייב בתשלומין דתנאי מילתא אחריתא אם כן מאי שנא מהנידונים דלעיל. וצריך תלמוד.

בלאו הכי היה נוסע שם

הנה עובדא הוה במי שנסע במכונית מעיר לעיר עם עוד נוסעים וכל אחד שילם עבור הנסיעה, ובהגיע המכונית סמוך לעיר ביקש הנוסע מהנהג להאריך את המסלול הקבוע ולנסוע בדרך ארוכה יותר על מנת שיגיע למחוז חפצו ולא יצטרך ללכת ברגל, ותמורת זאת ישלם לנהג תשלום נוסף, ובהכנס הנהג לעיר ראו דבמקום של המסלול הרגיל סיתה תאונה וכל המכוניות היו צריכים להקיף את המקום מחמת התאונה ולנסוע דרך הכביש בצד אשר בו חפץ הנוסע שישעו.

והשתא קאמר הנוסע שאינו רוצה לשלם להנהג התוספת תשלום, שהרי נסע שם גם שלא מחמתו, דגם אם לא היה מבקשו היה צריך לנסוע שם, אך הנהג טוען דמכל מקום תמורת נסיעה זו פסק עמו דמים ומה זה שייך להנוסע הא דבלאו הכי היה נוסע דרך שם.

ויש לדון שטענת הנוסע נכונה בד' אנפי:

א. בלאו הכי היה נוסע

הנה לכאורה יש לדון שטענת הנוסע נכונה, שהרי הנהג היה מוכרח לנסוע דרך שם ומדוע ישלם לו יותר, ונמצא דדמי כאילו לא נסע שם והלכך לא ישלם לו.

אך יש לדון לא כך, דהגע עצמך אם נמצא בעיר אחת והנה קיבל ידיעה שעליו לחזור לעירו מיד כי אשתו עומדת ללדת, ובא נוסע ורוצה לנסוע מהעיר שנמצא בה הנהג לעיר שנמצאת אשתו של הנהג, ודאי יצטרך לשלם לו אע"פ שהנהג בלאו הכי היה נוסע, ואם כן הכא נמי דכוותה.

ב. פסיקה על פסיקה

אך יש לדון מטעם אחר שטענת הנוסע נכונה, דודאי אף היכא דבלאו הכי היה נוסע חייב הנוסע לשלם דמכל מקום קיבל מהנהג את פועלתו, אבל בנידון דידן הנהג התחייב להביאו מעיר לעיר וכיון

שבדרך הרגילה אי אפשר לו לנסוע נמצא דהתחייבותו היתה לנסוע בדרך השניה ואם כן למה ישלם התוספת, הרי אין שייך פסיקה על מה שכבר פסק לשלם. אך צריך עיון אם האי חילוק מוכרח.

אמנם אכתי הנידון אם בתחילת הנסיעה אמר לנהג שישלם לו יותר בגלל שרוצה להאריך המסלול, והוה שכירות מתחילת הנסיעה ולא שכירות נוספת, [וגם אינו יכול לחזור בו], ובה יש לדון דחייב הנוסע.

ג. אדעתא דהכי לא נתחייב

אמנם גם אם פסק עם הנהג מתחילת הנסיעה, אכתי יש לדון דאינו חייב לשלם, דאדעתא דהכי לא נתחייב, וכגון בעובדא במי שכתב מודעה בעיתון שרוצה לקנות חפצים מסוימים, וראה ראובן המודעה, ויודע ששמעון רוצה למכור ובא לשמעון שיש לו קונה ולא אמר לו את שמו ורצה להפגישם וליקח שכר תיווך וקבעו זמן לפגישה, ויום לפני זה אמר המוכר שראה המודעה וחשב שיש לו עוד קונה והתקשר עמו, ונתברר שזה אותו הקונה, ומשום הכי שמעון אינו רוצה לשלם לראובן שכר טרחה.

וראייתי בזה בספר הלכות מתווכים (פרק י"ט ס"ק ו') דאייתי מדברי חכמי זמנינו דבכהאי גוונא לית ליה שכר טרחה, דאדעתא דהכי לא נתחייב כיון שהיה מגיע לשם בעצמו.

ואם כן יש לדון דהוא הדין בנידון הנ"ל, בקצץ עם הנהג לכתחילה שיאריך הדרך ואחר כך נתברר שבלאו הכי היה חייב להאריך הדרך, דאדעתא דהכי לא נתחייב. וצריך עיון.

ד. יכול לחזור בו

הנה בשלמא גוונא דיכול הבעל הבית לחזור בו, ליכא למיבעי כלל דאינו חייב לשלם, ואם כן באופן שהנוסע היה יכול לחזור בו, אז ודאי הנוסע פטור מהפסיקה, וכל הנידון בגוונא שאינו יכול לחזור בו, כגון באופן דרבים שכרוהו, דציבור אינו חוזר. [כדאייתי בשער המשפט דלקמן].

ב' ראיות בנידון הנ"ל

הנה יש לדון בעובדא הנ"ל בב' ראיות:

א. בורח מבית האסורין

הנה חזינן בגמרא יבמות (ק"ו א') במי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעברא לפניו, ודרשו ממנו יותר מהמחיר, אין לו אלא שכרו, דיכול לומר לו משטה אני בך.

חזינן דבלא האי טענתא היה חייב לשלם יותר אע"פ שהשני חייב להצילו אך מכל מקום מה שפסק חייל, ואם כן הכי נמי בנידון דידן.

אבל לפום מאי דחילקנו דהכא כבר שילם ומדוע ישלם פעמיים כיון דמה דנסע עכשיו הוה חיובו הקודם, אם כן אין ראייה.

ומכל מקום אין הסברה מוכרחת, דמכל מקום השתא על הדרך החדשה הרי התחייב לשלם תוספת תשלום. וצריך תלמוד.

ב. בעל הבית חזר בו ואחר כך הפועל חזר בו

הנה דן בשער משפט (ס"י שליג ס"ק א') בבעל הבית ששכר פועל, ואחר כך חזר בו, ואחר כך נתברר שהפועל נמי היה חייב לחזור כי מת לו מת או כיוצא בו, האם בעל הבית חייב לשלם להפועל.

ואייתי מתשובות רמ"א (ס"י ו') דבעל הבית חייב לשלם להפועל שכר בטלה. אך בשער המשפט הכריח מדברי קמאי דאינו כן, וכתב דטעמא דהשכירות אינה חיוב על הכל מתחילה, אלא מתחייב על כל רגע ורגע, דהרי קיימא לן (תוספות בקידושין מ"ח ב' ד"ה זכוי"ע, ובבא קמא צ"ט א' ד"ה ואבעית, ובבא מציעא ס"ה א' ד"ה שכירות) דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, הלכך השתא שהפועל חזר בו לא שייך לחייבו.

מעתה הכי נמי בנידון דידן נימא דלא שייך לחייבו שכירות דהרי השתא לא שייך בזה שכירות.

אך יש לחלק, דשאני התם בשער המשפט דאין בעל הבית חייב כיון דהנידון שהפועל חזר בו, משא"כ הכא שהנידון דהפועל בלאו הכי היה עושה.

הלכות שבת - ענף ה' - מלאכת בישול

דזהו גמר מלאכתו, ואמרין בגמרא דמשום הכי גלגל ביצה במיחם חייב חטאת. וכתב בחזון איש (מועד סי' נ"ב ס"ק י"ט) דשמעין מהכא דהמבשל ביצה בכלי שני חייב חטאת, דהרי מדמינן קוליים האיספנין לביצה.

אמנם לאידך גיסא, הנה איתא במשנה בשבת (קל"ט ב') דנותנין ביצה במסננת של חרדל. ופירש רש"י בפירוש שני בשם רבינו הלוי, דאיירי שאינו מכניס הביצה לתוך חרדל, אלא לתוך תבשיל, שיורדת הביצה מהמסננת לתוך הקערה, ומתלבן התבשיל. [והא דשרי רק במסננת של חרדל, היינו כדי שלא יהא מלאכת בורר בהא שבורר החלמון מהחלבון, אלא הוה בשינוי]. וכתב דאיירי דוקא שמכניס הביצה לתוך כלי שני. והיינו דהוקשה להו דמכל מקום יהא בישול מכיון דהתבשיל חם, ומשני דאיירי בכלי שני. ותיקשי דלהאמור, הא ביצה הוה קלי הבישול, ואסרינן גם בכלי שני.

ה. לדון ליישב בכמה אנפי

הנה יש לדון ליישב קושיא הנ"ל בכמה אנפי:

תירוץ א' - הנה כתבו תוספות בשבת (ל"ט א' ד"ה כל ב' דרכים האם אסרינן בקלי הבישול רק בעירוי מכלי ראשון, דהוה ככלי ראשון, אבל מותר בתוך כלי שני, או דילמא אסרינן גם בתוך כלי שני דמחזי כמבשל, ושריין רק עירוי מכלי שני. וקיימא לן להחמיר בכלי שני. ויש לדון ליישב דעת רבינו הלוי, דנימא דסובר כדרך הראשון, דדוקא עירוי מכלי ראשון אסרינן אבל להניח בתוך כלי שני שריין.

תירוץ ב' - הנה כתב בפרי מגדים (סי' ש"ח אי"א ס"ק ל"ה) דשריין קלי הבישול בכלי שלישי. ולפי זה יש לומר דכוונת רבינו הלוי דכתב כלי שני, הוה לאו דוקא, אלא יהא שרי בכלי שלישי. אך בחזון איש (שם) כתב דמה דמיתסר בכלי שני מיתסר נמי בכלי שלישי.

תירוץ ג' - יש ליישב דסבירא ליה לרבינו הלוי דהא דמדמינן בגמרא (שם ל"ט א') ביצה לקוליים האיספנין, היינו רק כי היכי דבקוליים האיספנין הוה גמר הבישול בכלי שני, הכי נמי בגלגול ביצה דוקא בכלי ראשון אך לא לגבי כלי שני. [והרי היה צד בגמרא דביצה גם בגלגל על כלי ראשון לא יתחייב חטאת]. והפוסקים (תוספות שם, ועוד) דילפו מהכא דכל קלי הבישול מתבשלים בכלי שני, יצטרכו לומר דלא כרבינו הלוי. אמנם הוא דוחק גדול.

תירוץ ד' - יש לדון לתרץ דהטעם אמאי בהא דמסננת הביצה אינה מתבשלת בכלי שני, דאיירי התם דהביצה אינו בעין, אלא נמצא ברוב של תבשיל רגיל. אך לא משמע הכי, אלא משמע דהביצה נמצאת בפני עצמה. וגם הדין אינו ברירא לומר דבכהאי גוונא כבר לא הוה קלי הבישול, דנהי דהשאר לא יתבשל, מכל מקום הביצה יתבשל. [ויש לעיין היכא דתבשיל קיבל טעם מקלי הבישול על ידי כבישה, אם יש בזה בישול בכלי שני].

תירוץ ה' - עוד יש לחלק דהא דביצה חשיב קלי הבישול היינו דוקא ביצה בקליפתה, דעל ידי הקליפה מתחמם טפי, אך מנא לן הכי. וכן לומר דדוקא החלבון קלי הבישול ולא החלמון, נמי מנא לן הכי.

תירוץ ו' - אולי נימא דרש"י פירש סוגיין דגלגל מאי, דאין הנידון מפאת גמר מלאכתו, אלא מפאת תולדות האור, האם חייב מדאורייתא על תולדות האור או לא, וכך פירש בריטב"א החדשות למסכת שבת (שם). אך בחזון איש (שם) לשיטתו פירש דאין סוגיין מפאת תולדות האור אלא מפאת הנידון של גמר מלאכתו.

ו. לדון ליישב עוד דהוה שינוי לענין מבשל

תירוץ ז' - תו יש ליישב, דכשם שאין כאן בורר בהך דמסננת, דחשיב שינוי לענין מלאכת בורר, הכי נמי חשיב שינוי לענין מלאכת בישול.

אך אינו נראה כלל מכמה טעמי, חדא, דנהי דלענין בורר הוה שינוי, אבל לא הוה שינוי לענין בישול. והרי חזינן דהזורק אבן על עץ להשיר פירותיו, הוה שנוי לענין מלאכת תולש, ואטו נימא שאם העיף ברשות הרבים ונזרק ברשות היחיד יהא שנוי לענין מלאכת הוצאה. ועדיין צריך עיון.

תו, למה שכתב בתשובות מהר"ח אור זרוע (סי' ל"א) דשאני מלאכת בישול, דחייב אף אם מניח הקדירה על האש שלא כדרך, וסברתו, דגוף המלאכה, דהיינו הא דהאכל מתבשל, הוה כדרך. ולדבריו לא שייך למימר במלאכת בישול דפטור בשינוי. אך שמעתי מאחד מגדולי הדור שליט"א, שמכיון שלא הובא בשאר הפוסקים, הלכך הוה יחידאה.

תו, דליכא לבאר כן בדעת רבינו הלוי, שאם כן אמאי אמרינן דאיירי בקערה שהוא כלי שני, הא הוה הדין בכלי ראשון שרי, דהרי אם הפטור משום כלאחר יד, אם כן אין חילוק בין כלי ראשון לכלי שני.

א. שיעור בן דרוסאי בביצה

תנן אין נותנים ביצה לצד המיחם בשביל שתגלגל. והנה יש לעיין מהו שיעור בן דרוסאי בביצה, אם שלישי או חצי מביצה קשה, או שלישי או חצי מביצה רכה. והנה משמע דביצה רכה הוה בישול שלם ומדין כל צורכו, ואם כן יהא בן דרוסאי חצי או שלישי מביצה רכה. וצריך עיון. ואולי בביצה ליכא כלל דין בן דרוסאי.

ונפקא מינה לענין שהיית ביצים מבעוד יום, דשריין לחנניא משהגיע לבן דרוסאי, מהו בביצים, ולכאורה כיון דבכל תבשילין איכא בן דרוסאי, הכי נמי בביצים, ואם כן יהא הדין דשלישי או חצי ביצה רכה. וצ"ת.

תו יש לעיין אם היתה ביצה רכה ובישלו אותה לביצה קשה, מי נימא דהוה כבישול לאחר כל צרכו ולכולי עלמא פטור, או דילמא יהא דומה לנתבשל בן דרוסאי ואחר כך בישל כל צרכו דהוה פלוגתת קמאי. [לעין ביאור הלכה סי' ש"ח סע' ד' ד"ה אפילו].

ב. חייב על כל תוספת בישול

דע דלהסוברים דיש בישול לאחר בן דרוסאי, מתבאר מדברי החזון איש (א"ח מועד סי' ל"ז ס"ק ט"ו) דלאו דוקא כשעושה מבן דרוסאי לכל צרכו, אלא כל תוספת בישול יהא בה חיוב.

ונפקא מינה בזה בהא דקיימא לן (שבת ד' א', שולחן ערוך סי' רנ"ד סע' ו') דאם הניח פת בתנור בשבת ועומדת להאפות, חייב להוציא הפת מן התנור מע"פ שיש איסור רדיה, דמוטב שיעבור על איסור דרבנן דרדיית הפת מאשר יעבור על איסור דאורייתא. והוא הדין אם הניח תבשיל בטעות על האש, אף אם יהא איסור דרבנן בהסרתו מכל מקום יהא חייב להסירו, כגון בנאסר התבשיל משום מוקצה מפאת דנאסר כיון דנתבשל בן דרוסאי, או מפאת שמא יחתה אסרינן ואם כן הוה מוקצה, מכל מקום יסירנו מן הכירה כדי שלא יעבור איסור.

והשתא אם הניח בשבת פת בתנור או תבשיל והגיע לבן דרוסאי, הנה הוה השתא פלוגתא אם יש איסור בישול, ומכל מקום יש לדון דיהא הדין שיקח הפת או התבשיל, כי אם ישאירנו הא יעבור בספק איסור דאורייתא, וממילא יש לומר דשריין איסור דרבנן, לא רק כדי שלא יעבור על ודאי איסור דאורייתא, אלא גם כדי שלא יעבור על ספק איסור דאורייתא. וזה תליא מה יהא אם אינו יודע אם הניח התבשיל מבעוד יום או בשבת. וכן תליא מה יהא אם הניח התבשיל בבין השמשות, ודן בזה בפרי מגדים (סי' רנ"ד אי"א ס"ק כ"א. א"ה). ועוד עיין בתוספת שבת סי' רנ"ד ס"ק ל' ול"א דמוכח מדבריו דיש לרדות הפת כדי שלא לעבור על ספק איסור דאורייתא.

מעתה לדעת החזון איש שהבאנו, יהא מותר להסיר הפת והתבשיל אף אם נתבשלו כבן דרוסאי, אף אם גמר הבישול יהא במוצאי שבת, דמכל מקום כל תוספת בישול יש בה איסור דאורייתא, וכל זה אף בליכא שמא יחתה, כגון בצד המדורה או על גבי כלי מלא, דאם לא כן בלאו הכי חייב להוריד מפאת איסור דשמא יחתה.

ג. היאך מותר לקחת קדירה מהאש

הנה להאמור תיקשי, היאך מותר ליטול קדירה מהאש טרם שנתבשלה כל צרכה, הא שמא באותה שעה שמגביה הקדירה מעל האש המאכל יתבשל, והחזקתו חשיב כמעשה, ונמצא דהוה עשה מעשה הבישול.

ויש ליישב, אם נימא כמו שכתב בתהלה לדוד דאין איסור מבשל אלא כשמבשל מבן דרוסאי עד לכל צרכו, ולא על כל הוספה, אך עדיין תיקשי דיש לחוש דיגיע בידיו לבן דרוסאי או לכל צרכו. וכן תיקשי לדברי החזון איש הנ"ל דלאו דוקא כשעושה מבן דרוסאי לכל צרכו, אלא בכל תוספת בישול חיוב.

אלא יש ליישב דלא חיישינן דדוקא באותם שניות יתבשל. או יש ליישב מפאת דהוה דבר שאינו מתכוון ואינו פסיק רישיה, אך אכתי תיקשי לר' יהודה דסובר דבר שאינו מתכוון אסור, אמנם למה שכתבו התוספות בשבת (מ"א ב' ד"ה מיחם) דר' יהודה אסור רק מדרבנן אתי שפיר, דמספק לא חיישינן, אך אכתי צריך עיון דהא אסירא מפאת דבר שיש לו מתירין, דלכאורה דיינינן כך גם בפעולות. [לעין ט"ז סי' שט"ז ס"ק ג' לענין תיבת הזבובים].

ד. בישול ביצה בכלי שני

הנה יש לדון האם ביצה חשיב כקלי הבישול, שיהא אסור לבשלה בכלי שני. ולכאורה מצאנו בזה סתירה,

דלחד גיסא, הא אמרינן בגמרא שבת (ל"ט א') דבקלי הבישול, כגון קוליים האיספנין (פירש רש"י, דהיינו דג שקורין טוניניא) כלי שני מבשלו,

ענינים שונים [א']

התורה אלא רק גורמת שיהא לכוף את יצרו, נמצא דחיוב השני לכוף את יצרו הוא כנגד דיני הקדימה. [אך העירוני דאין החילוק נכון דעצם ההחזרה למי שאינו כהן היא כנגד התורה].

ג. אדרבה הכהן ימחול

עוד יש לדחות, דאמאי נימא שדוקא השואט ימחול על אבידתו כדי שלא לבטל דיני הקדימה, הרי אדרבה נימא דהכהן ימחול על אבידתו כדי שלא לבטל החיוב לכוף את יצרו, וכי תימא דאין לכהן למחול על וקדשתו, להני פוסקים (עיין רמ"א סי' קכ"ח סעי' מ"ה, ובמשנה ברורה שם סי' קע"ה) דסברי דלא שייך למחול, זה אינו, דכאן ימחול על ההשבת אבידה וזה שפיר מצי.

ד. לא תקום

הנה יש לעיין בדינא דשואט ואוהב, דאם נותן לאוהב מפאת שאינו רוצה ליתן לשואט האם קא עבר על לאו דלא תקום. ואם נימא דקעבר, אם כן נימא דמהאי טעמא יקדים השואט.

אך היינו דוקא כאשר שניהם שוים אבל אם יש דין קדימה יש לומר דכיון דחייב לילך בדיני קדימה אין כאן לא תקום.

ה. קל וחומר ממצות אהבת הגר

הנה חזינן (הוריות י"ג א') דכהן לוי וישראל קודמים לגר, אע"ג דאיכא מצות אהבת הגר. ואם איכא מצות אהבת הגר או לכוף את יצרו, ודאי אהבת הגר קודמת. ואם כן נילף בקל וחומר, דאם באהבת הגר אינו משנה סדרי הקדימה כל שכן לענין לכפות את יצרו.

אך יש לדחות דאדרבה הרי בכפיית יצרו חזינן דאוהב לפרוק ושואט לטעון מצוה בשואט, אך הרי ישראל לפרוק וגר לטעון מצוה בישראל, דהרי אזלינן בתר סדר הקדימה. [ואפילו ישראל לטעון וגר לטעון מצוה בישראל]. חזינן דאדרבה מעלת כפיית היצר עדיף ממעלת אהבת הגר.

ענינים שונים [ב']

משער שבאותה האכילה לבדה היה כבר שיעור להתעכל והיה חוזר להיות רעב, והסיח דעתו מלאכול עוד, ושוב נמלך והמשיך לאכול עוד משאר מיני מזונות ומחמת אלו הדברים אינו רעב, ואחר כך נזכר שלא בירך ברכת המזון אחר אכילה הראשונה, אינו יכול לברך עוד ברכת המזון דשיעור עיכול הוא מגמר האכילה הראשונה.

ותיקשי הא טרם נתעכל. וצריך לומר דבהסיח הדעת גרע, אבל בנידון דידן שלא הסיח דעתו אם כן נימא דאזלינן בתר שתייה האחרונה.

ענינים שונים [ג']

הברכה היה דעתו לסיים בברכה אחרת, ואחר כך נמלך לסיים כדינו, הוה ספיקא דגמרא (ברכות י"ב א') ובדיני דאורייתא לא מקילינן, והכא הרי ברכת המזון דאורייתא, אבל זה אינו שהרי יצא את הדאורייתא מפאת דרצה אינו חיוב מן התורה.

והנה כתב בשערי תשובה (סי' קי"ד ס"ק ד') דאינו יכול לעשות מהחתימה של מחיה המתים התחלה של מגן אברהם. וצריך עיון בטעמא דמילתא, אבל עכ"פ בנידון דידן שתייה התחלת.

ג. לא יצא גם מן התורה

אך הרי כתב בפרי מגדים (סי' קפ"ו ס"ק ג', ובפתיחה כוללת ח"ד סי' י"א) דמי שלא אמר רצה לא יצא ידי חובתו מן התורה, וכדברי התוספות בסוכה (ג') א' ד"ה דאמר שחכמים אמרו שאם אינו מקיים המצוה דאורייתא כמו שהם תיקנו, לא יצא אף מן התורה. ומשום הכי שמעתי שמי ששכח רצה לא יצא מאשה, דהרי אשה ספק אם מחוייבת בברכת המזון ואיהו בודאי לא יצא. ואם כן הכי נמי בנידון דידן נימא דאכתי חייב בברכת המזון מדאורייתא ואינו יכול להמשיך בברכה אחרת.

אבל לענ"ד האי פיסקא צריך עיון, שהרי האי דינא דאינו יצא מן התורה אינו מוסכם, ובפשוטו בר"ן בפסחים (כ"ה ב' בדפי הרי"ף) פליג, ואם כן בנידון דידן הוה ספק ספיקא. וכן לענין הנידון שאשה תוציאנו. [והעירו דבביאור הלכה בסי' תרל"ד סעי' ד' מתבאר כהנ"ל דהאי דינא דתוספות סוכה בפלוגתא].

לכוף את יצרו

הנה איתא בגמרא בבא מציעא (ל"ב ב') אוהב לפרוק ושואט לטעון, אע"פ דבכל מקום פריקה קודמת לטעינה משום צער בעלי חיים, מכל מקום הכא מקדים השואט כדי לכוף את יצרו.

וכתב באהבת חסד (פ"ד סעי' ג') דהכי נמי בכל מקום שזדמן שהשואט צריך לאיזה טובה וגם אוהבו צריך לטובה, ואין ביכולתו להטיב לשניהן, מצוה בשואט כדי לכוף את יצרו. [ואיירי במי שהוא שואט שלא כדין]. אך נסתפק באהבת חסד (שם נתיב החסד ס"ק ב') האם הוא אפילו להקדימו למעלת קרוב או כהן, דנימא דכמו לענין פריקה וטעינה דאף דבכל מקום פריקה קודמת לטעינה משום צער בעלי חיים אפילו הכי מצוה יותר להקדים טעינת השואט כדי לכוף את יצרו, הוא הדין לענין מצות הלואה ושאר חסד דאף דבעלמא הקרוב או כהן קודם, אפילו הכי יקדים השואט, דכדי לכוף את יצרו עדיף. ונשאר בצריך עיון.

א. לא דחינן איסורא מקמי ממונא

הנה איתא בגמרא בבא מציעא (ל"א א') שאם אבידה נמצא בבית הקברות, לא שייך לומר דכהן יחזירנה משום דעשה דהשבת אבידה ידחה לא תעשה טומאה כהן, דלא דחינן איסורא מקמי ממונא.

וביאר ברמב"ן (ב"מ ל"א א') דטעמא דכיון דהמצוה דהשבת אבידה היא עבור אידך, חייב אידך למחול בכדי שלא יעברו על איסור דאורייתא.

מעתה לכאורה יש להעיר דבגוונא דאהבת חסד נימא דיתחייב השואט למחול בכדי שלא יעברו על הקדימה של כהן וקרוב.

ב. גוף המצוה אינו נגד הקדימה

אבל באמת אינו נראה, דדוקא כשגוף המצוה היא כנגד התורה אמרינן דבמצוה של ממון ימחול, אבל הכא אין גוף ההשבה כנגד

שיעור עיכול בשתיית מים

יש לדון בשתה רביעית מים לצמא ואחר כך שתה שלא לצמא, מאימת חשיבין שיעור עיכול. וכמו כן הנידון אם שתה אחר כך דרך צינור לתוך גופו.

הנה מסברא היה נראה דאזלינן בסר סוף השתיה אף שלא היה לצמא. והנה חזינן במשנה ברורה (סי' קפ"ד ס"ק י"ח) שבאכל שיעור סעודה, והוא

התחיל ברכת הטוב והמטיב

הנה קיימא לן (שו"ע סי' קפ"ח סעי' ו') דמי שברך ברכת המזון וסיים ברכת הטוב והמטיב ונזכר ששכח רצה, אומר אשר נתן, אבל אם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב, צריך לחזור לתחילת ברכת המזון.

אמנם אם התחיל ברכת הטוב והמטיב ואמר רק עד תיבת "העולם", כתב בחיי אדם (מונא במשנה ברורה סי' קפ"ח ס"ק כ"ג) דיסיים אשר נתן, ואחר כך יחזור ויאמר ברכת הטוב והמטיב. ובביאור הלכה (שם) פקפק על זה דמכל מקום כבר התחיל ברכה רביעית והסיח דעתו מברכה שלישית.

א. התחיל אתה קדוש

הנה יש לעיין בדינא דחיי אדם אמאי בשכח משיב הרוח והתחיל "אתה" של אתה קדוש, אמאי לא אמרינן שימשיך אתה גבור.

וצריך לחלק ד"ברוך אתה ה' אלו קונו מלך העולם" אינו מן מטבע הברכה, תדע דהרי החיי אדם עצמו כתב דאם התחיל ברכה רביעית והמשיך ואמר "הקל" חוזר לתחילת ברכת המזון.

ב. ימשיך הזן את העולם

הנה העירו דאף אם נימא דלא כחיי אדם אלא כטענת הביאור הלכה דאינו ממשיך לומר אשר נתן, מכל מקום ימשיך לומר "הזן את העולם", [אע"פ שכתב במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' ר"ט סעי' ב') דהיכא שבתחילת

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבלת הגליון
במייל, לתרומות והערות:
LS703949@gmail.com

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 344
כסלו תשפ"ג

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

פתוחים מלמעלה, ואי אפשר להשחיל לתוכם את ההלבשה, ובהם צריך את ההלבשה החיצונית.

גם בהלבשה החיצונית יש להקפיד שהצינור יהיה מותאם לעמוד שמלבישים עליו, דהיינו שהצינור יהיה מעט פחות מעובי העמוד, ולא שיהיה הרבה פחות, כי אם הצינור שמושחל הוא צר, הרי הכובע יכול שוב לנסות לצד, וזה מוכרח שיקרה מחמת מתיחת החוט, לכן צריך עוד סוגים שונים של עובי צינור, כדי שההלבשה תהיה תואמת לאותו עמוד. במקרה הנ"ל היה נראה שצריך הלבשה של שנים וחצי צול, אך כשהרמנו את הראש הוא לא נכנס, עד שהבאנו הלבשה של שני צול וזה נכנס ויש שווה עם עובי העמוד.

הודאה על ניסך שיבכל יום בעבודת העירובין

בגליון זה יש לנו הזדמנות להודות לה' על חסדיו המולים אותנו תמיד, ובפרט בשבוע זה, בשעה שהיינו בעבודות בשטח, והרכב של העירוב שקע בביצה עמוקה שלא היה אפשר להיחלץ ממנה, ויחד עם זאת נדלקו הקוצים תחתיו מחום המנוע. העובדים ראו

חצוי העירוב בראש המותקן בהלבשה

שהרכב עומד להישרף ונטשו את הרכב להציל את עצמם, אבל מיד התעשתו והוציאו מהרכב כמויות גדולות של בקבוקי מים שנמצאים בו לצורך יציאות בטון לעמודי העירוב, ובס"ד הצליחו לכבות את השריפה מיד, כעבור כמה דקות ה' זימן בעל ג"פ שהתעניין ברכב ששקוע עמוק באמצע השטח, ונתן בליבו לחלץ את הרכב ולמשוך אותו מרחוק, והתברר שהרכב של העירוב לא נשרף כמעט ויצא ללא נזק, ויכול מיד להמשיך במלאכת העירובין.

עד הנה עזרנו רחמיק, ולא עזבונו חסדיך, ואל תטשנו ה' אלוקינו לנצח, ותשמרנו מכל נזק, ותחלצנו מכל מיצר, ותתן לנו הצלחה וברכה בכל בדיקת העירובים ותיקונם ובכל השיעורים והפצת תורת ה' הלכה וקיומה.

לומדי השיעורים מקימים ומתקנים עירובים במקומות רבים בין הלומדים בשיעורי העירובין למעשה של מוקד העירוב, יצאו כמה וכמה שהבינו היטב את ההלכה עם הפרקטיקה, והם יוצאים מידי פעם לבדיקת עירובים במקומות שונים, ומביאים בס"ד תועלת גדולה להעמיד העירובים כהלכה, במקומות שאין מי שיצא להם. בימים אלו קיבלנו שאלה מאחד התלמידים בישיבת הר חומה, שהשתתף במסגרת השיעורים בשנה שעברה, ובעקבות הלימוד וההתענינות בעירובים באזור שלו, הוא הביא לשינוי גדול בכשרות העירוב, שאנחנו לא היינו יכולים להביא לידי כך. לאחר שהוא הצליח במקום שלו, הוא פונה לסייע לעוד מקומות. כעת הוא הגיע לשכונה במזרח ירושלים שגרים בה ציבור דתי ואין בה עירוב, גם לא של הרבנות ירושלים, וביקשו ממנו לסייע להם לעשות עירוב. במקום כזה הם לא יכולים לעשות עמודי עירוב כנהוג, וגם לא להעמיד לחיים, כי הערבים יורידו להם אותם, לכן הוא מחפש פתרונות מיוחדים להשתמש בעיקר בדברים שכבר קיימים.

עמוד תאורה מתרחב שיושב על קובית בטון

במקום אחד הוא רצה להשתמש בעמוד תאורה שהחלק התחתון שלו [בגובה י' טפחים התחתונים] רחב, ואז אפשר לקשור את החוט מסביב לעמוד והוא יהיה כשר, כי החלק המתרחב נחשב כמו לחי, והחוט מכון מעליו. [אמנם כתבנו כמה פעמים שיתכן בזה מכשול גדול, כי אם העמוד נוטה מעט מאוד, כבר יתכן שהחוט שקשור אליו בגובה אינו מכון מעל החלק הרחב של המטה, כי החלק המתרחב בולט 2-4 ס"מ, ונטיה בשיעור כזה הוא דבר מצוי שלא שמים לב לכך. אבל במקרה זה העמוד היה ישר ומשוקע חציו בתוך הקיר, שאין חשש שיתעקם.

אבל הוא עורר בעיה אחרת, כיון שהעמוד בנוי על קובית בטון, יוצא שהוא מתחיל בגובה מעל ג' טפחים מהקרקע, והוא מחיצה תלויה [אע"פ

הרב ביקש תיקון קטן, והתברר שהוא גדול מאוד

בשבוע זה למדנו בשיעורי העירובין את הנושא הקריטי בעירובי הישובים, והוא קשירת החוט כהלכה, מעל העמוד ולא מהצד של העמוד. כמה שזה נראה פשוט, אבל בשטח יש בזה מגוון של בעיות מצויות מאוד, חלק מהבעיות הן בחוסר ידיעת ההלכה, שהבדק קושר חוטים לגגות ולגדרות או לעמודי תאורה מהצד, וחלק מהבעיות הן בצורת ראשי העמודים שאינם עשויים נכון ואע"פ שהבדק עושה את מלאכתו לקשור לעמודי העירוב, בכל זאת אין להם עירוב כלל.

בשבוע האחרון הגענו לעוד מושב עם בעיה אחת מהסוג הזה. מדובר ביישוב שיש בו שליח חב"ד שמתמסר להרים את הדת במושב במסירת שיעורים וארגון התפילות מקואות ועירובין ועוד, ולפני כמה שנים הוא נדע לארגון מוקד העירוב והזמין אותנו לתקן לו כמה דברים, ומאז נוצר קשר שכאשר יש לו תיקונים חריגים של התקנת עמודים וגדרות, הוא מזמין את המוקד. בזמן האחרון הגענו והעמדנו לו חמשה עמודים חדשים, ואחר כך הוא נסע איתנו להראות עוד איזה תיקונים קטנים, באחד מהם היה עמוד שלא היה לו ראש עם וי, ומישהו עשה שם תחליף ע"י שתקע חתיכת עץ קטנה. והנה הפתרון הזה מוכר ויכול להיות טוב, אם תוקעים בראש החתיכה שני מסמרים גדולים כצורת וי, ואז יש מעל העמוד וי.

[הפתרון בחתיכת עץ הוא יותר קל וזול, כי חתיכת עץ אינה צריכה הלחמה, ולא חיתוך מיוחד, וזה נתקע בלחץ כלפי מטה לתוך הצינור של העמוד, והמעלה בזה שזה דבר שכל מי שיש לו ידיים טובות יודע לעשות עם כל חתיכת עץ זרוקה בלי כלים מיוחדים].

אבל בעמוד שהוא הראה לנו לא היו מסמרים למעלה, או שהם היו נופלו, וכעת החוט היה קשור מסביב לחתיכת העץ, כיון שהוא היה בבעיה איך לקשור את החוט. אמרנו לו דוקא הדבר הזה הוא לא קטן, הוא

ראש מחתיכת עץ והחוט מסביבו

גדול בחשיבות שלו, כי כאשר החוט מהצד הוא פסול, ופוסל את כל העירוב של כל המושב. כי כאשר צורת הפתח אחת פסולה, זה אומר שהקטע הזה ללא מחיצה והוא פרוץ, ואורך הפירצה של חוט אחד היא כשלושים מטרים, שזה הרבה יותר מי אמות, שאפילו שרוב העירוב עומד מרובה, אי אפשר להתירו (ש"ע סי' שס"ב ס"ט).

החלפת הראש במקום להחליף עמוד, ומהו ראשי הלבשה

הרב קיבל את הדברים, ואמר שאם כן תחליפו פה את העמוד לעמוד חדש עם וי. אמרנו לו שיש לנו פתרון מיוחד לעמודים כאלו, שמלבישים להם ראש מברזל עם וי, ומחליפים רק את הראש. שאל הרב איך עולים למעלה לתקן, אמרנו לו שיש טכניקה לסדר את הראש בלי לטפס, אלא בעזרת מקל מיוחד ארוך. הרב שמח שיש כזה פתרון, וביקש שנעשה אותו. הגענו למקום עם הרכב של העירוב שיש בו את הציוד המתאים, ויש בו שלש סוגי הלבשות, כדי שיתאימו למגוון בעיות ועמודים שונים.

יש הלבשה חיצונית, שהיא עם צינור רחב [בקוטר 4 צול], והיא מועילה כמעט תמיד, אבל יש בה חיסרון, שאם העמוד צר והראש רחב, הוא מתעקם ונוטה לצד, ולפעמים עד כדי שהחוט נמצא מחוץ לרוחב העמוד. אבל יש סוג אחר של הלבשה פנימית, דהיינו שהחלק המתלבש נכנס ומושחל לתוך הצינור של העמוד, ואז הכובע מכסה על העמוד בצורה שווה, כאילו זה ראש מקורי שמחובר לעמוד. אבל יש עמודים שאינם

מיניו ראש הלבשה חיצונית, שנושא פנימי

שאין מתחתיו אויר, כמבואר בחזו"א סי' ע' ס"ק י"ח], אך הוא שואל כיון שהמצב שם הוא שעת הדחק, האם זה דבר שפוסל לגמרי?

והנה בעירוב טוב בדאי שיש להקפיד על דבר כזה, אלא שיש לדון להכשיר את העמוד בסברה, שנחשיב גם את הבטון כתחילת העמוד, ותחילתו רחב וסופו מתקצר. אלא שבעירוב טוב לא אומרים כך, משום דין פתחי שימאן, שכביכול הלחי מורכב משני חלקים שאינם שווים, והוי כמו אבן יוצאת, ומ"מ יש שיטות שדבריהם י"ל שהוא כשר. ויש לדון כל שינוי לגופו של ענין.

לאחר מכן הוא הוסיף, שיכול לעשות פתרון יותר טוב, ולהוסיף לפני העמוד חצי בלוק ולחבר אותו לקרקע, ואז יהיה פחות מג' טפחים מתחילת העמוד עד תחילת הבלוק, אלא שהוא למד בשיעורים שבמקרה כזה צריך שיהיה רוחב ד' על ד' בבלוק, כי דנים את העמוד ביחס לד' על ד' שלפניו, וכאן הוא לא יכול לעשות ברוחב כזה גדול, האם חצי בלוק יועיל במשהו.

התשובה היא שבדרך כלל מקפידים על רוחב ד' על ד', אבל במקרה זה יש לדון אם יעשה את הבלוק לא גבוה, אלא רק יהיה בו גובה רק כמה סנטימטרים, האם הוא לא ייחשב כמדרגה, אלא כהמשך הקרקע, ויש לחלק אם זוקף בשיעור המתלקט, ועוד כמה צדדים, ואין בזה הוראה ברורה.

עירוב לשובתים באוהלים במתהם בהבדל

בשבועות האחרונים קיבלנו תגובות נלהבות מהנידונים החדשים והמקוריים שהבאנו בגליון, מתוך מגוון השאלות שמגיעות למענה הטלפוני של מוקד העירוב. אברכים ת"ח נהנו להתפלפל ולחפש ראיות לשאלות המיוחדות והמעשיות שהגיעו אלינו. לכן נביא גם הפעם שתי שאלות, וניתן לקוראים החביבים להתעמק בהם.

שאלה אחת שהגיעה בערב שבת פרשת חיי שרה, מאנשים ששהו בחברון, וכיון שהיו הרבה משפחות שרצו להיות באותה שבת [שבה הוזכר בתורה שאברהם קנה את מערת המכפילה], לכן הקצו מתחם גדול שבו כל אחד יקים אוהל לעצמו ושהיה בו בשבת במקרה זה המתחם היה מוקף גדר טובה, אבל השאלה ששאלו האם יש דין עירוב חצרות בתוך המתחם, כיון שיש כמה משפחות שמתוכם היו גם משפחות שאכלו בתוך האוהלים, והרי זה כמו שני בתים בתוך חצר שצריכים עירוב, או שמא לאוהלים יש דין אחר.

והנה מדברי השו"ע (סי' שס"ו ס"ב) יש מבוכה בענין זה, שבתחילה כתב שיושבי אוהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה, אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם. מבואר שבמקרה כזה צריכים לערב. ואח"כ כתב ששיירא שהקיפוהו מחיצה [ויש לשיירא אוהלים לכל אחד אחד כמבואר בהמשך דבריו], אין צריכין לערב, לפי שכולם מעורבים ואין אותם אוהלים קבועים להם. מבואר שאוהלים לא מחלקים את הדיורים, ואינם מחייבים לערב. ובביאור הלכה שם האריך בכמה שיטות לבאר מהו החילוק בין אוהלים לשיירא, והביא שהמגיד משנה כתב שאוהלים ומחנה חונים לימים רבים, ושיירא רק ליום אחד. והבה"ל דחה דבריו, שגם שיירא יתכן שיהיו לכמה ימים ובכל זאת אין צריכין לערב. והבה"ל צידד שהחילוק הוא שמחנה נמצאים לתקופת הקיץ, ואילו שיירא שעוברים בדרך זה צורה עראית שאינה מחייבת עירוב. אבל הביא שהיתר של שיירא אינו מוסכם, ורוב הפוסקים הראשונים חולקים ע"ז. ולמעשה יוצא שאם אפשר ראוי להניח עירוב גם באוהלים.

אוהל שאין בו ד' על ד' אמות, לעירוב ולהוצאה

אלא שאמרנו לו שיש כאן סיבה אחרת להתיי, משום שהאוהלים המצויים בזמנינו הם קטנים, ואין בהם ד' על ד' אמות, ובית שאין בתוכו ד' אמות אינו נחשב בית, ואינו אוסר לענין עירוב, כמבואר בגמ' (סוכה דף ד.) ובמשנ"ב (סי' ש"ע סק"ד). אמנם כיון שהיה מדובר במשפחות, לכן יש שלוקחים אוהל גדול שגודלו כשני מטרים, ואם יש שני אוהלים של ד' אמות בתוך המתחם, הרי צריך לערב. תוך כדי שאנו דנים עם השואל על המציאות וההלכה לגבי, אמר השואל ששמע שיש כמה צדדים ושיטות שאין לו בעיה להניח עירוב לחומרא, לזכות את החלה שלו וזהו.

אלא שאז התעוררה השאלה איפה הוא יניח את העירוב, כיון שהאוהל שלו פחות מד' אמות, ואין לו דין בית, ואין מניחים בו עירוב (שו"ע סי' שס"ו ס"ד). וא"כ הוא יצטרך לחפש במתחם למי יש אוהל של ד' אמות ולהניח את החלה אצלו [עד אחרי בין השמשות של ליל שבת].

אבל לאחר כל מה שהתבאר, נראה שיש להתיר לו לטלטל מהאהל שלו גם בלי שיעשה עירוב לכ"ע, כי עד כמה שהאהל שלו אינו בגדר בית

להצריך עירוב, ואינו אוסר, לא נאמר בו גם האיסור של הוצאה מבית לחצר, שלכאורה זה תלוי זה בזה, שאם אין לו דין בית אינו בכלל התקנה שנאמרה דוקא בבית, שהרי מחצר לחצר מותר להעביר, א"כ הוא הדין ממקום שדדים בו בפועל אבל אין לו דין בית. [ורק מאוהלים שיש בהם ד' אמות יהיה איסור הוצאה והכנסה]. ויש לעיין בזה מדין עירוב בסוכות, שבמשנ"ב בהלכות עירובין (סי' ש"ע סק"ד) כתב שסוכת החג אינה כבית לחייב עירוב, ובהלכות סוכה (סי' תרל"ד סק"ח) שאסור להעביר מסוכה לסוכה עד שיערבו, [ולכאן מוכח שאינו תלוי אחד בשני, אבל באמת פוסקי זמנינו התקשו בדבריו ותי' ג' תירוצים ואכמ"ל, ועי' בזה].

אך כל זה מדובר כשהמתחם מסביב מוקף כדין, משא"כ אם המתחם אינו מוקף, אסור להוציא כלל מתוך האוהל, ויתכן שיש בעיה גם בתוך האוהל כמ"ש במק"א.

טלטול הנביא משיבה משיבה מעל הגדר

שאלה נוספת שהגיעה משיבה בבני ברק בקצה שכונת קריית הרצוג אחד מצוות הישיבה התקשר ושאל שהישיבה שלהם מוקפת בגדר כשרה, וסמוך להם יש עוד ישיבה שגם להם יש גדר כשרה, האם מותר להעביר דברים מעל הגדר משיבה אחת לשניה, [ובעירוב שבאזור יש גוים ומומרים ואינו מתיר להם], האם צריך שיעשו עירוב ביניהם, או שאי אפשר לעשות עירוב כשינייהם גדר.

בהשקפה ראשונה נראה שדין זה מפורש במשנה בעירובין (פרק חלון) ובשו"ע (סי' ש"ב סעיף ג') שאי אפשר לערב בין שתי חצרות צמודות שיש גדר י' טפחים מפרידה ביניהם, אלא צריך שיהיה לפחות במקום אחד פתח, או חלון ברוחב ד' על ד' טפחים, שמתחיל בתוך י' טפחים לקרקע. וא"כ כאן שיש גדר לכל אורך החצר, והאפשרות להעביר היא רק מעל הגדר, אי אפשר לערב ואי אפשר לטלטל מזה לזה כמו כל שני אנשים. אלא אם יחתכו בגדר חלון בגודל ד' טפחים [שהם לא רצו לעשות דבר זה].

אבל לאחר מכן התברר שמדובר שהצורך שלהם לטלטל הוא רק להביא מבית המדרש את הנביא לקריאת ההפטרות בתפילת שחרית, ולא להביא סתם דברים שנמצאים בכל מיני מקומות, ואם כך יש להם היתר אפילו שאי אפשר לערב, על פי המבואר במשנה (פרק כל גגות) ובשו"ע (שם סעיף א'), שיש היתר להעביר כלים ששבתו בחצר מחצר של אחד לחצר של אחר, אפילו שלא עירובו ביניהם, כי כל החצרות נחשבות רשות אחת כלפי כלים ששבתו בתוכן, ורק בשביל חפצים שבאים מהבית צריך לערב כדי להעביר אותם. ובמשנ"ב (סי' שס"ג ס"ב) יוצא שבית המדרש אינו נחשב בית, וא"כ הוא כמו חצר שאין דרים בתוכה, וממילא מותר להעביר את הנביא מבית מדרש לבית מדרש, שאין זה טלטול מבית שצריך עירוב אלא טלטול מחצר לחצר שאינו צריך עירוב.

האם מקום פיתא של סעודה אחת נחשבת בית

אבל באמת יש לדון שיהיה מותר גם להביא דברים מהפנימיה ומחדר האוכל של זה לזה, משום שבמקרה זה מדובר בישיבה קטנה, שלא אוכלים בה כל סעודות שבת, ואין לה דין בית, ואע"פ שאוכלים בה בימות החול, מ"מ דין בית תלוי באכילה בשבת כמבואר בחזו"א (סי' צ"ו) ובשו"ע (סי' ש"ע"א) במי שהלך מביתו לשבת להתארח בבית אחר אינו אוסר. וא"כ כל מתחם הישיבה כולל חדר האוכל הוא חצר. אבל יש שטענו לאסור ולהחשיב את הישיבה כבית גם בשבת, שאע"פ שלא אוכלים בה כל הסעודות, מ"מ אוכלים בה סעודה שלישית כנהוג בישיבות קטנות בב"ב, וזה בית לאכילה אחת. ויש לעיין האם זה תלוי ברוב האכילות, או אפילו אחת וזה נפק"מ גם לענין לאסור ולחייב עירוב. ובשו"ת בצל החכמה רצה לחדש שסעודה אחת אוסרת, ולפ"ז כשעושים סעודה אחת באולם נחשב בית ומחייב עירוב כשיש שנים. אבל זה חידוש גדול, דבפשוט האדם אוסר ולא אכילתו, אלא שמקום האדם לשבת נקבע לפי עיקר ביתו שהוא מקום אכילתו, [כמ"ש בגמ' מקום פיתא עיקר או מקום לינה עיקר], וא"כ מקומו של האדם נקבע לפי רוב אכילתו, אבל אכילה אחת לא תאסור. וכן שמעתי ממורנו הגאון רבי מנדל לובין שליט"א. וצ"ע למעשה. ונשמח לשמו מהקוראים אם יש ראייה ברורה לדין זה.

יום עיון מיוחד לרבני הישובים ולמודקי העירובים באזור דרום יתיקיים בעז"ה בעיר נתיבות

ביום שני י"א כסלו תשפ"ג, בשעה 11:00 בבוקר

במעמד הכינוס יישאו מדבריהם רבני ישובים שתיקנו את העירוב ויוצגו מצגות בענינים חשובים העומדים על הפרק

לפרטים ולאישור הגעה - מוקד - 05484-83320

לשיעור הדרכה דיגיטליים - מכון הלכה למעשה - A532534735@GMAIL.COM

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויצא תשפ"ג

הנסיונות שנושאים אותנו אל השלמות

תוכן

א' - צדיקים מול רשעים / א

ב' - יעקב מול לבן / ג

ג' - אנחנו מול הנסיונות / ה

מנת להשתמש בכח הבחירה שניתן לו כדי לבחור את דרכו בחיים.

בכוחו של כל אחד ואחד מיושבי תבל, כל איש ואשה, לבחור מה ברצונו להיות. גם עקרת בית פשוטה, יכולה לבחור להיות גדולה יותר מהצדיק הנשגב ביותר. כמובן שאיש אינו יכול לבחור להיות אשה וכן להיפך, ומי שנולד נמוך אינו יכול לבחור להיות ענק. אבל בתוך התחום שניתן לו, כל אחד ואחד מאיתנו יכול להשיג גדולה מרוממת ונפלאה, אם רק יבחר בכך. הקב"ה אינו כופה על אף אחד בחירה כזו או אחרת.

משכך, אי אפשר לפרש את כוונת חז"ל שהקב"ה ברא את הצדיק כצדיק ולעומתו את הרשע כרשע. ה' ברא בני אדם, והם אלו שבחרים האם להיות צדיקים או רשעים.

צופה הדורות מראש

למה התכוונו אם כן חז"ל באומרם "ברא צדיקים ברא רשעים"? הפירוש הוא כך. הקב"ה מביט קדימה אל תוך העתיד ויודע בדיוק מה עתיד להיות, ומבחין מי עתיד לבחור להיות צדיק ומי עתיד לבחור ההיפך.

אכן, ידועה הקושיא כיצד יתכן שהקב"ה יודע מה עתיד כל אדם לבחור, אם זכות הבחירה נתונה לגמרי ביד האדם, אך התשובה היא שאין לנו כל השגה במושג "ידיעה" כלפי הבורא יתברך, וכמאמר הפסוק (ישעיה נה, ט), "כִּי גִבְהוּ שְׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גִּבְהוּ דַּרְכֵי מִדְּבָרֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֶיךָ". על אף שלבני אדם ניתנה בחירה חופשית, בכוחו של הקב"ה לצפות אל תוך העתיד ולדעת מה יבחרו.

א' - צדיקים מול רשעים

היסטוריה מְכֻנֶּת

הבה נטה אוזן לפסוק בספר קהלת (ז, יד), שהינו בעל חשיבות רבה מאוד עבורנו: "גַּם אֶת זֶה לָעֵמֶת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים". המובן הכללי של הפסוק הוא, שכל התופעות הקיימות בעולמנו תוכננו על ידי הקב"ה באופן של שיתוף פעולה הדדי. על אף שבמבט שטחי נראה שהעולם מלא בכל מיני חלקים ופרטים שאינם קשורים אחד לשני, מבט מעמיק ובוחרן בבריותיו של השי"ת מגלה שלמעשה לכל פרט ופרט יש מקום מיוחד ומסוים בעולם. הכל נברא "זֶה לָעֵמֶת זֶה" - כל דבר נברא באופן שיתאים לחלק אחר בבריאה.

אולם כעת נלמד כיצד הגמרא במסכת חגיגה (טו, א) מבארת פסוק זה. חכמינו ז"ל מגלים לנו שיסוד זה נכון לא רק לתפקודו הגשמי של העולם, אלא הפן הרוחני של העולם פועל אף הוא על פי עקרון זה. כדוגמא לכך מביאה הגמרא את העובדה כי "ברא צדיקים ברא רשעים". הקב"ה מארגן בכוונה תחילה את ההיסטוריה באופן כזה שהצדיק והרשע ניצבים זה מול זה.

הרשות נתונה

לפני שננסה להבין מה מבקשים חז"ל ללמד אותנו בדבריהם אלו, חשוב שנבהיר לעצמנו מה הפירוש שה' "ברא" צדיקים ורשעים. הלא אחד מיסודות הדת הוא שהקב"ה אינו קובע אם האדם יהיה צדיק או רשע, אלא כל אדם בא לעולם הזה על

או אותו האיש. לאברהם צריכים את הרשע הגדול ביותר, ולא היה רשע גדול יותר מאשר נמרוד! התורה יוצאת מגדרה כדי לתאר את כוחו, כיצד היה "גבור ציד" ואיך שבנה ערים גדולות. הוא בנה עיר אחרי עיר, וחלק מאותם ערים שבנה שרדו כמעט עד לימינו!

במבט ראשון נראה שתיאורים אלו הם ענין צדדי בהתייחס להיסטוריה של עם ישראל, וכי אין בין תיאורי גדולתו של גיבור עתיק יומין שנשכח זה מכבר לבין מטרתה של התורה הקדושה דבר וחצי דבר. נראה לכאורה כי תיאורים אלו מיותרים ח"ו.

אברהם לעומת נמרוד

אך לאור היסוד שביארנו נוכל להבין שלא היה זה במקרה שאברהם חי אז, בדורו של נמרוד, אלא שאברהם ניצל הזדמנות זו כדי ללחום נגד האידיאולוגיה הכוזבת שבה דגל נמרוד. לא! "זה לעמת זה עשה האלקים" - האמת היא שהקב"ה ראה את גדולתו של אברהם, את הפוטנציאל האדיר הטמון בו, ולשם כך הוא יצר את המושג הזה ששמו "נמרוד".

כל הישגיו של נמרוד ניתנו לו על ידי קורא הדורות מראש לשם מטרה אחת ויחידה: כדי להעניק לאברהם הזדמנות אדירה כדי להשיג שלמות נשגבה. הקב"ה הציב את נמרוד, הרודן האדיר והמוכשר, הגאון הצבאי, אחד הגיבורים הגדולים של ימי קדם, וכך תהיה לאברהם הזדמנות לגבור על רשע בסדר גודל שכזה.

ואברהם עמד בנסיון, וזה מה שהפך אותו להיות מי שהוא. אברהם הופיע בעיצומו של גל עבודה זרה אדיר ממדים, והצליח לעמוד איתן אל מול כוחו הכביר של נמרוד. וזו היתה הסיבה שנמרוד הוצב בדורו של אברהם, כדי שאברהם יוכל להגיע למדרגה הנשגבה אליה הגיע, על ידי עמידה בנסיון הגדול שהציב בפני הרשע הגדול.

לכן אומר הקב"ה לעתיד לבא "יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים". אין ראוי מנמרוד, זה שהפך את אברהם אבינו למה שהוא, להיות זה שיעיד על גדולתו.

יוסף לעומת אשת פוטיפר

ישנה "עדה" נוספת שתיקרא אל דוכן העדים באחרית הימים, "תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה". לעתיד לבוא יוציאו

הוא אינו מתערב בבחירה, אך הוא צופה מראש מה תהיה בחירתו החופשית של כל אדם ואדם.

וכאשר הקב"ה צופה ורואה צדיק שמתמסר כל כולו לבחור בדרך הטובה, הוא חפץ לתת לו הזדמנות להשיג עוד דרגה של גדולה ושלמות בחייו. אשר על כן הוא צופה אל העתיד ומוצא אדם שבחר בדרך הרשע, ושיש לו יכולות וכישרונות מסוימים, ומציב את שניהם בדור אחד ובמקום אחד, וזאת על מנת להעמיד את הצדיק בפני נסיון, הנסיון שיציב בפניו הרשע.

כך הפכו גדולי האומה להיות מי שהם, כך זכו להגיע לאן שהגיעו, בזכות "זה לעומת זה". תמיד היה מי שעמד לנגדם - לא עמד אלא הועמד - שהעניק להם הזדמנות להתעלות ולגדול מכח נסיון זה.

"הבקשה נדחתה!"

יסוד זה מתבאר בדברי הגמרא בתחילת מסכת עבודה זרה. הגמרא (ב, א) אומרת כי "לעתיד לבוא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת ומניחו בחיקו ואומר כל מי שעסק בה יבא ויטול שכרו". מטבעם של דברים, כאשר מחלקים שכר, ישנם לקוחות רבים, ואכן הגמרא ממשיכה לתאר כיצד כל אומות העולם באות ו"מגישות בקשה" לקבלת שכר על קיום התורה.

הגמרא מתארת את חילופי הטענות הלך ושוב, ולבסוף הקב"ה מודיע לגויים שהם אינם ראויים לשכר, "הבקשה נדחתה!" באה ההודעה, ועם ישראל בלבד הוא זה שעתידי לקבל שכר.

אך על כך טוענים אומות העולם, "ישראל שקיבלוה היכן קיימוה?" - בחרת בעם ישראל כי הם קיבלו את התורה? מי אמר שהם אכן קיימו אותה?

ועל זה משיב השי"ת, "יתנו עדיהם ויצדקו" (ישעיה מג, ט) - "מכם יבואו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה" - הקב"ה יביא עדים מבין הגויים בעצמם.

עדותם של הרשעים

ואז קורא השופט הגדול לעד הראשון אל דוכן העדים, "יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים". מי היה נמרוד? הוא לא היה רשע קטן וחלש. אם הוא נבחר להיות יריבו של אברהם אבינו, האדם הגדול בענקים, הרי שגם הוא היה רשע גדול שבענקים. עבור אברהם אבינו אי אפשר להסתפק ברשעים "קטנים" דוגמת דארווין, מוחמד

של הצדיקים באה להם מכח אותה הנהגה של "ברא צדיקים ולעומת זה ברא רשעים".

ב' – יעקב מול לבן

התמדה בלתי נתפסת

עד נוסף ברשימת העדים של אחרית הימים הוא לא אחר מלבן הארמי. "יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל". פירושו של דבר הוא, שלבן הוצב לעומתו של יעקב, ועל ידי עמידה בנסיון שהציב בפניו לבן, קנה יעקב את שלמותו.

והנה, בפשטות היינו חושבים שההיפך הוא הנכון. אם היו שואלים אותנו מנין הגיעה גדולתו של יעקב, היינו משיבים שהיה זה בזכות שהיה "איש תם יושב אהלים" – היתה לו הזכות לשבת באהליהם של גדולי עולם. הוא ישב באהלם של הוריו הגדולים, יצחק ורביקה. בנוסף לכך, הוא ישב במשך ארבע עשרה שנה באהלי שם ועבר, שם למד בהתמדה ובשקידה בלתי נתפסים.

רש"י מביא בשם חז"ל על הפסוק **וַיֵּשֶׁב בְּמָקוֹם הַהוּא** (יח, יא) – "באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים שמש בבית עבר לא שכב כלילה, שהיה עוסק בתורה". פירוש, בכל שנות לימודו בישיבת שם ועבר לא שכב יעקב במיטה, מחשש שמא ישן יתר על המידה, אלא היה נרדם על השולחן בבית המדרש.

והנה אין ספק שלימוד במשך ארבע עשרה שנה בהתמדה כה גדולה הוא הישג אדיר. אילו אחד מאיתנו היה זוכה ללמוד בישיבת "מיר" במשך ארבע עשרה שנה, הוא היה היום אדם אחר. ארבע עשרה שנה בישיבת "מיר" בפולין היתה הופכת אותו לאדם גדול עוד יותר. אבל לשמוע שיעורים במשך ארבע עשרה שנה מפיו של עבר? אין לתאר ואין לשער את גודל השלמות שניתן היה להשיג מכך! דעו לכם שאילו עבר היה מגיע למסור אפילו שיעור אחד בבית מדרשו, היינו משיגים בכך דברים אדירים ונפלאים! היינו אנשים שונים לגמרי!

סוד שלמותו של יעקב

אם כן, היכן השיג יעקב את שלמותו? מה הפך אותו ל"יעקב אבינו"? לכאורה אין אצלנו כל ספק – היו אלו האהלים בהם ישב והתעלה. מה קרה לאחר

את אשת פוטיפר ממדור הגיהנם בו היא נמצאת, וישאלו אותה מה יש לה לומר על יוסף הצדיק. הנסיון שהציבה בפניו היה קשה ביותר, וכפי שחז"ל מתארים במסכת יומא (לה, ב). היה זה נסיון איום ונורא! אך על ידי נסיון זה זכה יוסף לגדולתו הנפלאה. יוסף הצדיק זכה להיות יוסף הצדיק בגלל אותה מרשעת.

על פי יסוד זה שמלמדים אותנו חז"ל, אנחנו מבינים מדוע כך אירע ליוסף. לא במקרה הוצב יוסף בביתו של פוטיפר, שם אשתו שהתה כל היום ושידלה אותו לעבירה. הלא היא היתה יכולה להיות "אשת העולם הגדול" שעסוקה מסביב לשעון בכל מיני דברים וכמעט שאינה שווה בביתה. היא יכולה היתה להיות אשה שיוצאת כל היום לקניות ומחפשת מבצעים. אך לא, בכוונה תחילה סידר ה' את הדברים כך שהיא תהיה בביתה יום יום, והיתה לכך מטרה אחת ויחידה: כדי שהיא תהווה נסיון עבור יוסף, ותתן לו את ההזדמנות לעמוד בנסיון ולהשיג גדולה אדירה.

אילו יוסף היה נכנע ליצרו הרע, לא היינו יודעים אודותיו דבר, כי התורה לא היתה מספרת את סיפור מכירתו מלכתחילה. אבותינו לא היו יורדים למצרים, לא היתה יציאת מצרים, ומי יודע מה היה קורה עם האומה היהודית? את כל ההיסטוריה שלנו אנחנו חייבים לאותו נסיון שבו עמד יוסף בגבורה. נסיון אשר הפך את יוסף ליוסף הצדיק, וגלגל את כל המשך עתידו של עם ישראל.

היסטוריה של עמידה בנסיון

הגמרא שם בעבודה זרה מונה עוד כמה וכמה דוגמאות של רשעים אשר ייקראו להעיד אודות הצדיקים אותם ניסו להחטיא, ללא הצלחה. נבוכדנצר יבוא ויעיד כיצד חנניה מישאל ועזריה היו מוכנים למסור את נפשם ובלבד שלא ישתחוו לצלם. המלך דריווש יעיד כיצד דניאל המשיך להתפלל שלוש פעמים ביום כנגד ירושלים בארמון המלוכה, גם כאשר הדבר נאסר עליו.

מה הפך את חנניה מישאל ועזריה לגדולים כל כך? היה זה בגלל נבוכדנצר. כיצד השיג דניאל את גדולתו? משום שהיה מלך ששמו דריווש. ומדוע נבראו נבוכדנצר ודריווש? משום ש"גם את זה לעומת זה עשה האלקים". כאשר ראה הקב"ה שיהיה צדיק בדור מסוים, הוא שתל רשע באותו הדור, ובכך העניק לצדיק הזדמנות נפלאה להשיג שלמות נשגבה. ובאחרית הימים יבינו הכל כיצד שלמותם

זֶה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר עֲנִי וְרַכֵּב עַל חֲמֹר וּגו'". חז"ל מגלים לנו שהמשיח שיצמח מבית דוד, הושג כבר בבית לבן. יהודה נולד בבית לבן, וזהו זרעו של משיח.

ערש האומה

"צֶאן - אֱלוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּנָה צֶאן צֶאן מְרֻעִיתִי" - עם ישראל נקרא צאנו של הקב"ה, ומה שאנו למדים כאן הוא שכל עתידו של עם ישראל במשך כל הדורות, כל המוני בית ישראל הקדושים והטהורים, העדינים כמו צאן, כל אלו צמחו מתוך הגדולה אותה השיג יעקב באמצעות ביתו של לבן הארמי.

עוד מבארים חז"ל, "וְעֶבֶד - זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר מֹשֶׁה עֶבֶד ה'". חז"ל מלמדים אותנו שמשה רבינו, האדם הגדול ביותר שהופיע אי פעם על פני האדמה, למעשה כבר היה קיים בביתו של לבן. משפחה צעירה זו שעמדה בנסיונות שהציב בפניה ביתו של לבן, השיגה גדולה כה נשגבה, עד שהיתה ראויה להוליד את משה, הגדול מכל אדם. שם, בבית לבן, זכה יעקב למשה רבינו, ושם זכה להיות אביה של אומה שתהיה ראויה למנהיג במדרגה כה רמה ונישאה כמשה.

"וְשִׁפְחָה - זוֹ רֹת". אחת הנשים הגדולות ביותר שאי פעם ראה העולם היתה רות המואביה, שכינתה את עצמה "שִׁפְחַתְךָ" (רות ב, יג). רות הצהירה שהיא שפחה, היא מוכנה ומזומנת לעבוד את ה', והיא זו "שֶׁעֲתִיד דָּוִד לָצֵאת מִמֶּנָּה".

השלמות העצומה אותה השיג יעקב אבינו, טמונה היתה כבר בזרעים שזרע בביתו של לבן, לא בביתם של יצחק ורבקה, וגם לא בבית שם ועבר. את שלמותו האמיתית רכש יעקב דוקא במקום שהיה הכי בלתי סביר - בבית לבן הארמי.

כליל השלמות

והנה, לבן היה "שווער" בעייתי ביותר, כזה שמהווה מטרד לא קטן גם אם הוא גר באוסטרליה ואתה בברוקלין. אבל לחיות באותו בית? זה בהחלט לא קל. יעקב סבל נוראות מחמיו, ממידותיו הרעות, מהשקר והרמיה שהיו לחם חוקו, אולם יעקב סבל הכל בדומיה, במשך שבועות, חדשים ושנים.

נתאר לעצמנו אדם שיש לו מעביד שמרמה אותו בנוגע למשכורת מדי חודש בחדשו, והוא עושה זאת בכל מיני תככים ורמאויות. עובד שמסוגל

מכן? או אז החלו הצרות... הוא הגיע לבית לבן, שם היה עליו לסבול את רמאותו ורוע ליבו של חמיו. אילו אנחנו היינו צריכים להתארח בביתו של לבן במשך מספר ימים, היינו מרגישים כאילו נסענו לביקור בגיהנום, וספק אם היינו שורדים שם שבוע ימים, אולם יעקב חי את החיים הללו במשך עשרים שנה! במבט ראשון נראה שחיים כגון אלו, בצילו של רשע מרושע שכזה, אינם משאירים כל כך אפשרות לעליה רוחנית.

אולם באחרית הימים כולנו נגלה שההיפך הוא הנכון. כאשר הקב"ה יבקש עד שיעיד על גדולתו העצומה של יעקב אבינו, לבן הוא זה שייקרא אל הדוכן. לא יצחק ורבקה, וגם לא שם ועבר. אין כל ספק בכך שהם היו יכולים להעיד דברים נפלאים אודות יעקב. הן אהלים אלו הם שהכינו את יעקב לשנים שבאו אחר כך, וללא שנים אלו של "יושב אהלים", שבהם התחנך על ידי ענקי עולם אלו, לא היה ליעקב כל סיכוי לשרוד את החיים בצילו של לבן הרשע. אולם ביתו של לבן הוא המקום שבו השיג יעקב את שלמותו. דוקא במקום שנראה כהכי פחות מתאים לעלייה רוחנית, דוקא שם הפך יעקב לענק שבענקים.

ויצא ברכוש גדול

ומהי הגדולה אותה השיג יעקב בשנים אלו של החיים בצילו של לבן הארמי? הבה נאזין לדברים שאמר יעקב אודות עצמו, כששלח מלאכים אל עשו אחיו בתחילת פרשת וישלח (לב, ה-ו), "עַם לִבְנֵי גֵרְתִּי... וַיְהִי לִי שׂוֹר וְחֲמֹר צֶאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה". המדרש מבאר שמלבד העושר הגשמי אותו רכש יעקב בבית לבן, הוא רכש דברים נוספים, חשובים יותר, הנרמזים בפסוקים אלו. הבה אפוא נטה אוזן לשמוע כיצד פירשו חז"ל (עי' בראשית רבה עה, ו-יב, מדרש תנחומא וישלח אות א) את דבריו של יעקב אבינו.

"וַיְהִי לִי שׂוֹר... שׂוֹר - זֶה יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכוֹר שׂוֹרוֹ הָדָר לוֹ". הכוונה אינה רק שהיה ליעקב בן ששמו יוסף. להוליד את יוסף, שבט נוסף משבטי יי-ה, אפרים ומנשה - היתה בזה שלמות מיוחדת, שלמות שיעקב השיג רק לאחר שקנה בנפשו מדרגה נשגבה מאוד. והיכן השיג מדרגה זו? בביתו של לבן. כל מה שנכלל במושג הזה ששמו "יוסף" - "מפעל" ענק של שלמות וגדולה, את כל זה קנה יעקב בבית לבן.

אך זה לא הכל. חז"ל ממשיכים הלאה למנות את ענייני השלמות להם זכה יעקב בבית זה. "חֲמֹר -

ומעמיק, שהגיע להכרה במצוות השכליות וקיים אותן. למה לא?

אך לא! ה' הציב שם בכוונה תחילה את לבן, כדי שכאשר יגיע יעקב לפדן ארם, הוא ימצא שם אדם שירמה אותו על כל צעד ושעל. טעות היא לחשוב שאך במקרה הזדמן יעקב לביתו של רמאי כזה, ושעל אף הנסיון והקושי שבא לו על ידי התקלות זו בלבן, הצליח יעקב להתרומם ולהישאר במדרגתו הרמה. לא! לבן הוצב שם בכוונה תחילה, כדי שעל ידו יהפוך יעקב לאדם השלם.

ה"פשט" האמיתי

ויעקב הבין זאת! הוא הבין כי הקב"ה פורס בפניו הזדמנויות לגדול ולעלות, ובזכות הבנה זו השיג יעקב את שלמותו הגדולה, שלמות שעתידה להשפיע השפעה נצחית על זרעו.

זהו המובן האמיתי בדברי חז"ל שהביא רש"י, "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי". על פי רוב רגילים להבין שהכוונה היא "עם לבן הרשע גרתי, ואף על פי כן תרי"ג מצוות שמרתי", אולם הפשט האמיתי הוא, "עם לבן הרשע גרתי, ובזכות הדרך שבה גרתי עמו, כך הפכתי למי שאני". כך הפכנו לעם ה' שממשיך לדבוק בתרי"ג המצוות, עד היום הזה.

ג' – אנחנו מול הנסיונות

מה למעשה?

בעבר הארכנו לא פעם ולא פעמיים בענין היסוד שלימדנו חז"ל, "מעשה אבות סימן לבנים". כאשר אנו לומדים את המקרים שאירעו לאבותינו אברהם יצחק ויעקב, ואת האופן בו הם הגיבו לאירועים אלו, עלינו לעשות זאת מתוך הבנה שאירועים אלו אמורים להוות דוגמא למה שיארע לזרעם.

על פי זה נבין כי תהליך זה של "גם את זה לעומת זה עשה האלקים" הינו תהליך שיצר הקב"ה עבור עם ישראל, ולא רק עבור האבות הקדושים. אברהם ונמרוד, יעקב ולבן, יוסף ואשת פוטיפר, כל אלה

לסבול זאת ולהמשיך להתנהג כלפי מעבדו בדרך ארץ במשך חדשים ספורים – הוא בוודאי דוגמא למופת לסבלנות ומידות טובות. אך יעקב אבינו סבל בשקט את ההתנהגות הזו במשך עשרים שנה!

ככל שלבן רימה אותו בכל שלב ושלב, יעקב נהג כלפיו בנאמנות בלתי נתפסת. "הייתי ביום אַכְלָנִי חֶרֶב וְקֶרֶחַ בְּלִילָה" (לא, מ). השמש הקופחת על ראשו של יעקב לא גרמה לו לעזוב את הצאן על מנת לחפש מחסה מפני קרניה הלוהטים. בלילות הקפואים, יעקב יכול היה לזחול את תוך האהל ולהציל את עצמו מהקיפאון ששרר בחוץ. ישנם לילות קרים ביותר בפדן ארם, וליעקב לא היה תנור שיפיג במעט את צינתו. הוא יכול היה להיכנס אל תוך האהל, להתחפר מתחת לעשר שמיות, ולשכוח מהעולם שבחוץ. אך לא, הוא לא עשה זאת, כי הוא עבד אצל לבן. היה זה נסיון אדיר עבור יעקב, והוא עמד בו בגבורה ובהצלחה.

מידות משוייפות

ובזה השיג יעקב את שלמותו. משל למה הדבר דומה, לנגר שמשייף גזיר עץ בעזרת נייר זכוכית, במטרה להחליק ולהבהיק את העץ, שיהיה ראוי לשמש כרהיט מפואר. אני מניח שמדובר במלאכה לא קלה; יש צורך בשיוף הלך וחזור, הלך וחזור. אך זה מה שגורם לעץ להיות חלק – כל הבליטות והחספוסים הופכים לחלקים על ידי ההתנגדות המופעלת על פיסת העץ. אישיותו של האדם ומידותיו דומות גם הן לעץ מחוספס. שלמות הדעת, שלמות המידות, אינם דברים שניתן להשיגם בקלות. כולנו זקוקים לכל כך הרבה דברים ששייפו אותנו ויהפכו אותנו לבני אדם שנעים וקל להתמודד עמם. על מנת להפוך לאנשים מוצלחים, אנשים טובי-מזג, רגועים, סבלניים וסלחניים אנו זקוקים להתנגדות זו. ולכן הקב"ה שולח לנו כל מיני אנשים שיהוו את ה"נייר זכוכית" הזה, שיתנגדו אלינו ויגרמו לנו להפוך לאנשים טובים ונעימים.

כעת אנו מבינים מדוע נברא אדם כזה ששמו לבן, על שלל תכונותיו השליליות. לא היה זה במקרה! הרי חמיו של יעקב יכול היה להיות אדם כמו יתרו, איש נעים הליכות ומכניס אורחים; אדם חושב

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שער אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אצל מן השוק

ומיועד כדי שהאיש הישראלי ישיג שלמות בעולם הזה. והאופן בו אנו מגיבים לנסיון, זוהי הצלחתנו בעולם.

כל אדם שבו אנו נתקלים, נשלח אלינו כדי לנסות אותנו. לדוגמא, יש אדם שמהווה מטרד עבורך. הוא לא התברך בחכמה יתירה, והאופן שבו הוא נוהג עשוי להכעיס את סובביו. אם השכלת לנצל את ההזדמנות ולהתייחס אליו בכבוד ובסבלנות, כך שכאשר אתם נפרדים הוא חושב לעצמו, "איזה אדם נחמד" - עליך לדעת שעמדת בנסיון, וקיבלת כעת מתנה. בכל פעם שאתה בוחר בחירה נכונה, אתה משיג שלמות שתישאר עמך לנצח נצחים.

חיים בתנור ה"רוטיסרי"

יש כל כך הרבה מיני שלמויות. אנחנו זקוקים לשלמות במידת הסבלנות. כן, עלינו ללמוד להיות סבלניים. עלינו להשתפר ביחסנו כלפי אחרים. עלינו להשתפר במידת הזריזות, ולגבור על העצלות הטבעית. אנחנו חייבים להשתלם במידת הנדיבות, וכך גם ביכולתנו לסגור את הפה. לכל אדם יש חלקים רבים כל כך באישיותו, ומוטל עליו לשייף ולהחליק את כולם. הקב"ה חפץ לסייע לנו בעבודתנו זו, ולכן הוא שולח לנו כל מיני אנשים, כל מיני הזדמנויות, שבכוחם להביא אותנו אל כל חלקי השלמות הנכספת.

ניתן להמשיך זאת לתנור צלייה מיוחד הנקרא "רוטיסרי" [כעין "גלגל שווארמה"], שבו מותקן שיפוד מסתובב, המוודא שהעוף נחשף לאש ונצלה היטב מכל צדדיו, ושלא נשארה בו אפילו פינה אחת של בשר חי. הקב"ה מניח כל אחד ואחד מאיתנו על "רוטיסרי" מעין זה. הוא מסובב אותנו לכאן ולשם, נותן לנו הזדמנויות רבות, ומזמין לנו כל מיני "רשעים" שעמם עלינו להתמודד, על מנת שכל חלק וחלק מאישיותנו "יצלה" היטב.

אך חשוב שלא נטעה בכך - אין הכוונה רק ל"רשעים" כמו נמרוד ולבן. מה שאמרו חז"ל "ברא צדיקים ברא רשעים", זוהי דוגמא בלבד, ובאופן זה הדבר ניכר היטב. אך עיקר הענין של "זה לעומת זה" אינו מוגבל רק לרשעים, אלא הכוונה לכולם. בני אדם שונים בטבעם זה מזה, ולעתים מעמיד הקב"ה צדיק לעומת צדיק, וגם שינויים אלו תוכננו על ידו, והם מהווים הזדמנות עבור האדם להשיג גדולה ושלמות.

הם רק דוגמאות, אך למעשה מדובר בנו, כי הקב"ה מתכנן את חיינו באופן זהה.

משמעות הדברים היא שממש כפי שעשה לאבותינו, הקב"ה נותן גם לנו תמיד הזדמנויות להשיג שלמות באמצעות המצבים שבהם הוא מציב אותנו בכוונה תחילה.

הנשמות האבודות

אלא שמה מתרחש בפועל? איננו מוכנים כלל לנסיונות אלו, משום שלא השכלנו להבין את דרכי ה' בעולמו! לכן יהודים רבים כל כך מאפשרים לעצמם להיכנע לנסיונות ולקשיים, ובכך הם אובדים לעם ישראל. כל כך הרבה "אברהמים" אובדים לעם ישראל כל הזמן. כמה "יוספים" כן נכנעו בסופו של דבר לפיתוי? אנחנו שמענו רק על סיפורי ההצלחה, אך הכשלונות אינם ידועים לנו.

כל כך הרבה "יעקבים" כשלו בהתמודדות מול חמיהם. הם היו יכולים לבחור בדרך של גדולה; הקב"ה העניק להם הזדמנות פז להתעלות ולהשיג שלמות נפלאה בכך שסיבב אותם באנשים מאתגרים ובמצבים מאתגרים, אך הם בחרו להיכנע לניסיונות.

הן אמנם, עלינו להבין טוב יותר את הענין הזה, ולכן נעיין בדבריו של הרמח"ל בפרק א' של ספרו הגדול "מסילת ישרים". הבה נעשה אוזנינו כאפרכסת על מנת לקלוט את דבריו החשובים והיסודיים: "כָּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם הֵנָּה הֵם נִסְיוֹנוֹת לְאָדָם". מהו נסיון? מה פירוש הפסוק, "וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם" (כב, א)? המילה "נִסָּה" קשור למילה "נִשָּׂא", והפירוש הוא אם כן שהקב"ה נשא והגביה את אברהם. כאשר הקב"ה שולח לאדם נסיון, הרי שמצב זה מיועד להגביה ולרומם את האדם ולקרבו אל השלמות, ובכך להגיע לתכלית לשמה נברא. זו הסיבה שהגענו לעולם הזה. לא הגענו כדי להישאר אותו הדבר! הגענו כדי להתקדם, להשתפר, להשיג עוד ועוד שלמות. וכל דבר שנקרה בדרכנו במשך ימי חיינו מיועד לתכלית זו בלבד.

כל מאורע והתרחשות, כל שביל שאותו אנו חוצים, הכל מיועד עבור מטרה אחת ויחידה: לנסות אותנו. זה נכלל בהשגחה הפרטית שבה אנחנו מסובבים. מחשבותיו של הקב"ה מרוכזות על כל יחיד ויחיד מכלל ישראל, יומם ולילה, לנצח נצחים - רק בזה הוא עוסק - וכל מה שעושה הקב"ה מתוכנן

מציקה לו, היא שורפת את ארוחת הערב ולפעמים אף שורפת את נפשו, אך זוהי הצלחתו של האדם בעולם הזה. זוהי ההזדמנות הגדולה של החיים.

גם יחסי כלה-חמות הם נסיון הדדי. אך מה אומרת כלה חסרת-דעת? "אילו רק היתה לי חמות אחרת, הכל היה נראה אחרת! אך עם החמות הזו איני יכולה להסתדר". אך לא! זה לא נכון! חמות זו היא החמות המושלמת עבורך, ובה בחר ה' במיוחד בשבילך! גם אשה המתלוננת בליבה, "מדוע בני היה צריך לבחור דוקא את האשה הזו?" - גם היא טועה טעות גדולה! שתיהן נכשלו בנסיון!

כלה המצליחה לנהוג באורך רוח עם חמותה, סובלת את עולה ומפזרת חיוכים ללא הרף, מדברת בנימוס ובדרך ארץ - היא זו שתשיג שלמות גדולה, שלמות שלשם השגתה נבראה.

על משכירים ושכנים

נניח שיש לך משכיר, ולעתים נדמה לך שיש לך עסק עם האדם המרושע ביותר על פני תבל. הוא תמיד מנסה להעלות את השכירות. נניח לרגע לשאלה כיצד אתה היית נוהג לו היית אתה המשכיר, אולם לדעתך הוא נוהג עמך שלא כהוגן. כעת השאלה היא מה אתה עושה בנידון. הדבר הראשון והחשוב ביותר הוא לדעת שהקב"ה הציב אותנו כאן למענך!

לפעמים אדם זוכה לשכנים שמטרתם היא לתת לו הזדמנויות להשיג שלמות. ישנן כל מיני הזדמנויות. הזדמנות לעמוד בפני השפעות שליליות, הזדמנויות לנהוג בהבנה וטוב לב, הזדמנויות לוותר ולהעלים עין מדברים מסוימים. שמא תאמר לעצמך, "לו רק היו לי שכנים אחרים! הלוואי ויכולתי לעבור דירה למקום נח יותר!" לא, לא! בכך אתה בורח מאחריות, שכן כל האנשים הללו שמטרידים אותך ומפריעים את מנוחתך הוצבו שם בכוונה תחילה על ידי הקב"ה כדי להביא לך תועלת. השי"ת צפה מראש את כל מה שעתיד להתרחש בחייך, ומתוך הנהגתו הגדולה של "זה לעומת זה", בחר למקם אותך במקום זה דוקא.

חיים של אמונה

הדוגמאות להזדמנויות אלו הן אינסופיות! הייתי רוצה לשוחח עוד על הנושא, אך זמננו תם. אולם ישנה נקודה אחת אחרונה שעלינו לחדד. כל מה שדיברנו עד כה הוא כמעט חסר משמעות אם לא נוסיף רכיב אחד למתכון; זהו מרכיב חיוני ביותר בענייננו, וזוהי האמונה.

אח לעומת אח

זו הסיבה שהשי"ת ברא את עולמו באופן שבשנות ילדותו ונערותו, האדם חי יחד עם אחים ואחיות. מציאות זו מעמידה בפניו נסיון לא קטן - כיצד יתנהג כלפי אחיו ואחיותיו? זוהי הזדמנות נהדרת לשייף את הבליטות והחספוסים שבאישיותו. חבל לך להחמיץ את הנסיון! הרי לא לעולם תחיה יחד עמם בבית אחד, וכשיבוא היום ותעזוב את בית הורייך, הזדמנות זו תאבד ממך לעד.

אז מי שזכה והוא עדיין מתגורר בבית הוריו, בבית מלא אחים ואחיות, כדאי לו להשתדל לחיות עמם בשלום ובהצלחה. אם יצליח להסתדר איתם, הרי שבזה הוא משיג את השלמות שלשמה נוצרה הזדמנות זו. אחיך ואחיותיך הוצבו שם למטרה זו בדיוק. הקב"ה בחר עבורך את האחים שמתאימים לך בדיוק, כל אחד עם האישיות שלו וההתנהגות שלו, וזאת כדי להעניק לך הזדמנויות אינספור.

הדברים נכונים גם לגבי אבא ואמא. אביך ואמך עשויים להיות נסיון גדול עבורך. ואין הכוונה רק מצד החובה לכבדם, כגון להגיש להם כוס מים צוננים. כמובן שעליך לומר תמיד לאמך, "אמא, היום אני אגיש את האוכל לשולחן. שבי בנחת על יד השולחן, והרשי נא לי לזכות במצוה". לא יקרה כלום אם בחור ישיבה גם יתנדב מפעם לפעם לשטוף את הכלים. אבל מעבר לכיבוד אב ואם, הנושא כאן הוא הצורה שבה האדם מתמודד עם אביו ואמו ביום-יום. לא תמיד זה קל, אולם בן נבון ובת נבונה ידעו להתרומם ולעמוד בנסיון, מתוך ידיעה שזו בדיוק הסיבה שהורים אלו ניתנו להם בדוקא!

האשה המושלמת

יסוד זה שייך מאוד גם לחיי הנישואין, שניתנו לאדם עבור השגת השלמות. זהו הפירוש של "עזר כנגדו" - האיש מקבל עזרה וסיוע ממישהו שעומד נגדו, וכן האשה מקבלת עזרה וסיוע ממי שעומד נגדה, שכן איש ואשה שונים זה מזו מטבעם.

לא תמיד האשה היא "דבש" - לעיתים יש בה מן ה"עוקץ". רק התורה הקדושה נמשלה לאשה מושלמת, ורק היא נקראת "טוב וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ" (משלי לא, יב). אולם כל אשה אחרת היא בשר ודם, ומשכך, באופן טבעי היא אינה מושלמת. מה אומר הבעל הכסיל? "איני יכול לסבול אשה שכזו". אולם הקב"ה יודע מה שהוא עושה, והוא זה שברא אשה זו בדיוק עבור אדם זה. היא מנסה אותו, היא

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

כיצד עלי להתמודד עם אנשים המתנהגים עימי בצורה נבזית ובלתי נעימה? האם עלי להיות נחמד כלפיהם?

תשובה:

התשובה היא "כן" מהדהד. אכן, ישנם אנשים שככל שמדברים אתם יותר כך הם מדברים ומתנהגים יותר ויותר בחוצפה ובעזות פנים, ועם אנשים כגון אלו כדאי לקצר ככל שניתן. אולם אף על פי כן משתלם להיות נחמד לכולם, אפילו כלפי רשעים, משום שהתנהגות כזו מחלישה את רשעותם.

כמובן, אם מדובר ברשע אמיתי, כזה שמהווה סכנה, שניתן להתפטר ממנו - בדרכים חוקיות כמובן - עדיף לעשות כך. אולם אם הדבר אינו אפשרי, צריך להתנהג אתו בנעימות ובמאור פנים, שכן זה הופך אותו לפחות מסוכן. אם "תתחיל" אתו, אם תנהג כלפיו בתקיפות ובעזות, הרי שבזה אתה רק מחדד את ציפורני הַרָשָׁע, ואלו שיבואו אחריו רק יסבלו מכך.

באופן כללי, הצורה לפרק אנשים מנשקם היא על ידי הנהגה נימוסית ודיפלומטית. מי שנוהג כך - מנצח בכל החזיתות. לעולם לא מפסידים משימוש בשכל הישר - והשכל הישר אומר להתנהג בצורה נעימה.

אמונה! גדולי עולם הבינו ששום דבר אינו קורה מעצמו. הם ידעו שכל תופעה והתרחשות תוכננו על ידי השי"ת בהשגחה מדוקדקת, וזו הסיבה שבמקום לכעוס על מה שאירע עמם, במקום להתלונן ולרטון, הם הבינו שזוהי מתנה שעליהם לנצלה, וכך מצאו את הכוחות להתרומם ולנצל מתנות אלו עד תומם.

וזה היה סוד הצלחתם. הם לא הצליחו חרף הקשיים והנסיונות אלא בזכותם! דוקא בזכות אותם אלו שהעמידו אותם במצבים קשים, הגיעו אבותינו לאן שהגיעו. הם הבינו שהכל מתוכנן ומושגח, וידעו שכל התמודדות שניצבת מולם היא חלק מהנהגתו יתברך של "זה לעומת זה עשה אלקים".

בכל פעם שאנחנו ניצבים בפני אנשים קשים או מצבים קשים, עלינו להפנים ולדעת שהם נמצאים כאן לטובתנו. הקב"ה מכניס כל אחד ואחד מאיתנו לתנור ה"רוטיסרי" של החיים כדי שלא תישאר בנו אפילו פינה אחת שאינה אפוייה היטב. עלינו להאמין שהשי"ת הוא זה שמסובב את התנור, ודואג שבכל פעם נעמוד במצב המתאים לנו ברגע זה, המצב שעל ידו נשיג שלמות רצויה בתחום מסוים. אם נשכיל לנצל את חיינו באופן מושכל ונבון, נזכה להשלים כל חלק וחלק מאישיותנו. נשתמש בכח הבחירה שניתן לנו ונתרומם לעמוד בניסיון תוך קבלת ההחלטה הנכונה בכל פעם. זו הסיבה שבאנו לעולם. זו הצלחתנו הנצחית.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

חיים של "זה לעומת זה"

השבוע נשתדל לחיות עם היסוד הגדול של "זה לעומת זה", עם ההכרה כי כל אדם שקשה לנו להתמודד עמו, הוצב במקום זה על ידי הקב"ה עבור שלמותנו.

בלי נדר, בכל יום נבחר אדם "קשה" עמו אנו צריכים להתמודד, והנהגתנו עמו תהיה מתוך ההכרה שהקב"ה העמיד אותו במקום זה עבורנו, מתוך כוונה שבכך נקנה שלמות הנפש, ועל ידי זה נכין את עצמנו לעולם שכולו טוב.

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א

דבר המערכת

הקרקע ולהרים את הנייר, את ה"סישו" או את יתר הלכלוכים המכערים את בית אלוקינו? והלא אם היה נייר זה מוטל על ריצפת הסלון שלנו, לא היינו מתאמצים להרימו ולהניחו בפח האשפה? הרי לא היה זה עבורנו כלל בגדר מאמץ, כי הימצאותו של הנייר בסלון מקלקלת לנו את פני הבית ומכערת את הנוף המצוחצח. אבל כשמדובר בבית כנסת, כאן כבר מתחילים התירוצים להשפיע עלינו כדי שלא נתאמץ להעניק לבית-מקדש-המעט את כבודו המגיע לו. הרי עוד מעט יגיע המנקה שמתפקידו להרים את כל הניירות, ומדוע שאני אעשה זאת במקומו? הרי לשם כך הוא מקבל משכורת! וכיוצא באלה, תירוצים מתירוצים שונים, שאין בינם ובין החובה האמיתית המוטלת על האדם, ולא כלום.

הבה נהרהר קמעה; בתקופת החורף יוצרים הגשמים בוץ בחוצותינו, וכשאדם נכנס לביתו, הוא משתדל לנקות את נעליו ומגפיו מהבוץ שהצטבר עליהם בלכתו ברחוב. הלא לא יעלה על דעתו של אף אדם מן הישוב להיכנס בנעליים שכאלה אל תוך הבית ולטנף את החדרים הנקיים בבוץ וברגבי עפר. הכל טוב ויפה. אבל כשיהודי מגיע באותם נעליים ובאותה מידה של טינוף ולכלוך לבית הכנסת, לא תמיד הוא יעמוד בחוץ ויקנח את מגפיו הלוך וקנח, אלא ייכנס עם כל הבוץ, ובתוך זמן קצר מאז החל הגשם לירד, נראה את רצפת בית הכנסת טובעת במעטפת של מים ובוץ. ואיפה כבודו של בית אלוקינו? הלא כשם שהננו מקפידים שלא להיכנס בצורה כזו לביתנו, ועל אחת כמה וכמה שלא היה עולה בדעתנו לטנף את ארמונו של מלך בשר ודם, וכאשר מזדמן לכל אחד מאתנו להיכנס ללשכה מפוארת של אישיות פלונית, או מצחצחים את נעלינו ובגדינו פעם אחר פעם, כדי שחלילה לא יאשימו אותנו בטינוף הרצפה ונעורר בכך את זעמו של היושב שם! - ואם כן כיצד אנו מעיזים להיכנס כך בשעריו של בית הכנסת ובית המדרש? הלוואי והיו לנו עיניים לראות, ולב להרגיש, את גודל קדושת בית הכנסת. חזק חזק ונתחזק!!!

ברצוננו להביא מאמר בענין נקיון בית הכנסת (ובמיוחד בימות הגשמים) שנכתב בבטאון המחזק 'קול ברמה' (גליון 342)

השמירה על כבוד בית הכנסת אינה מתבטאת רק בנצירת הפה. כשהמתפללים יזכרו שמדובר במקום קדוש, הם גם יבינו את החובה המוטלת עליהם לשמור על יופיו, כבודו ונקיונו של בית אלוקינו, לא פחות ממה שהם שומרים על ביתם הפרטי.

הזדמן לנו לאחרונה לבקר בבתי כנסת מפוארים שההוד וההדר היא המילה הנרדפת שלהם, היכלי קודש שכל-כולם משבחים ומפארים ליוצרנו יתברך, ולבד מהפאר החיצוני המתבטא בקירות-השישי ובנברשות המוזהבות המוסיפות חן והדר לבית האלוקים, אי אפשר למצוא על הרצפה ובכל קומות הבנין פיסת נייר כלשהי. אין דבר כזה. הכל נקי ומצוחצח.

מצב זה יוצר גם בקרב הילדים המסתופפים בצילן של הקהילות ההן, קשר בל-יינתק לבית המדרש. הם מרגישים בו את הבית הפרטי שלהם, ועד שיבנה בית המקדש בירושלים עיר הקודש, הם רואים בהיכלם זה את בית המקדש הפרטי שלהם. וכשאדם, ועל אחת כמה וכמה כשמדובר בילד קטן, מרגיש קשר כה הדוק לבית הכנסת, הוא גם יקבל ממקום זה את כל ההשפעה הדרושה לו וישאב מארבעת כתליו קדושה ויראה אמיתית. ואז גם תתייתר מאליה הדרישה לא לדבר בבית הכנסת. החיצוניות משפיעה תמיד על הפנימיות. במיוחד בדור היצוני שכמונו...

אז נכון שלשם כך לא צריך לבנות בית כנסת חדש ומפואר, אבל כן צריך להקפיד על נקיונו של בית מקדש המעט, וברור אם יתקינו פה-ושם מתקנים-של-יופי כמו נברשות וכו'. יש בכך לא רק משום 'זה קלי ואנוהו', אלא סיוע בפועל לשמירת קדושתו וכבודו של בית הכנסת. יש מקרים שמזדמן להיתקל בניירות וסתם שיירי-לכלוכים המתגוללים לרוב על רצפת בתי הכנסת. כמה יהודים יטריחו את עצמם להתכופף אל

בירורי הלכה

ולעונג את עצמו, אלא הוא מתפעל מהכבוד שמכבדים את בית הכנסת שעשאוהו יפה ומפואר "לרומם בית אלוקינו" ולכן אין זה בכלל טיול האסור. [הדברים נכתבו ע"י הרה"ג רבי מנחם זילברפרב שליט"א, רמות ד']

והשיב מ"ר הגרמ"מ לובין שליט"א: רשאי באופן של ב"ואני ברוב חסדך אבא וכו' אשתחוה וכו' ביראתך".

כניסה לבית הכנסת כדי להתפעל מיופיו

אדם שמעוניין להיכנס לבית כנסת כדי לראות את יופיו כגון שפתחו בית כנסת חדש והוא מתעניין כיצד הוא נבנה האם מותר להיכנס אליו למטרה זו, וכן אדם שמטייל ב"רובע היהודי" ורוצה להיכנס לבית כנסת "החורבה" כדי להתפעל מעבודת השיקום והחיידוש שעשו בו האם הדבר מותר?

ואם נכנס לבית הכנסת בלי לומר פסוק וכדו', בודאי שהכניסה אסורה שהרי אסור להיכנס לבית כנסת אלא לדבר מצוה כמו שכתב הרמב"ם (פ"י מהל' תפילה ה"ח) "אסור להיכנס בהם אלא לדבר מצוה" ולכן אמרו (מגילה כ"ח ע"ב) שהנכנס לקרוא לחבירו יקרא מעט או יאמר דבר שמועה ואחר כך יקראנו. והנידון הוא אם רוצה להיכנס ולקרוא מעט ואחר כך להתבונן ביופיו של בית הכנסת?

ומקום השאלה, משום שאמרו בגמ' (מגילה כ"ח ע"ב): בתי כנסיות ... אין מטיילין בהם, ונפסק בשו"ע (סי' קנ"א ס"א). ויש לעיין מה משמעות "טיול" שנאסר לעשות בבית הכנסת. ובפי' רבי אברהם מן ההר (מגילה שם) כתב: "לשון טיול, שעומדים שם לשמח ולעונג, אלא צריך לעמוד שם באימה". ולפי דבריו נראה שיהיה אסור גם להיכנס לבית הכנסת למטרה זו אפילו אם יקרא מעט או יאמר דבר שמועה. אמנם יתכן לומר שכשנכנס לבית כנסת כדי להתפעל מיופיו ומכבודו אין זה מעשה של "טיול" לשמח

לעילוי נשמת מן רשכבה"ג רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל

לרפואת הג"ר אלחנן בן שרה סימון, הג"ר יהודה אריה בן איטה, חיים ששון טוב בן רבקה. ולישועת שרה אסתר בת מיכל מישל. ולע"נ הגאון רבי מנחם מנדל בהרה"ח רבי אריה זצ"ל

קוראים כותבים

לכבוד עלון 'קדושת בתי מקדש מעט'. ראיתי מודעה בעניין חומרת דיבור בבית הכנסת ובזמן התפילה, שמאוד חיזק אותי. וז"ל:

לדאבוני, הייתי רגיל לדבר שיחה בטילה בבית הכנסת, ואף בשעת התפילה וקריאת התורה, ובפרט בשב"ק רח"ל. וכמה שאני מוצלח ויודע ומבין בהרבה מקצועות וכו' איפה שהנחתי את ידי לא הצלחתי בכלום, ממש ה"שלומאזל" רדף אחרי, בכל תחום הייתי ה"לא יוצלח", וגם המצב הבריאותי והנחת מהילדים היה בכי רע.

באחד הימים ראיתי באקראי ספר בשם "כבוד בית ה'" וכן ספר "יצחק לשוח" המביאים ל"ג דברים שכתוב בספרים הק' מה עונשו של המדבר שיחת חולין בביהכ"נ והמדבר בשעת התפילה וקריאת התורה, וכן של המפסיד "אמן" ו"הא שמיא רבא" וכו' ביטויים קשים ועונשים איומים. כמובן שלאחר שקראתי את כל הרשימה קיבלתי ע"ע להתחזק לא לדבר יותר בתפילה ובקריאת התורה, בשום פנים ואופן ולא לדבר שיחה בטילה בביהכ"נ. בכל פעם כשחבר בא לשוחח איתי בתפילה אני דוחה אותו בצורה עדינה ונחוושה, וב"ה הגלגל התהפך לטובה בכל הנושאים והתחומים, וכיום אני עושה חיל בכל אשר אני פונה, וגם הבריאות והנחת מהילדים השתפרו פלאים. כתבתי לכם את הרשימה מהספרים הנ"ל, ונא לפרסם זאת לזיכוי הרבים. וכן כתוב שם:

א. נועלים לו שער שמים שלא יתקבלו תפילותיו (זוה"ק וילך).

ב. מעכב את הגאולה (זוה"ק תרומה).

ג. לאחר מותו מכריזין סיגרו השערים של גן עדן בכדי שלא יוכל להכנס, אוי לו ואוי לנשמתו (ספרא דרב הממונה סבא).

ד. מביא גזירות וצרות לעולם (דוד משה ליום ח').

ה. בורא מלאכים משחיתים שהורגים אותו בזמן מגיפה רח"ל (שם).

ו. גורם לקיטרוג הגדול ביותר לכלל ישראל (זוה"ק תרומה).

ז. מחליש את פרנסתו (הגאון מבערזאן).

ח. עובר על איסור דאורייתא של ומקדשי תיראו (חתם סופר).

ט. כופר בעיקר ואין לו חלק באלוקי ישראל (זוה"ק תרומה).

י. יותר טוב היה אם המדבר בשעת התפילה לא היה נברא כלל (זוה"ק וילך).

יא. מוציאים אותו ממחיצתו של הקב"ה ארבעים יום (ספר הזכירה בשם האר"י ז"ל).

יב. מבייש את הקב"ה (רבינו בחיי בשלח).

יג. נענש בגיהנם הגרוע ביותר (אור צדיקים).

יד. לאחר מותו הוא יירד לשאול תחתיות (אור צדיקים).

טו. יהיה מבויש בעולם הזה ובעולם הבא (פרע"ח שער הכוונות).

טז. מכניס עצמו לסכנות גדולות ר"ל (שומר אמונים).

יז. נקרא חוטא ומחטיא (ספר הזכירה).

יח. מורד, כופר, ופושע. (ישמח ישראל).

יט. שוטה ופושע, ואסור לצרפו למנין (ט"ז סימן נ"ח).

כ. דוחה מאה תפילות, וכן מונע ממשיח צדקינו לבוא (זוה"ק וילך).

כא. יהיה בחרם 40 יום (ש"ע הגר"ז סימן נ"ו).

כב. הוא מחלל ה' ברבים, וגדול עוונתו מנשוא (ווי העמודים דף י"ז).

כג. חייבים להוכיח את המדבר בשעת התפילה וקריאת התורה, ולומר לו שהוא רוצח ממש, כי בגללו יהיו בניו יתומים רח"ל (הגן ודוד משה ליום ט').

כד. בכל פעם כשבניו יאמרו עליו קדיש "יתעורר במרום התנהגותו בשעת התפילה ויענישו אותו פעם נוספת (מורא מקדש אות כ').

כה. פניו יהיו מוריקות (משנ"ב סימן נ"ו).

כו. עונש של אף וחימה רח"ל (מסכת דרך ארץ).

כז. נקרא מזלזל בהקב"ה (משנ"ב סימן נ"ו).

כח. נקרא עוזב את ה' (כה"ח).

כט. מקצר בכבוד המלך (כד הקמח).

ל. מנדים אותו (ש"ע הרב).

לא. עובר על לאו דאורייתא של ולא תחללו את שם קדשי (חפץ חיים).

לב. בתחיית המתים, מי שדיבר בתפילה, יתכן מאוד שיקום בלי פה. היות שהוא בז בפיו במצוות מורא מקדש ובכך חיבל בעצמו (כבוד בית ה').

לג. כשבניו יאמרו אחריו קדיש, הקדיש לא יועיל כלום לעילוי נשמתו, היות שלא יתכן שקדיש שהוא זילזל בו יועיל לו (ספר הקדמונים).

פחד פחדים אבא מגדל בניו כ"כ הרבה שנים של עמל ויגיעה ולפעמים האבא עוד מתגאה זה ה"קדיש זוגער" שלי, ולאחר פטירתו מהעולם מתברר שכל הקדישים שבניו אומרים אחריו לא מועיל לו כלום היות שהוא זיבר בקדיש, רח"ל.

פרסמתי מכתב זה לזיכוי הרבים ולדעתי כל אבא צריך ללמוד את כל ה"רשימה השחורה" עם ילדיו כדי שידעו את חומרת העון של ביזוי ה' והפגיעה בכבוד ה', וכמובן מידה טובה מרובה, והשכר על כיבוד וקידוש ה' מרובה כפול חמש מאות וכו' והוא רחום יכפר עוון ולא ישחית. בכבוד רב, ראש משפחה שאכפת לו.

גב. למרות שהש"ע מזכיר בשולחנו עבירות חמורות מאוד, כאכילת חמץ בפסח, אכילה ביום הכיפורים, וכו' לא נמצא בכל ארבעת חלקי הש"ע, הניסוח החרף, שכתב כלפי מי ששח בעת חזרת הש"ץ, וזה לשונו הוא חוטא, וגדול עוונתו מנשוא, וגוערים בו [או"ח סי' רכ"ד ס"ז], והפליג אחריו אביו של השל"ה הק', שנקט בלשון שבועה, האלוקים! בכל העבירות לא ראיתי כהנה, כי המשווח הוא כירבעם בן נבט, החוטא ומחטיא, ועוון זה מעכב את הגאולה (הגהות יש נוהלין).

סיפור השבוע

המשיח מתעכב בגלל שמזלזלים בזמן תפילה וקריאת שמע

חלום שחלמו שני מתפללים בבית הכנסת הידוע זכרון משה בירושלים מסעיר בימים אלו את השכונה. בשבוע שעבר ליל רביעי כ"ח מרחשוון תשפ"ג, חלמו הרב אברהם גולדברג שליט"א ועוד אחד ממתפללי 'זכרון משה' את אותו החלום במדויק. בחלומם הם רואים את האברך החשוב ר' הלל גולדברג זצ"ל אחיינו של ר' אברהם אשר הלך לעולמו בקיצור ימים בערב סוכות האחרון לאחר יסורים קשים ומרים והשאיר אחריו עשרה יתומים. ר' הלל היה חבוש לראשו בשטריימל ופניו זוהרים ושמח מאוד ועומד בפתח ביהכ"נ "זכרון משה" בהיכל המרכזי. כל אחד מהחולמים שאלו בחלומי, הלוא אתה בעולם האמת ומה אתה עושה כאן? ענה ר' הלל "הגעתי כאן כדי להשלים קדושה אחת שחיסרתי. ודע שיש לי מקום גדול בגן עדן, והגאולה כבר כאן, אך המשיח מתעכב בגלל שמזלזלים בזמן תפילה וקריאת שמע" ע"כ הסיפור כפי שסיפרו החולמים במדויק. למחרת בבוקר נודע לציבור על החלומות, הדבר גרם חיזוק גדול בשכונה.

בזכות הקבלה שקבלתי ע"ע יומיים קודם ביארציט של התו"ט

ביום שני פר' כי-תצא ח' אלול תשפ"א היה מעורב בתאונת דרכים קשה בכביש האברך ר' יואל געלב מוויילמסבורג, הוא התהפך עם רכבו כמה פעמים, הרכב התרסק לחלוטין ור' יואל יצא מהרכב חי ושלם ללא פגע כלל וכלל. כשהגיעו אנשי 'הצלה' למרות שהיה ניכר שהוא בריא ושלם פיננו אותו לבית חולים לצורך בדיקה יסודית לבדוק שאכן הכל תקין. שם התברר שאכן ר' יואל לא נזוק כלל. כל אנשי ההצלה שהגיעו למקום וראו את עוצמת התאונה התקשו להאמין שאפשר לצאת מכזאת תאונה ללא פגע.

ר' יואל מיד כשיצא מהרכב המרוסק בריא ושלם אמר בהתרגשות רבה לאנשים שסביבו "אני בטוח שהקב"ה הציל אותי בזכות הקבלה שקבלתי ע"ע יומיים קודם ביארציט של התו"ט שלא לדבר בבית המדרש ובזמן התפילה ובקריאת התורה וכן בין גברא לגברא וכן לכבות את הפלאפון או לעשותו על שקט בהיכנסי לבית הכנסת".

הגאון רבי אהרן דרייזין שליט"א ממונטריאל

בעמ"ס "חסד לאברהם"

פרשת ויצא

ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים (כח, יז)

פירש"י: וזה שער השמים. ומדרשו שבית המקדש של

מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה.

מבואר בפירש"י¹⁸ וברמב"ן שזה היה מקום המקדש. ומצאנו שבחזרתו מבית לבן צוה ה' את יעקב לבנות מזבח במקום ההוא, כדכתיב (לה, א) ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך. וכתיב (שם ז) ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל כי שם נגלו אליו האלקים בברחו מפני אחיו.

והנה כתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות בית הבחירה (הלכה ב) וז"ל, ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה. והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא וכו'.

וקשה לי למה לא הזכיר הרמב"ם שבאותו מקום גם יעקב בנה מזבח כמו שנתבאר¹⁹. ות"ל מצאתי בספר מעשי למלך להגאון ר' ישעיה זילבערשטיין שהקשה כן²⁰.

והצעתי קושיא הנ"ל להגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי, והשיב לי על אתר וגם כתב אלי דברים אלו, נ"ל דאה"נ כי על ידי קפיצת הדרך בא ביהמ"ק לקראתו, אבל אינו בכלל הוא המקום שכתב הרמב"ם. דהמקום, הוא בירושלים, כפי שקבעו הקב"ה, להיות מקום לבית המקדש ולמזבח.

ויעוין ברמב"ם פרק א' מהלכות בית הבחירה (הלכה ג) כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה שנאמר ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד.

הרי חזינו שהמקום לדורי דורות הוא בירושלים בלבד ובהר המוריה. וממילא קפיצת הארץ לבית א-ל, לא משוי לה בכלל הוא המקום, ואין זה נקרא שיעקב בנה מזבח במקום המקדש.

וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (כח, כב)²¹

ולכאורה צ"ע, דהא מצינו ביצחק שהפריש מעשרות, כדכתיב (כו, יב) וימצא בשנה ההיא מאה שערים, ופירש רש"י שם, ורבותינו אמרו, אומד זה למעשרות היה. וכן מבואר ברמב"ם בפרק ט' מהלכות מלכים (הלכה א) ויצחק הפריש מעשר, ע"ש. ואם כן צריך ביאור מה הוסיף יעקב אבינו במה שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך.

וביאר מו"ר הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין, דהנה במסכת כתובות (ג). אמר ר' אילעא, באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכו'. אמר רב נחמן, ואיתימא רב אחא בר יעקב, מאי קרא וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ופירש רש"י שם עשר אעשרנו, שני עישורין, הוה להו חומש, עכ"ל. ולפי זה יש לומר דיצחק לא תיקן אלא להפריש מעשר, ויעקב אבינו הוסיף להפריש חומש²², וזהו שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, כלומר שני עישורין דהוה להו חומש²³.

18. בד"ה כי אם בית אלקים.

19. והעיר ידידי הרב דוד הלוי עליאש, דאין לדחות דבשובו ללזוז כבר חזר הר המוריה למקומו, ונמצא דהקמת המזבח לא היתה בהר המוריה, שהרי הרמב"ן (לה, יד) והספורנו (כח, יח) ועוד פירשו להדיא שהמצבת אבן שנסך יעקב עליה שמן היתה אותה מצבה שהקים מתחילה ונשארה שם במקומה - הרי מבואר שהכל עמד על מכונו כל כ"ב שנה עד ששב יעקב ללזוז.

20. עיי"ש מה שתירץ שדעת רש"י שבית א-ל היתה ירושלים תלויה במחלוקת במדרש כמו שמובא ברמב"ן, וא"כ י"ל דהר"מ לא סבר כמ"ד זה, ולכן לא כתב דגם יעקב בנה שם מזבח.

21. נערך מחדש עם הוספות.

22. עי' בספר דברי יחזקאל פרשת לך לך שביאר מדוע אברהם נתן רק מעשר ולא חומש (הרב יעקב שלמה פאנעט).

23. עי' בילקוט שמעוני פרשת לך לך (רמז ע"ה), אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשרות, אברהם הפריש תרומה גדולה

עוד ביאר מו"ר על פי המדרש שהובא בדעת זקנים מבעלי התוספות, וזה לשונו יעקב תיקן לתת מעשר מן הממון. דלפי זה יש לומר בפשיטות דיצחק לא תיקן אלא להפריש מעשר מן התבואה, וכדכתיב ויזרע יצחק וגו' וימצא בשנה ההיא מאה שערים, ויעקב הוסיף להפריש מעשר אף מן הממון.

ויעוין שם בדעת זקנים מבעלי התוספות שמובא בשם המדרש רבה (ע, ז) שאל מין אחד את רבי יהושע בן לוי, היכן מצינו שעושה בניו. אמר לו, לוי שהקדישו לשמים וכו'. ולפי זה י"ל עוד דיעקב חידש בהבטחתו שיפריש מעשר אפי' מבניו, ויש לפרש לפ"ז לשון הכתוב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, דלשון וכל בא לרבות שאפילו מבניו נתן מעשר, וזה מה שחידש יעקב²⁴.

ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את לבבי וגו'. ולא הגדת לי ואשלחך בשמחה ובשרים בתך ובבניך. (כו-כז)

פירש"י: דרך שבעת ימים. כל אותן ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו, נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים, ובשביעי השיגו לבן.

ידוע מה שאמרו חז"ל שכל פרשת האבות הם בבחינת מעשה אבות סימן לבנים. וי"ל דבריהם יעקב מלבן הוא סימן לבניו שברחו ממצרים וכדכתיב (יד, ה) ויגד למלך מצרים כי ברח העם. ושוב רדף פרעה אחרי בניו. ופרש"י שם (בד"ה ויגד למלך מצרים) וז"ל איקוטרין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב וראו שאינם חוזרים למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, בחמישי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח, לכן אנו קוראים השירה ביום השביעי²⁵.

ומה שאמר לבן ואשלחך בשמחה ובשרים ובתך הוא רמז לשירת הים שאמרה מרים והנשים שירה בתופים, וכדכתיב (טו, כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלות.

ופרש"י (בד"ה בתופים ובמחלות) מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם נסים והוציאו תופים ממצרים. ואפשר דהא דהוציאו בתפים דוקא מכל כלי זמר הוא דזה רמוז בדברי לבן שהיה להם במסורה והבינו שהכל הוא ברמז, סימן לבנים וכו"ל.

הרימותי ידי אל ה' (יד, כב) ואין הרמה אלא תרומה כד"א (במדבר יח, כו) והרמותם ממנו תרומת ה'. יצחק הפריש מעשר שני, ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא וגו' מאה שערים, והלא אין הברכה שורה לא על המדוד ולא על השקול ולא על המנוי למה מדדן בשביל לעשרן הה"ד ויברכהו ה', יעקב הפריש מעשר ראשון הה"ד וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ולפי דברי המדרש הללו זכיננו לביאור נוסף דכל אחד מהאבות חידש מעשר שונה.

ובזית רענן על הילקוט הקשה מנ"ל שיצחק הפריש מעשר שני דילמא הפריש מעשר ראשון, וי"ל דהיינו דמסיים הה"ד ויברכהו ה', ובמעשר שני כתיב עשר תעשר בשביל שתתעשר וכו'. ומ"מ צריך לבאר מדוע באמת לא הפריש יצחק מעשר ראשון. וי"ל דכיון שלא היו לויים בעולם ליתן להם לכך לא הפריש יצחק מעשר ראשון [ואפילו למ"ד דמעשר ראשון ניתן לכהנים י"ל דכהנים לא זכו בזה אלא משום שנקראו לוויים והיינו שיצאו משבט לוי משא"כ הכהנים שהיו קודם לכן], אבל יעקב שראה וכו' שיצאו ממנו י"ב שבטים אמר שיפריש מעשר ראשון ויתן ללוי וכו' עיי"ש [ובפירוש הקצר כתב הזית רענן (אות ט) דמדאמר יעקב עשר אעשרנו לך, משמע שיעקב הפריש מעשר ראשון, דמעשר שני אוכלים אותו הבעלים ואינו נקרא אעשרנו לך].

ויש להטעים את דברי מו"ר עם המדרש דכיון דאברהם הפריש תרומה גדולה, ויצחק הוסיף מעשר שני, ויעקב הוסיף מעשר ראשון א"כ הוי עשרים ואחד ממאה. שהרי תרומה הוי שנים ממאה, ומעשר ראשון הוי עשירית שהוא עשר ממאה, ומעשר שני הוי עשירית ממה שנשאר אחרי שהופרש מעשר ראשון דהיינו עשירית מתשעים שהם תשע ואם כן הוי חומש.

וכתב לי הרה"ג ר' אברהם ווגנר שכן הוא בירושלמי במסכת כתובות (ד, ח) [לגירסת הקרבן העדה] דקאמר נמנו באושא שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצות, עד היכן למדנו שיתן חומש] ר' ירמיה ורבי אבא בר כהנא חד אמר [דילפינן] כדי מעשר ראשון ומעשר שני [דהוי תשעה עשר ממאה] וחרנה אמר (משלי ג, ט) כבד את ה' מהנוך כמראשית כל תבואתך [שאף כנגד התרומה צריך ליתן דהוי בסך הכל עשרים ואחד]. וביאר הקרבן העדה דלפ"ז חומש הוי לאו דוקא, אלא או תשעה עשר, או עשרים ואחד.

24. ועיין במושב זקנים כאן שכתב וז"ל, אתן לו מעשר מכל דבר אפילו מהתבשיל שהיה אוכל וכו' ואפי' מן הבנים, ולוי היה עשירי (אם סופרים את הבנים ממטה למעלה, עי' ברבינו בחיי כאן).

25. והגה"צ רבי יוחנן ואזנר כתב להוסיף שבבעל הטורים על הפסוק (לא, כב) כי ברח יעקב, כתב דבמסורה יש שני פעמים ברח, כי ברח יעקב (שמות יד, ה) כי ברח העם. ואיתא במדרש שעמלק הגיד ללבן על בריחתו יעקב וגם לפרעה על בריחתו ישראל. כי ברח בגימטריא עמלק.

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

ויצא תשפ"ג

מקום התפללו אבותיו

כשהיה הגר"ד בהר"ן מגיע לכותל המערבי, היה מתפלל במקום שהתפלל אביו הגר"נ משאדיק. וכך אמר לנכדיו שיתפללו במקום שהתפללו אבותם. (ארח דוד או' תמא מפי רבי דוד [ב"ר הלל] כהן שליט"א, בשם רבי נחום ב"ר ז' ויספיש זצ"ל, שכן הורה לו רבנו).

והוא המקום שנתגלה להגר"נ זצ"ל, אליהו זכור לטוב. [ומקובל במשפחה שהמקום הוא היכן שהיה בזמנם הפינה השמאלית – מתחילים לספור את האבנים בשורה השניה של הכותל מקשת וילסון – אחרי האבן ה11]. ושמענו מג"א שבילדותו כשהיה מגיע להתפלל בכותל המערבי, ראה שהרבה אנשים נכנסים למקום שהיו שם הנשים [בזמנם] ומתפללים, ושאל את אביו ע"ז, ואמר לו שזה המקום המיוחס שנתגלה אליהו זכור לטוב להגר"נ משאדיק זצ"ל.

וגם על חמיו הגרע"י שלזינגר זצ"ל מסופר (בהקדמה לס' תורת יחיאל בראשית עמ' ס"ב) שהיה קובע מקום תפילתו בפינה השמאלית של הכותל המערבי, וגם להיות מחיצת גדר שם בצד שמאל, השתדל אצל השכנים הערביים שם שירשו לו להכנס לפנים מן הגדר. ומציין שם רבי הלל שלזינגר זצ"ל בהערה, שידוע ומקובל כי מה שהביא החיד"א בשם הגדולים, "מוהר"ר אברהם הלוי ברוכים הוא הקדוש שראה השכינה עין בעין אצל הכותל המערבי", ה' במקום הזה.

לאה נשארה גם אחר החורבן

ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תאר ויפת מראה. (ויצא כט, יז) מביאים בשם מרן הרב מפוניבז' שמע בילדתו מהמגיד מגרושד בהספד על הגריא"ס שאמר בין השאר: "הנביא אומר ירמיהו פרק ל"א, פסוקים ט" - י"ז: 'כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מיאנה להנהם על בניה כי איננו! כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאום ה' ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך נאום ה' ושבו בנים לגבולם" נשאלת השאלה: מדוע דוקא רחל מבכה על בניה, עד שיש צורך לנחמה' הרי אף בני לאה יצאו לגלותו אולם, הענין הוא בכך - המשיך ה"מגיד" לקול בפיותיהם של הנאספים, בגורלה של רחל אמנו נפלו השבטים יוסף ובנימין, ברכתו של יוסף היתה: 'מבורכת ה, ארצו' ואילו בנימין נתברך בברכה שבחלקו ייבנה בית המקדש. לא כן בניה של לאה - בהם נכללו שבטי התורה ועבודת ה' כמו לוי, יהודה, יששכר, את התורה אפשר ללמוד בכל מקום, גם בגלות - ועק ה"מגיד" - מה שאין כן בנין בית הבחירה, שמקומו דוקא בארץ ישראל. ולכן רחל אמנו בוכה ומבכה, כי עלידי הגלות היא מאבדת את מורשתה הרוחנית היחידה, בעוד שאצל לאה - "יששכר" שלה אינו מוגבל בזמן או במקום. לימוד התורה עומד מעל למושגים האלה!!! "עם מותו של רבי יצחק אלחנן, האב"ד דקובנה" אבדנו ביום אחד את התורה ואת המקדש בגולה יחדיו!" - הכריז והצהיר "המגיד מגרושד" בהתרגשות גוברת והולכת.

כוח היותר של רחל לדורות

כותב הרמ"ע מפאנו: לא הא שהיה מקונן דוד על יהונתן [שמואל - ב א, כו] נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים, ירצה, כי הנה זה אינו מדרך הטבע שכן המלך יהיה אוהב את עבדו, עד שיושיבהו על כסא אביו והוא יהיה

לו למשנה, כמו שעשה יהונתן. אבל האהבה זו כבר לנו מאהבת נשים, היא רחל, שאהבה את לאה ומסרה לה הסימנים, ולא נתקנאה בלאה, והושיבה קטנה את הגדולה באפריון. כן יהונתן הבא מרחל, לא נתקנא בדוד הבא מלאה (פרק י"ז דף מ"א ע"ג):

שם ה"א באשה

כ' הטור עה"ת (ויצא ל, ג) "ויש מפרשים (מדרש הגדול) על שם ה' של בלהה שהיא סימן לזרע, כדכתיב (להלן מז, כג) הא לכם זרע, וכתיב (ישעיה כו, ד) כי ביה ה' צור עולמים, שהעולם הזה נברא בה"א (מנחות כט, ב) וכל האחרות היה להם אות ה' בשמם, חוץ מרחל, ועל כן הכניסה לו בלהה, שיש לה שני ההי"ן, שתעלה לה האחת, וכן לאברהם ושרה נתוסף להם אות ה"א בשמם".

ושאלתי (ע"י ידידנו רבי יצחק אוהב ציון שליט"א) את מרן הגר"ח ק"ק זצ"ל אם יש לחוש לדברי הטור הנ"ל ולקרוא לבת שם עם או' ה' ואמר "יש מקפידין ע"ז". [והוא פלא והפלא כי רבנו עצמו קא לבתו רות ולא חש לזה, ומי יבוא בסודו]

אמנם רבנו הגר"ח זצ"ל אמר לי שאין צריך לחוש לזה, ואעשה כרצוני.

שם עדינה

שח אאמו"ר הגאון שליט"א: כשבתי הגדולה נולדה נכנסתי למרן הסטיפלר ושאלתי אותו שאני רוצה לקרוא ע"ש הדודה שקרוא לו עדה, ומצד אחד היא נפטרה בגיל צעיר, ומה עלי לעשות. וקם ממקומו והראה לי בבית שמואל אהע"ז סוף סי' קכ"ט שמות נשים אות א' שכתב שם וז"ל לכן הורה הרב רמ"א באחד שה' שם אם הבעל ושם אם אשתו אסתר ומתה אם של אחד והורה לקרות שם בתו סתירה ש"מ שם סתירה נגזר משם אסתר עכ"ל, הרי חזינן שא"צ בדוקא לקרות אותו שם.

ושאלתי האם לקרוא עדינה או עדנה, ואמר לקרוא עדנה. ובאותו זמן לא הבנתי מפני מה בחר דוקא שם זה. עד ששמעתי שא' שאל את מרן הגר"ח ק"ק האם לקרוא עדינה ואמר שלא כי בחז"ל מובא ששם אשת לבן היתה עדינה, ובזה הבנתי אמאי מרן זצ"ל לא רצה שנקרא עדינה. אמנם בהזדמנות אחרת נשאל הגר"ח ק"ק האם לשנות את השם מעדינה, ואמר הרי היא האמא של רחל ולא.

אם לא מתפללים לא מקבלים

כתב בגור אריה (ויצא ל, ג) וחגר מתניו וכו'. אף על גב דלא מצינו בקרא שהיה אברהם מתפלל על שרה, בודאי היה מתפלל עליה, שאם לא כן למה הבטיחו על זה, בודאי תפלת אברהם גרם זה, כי מי שאינו מתפלל על טובה אינו נותן לו, והשם יתברך אמר (ר' לעיל יז, יט) "אבל שרה אשתך תלד", הבטיחו שתלד, ואם לא היה מתפלל וחפץ מאוד - למה הבטיחו. ועוד כיון שהשם יתברך הבטיחו, אם כן בודאי היה חפץ מאוד בזה, שאין מבטיחין את האדם בדבר שאינו חפץ בו, ואם כן בודאי התפלל, שכל צדיק מתפלל על דבר החסר לו. ועוד כי מה שהוא רוצה - הוא תפילתו, כי "רצון יראיו יעשה" (תהלים קמה, יט):

דהנה כ' הרמב"ן (שמות ד, י) "והנה משה מרוב חפצו שלא ילך לא התפלל לפניו יתברך שיסיר כבודת פיו. אבל טען אחרי שלא הסירות כבודת פי מעת שדברת לי ללכת, אל תצוני שאלך, כי לא יתכן לאדון הכל לשלוח

שליח ערל שפתים למלך עמים. והקב"ה כיון שלא התפלל בכך לא רצה לרפאותו".

ושמעתי שהיו אומרים משם הגה"צ רבי שלמה יחיאל פרידמן זצוק"ל של"ע נפטר בלא זרע ואמר על עצמו שלא זכה לזרע משום דבשעת החופה שכח לבקש ולהתפלל על זה.

ומסופר בעת שהחלו לדבר נכבדות לצעיר בניו של רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל רבי אליהו מרדכי שמורנו לא שם לב להצעות שהועלו דבר שהיה בניגוד לדרכו ולמנהגו שהרי היה משתדל להשיא את צאצאיו סמוך להגיעם לפרקם שאלה בתו אשר על ביתו מה נשתנה ענין זה של אחינו הצעיר שאבא אינו נוטה אופן לשמוע במדברות והשיב לה אביה לאמר כי דרכו מאז ומתמיד בהגיע אחד מצאצאיו לפרקו להזכירו ולהתפלל עליו בימי הדין והרחמים שאז שערי שמים פתוחים והנה השנה יצא מזכרוננו ענין זיווגו של בנו הצעיר ומזה למד כי טרם הגיעה השעה (האיש על החומה עמ' 96) [ושמעתי שלמעשה לחצו עליו, והלה התארכה התחתן ואח"כ התגרש רח"ל]

למה סיפר שה' נגלה

יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב משוב עד רע. [ויצא לא, כט]

והקשה רבנו יצחק אלחנן ספקטור ז"ל מי הכריח לללכן הארמי לספר ליעקב שאלקי אביכם אמש וכו', הלא אדרבא יפחד ממנו ביותר.

ותי' הוא ז"ל דלכן הארמי היה מביא בזה ראייה כי גנב את אלקיו. כי הלא תמיד הקב"ה היה נראה לך ועכשיו בא אלי, הלא גם עכשיו היה לבוא לך. אלא דמעיקרא היתה הטומאה אצלי לכן לא נראה לי, ועכשיו הטומאה אצלך לכן בא אלי ולא לך. (ס' דברי חיים לרבי חיים ברוקביץ – ורשא תרס"ג)

וזקני הגר"ר דוב אריה גולדברג זצ"ל אמר דמבואר כאן כח הגאווה של לבן דלא היה יכול שלא לומר אף דיפסיד.

ומדודי הגר"ר חיים גולדברג שליט"א שמעתי דבר נפלא דהיה כאן רמאות של לבן, דהנה יעקב חשש מלבן ולכן ברח מלבן, וע"ז בא לבן לשכנע אותו לחזור דהא אני לא יכול לעשות לך כלום, ושפיר תחזור עלי, וא"כ זהו רמאותו דלבן ונפלא, [ועי' בספורנו דפירש מטוב ועד רע, הכונה שלא יפתנו לשוב אליו בטוב שתוסיף לו ממון, ולא להרע לו אם לא יחזור, והיינו דע"ז היה רדיפת לבן].

ובאופן א"י עפ"ד הרא"ש להלן בפר' וישב (לז, ח) דתמה אמאי יוסף סיפר את חלומותיו לאחיו ולא חשש שמשיכו לשנאתו ותי' וז"ל "דיוסף היה בר חכים ורואה באספקלריה המאירה, ואמרינן הכובש נבואותו במיתה, פירוש המעלים המכסה את הנבואה שהראו לו מן שמים חייב מיתה, אמר מוטב שאפול ביד אדם ומספק אנצל ביד שמים וכו'". וא"כ י"ל ה"ה כאן שזה היה נבואה ללבן, ולכן היה חייב לספר את החלום ליעקב.

שו"ר מטין בשם הגר"י דביאר עד"ז, ודקדק בלשון הפסוק שלבן אמר אמש אמר אלי לאמר, והיינו דהיה לו חיוב לומר את זה לאחרים, וע"כ היה מוכרח לומר דבר זה ליעקב.

עוד נראה עפ"ד הרמב"ם במר"נ (ח"ב פל"ז) דכ' וז"ל "וטבע זה הענין [הנבואה] מחייב למי שהגיע לו זה השיעור הנוסף מן השפע שיקרא בני אדם על כל פנים יקובל ממנו או לא יקובל ואפילו יזיק בעצמו, עד שאנחנו נמצא נביאים קראו בני אדם עד שנהרגו, השפע ההוא האלקי יגיע ולא יניחם לשקוט ולא לנוח בשום פנים ואפילו הגיע לרעות גדולות, על זה תמצא ירמיהו ע"ה כי כשהגיעו מבזיון המורים הכופרים ההם אשר היו בזמנו, השתדל לסתום נבואתו ולא יקראם אל האמת אשר מאסוהו, ולא היה יכול לסבול, זה אמר כי היה דבר ה' לי לחרפה ולקלס כל היום ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי ונלאיתי כלכל ולא אוכל, וזהו ענין מאמר הנביא האחרון ה' אלקים דבר מי לא ינבא". ומעתה ניחא מאוד דכיון שלבן קיבל את הנבואה לא היה מסוגל להשאיר את זה אצלו רגע אחד והיה מוכרח לספר את זה ליעקב, אפי' שהוא יפסיד מזה.

ובס' דביר קדשו הביא: ודודי הגר"ב פינקל זצ"ל אמר לי בדרך צחות ליישב הקושיא מכיון שהיה לבן רמאי שאין כדוגמתו ע"כ צריך לומר שהיה מונח פה בדבריו כזו רמאות שעד עצם היום הזה איננו מבינים זאת.

תברך אתה

מספר הרה"ג רש"ר שליט"א: אאמו"ר שליט"א פגש פעם את רבינו בברית בישיבת ראדין - נתניה וביקש ממנו ברכה לא' מילדיו, רבינו סירב לברך! והראה לו על אתר את דברי הספורנו בסוף הפרשה (פל"ב) וז"ל: ויברך אתה. כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו, להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו, בלי ספק ראוי שתחול יותר, בסגלת צלם אלוקים המברך, כאמרו בעבור תברך נפשי. עכ"ל.

ונראה שמה שסירב רבינו בעצמו לברך, כי רצה לייקר בעיניו את חשיבות תפילת עצמו, פוק חזי כשרבינו הוצרך פעם לתפילה על אחד מבניו, שלח שליח למרן הרב שך זצ"ל וביקש שיתפלל, ואמר שכשהרב שך יתפלא מה הוא צריך לו, יאמר לו שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. (ספר דברי שיח העומד לראות אור בס"ד)

ליום היארצייט השישים ותשע של מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל - י' כסלו תשי"ד

ענה שלא בדרך הטבע

שמעתי מג"א שליט"א בשם רבי יצחק זלזניק שהיה רבי איסר זלמן מתפלל בבית הכנסת בתי ברוידא, ופעם אחת נוכח שם שעשו הצגה בפורים שבה זלזלו בת"ח עצום, והתחיל רבי איסר זלמן לצעוק בצעקות גדולות וקשות על ביזוי הת"ח שעוד שהיה בישיבת וולאזין היה מפורסם לגאון וצדיק, ניגש אליו תלמידו הרה"ג ר"ד זצ"ל ואמר לו רבי מדוע אתה כאן הנך נזעק ונרעש כ"כ, ואילו שמוכרים בשר חלב לאחר שניקרו בשוק מחנה יהודה אינך נרעש?

רבי איסר זלמן לא השיב דבר, אך לאחר כמה שעות על הגאון הישישי רבי איסר זלמן לבית תלמידיו, שנבהל מה גרם למורו ורבו להטריח עצמו עד לביתו.

ענה לו הגרא"ז שהוא בעצמו לא ידע שיש לו כוח לצעוק, אבל כעת שראה שהוא יודע לצעוק, הרי הוא בא לכאן שידריכו אותו היכן ללכת לצעוק. נורא את ענוותנותו של מרן הגרא"ז. [ומאז הגרא"ז לא התפלל יותר בבתי ברוידא, ועבר להתפלל בבתי רנד, וידוע שכל בעלי הצגה לא נוקו רח"ל] עוד סיפר הנ"ל, על גודל הענוה שלו, שבעת שהתפלל מרן הגרא"ז בבתי רנ"ד ועלה לתורה, ולאחמ"כ כשעלה הבא אחריו התכופה הגרא"ז שהיה גבוה מאוד להסתכל בספר, והאדם שעמד על ידו דחף את רבי איסר זלמן ואמר לו מה אתה נדחק, עמד שם הרב גובר ת"ח גדול ואמר לו בזעזוע, אתה יודע את מי אתה דוחף? אמר לו רבי איסר זלמן, הוא צודק מדוע אני צריך להידחק נורא.

ושמעתי מאאמו"ר שליט"א, שפ"א ישב הגרא"ז מלצר ולמד בבית כנסת, ונכנס אחד בצעקה ושאל מי פתח את החלון ביום חורף.

וענה לו הגרא"ז אני לא הגבאי כאן, ומעולם לא נגעתי בחלון לפתוח או לסגור, כי אני לא בעל הבית כאן.

*

סיפר ח"א בשם רבי יצחק גרינברג משיח בישיבת לומזה. שבזמן הפגזות על ירושלים במלחמת השחרור כל אלו שגרו בקומות העליונות ירדו להתגורר למטה וכיסו את החלונות בשקי חול, ומרן הגרא"ז לא ירד יום אחד בקשה ממנו הרבנית הינדא לרדת והוא החליט לרדת למטה ובעת שירד במדרגות נפל פגז שפצע את הרב והרבנית, כשנודע להרב גרינברג שפינו את הרב לבית חולים ביקור חולים, בא מיד לבקרו. ואמר לו הרב שעכשיו אין זמן לדבר מיד תביא לי גמרא ועט ורמב"ם, ומיד רץ למלא את מבוקשו. ואח"כ דיבר עם הרבנית לברר בשלומה, ובכתה בכיות נוראות ואמרה כי ל קרה שאני יגיד לאבא [כך קראה להגרא"ז] מה לעשות, וכעת שאמרתי, תראה מה שקרה.

*

סיפר רבי יצחק זלזניק שהיה נוכח בעת שהגיע ת"ח גול לרא"ז, ואמר לו על משפחה אחת שהוא מכיר שמוכרחים להוציא את הילד לעבודה ולעזור בפרנסת הבית. שאל הגרא"ז הם הוא תלמיד טוב ולמר טוב, ואמר לו שכן. מיד קרא לאביו וביקש ממנו להשאירו בלימוד וברכו ברכה גדולה שיסתדרו הענינים. ויצא מאותו הילד ת"ח גדול.

כניסת שבת ב"ב 4:14

יציאת שבת ב"ב 5:15

גיליון 30

תשפ"ג

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת ויצא

ביאורי תפילה

"...וה' שמים עשה. הוד והדר לפניו" - ["פנה הודה פנה הדרה"]
הגר"א מבאר ש"הוד" הוא היופי מצד עצמותו כמו אור השמש שהאור בו עצמי. ו"הדר" הוא יופי חיצוני כמו נוגה הירח שמקבל אורו מן השמש. לפי"ז ביאר בספר הארת דרך שאחרי שאמר "וה' שמים עשה", מבאר שההוד וההדר מתגלים בשמש ובירח ובכל צבא השמים, הם לפניו יתברך, שהכל בא מכוחו.

כן, דלא היה אצלה הרגשת גדלות והתנשאות במעשה מסירת סימנים שעשתה, וזה גם הסיבה שלא יכלה לומר כן כיון שההרגשה שרחל נתנה ללאה שבחפץ לב מסרה לה את הסימנים ולא בהרגשה שעושה עמה חסד גדול, [וביותר, לפי המפרשים שאומרים שרחל לא גילתה את הסימנים ללאה כסימנים, אלא רק לימדה אותה הלכות חלה, נדה והדלקת הנר, וממילא לאה לא ידעה כלל ממסירות נפשה של רחל ושבזכותה נישאת היא ליעקב ולכן אמרה "המעט קחתך את אישי"] נמצא שכעת אחר מעשה הדודאים נתברר תוקף גדולת המעשה של מסירת הסימנים, ולכן זכתה עכשיו ל"ויזכור אלוקים את רחל ויפתח את רחמה".

יש ללמוד מכאן שהדרגה הגבוהה במידת החסד הוא כשמקבל ההטבה לא ירגיש תחושה של "מקבל".

ומעשה בגאב"ד מטשעבין צוק"ל שהמתין לחופה שהתעכבה מאוד, אמר לבעלי השמחה, חסד גדול אתם עושים עמדי, כיון שאני נמצא כל הזמן לבד בביתי ולומד ואילו כאן אני נמצא בחברת אנשים ששואלים אותי שאלות וכדומה, וזה מיסב לי עונג רב.

כח התורה בגלות - רחל מבכה ולא לאה

הרב גיברלט זצ"ל שמע מאביו שבהלויתו של רבי יצחק אלחנן ספקטור צוק"ל רבה של קובנא, אמר אחד המספידים שיש לתמוה מדוע מצינו רק על רחל שמבכה על בניה בגלות, ואילו לאה לא מצינו כן? וביאר שלאה שיצאו ממנה שבת לוי שהוא השבת של לומדי התורה, וכן יהודה שעליו נאמר "לא יסור שבת מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה" א"כ יש לה נחמה שגם בגלות הארוכה כח התורה יגן על עם ישראל שישרוד את הגלות. אבל רחל שממנה יצאו יוסף ובנימין, שהם זכו להיות אושפיזין לשכינה כמבואר שבחלקו של יוסף נבנה משכן שילה, ושני מקדשות בחלקו של בנימין, ובגלות בשעת חורבן לא נשאר לבניה כל זכות, לכן היא הרבתה לבכות על בניה ומיאנה להנחם.

שינה כעסק התורה תיחשב

"ויקץ יעקב משנתו" אומר המדרש (פרק סט) משנתו - ממשנתו.
מבאר הכתב סופר ע"פ דברי הרמב"ם (הל' דעות פ"ג ה"ג) שכאשר אדם עושה צרכיו הגשמיים לתועלת רוחנית כגון שהוא ישן כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה' "נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא". ומגדיל הכתב סופר וכותב **"וכעסק התורה תיחשב השינה"**. ולפיכך מגדיר המדרש את השינה של יעקב כ"משנתו" משום שיעקב הרי מיעט בשינה וכל זמן שהותו בבית המדרש לא שכב לישון, ומזה מוכח שכאשר כן שכב לישון היתה זו שינה לשם שמים.

וכע"ז כתב החפץ חיים בספרו שם עולם (ח"א פ"ה) שכאשר אדם מנצל את כל זמנו הפנוי ללימוד תורה ועבודת ה', מוכיח בזה שגם כשעוסק בצרכיו הגשמיים הם לצורך עבודת ה' ויקבל שכר על כך.

סוד קבלת התוכחה

"ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה, השקו הצאן ולכו רעו"
וכתב רש"י ראה אותם רובצים עם הצאן סבר שסיימו מלאכתם, לכן אמר להם אם שכירי יום אתם "הן עוד היום גדול" ועדיין לא מלאתם חובתכם, ואם הבהמות שלכם לכו רעו ד"ל עת האסף המקנה".

הרב מפונב"ז זצ"ל שאל דדבר פלא הוא כיצד בא אורח לעיר, איש זר וישפוט שפוט ומוכיחם על מעשיהם?

והיותר פלא שקיבלו דבריו בהבנה, ובמקום לגעור בו ולסלקו מתנצלים בפניו "לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו האבן?" אלא סודו של יעקב אבינו היה בפתח דבריו כשפנה אליהם בפניה של קירבה וחובה "ויאמר להם יעקב, אחי מאין אתם", לכך קיבלו את דבריו, כי אכן תוכחה מלב אוהב מתקבלת.

וכע"ז מצינו במשנה בתענית פ"ב שהזקן אומר לפניהם דברי כיבושין **"אחינו"** וכו' כי רק כך אפשר להוכיח.

שלימות החסד והויתור

"ויזכור אלוקים את רחל" (לכב)

כתב רש"י זכר לה שמסרה את סימניה לאחותה.

וצריך ביאור מדוע רק עכשיו זכר לה ה' את מסירת הסימנים? והרי היה עליה להיפקד מיד, שהרי מסרה סימנים קודם נשואיה?

כשהשפת אמת נשאל שאלה זו השיב דהנה יש שעושים חסד עם אחרים אך תמיד זוכרים להם את זה, אבל כאן במעשה עם הדודאים אמרה לאה לרחל "המעט קחתך את אישי וגו'", ובאמת היה לרחל להשיב לה וכי אני לוקחת לך את אישך? והרי כל מה שזכית להינשא ליעקב הוא בזכותי שמסרתי לך את הסימנים ולולי זאת לא היית אשת יעקב כלל, והיית נופלת בחלקו של עשיו ואין את יכולה לומר 'המעט קחתך את אישי', אבל רחל שתקה ולא השיבה דבר, דבאמת לא הרגישה

בענין נדר בשעת צרה

"וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך. ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש... והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" (כ"ה, כ"ב)

היאך יעקב נדר והא 'טוב שלא תדור' א"ם טוב שלא תדור נאמר בכל נדרי מצוה או רק בקרבנות כתיב 'טוב שלא תדור' ומאידך כתיב באבות 'נדריים סייג לפרישות' ומשמע שטוב לידור

המקור שנודרים בעת צרה מיעקב אבינו

במדרש רבה מבואר (פרשה ע', א') שמכך שנכפל הלשון 'לאמר', דורשים מזה לדורות שיהיו נודרים בעת צרתם. יעקב פתח בנדר תחילה, לפיכך כל מי שנודר לא יהא תולה הנדר אלא בו. רבי יוסף ענגל (בספרו "בית האוצר") כתב שההדגשה היא שלא נימא שאין למדין מקודם מתן תורה, וזהו הדגש כאן שזה לדורות.

היאך יעקב נדר והא 'טוב שלא תדור'

איתא בנדרים (ט.) ובחולין (ב.) דאמר ר"מ כתיב 'טוב אשר לא תדור' משתדור ולא תשלם' ותניא טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר. ולר' יהודה דאמר טוב מזה ומזה מי שנודר ומשלם. ומוקמינן לה בגוונא שנודר בהמה שנמצאת סמוך לעזרה דאין חשש שלא יקיים נדרו. **הקשו התוספות בחולין (ב.)** ("ד"ה אב"ל") היאך נדר יעקב נדר, הרי מבואר דאין לידור מחשש שיבוא לידי תקלה? ותי' התוס' שיעקב אבינו נדר את נדרו בשעת צרה דשרי, כדאמרו בבב"ר "וידר יעקב נדר לאמר" לדורות שיהיו נודרים בעת צרה כדי להנצל ממנה.

והטעם שהותר לידור בעת צרה אף שבשאר זמנים אסור לידור. ביאר ב"פ תואר" שזה משום שבשאר הזמנים יכול לקיים המצוה בלא שידור, ע"י שיביא קרבנו לעזרה ויקדישו וישחטוהו מיד. וכמו"כ בצדקה יכול לתת הצדקה מיד ואין צורך שידור קודם, לכן עדיף שיעשה כך ולא יבוא לידי תקלה.

אך כשהוא בעת צרה יש תועלת שידור מיד כדי שזכות המצוה תגן עליו מידית, אע"פ שבאותו זמן עדיין אינו יכול לעשות מצוה זו. **וכן איתא בתענית (ח.)** לגבי קבלת תענית "כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות... נשמעו דבריך" (דניאל י', ב), ופרש"י אלמא משקיבל עליו נשמעו דבריו דהוי כאילו התענה.

אם 'טוב שלא תדור' נאמר רק בקדשי מצוה או גם בכל נדרי צדקה וקיום מצוות

הרמב"ן בחולין תירץ שלא אסרו לידור אלא בקדשי מצוה שמא יבוא לידי תקלה ואין בקרבנות צורך לגבוי דכתיב 'הנה שמוע מצוה טוב' (שמואל א' ט"ו, כ"ב). אבל **לצדקה ולהפריש עישור לעניים וא"צ לומר לקיים מצוות נשבעין ונודרים**, כדתנן באבות (פ"ג מ"ג) נדרים סייג לפרישות, ויעקב אבינו אמר "עשר אעשרנו לך" לצדקה הוא דקאמר. **הגרי"ש אלישיב זצ"ל ב"הערות" חולין (ב.)** תמה דלהלכה נפסק בשו"ע יור"ד (סימן ר"ג סעיף ד') שצריך להזהר שלא לידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור אלא אם יש בידו יתנו מיד, ורק בעת צרה התירו ומצוה בכך כמבואר שם בסעיף ה', ולא הובאה דעת הרמב"ן דס"ל דנדרי צדקה ומצוה נודרין לכתחילה ויש בזה מצוה!

באבות כ' 'נדריים סייג לפרישות' ומשמע שטוב לידור

לשיטת התוס' שנפסקה להלכה שמלבד נדר בשעת צרה אין לנדור כלל, יש להקשות ממתניתין דאבות (פ"ג מ"ג) שאמרו "נדריים סייג לפרישות"?

הרא"ש בנדרים (פ"א סימן ח') תירץ דמתניתין מיירי באופן שמוטל עליו לעשות מצוה וירא שמא יתירש, אז שרי ליה לנדור. וכך מבואר בר' יונה (שם באבות) שודאי מי שמושל ברוחו ויכול להשיג את מידת הפרישות בלא נדר אין לו לידור, ורק אם רואה שיצרו מתגבר עליו אז

עליו לידור ולהרבות סייגים כפי מה שצריך כדי לכבוש את יצרו.

ה"מקור חיים" (לבעל ה"חוות יאיר" או"ח סימן תרי"ט) כתב שידור בתנאי אם יזכור נדרו. וכך נפסק בשו"ע יור"ד סימן ר"ג סעיף ז' "וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר... ובנדרים אלו וכיו"ב אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות".

אם גם כשמסר מודעא בערב ר"ה צריך לומר בנדרי צדקה 'בלי נדר'

ביו"ד (סימן ר"ג סעיף ד') נפסק שצריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר.

בשו"ת "מנחת שלמה" (ח"א סימן צ"א כ') כתב שדברי השו"ע שצריך שיאמר בל"נ **מיירי כשלא מסר מודעא בער"ה** אז אם לא אמר בהדיא בל"נ הו"ל נדר, אבל אם מסר יכול לסמוך על מסירת המודעא.

אם קבלת תענית 'בלי נדר' חשיבא קבלה

בקבלת תענית מובא בסידור "דרך החיים" (סוף תפילת שמו"ע דשחרית) ובסידור השל"ה (סוף תפילת מנחה) וב"מקור חיים" (לבעל ה"חוות יאיר" קיצור הלכות סימן תקס"ב סעיף ה') שנוסח הקבלה הוא **שמקבל התענית "בלי נדר"**.

ב"קובץ תשובות" (להגרי"ש אלישיב זצ"ל ח"א סימן נ"ז) הובאו דברי מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שכתב להוכיח שקבלת תענית בלי נדר חשיב קבלת תענית, ממש"כ המשנה ברורה (סימן תקס"ב ס"ק ל"ט) שאם ענה "אמן" אחר אמירת "מי שברך" שעושים בשבת לפני תענית בה"ב הוי קבלה, וא"צ עוד לקבלה במנחה שלפניו ואעפ"כ אינו חייב להתענות, אלמא דמהני קבלה גם כשאין לו חיוב להתענות, **דהעיקר הוא להראות שאינו אוכל לשם תענית ולא משום שאין לו תאבון.** **מן הגרי"ש זצ"ל** דחה שם דבריו ונקט דאם אומר "בלי נדר" לא חשיב קבלה, וכך נקט בשו"ת "שבט הלוי" (ח"ח סימן קי"ל) שאין מקור שיהא נחשב עי"ז קבלת תענית, אולם בחלק י' סימן קנ"ו נראה שחזר בו מזה וסבר דמהני וכתב שם **שהמונים טועים וסוברים שדבר שמקבל ע"ע בל"נ אין חיוב כלל לקיימו.**

בשו"ת "תשובות והנהגות" (ח"ב סימן רנ"ה) צידד דמהני כשאומר "בלי נדר" כיון שעכ"פ יש לו איסור לשנות קבלתו אף שאין בזה נדר. והוסיף שראוי לצאת ידי כל הדעות ולומר "בלי נדר הריני מקבל תענית למחר, ומוצא שפתי אשמור כדכתיב "מוצא שפתיך תשמור", דבאופן זה אינו באיסור "בלי יחל" כיון שאמר בל"נ, אך מאידך נשאר עליו חיוב "מוצא שפתיך תשמור" לקיים נדרו.

אם הנדרים והקבלות בימים הנוראים חשיבי כשעת צרה

הריטב"א בנדרים (י.) (ד"ה "שמעין מיהא") כתב ע"פ דברי המדרש דילפינן מדכתיב "וידר יעקב נדר לאמר" - שנודרים בעת צרה כגון אם הוא חולה או בנו, דמותר לו לאמר כך וכך אתן אם אתרפא או אם אנצל מצרה זו.

והוסיף שמפני זה נהגו ליתן צדקות ושמן למאור בר"ה ויו"ה, לפי שהם ימי דין שספרי חיים פתוחים לפניו והוי עת צרה. לפיכך נודרין כדי להנצל מן הדין, ונותנין למחרתו לאלתר. (לדעת הרמב"ן שתפילה בעת צרה דאורייתא, א"כ לפמש"כ ה"שערי תשובה" (ש"ב, י"ד) בעשי"ת חיוב תפילה דאורייתא.)

בסיעתא דשמיא עד עתה יצא לאור 'קובץ משולחן גבוה' ו' חלקים על התורה וג' חלקים על המועדים.

להשגת הקבצים, להערות והארות, ולרשימת התפוצה של הגיליון

ניתן לפנות לטלפון 05484-19094 או במייל mg036198046@gmail.com

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

חידודי הפרשה ~ פרשת ויצא חידות עיונים בעניני הפרשה

בס"ד ע"י מאיר שולביץ ומרדכי זיסקינד הגר // להערות ולקבלת הגליון המלא נא לפנות למייל 5401086@gmail.com

היה צריך לתקן מעריב שהוא תיקן תפילה ראשונה ולא יעקב שתיקן תפילה זו, וביותר, דכבר נאמר בתהילים, "אני אל אלקים אקרא ערב ובוקר וצהרים אשיחה ואהמה" (תהילים נ"ב י"ח), הרי שסדר התפילות הוא מערב לבוקר.

תשובה.

בספר אסיפת יהודה תירץ ע"פ הא דאיתא במנחות אין מחנכין אלא בתמיד של שחר, לא קרב של שחר, לא יקרב של בין הערביים, לכן לא היה יכול אברהם לתקן תפילת ערבית בלי שיהא שחרית בתחילה.

היכן יעקב עבר על איסור דרבנן מחמת פיקו"נ חידה. מהיכן מוכח שיעקב אבינו חילל שבת לצורך

פיקו"נ.

תשובה.

החתם סופר כתב שהיום שיעקב אבינו הגיע להר המוריה היה בערב שבת, וא"כ ויפגע במקום הכוונה שהתפלל תפילת ערבית של ליל שבת. ובאותה לילה לקח מאבני המקום וישם מראשותיו, ואע"פ שהאבנים הללו הוי מוקצה היה מותר לו לחלל שבת, כיון שהיה ירא מפני חיות רעות, שהוא פקוח נפש.

ת"ת נדחה מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים

שאלה. ויִשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא, וברש"י וישכב במקום ההוא - לשון מיעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה: וכן פירש"י לעיל כ"ח ט' דבהליכתו לבית לבן נטמן יעקב י"ד שנים בבית עבר ללמוד תורה ממנו. וקשה דלאחר שאביו ואמו אמרו לו (כ"ז מ"ג כ"ח ה') ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן, א"כ היתה עליו מצוות כיבוד אב ואם והיה עליו לקיים את דבריהם ואיך הלך א"כ לבית עבר למשך י"ד שנה הרי מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים דוחה תלמוד תורה.

תשובה.

א] י"ל דמה שהלך יעקב ללמוד אצל שם ועבר אף שנצטוה מהוריו לילך לבית לבן, זה גופא היה כדי לקיים מצות כיבוד אב, והיינו משום שידוע היה יעקב שלבן זה רמאי הוא ומעשיו רעים, וא"כ אם היה הולך לאלתר לבית לבן היה יכול חלילה להיות ניזוק מהשפעתו הרעה, ואשר על כן היה צריך לחזק עצמו תחילה בלימוד התורה, וזה סייע בעדו לקיים אח"כ מצות

(כח י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

ישיבת שם ועבר

שאלה. כתב הבעל הטורים (כאן עה"פ) ויצא יעקב מבאר שבע. ס"ת ארבע. מבאר שבע ושי"ן של שבע עשר, שי"ד שנים נטמן בבית שם ועבר (שם). יש לברר: א. מי למד שם חוץ מיעקב. ב. היכן הייתה הישיבה הזאת. ג. מה למדו שם.

תשובה.

במדרש איתא שאברהם אבינו גם למד בישיבת שם ועבר ועה"פ ואברהם הוציא לחם ויין, ששם ועבר למדו לאברהם הלכות קרבנות. וישיבה זו כנראה בימי אברהם היתה בירושלים וכדמשמע במדרש ובזמנו של יעקב כתב המהרש"א במגילה (יז ע"א) שהיא היתה בבאר שבע. ויעקב הלך ללמוד בישיבה זו איסור התחברות לרשעים, כיון שהיה זקוק לילך ללבן, לכן הלך ללמוד הלכות אלו. וכנ"ל אברהם למד שם הלכות קרבנות.

(כח, יא) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויחם מאבני המקום

וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא:

פחד יעקב מהחיות, היתכן?.

שאלה. הנה ברש"י כאן פירש - עשאן כמין מרוב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות. וצ"ע מדוע יעקב חשש מהחיות, והרי הוא היה צדיק גמור ואצלו ודאי יתקיים הפסוק (בראשית ט, ב) ומוֹרָאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה. וגם קשה מדוע חשש רק מזה ולא מדברים אחרים.

תשובה.

א] י"ל, דודאי צדיק גמור היה, אך עכ"פ לרוב צדקותו חשש שמא יגרום החטא, וכמו שאמרו כן בברכות דף ד. דמה"ט חשש אף אחר הבטחת הקב"ה.

ב] בכתב סופר מבאר דכיון דיעקב השביע את עשיו על מכירת הבכורה, וכיון שעבר על שבועתו ושותפים בזה גם המשביע וגם הנשבע, וממילא צריך להתיירא מחיות רעות שהרי חז"ל אומרים במסכת אבות שבעוון שבועת שווא באות חיות רעות.

יעקב תיקן תפילת מעריב

שאלה. ויפגע במקום, ברש"י ביאר מהו "ויפגע" רבותינו פירשו לשון תפילה, ולמדנו שיעקב תיקן תפילת ערבית, ובגמ' ברכות (כ"ו ע"ב) איתא, שאברהם תיקן תפילת שחרית, וצ"ע, מאי שנא תפילה משאר דברים שהולכים בהם מהערב, והיום אחר הלילה כגון קריאת שמע וא"כ אברהם אבינו

¹ ובנוסח אחר י"ל דהנה ברבינו בחיי מובא דזה גם היה הציווי של יצחק ליעקב, שיצחק שלח אותו ללמוד י"ד שנה לפני שהלך לבית לבן.

חידודי הפרשה ~ פרשת ויצא

חידות עיונים בעניני הפרשה

(כח, טז) ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי:

אילו ידעתי לא ישנתי-איך לא ידע

שאלה. כתב רש"י, שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה. והגרי"ז ביאר שהיינו מצד איסור מורא מקדש, ויש להבין, הרי העקדה היתה במקום זה, ושם אדם הראשון ונח הקריבו את קרבנותיהם, וא"כ איך יעקב אבינו לא ידע זאת. והרי מבואר בפרקי דר' אליעזר (פרק ל"ה), דלקח יעקב שתיים עשר אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק. וגם צ"ע מה שייך איסור מורא מקדש בזמן שעדיין לא נבנה הבית, ואפילו לא נבחר המקום לבית עולמים, כמש"כ הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"ג) דדוד בחר המקום.

תשובה.

בספר זה **מרדכי ודביר קדשו** תירצו שיעקב אבינו אכן ידע שזהו מקום המקדש, אלא מאחר ועדיין לא נבנה ביהמ"ק במקום זה, א"כ ליכא שירות ואיתא ביומא דף כה ע"א דאיסור ישיבה וכו' הוא משום דין השירות, והטעם משום מורא מקדש כמש"כ הקרית ספר, אך יעקב אבינו ראה כי יש כבר עתה שכינה במקום המקדש כיון דהמלאכים עלו דרך מקום זה ויש במקום השראת השכינה, וממילא יש כבר עתה דין של מורא מקדש, ולכן גם שייך לצקת שמן על אותו אתר דהוי כבית עולמים, דיציקת שמן הוא רק במשכן ובביהמ"ק.

הערה בדברי הבעל הטורים שכאן יש רמז על תפילה בציבור

שאלה. ויקץ יעקב משנתו ויאמר כו' כתב בבעל הטורים כאן, "סופי תיבות צבור מלמד שאין תפילת אדם נשמעת אלא בציבור, ותמוה דהרי יעקב התפלל ביחידות וצע"ק.

תשובה.

הנה יש להבין מה ענין אמירת יעקב אכן יש ד' במקום הזה למה שתפלתו נתקבלה, ועוד הרי לא היה תפלתו עם צבור שהרי היה יחידי, ואולי י"ל דהנה במס' ברכות ד"ו אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנא' לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה, ובתוס' עו"ז ד"ד: גורס אלא בצבור, ובאמת הטור עצמו בסימן צ' מביא המימרא אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת פירוש עם הציבור, הב"י נקט בדעת הטור שבעצם כוונת המימרא שנשמעת רק בציבור והלשון בית הכנסת לאו דוקא, והנה רבינו יונה (גמ' ד"ח) מביא בשם הגאונים (ומובא להלכה בשו"ע) אפי' כשאין הציבור מתפללין יש אדם להתפלל בבית הכנסת שהיא קבוע ומיוחד לתפלת ציבור, וכן יעויין בספר **בית אלקים** להמב"ט שער התפלה פרק ה' שמפרש יסוד המימרא היא שיש מעלה בתפלת צבור אבל מדייק לשון הגמ' "בבית הכנסת" ומפרש שבא לומר אפי' אם מתפלל יחידי אם כיון שמתפלל במקום שהוקבע לתפלת רבים יש לו מעלת הציבור בתפלתו, ולפי"ז מובן ויקץ

הוריו. וזהו שאמרו ריש פר' וישלח, 'עם לבן גרתי' ופירש"י: ותרי"ג מצוות שמרתי. וזה היה מכח הלימוד שלמד קודם לכן. עוד י"ל ע"פ מש"כ רבינו בחיי שהוא הבין באותו ציווי תחת לשון אשה ענין נסתר, והוא שהתורה נמשלה לאשה, ועליה הזכיר שלמה ע"ה בפניני משליו (משלי לא, י) אשת חיל מי ימצא, ואמר (שם יב, ד) אשת חיל עטרת בעלה, ודרשו חז"ל (ברכות נו). אל תקרי מורשה אלא מאורשה, ועל כן השתדל בנסתר תחילה והלך לשמש בבית עבר ארבע עשרה שנה.

[ב] ראה **בבית הלוי והאהל יעקב** דמצד מצוות כיבוד אם לא היה ליעקב לענין חיפוש הזיווג דהרי עצם ציווי רבקה ליעקב היה רק לברוח מהמקום בו הוא נמצא (בגלל עשיו) והאומנם שציוותה אותו לברוח לחרן אבל בשבילה זה לא היה המטרה כי אם אי היותו במקום סכנה וא"כ בזה שנטמן בשיבת שם ועבר י"ד שנה לא עבר על כיבוד אם כלל. והנה לגבי הכיבוד אב שוודאי ציווהו **ללכת לישא אשה** "פדנה ארם" י"ל דמבואר **בנחל קדומים** להחיד"א דבאמת יעקב יצא מבאר שבע **ע"מ לישא אשה מיד** שהרי היה לו הרבה כסף ויכל לקיים מה שנאמר (קידושין כ"ט): "ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה" כיון שיוכל לחיות ללא טרדות פרנסה, אבל אליפז פגש אותו ושרד לו את ממונו ובעצם הוא נהיה עני ומחוסר פרנסה, ועכשיו כבר השתנה דינו ל"למוד תורה ואח"כ ישא אשה" (ע"פ תוס' שם) ולכן הלך ללמוד בבית שם ועבר י"ד שנה ואח"כ הלך **למעשה** לחרן, ולפי"ז מיושב דבאמת עפ"י הדין עשה מה שעשה.

יעקב אבינו היכן ראה את החורבן

חידה. היכן יעקב אבינו ראה את החורבן, ומה אנו עושים לזכר זה?

תשובה.

י"ל בשקיעת השמש שלא בזמנה. וכמש"כ **במדרש ילקוט** (רמז קיח, הביאו **הכלי יקר** כאן), על הכתוב בראשית (כח יא) "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש". ששקעה השמש שתי שעות קודם זמנה, ולמה דוקא שתי שעות, אלא שרמזו כאן על העתיד שככה תשקע שמשן של ישראל שתי שנים קודם זמנו כמו שפירש רש"י ז"ל בפרשת ואתחנן (דברים ד כה) שמיהר ה' את הגלות שתי שנים קודם הזמן, שנאמר (דניאל ט יד) וישקוד ה' על הרעה, ואם כן בית המקדש שיבנה במקום זה סופו ליחרב שתי שנים קודם זמן שקיעה על כן בא הרמז אל יעקב בשקיעה זו, שיהיה סימן מסור בידו שלעתיד יחרב המקדש שתי שנים קודם הזמן, על כן ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו. ועושים זכר לזה מה דאיתא אמרו במדרש (מביאו רמ"א אורח חיים סימן תקנה ס"ב) שהסידים ואנשי מעשה נוהגים בליל תשעה באב לשום אבן תחת הראש ואמרו שיש להם סמך מן פסוק זה ויקח מאבני המקום וגו' כי יעקב ראה החורבן ומי הגיד לבעל מדרש זה שראה יעקב החורבן, אלא ודאי שלמד זה מן שקיעת השמש שתי שעות קודם כאמור, ע"כ. וכ"כ בתורת משה להחת"ס, בשם הגאון הגדול החסיד מו"ה נתן אדלער צוק"ל יעו"ש.

חידודי הפרשה ~ פרשת ויצא

חידות עיונים בעניני הפרשה

שאלה. צ"ע מה היה צריך יעקב אבנו להוסיף ללחם לאכול ובגד ללבוש, הרי פשוט שלחם אוכלים ובגד לובשים.

תשובה.

א] אמרו בזה על דרך המוסר, שיש לו לאדם להתבונן ולהכיר טובה להקב"ה על כל אשר גמל עימו. ולבקש בפרוטרוט על כל דבר לפי ענינו². דלפעמים יש מי שיש לו לחם אך לא יכול לאכלו, עקב חולי ר"ל. וכן בגדים יש לו אך הם מונחים כאבן שאין לה הופכין, יען והוא נמצא אסור במיטתו חולה, ואין צריך למלבושו כי אם לחלוק אשר על עורו. ולכן ביקש להדיא שיהא בריא ושלם ויוכל לאכול וללבוש ככל האדם לבוש בבגדיו. ב] מובא בס' **שי לתורה בשם אחד מבניו של מרן הגרי"ז זיע"א** דכיון דל"שם אכילה" סגי בכזית ול"שם בגד" סגי בבגד דג' אצבעות אז ביקש יעקב מהקב"ה **"לחם לאכול"** ולא רק כזית שנקראת "שם אכילה", **"ובגד ללבוש"** ולא סתם בגד של ג' אצבעות שנקרא "בגד".

הלימוד מהנדר של יעקב אבינו.

חידה. כמה הלכות לומדים מהנדר הזה של יעקב

אבינו, ומה הם?

תשובה.

א] **רמב"ם** (פ"ו הל' לא מערכין) כתב אע"פ שאין אדם מקדיש דשלב"ל אם אמר הרי עלי להקדישו כשיבא לעולם חייב להקדישו וראיה ממ"ש יעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ויאמר אשר נדרת לי נדרי. וכתב הראב"ד דהראיה מיעקב הוא ראיה

ב] **ובקריית ספר** (סוף הל' ערכין וחרמים) הוכיח שמה"ת אין לבובו יותר מחומש מהא דיעקב לא רצה לנדור יותר מחומש, דשמעין דאסור לבובו יותר מחומש.

ג] **כתבו התוס'** (בחולין ב' ב') בשם מ"ר שמכאן לומדים לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה:

ד] **כתב המרדכי** (פ"ד דב"ק) פסק רבינו מאיר, דנדר ושבועה ותקיעת כף מהני אפילו באסמכתא, משום דרובן ע"י דאי הן, אם יהיה אלהים עמדי, וכן (פ' חקת) אם נתן תתן את העם הזה בידי

ה] **ובאור החיים** כתב שלמדים מנדרו של יעקב אבינו דנדר שבלב אינו נדר שהרי יעקב הוציא בשפתיו.

היכן יעקב ביקש להינצל מלשון הרע

חידה. היכן יעקב ביקש שינצל מלשון הרע, ועל איזה

לשון הרע ביקש?

תשובה.

במדרש (ב"ר פ"ע, ד) רבי אבהו ורבנן: רבי אבהו אמר, "אם יהי' אֱלֹקִים עִמָּדִי וּשְׁמִרְנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ" - מִלְשׁוֹן הָרַע, הֵיךְ מָה דָּאֵת אָמַר "וַיִּדְרֹכּוּ אֶת לְשׁוֹנָם קִשְׁתָּם שָׁקַר" . . . רַבָּנָן פְּתִירִין לָהּ בְּכָל עֲנִיָּא, "אם יהי' אֱלֹקִים עִמָּדִי וּשְׁמִרְנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ" מִעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, מִגְלוֹי עֲרִיּוֹת,

שיחי צרתי לפניו אגיד" דהיינו שעל האדם לפרט ולבקש על כל דבר ולכן יעקב פירט בבקשתו "לחם לאכול ובגד ללבוש".

יקב משנתו והבין שתפלתו נתקבלה ויאמר להוכיח אכן יש ד' במקום הזה והיינו הבין שהמקום היא מקום המיוחד לתפלה ולתפלת רבים ולכן נתקבלה תפלתו ע"פ המימרא אין תפלתו של אדם נשמעת ומיוב שפיר.

(כח, יח) וַיִּשְׁכֶּם יַעֲקֹב בְּבֶקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאשָׁתוֹ

וַיִּשֶׁם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיַּצֵּק שָׁמָּה עַל רֹאשָׁהּ:

האבן שהניח יעקב מראשותיו

שאלה. כתב רש"י וישם מראשותיו וכו' התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקדוש ברוך הוא אבן אחת, צ"ע האם רק נתחברו להיות אבן אחת, אבל כל צד נשאר במקומו, או שנבללו לגמרי ונעשה מחדש אבן אחת, ומהיכן יש להוכיח מהל' תפילין לשאלה זו.

תשובה.

בא"ר הל' תפילין (סי' מב אות א) כתב שמעתי בשם זקני הגאון דמותר להפך רצועה של תפילין וליתן הקצה שלמטה למעלה בבתיים, והביא ראיה מפירש"י פ' ויצא עלי יניח צדיק את ראשי שעשאן הקב"ה אבן אחת, והא עדיין הקנאה לאיזה צד יונה האבן אלא מוכח שאין קפידא בזה. אולם בשע"ת (שם סק"ב) דחה ראיית הא"ר דשאני התם שהיה מעשה ניסים, שמא לא היה בדרך דביקות זה בזה, כי אם נעשה גולם אחד בלול מכולם, וא"כ באיזה מקום שמניה ראשו מונח על כולם ממש עיי"ש.

נשתמש להדיוט אסור לגבוה

שאלה. צ"ע איך לקח יעקב אבינו מאבני המקום

ששכב עליהם ואח"כ עשה מזה מצבה, הרי דבר שנשתמש להדיוט אין להשתמש למזבח.

תשובה.

בשו"ת **חתם סופר** (או"ח סי' מ) ובמנחת חינוך בקומץ מנחה (מצוה מ) כתבו דלפי מה דאיתא בילקוט שהם היו אבני מזבח של נח ושנעקד עליו יצחק, ואבני מזבח אינן מתחללות דיש בהם מועל אחר מועל. ועוד י"ל שהיה מותר לו להשתמש בזה כיון דהוי פקו"נ להגן עליו מפני החיות. וְבטור עה"ת כתב דבבמה שרי אפילו אבנים שנשתמש בהם הדיוט והקשו האחרונים עליו מהא דאיתא בזבחים (קטו ע"ב) דבבמה נמי אסור. ובספר **זרע ברך** תירץ דכתיב מאבני המקום ועבור המזבח היו אבנים אחרים שלא נשתמש בהם. ובקובץ דרושים (חוברת י' סי"ג) דכיון דמצא בבוקר דהוי אבן אחת וא"כ הוי שינוי של פנים חדשות ובכה"ג שרי.

(כח, כ) וַיִּדְרֹךְ יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמִרְנִי בְּדֶרֶךְ

הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לִלְבֹּשׁ:

הפירוט של יעקב לחם לאכול ובגד ללבוש

² וכ"כ בס' שי לתורה דיש ענין שהאדם יפרט בתפילתו מה מבקש אפילו שהקב"ה יודע, כדמבאר ברד"ק על הפסוק "אשפוך לפניו

חידודי הפרשה ~ פרשת ויצא

חידות עיונים בעניני הפרשה

(כח, כב) וְהָאֵכָן הָיְתָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מִצֶּבֶה יְהוָה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל
אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֹשֶׂה אֲעָשֶׂה לְךָ:
לתת צדקה יותר מחומש

שאלה. בגמ' בכתובות דף נ תניא, המבזבז לצדקה אל
יבזבו יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות, אמר רב
נחמן, מאי קרא, דכתיב וכל אשר תתן לי עשר
אעשרנו לך, והיינו שדרשו מפסוק זה שכתוב עשר
אעשרנו שהוא שני עישורין שזה יכול ליתן, ויותר
מכן אל יבזבו לצדקה יותר מחומש, שמא יעני ויזקק
לבריות. והנה צ"ע דהרי הרמב"ם בפ"י מהלכו'
מתנו"ע וכו' בשו"ע יו"ד סי' רמ"ז מ"ב כתב וז"ל
לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ולא דבר רע ולא
היזק מתגלגל על ידה שנאמר והיה מעשה הצדקה
שלום ומקורו משמות רבה ל"ו ג', וא"כ יש לתמוה
מה החשש שיהא עני על ידי הצדקה הרי אין אדם
מעני מן הצדקה.

תשובה.

א] י"ל ע"פ מש"כ הח"ח באהבת חסד שהקשה על הא דאיתא
במדרש דהנותן מעשר אינו מפסיד והרי ידוע דיש הרבה
דברים שמביא את האדם לידי עניות וכהא דאיתא בסוכה דף
כט בשביל ד' דברים נכסי בע"ב יורדין לטמיון, ולכך רימו לנו
המדרש שבזכות הפרשת מעשר יועיל זכות שלא יתחסר, וא"כ
נמצא דלפעמים יש לחשוש גם בצדקה שהעוון גורם. ולכן גם
המבזבז בצדקה יותר מחומש דהתורה לא חייבה אותו
להפריש יתכן שהעוון יגרום שיעני ע"י הצדקה. וכך השיב
הגרח"ק שבצדקה יש לפעמים שאינו מועיל זכות המצוה כיון
שהעבירות גורמים.

ב] יש ליישב שגדר הצדקה מעיקרו הוא עד חומש, וכמו
שנלמד מכאן מדברי יעקב אבינו ע"ה עשר אעשרנו לך, ועל זה
אמרו חז"ל אין אדם מעני מן הצדקה, משא"כ הנותן יותר
מחומש הרי יצא מחוץ לגדר הצדקה וע"ז לא אמרו אין אדם
מעני מן הצדקה, וא"כ יש חשש שמא יצטרך לבריות.

בדינא דהמבזבז אל יבזבו יותר מחומש.

שאלה. יש לדון האם איסור זה לבזבז יותר מחומש
הוא מה"ת או דרבנן.

תשובה.

כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ב יו"ד, סי' רכט) וז"ל הא דודאי
משמע מדין תורה כל שיש לו פרנסת יומו צריך ליתן המותר
לעני רק חייו קודמים אבל כל שיש לו די פרנסת יומו יתר שאר
ממונו לעני הצריך רק באושר התקינה שלא יבזבז אדם יותר
מחומש וסמכוהו אקרא עשר אעשרנו לך ובמקום כיבוד אב לא
תקנו והניחו על דין תורה שאם אינו צריך להחזיר על הפתחים
כל שיש לו די חייו יתן הנשאר לאבותיו. והיינו מבואר מד'
דלולי התקנה כל אחד היה מחוייב ליתן כל מה שלא צריך
בשביל חייו, ורק רבנן התקינה שלא יבזבז יותר מחומש. והנה
בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קלא) כתב כבר כתבתי שבט
הלוי (ח"ד סי' ס"ד) דבעניויות זה צע"ג דמשמעות הש"ס וסוגית

משפיות דמים, מלשון הרע . . ואין דרך אלא לשון הרע.
שנאמר "וישמע יעקב את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב".
וראה ג"כ בהכלי יקר שהביא את המדרש הנ"ל (ע"ד) דדרשו אם
יהיה ה' עמדי ושמרני היינו מן ארבעה ראשי עבירות והם
עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע ואסמכוה
אקרא. נראה שגם מדרש זה רצה לתרץ קושיא זו וכי היה יעקב
מסופק בהבטחת ה' יתברך, אלא לפי שאמר לו ה' יתברך כי לא
אעזבך עד אשר אם עשיתי, בלשון אם הורה כאילו אמר אם
אעשה או לא אעשה, וזה תלוי בדבר אם לא יגרום החטא, על
כן אמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני מן החטא. ופירט
ארבעה אבות נזיקין אלו, כי המה היו סיבת חורבן בית ראשון
ושני על כן אמר שאם ישמור אותי ה' מן ארבעה ראשי עבירות
אלו אז והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלהים,
ומכלל הן נשמע לאו כי אם לא ישמרו מן ארבעה ראשי עבירות
אלו אז לא יהיה בית אלהים כי יחרב בעבורם, ע"כ. ולא ברור
מאיוזה לשון הרע כ"כ חשש ואולי חששו היה מלשון הרע על
בית חמיו. וצ"ע הא היו רשעים שמותר לדבר עליהם לשון הרע.

(כח, כא) וְשָׁכַתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אֲבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים:

החילוק בין בשלום ל'שלום'.

שאלה. צ"ע איך יעקב אמר ושבתי בשלום, והרי
אמרינן בסוף מס' ברכות (דף סד) הנפטר מחבירו אל
יאמר לך בשלום אלא לך לשלום וכו' עיי"ש בגמ' וא"כ
יעקב היה צ"ל ושבתי לשלום.

תשובה.

א] יתכן לומר שכל מה שאמרו בשלהי ברכות 'הנפטר מחבירו
אל יאמר לו לך בשלום, אלא לך לשלום', היינו דוקא כאשר
מפורש בדבריו ענין ההליכה, דבזה יש להזהר לברכו שילך
לשלום. אכן כאשר בדבריו מפרש שמברכו על חזירתו, בזה
שפיר מצי אמר גם 'בשלום', ואשר על כן, כיון דאמר יעקב
"ושבתי" שנזכר בדבריו ענין ה'שיבה', יכול היה לומר 'בשלום'.
דלא זוהי 'שיבה' זוהי 'ביאה'.

ב] ברש"י מבואר דאי"ז ענין של "שלום" דהיינו שלא יוזק וכדו'
אלא "שאהיה שלם מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן" (ואולי
הוקשה לרש"י הקושיא דידן ולכן ביאר כך), וא"כ להבנה זו ל"ש
בזה את החילוק בין "לשלום" ל"בשלום" שזה לכאן ענינים
שקשורים לשמירה מנזקים וכדו', ופשוט.

ג] עוד יש ליישב בזה עפ"י המובא בס' קהלת יצחק לתלמיד
הגר"א דהנה ידוע דהחסרון באמירת "לך בשלום" היינו שאומר
לחבירו תלך עם השלום העכשוי והריהו כמקלל שלא יוסיף
שלימות על שלימותו ויוכל להנזק, ואילו "לשלום" היינו
שתוסיף שלימות דהיינו שתלך "ל...שלום", וא"כ יעקב אבינו
אמר "ושבתי בשלום אל בית אבי" כלו' שאשוב לבית אבי
באותו שלום שיש לי עכשיו כי הרי בבית לבן לא אוכל להוסיף
שלימות (ואדרבה פחד שלא ילמד מדרכי לבן כמבואר ברש"י)
וא"כ עדיף שאשאר בשלימותי.

³ [וכמו שמבואר בבית הלוי ועוד, שאת הדברים הגשמיים שהקב"ה
עושה לאדם הזכיר כבר למעלה "ושמרני בדרך... ונתן לי..." ועכשיו

הזכיר את מה שהוא יעשה שזה הדבר הרוחני (הכל ביד"ש חוץ
מיר"ש) דהיינו שאשוב "שלם מן החטא"]

שואלים ודורשים בהלכות תפילה [טז]

לע"נ הבחור יצחק דוב ז"ל בן יבלחט"א הר"ר משה ארי' הלוי במברגר. נלב"ע יב אייר תשפ"א

הלכות קדושה

כתב המ"ב בסי' קכה סק"ד: צריך לכוון ביותר בקדושה, לקדש את השם יתברך, ובזכות זה ישרה עליו השם יתברך קדושה מלמעלה. ויכוון לקיים הפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל. והאר"י ז"ל היה מזהיר מאוד על זה עכ"ל. ובסק"ה כ': כתבו בשם ספר היכלות, ז"ל: ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה, אם תאמרו ותגידו לבני משה שאני עושה בשעה שמקדישים ואומרים קדוש וכו' ולמדו אותם שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית תפילתם, ונושאים עצמם למעלה, כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם, באותה שעה אני אוזן בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר זכותם וממחר גאולתם עכ"ל.

- א. מעיקר הדין רק הש"ץ אומר 'נקדש', או 'נקדישך', והציבור עונה 'קדוש' (שו"ע קכה א, ביאור"ל סי' קט) ומי"מ המנהג בימינו שאומרים הקהל גם 'נקדש' (מ"ב קכה ב) וגם אם לא שמע הש"ץ שאומר 'נקדש', עונה 'קדוש' (שו"ע הגר"ז קט ה). ואף שהוא חצי פסוק, ורק כששומע את הש"ץ וממשיך נקרא שלא אמר חצי פסוק [כ"כ בערוה"ש], מ"מ מותר לענות קדוש קדוש גם כשלא שמע את הש"ץ.
- ב. אם עונה קדושה ומסתפק אם אמר קדוש ג' פעמים, יכול להוסיף עוד פעם (שאלת רב מהגר"ח קניבסקי)

מי שבאמצע שמו"ע

- ג. מי שבאמצע שמו"ע והש"ץ הגיע לקדושה, ישתוק ויכוין למה שאומר הש"ץ (שו"ע קד ז) והחויב לשתוק, הוא רק להפסוק קדוש קדוש וברוך כבוד, ולא לשאר הקדושה (שולחן שלמה) אבל אם רוצה יכול לשתוק לכל הקדושה, ולא הוי הפסק (אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי) וגם אם כבר שמע קדושה, צריך לשתוק (אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי) [העיר חב"א, רבששתוק ומקטיב לקדושה, לפעמים שוכחים איפה אותיות בשמו"ע. ויש לשים לב לזה]
- ד. לא ישתוק אלא בשביל קדושה שבאותו חדר (אשרי האיש מהגר"ש אלישיב)
- ה. אחר שהתחיל ה' שפתי תפתח, לא יענה לקדושה, גם בתפילת מנחה (מ"ב סו לה, קיא א. אלא ישתוק ויקטיב)
- ו. יש להש"ץ לומר את כל הקדושה בקול רם, כדי שגם מי שבאמצע שמו"ע יכול לצאת בה (אג"מ או"ח ג ד) ומשום מותר להש"ץ לומר 'קדוש קדוש' אחר הציבור, כדי להוציא מי שבאמצע שמו"ע, דבלא"ה היה צריך לומר עם הציבור. אבל עדיף שהש"ץ יתחיל קדוש לפני שגמר הציבור, כדי לומר קדושה בעשרה, ויאמר בקול רם (ביאור"ל סי' קכה ד"ה אלא. ושיטת הגר"ז ע"פ הרמב"ם, שהש"ץ צ"ל עם הציבור ממש, ולפי"ז יאמר מאד בקול כדי להוציא מי ששומע ושותק. והוסיף הגר"ז, דבמנין שיש רק עשר, אם הש"ץ לא יאמר עם הציבור, נמצא שלא אמרו קדושה ב"י) בשבת ויו"ט כשאומרים 'שמע ישראל', יאמר הש"ץ עם הציבור, כדי לקבל עמי"ש עם הציבור (קצות השולחן)
- ז. אם הש"ץ לא אמר בקול, י"א דיכול לצאת מן הציבור (לבוש מדרכי סי' יז, הגר"ש דבליצקי ע"פ מאירי ברכות יג ע"ב) וי"א דאי אפשר לצאת מן הציבור, כיון דלא מכוונים להוציאו אלא יבקש ממי שעומד לידו להוציאו (אג"מ שם) בשחרית, לא יאמר 'שלום רב' במקום 'שים שלום' כדי להספיק קדושה (רינים והנהגות לחזו"א פ"ד) וכן אין לדלג 'בספר חיים' בעשי"ת כדי לומר קדושה עם הציבור (דעת נוטה ח"א בשם החזו"א, הגר"ש אלישיב, הליכות שלמה) וגם מי שנוהג לומר 'שים שלום' במנחה, לא יאמר 'שלום רב' כדי לומר קדושה (הליכות שלמה מהגר"ש אורבך) וי"א שיכול לומר 'שלום רב' במקום 'שים שלום' כדי להספיק קדושה (מ"ב דרשו בשם האדרת בספר תפילת דוד)
- י. אם גומר שמו"ע לפני הש"ץ, ימתין במקום שפסע עד שהש"ץ מגיע לקדושה. ולפחות עד שיתחיל הש"ץ חזרה (שו"ע קכג ב) ואם גמר שמו"ע כשהש"ץ הגיע כבר לקדושה, יחזור למקומו מיד ולא יאמר קדושה במקום שפסע, דיותר טוב לומר קדושה במקומו כמו שאר הקהל (מ"ב סק"ט)

- יא. באמצע אלוקי נצור מפסיקין לקדושה (שו"ע ורמ"א קכב א) ויאמר רק קדוש קדוש וברוך כבוד, כי דומה לברכת ק"ש (שו"ע שם). וגם לפני שהתחיל אלוקי נצור עונה רק כנ"ל, כיון דעדיין עומד בתפילה. ועי' ציוני הלכה עמ' קע מהגר"ש אלישיב, דישתוק עד אחר ימלוד, ואח"כ ימשיך בתפילה. וכ"ה בתפילה כהלכתה בשמו. אמנם אם בין כך לא שומע את החזן, יכול להמשיך ביני ביני-הגר"י כהן) וגם אם כבר שמע קדושה, יכול [חייב] לענות באמצע אלוקי נצור (אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי) [לדעת השו"ע ורמ"א שם, אם רגיל לומר יהיו לרצון לפני אלוקי נצור, לא יענה לקדושה לפני יהיו לרצון, ואם אינו אומר יהיו לרצון רק אחר אלוקי נצור, יכול לענות גם לפני יהיו לרצון. ולדעת הגר"א (עי' ביאור הגר"א סק"ב ואמרי נועם ברכות ד ע"ב ושע"ח"כ כאן סק"ה) אם אינו אומר יהיו לרצון לפני תחנונים, אינו יכול להפסיק לקדיש וקדושה, ואם אומר יהיו לרצון, יכול לענות הכל, כיון דהוי כעקר רגליו. ועי' מפי כהן עמ' שכה דהגר"ח קניבסקי נהג כהגר"א]

יב. אם הוא באמצע אלוקי נצור, ושומע את הש"ץ מתקרב לקדושה, יקצר ויפסע ג' פסיעות, כיון דאין ראוי לכתחילה לענות קדושה באמצע שיעומד לפני המלך. אבל אם אינו יכול להספיק לפסוע לפני קדושה, יענה באמצע אלוקי נצור (שו"ע קב"א זמ"ב שם). ועיי"ש דאם לא אמר יהיו לרצון לפני אלוקי נצור, יאמר לפני שיעונה לקדושה (יג. אם הוא באמצע אלוקי נצור, ושכח יעלה ויבוא, וצריך לחזור לרצה, י"א שלא יענה אז קדושה (מעשה איש בשם החזו"א, שבט הלוי ח"ג סי' יא, עמק ברכה תפילה) וי"א שיכול לענות לקדושה ואח"כ יחזור לרצה (שו"ת הרשב"א ח"ז סי' תה, אג"מ ח"ג סי' נה, הליכות שלמה פ"ה, עמק ברכה שם בשם הגדול ממינסק) [בצינוני הלכה עמ' קע מביא מהגר"ש אלישיב, דחצי קדושה לאו כלום הוא. ולכן אם אוחז באמצע שים שלום, אין למהר כדי לענות רק 'ברוך' עם הציבור, אלא ישתוק ויקטיב לכל הקדושה. אמנם עי' להלן שהגר"ה קניבסקי חולק וסובר דיכול לענות גם לחצי קדושה באמצע הלל]

יחיד המתפלל עם הש"ץ

יד. אם היחיד התחיל עם הש"ץ שמו"ע, יאמר עם הש"ץ את הקדושה מילה במילה כמו שהוא אומר, וכן יאמר עמו ברכת האל הקדוש [לדור ודור לנוסח אשכנז] (שו"ע קט ב) ומלשון השו"ע משמע, דאומר 'קדוש קדוש' עם הש"ץ, ולא עם הציבור (מפי כהן) ויש לסיים את ברכת האל-הקדוש עם הש"ץ ביחד (מ"ב ס"ק יב. ועיי"ש מ"ב סק"ז דגם בשבת יאמר כל הנוסח עם הש"ץ)

טו. יחיד המתפלל עם הש"ץ, אין לו לומר הקדושה בקול רם, ורק יכול להגביה את קולו (מפי כהן מהגר"ה קניבסקי בשם החזו"א) ומותר להגביה את רגליו (פרישה סק"ב, אשי ישראל מהגר"ה ק. וגם מרים את עיניו, עי' להלן)

טז. יחיד המתפלל עם הש"ץ, ובטעות התחיל 'אתה קדוש', יפסיק מיד ויענה קדושה עם הש"ץ (אשי ישראל מהגר"ה ק) יז. יחיד המתפלל שחרית עם הש"ץ, והש"ץ אומר תפילת מוסף, יאמר עם הש"ץ קדושת כתר, ויאמר כל הנוסח, כי הכל ענין אחד (מ"ב קט יז)

יח. אם מתפלל ערבית מבעו"י, והגיע למחיה המתים, ושומע מנין שמתפלל מנחה והגיעו לקדושה, לא יענה עמהם, כיון דבערבית אין חזרת הש"ץ (הליכות שלמה פ"ה, מאירי ברכות דף כ"א) אבל אם מתפלל שחרית פעמיים לתשלומין של ערבית, יאמר קדושה גם כשמתפלל עם הש"ץ (שו"ת בעל החכמה)

יט. בן א"י שנמצא בחו"ל ביו"ט שני, ומתפלל תפילת חול עם הש"ץ שחוזר על תפילת יו"ט, יכול לומר איתו את כל הנוסח של הקדושה של יו"ט (אשי ישראל מהגר"ה קניבסקי)

כ. אם התחיל שמו"ע לפני הש"ץ, וכשהגיע למחיה המתים התחיל הש"ץ חזרה, י"א שאסור להמתין לקדושה (זה השולחן מהגר"ש דבליצקי) וי"א שמותר להמתין (אשי ישראל מהגר"ה קניבסקי) ומ"מ בכח"ג לא יאמר לדור ודור עם הש"ץ, כיון שהוא יחיד העונה. ויש להסתפק אם אומר 'נקדש' ושאר הוספות (מפי כהן)

הרמת הגוף, ולכוון רגליו

כ"א. יש להרים את הגוף והעקב בשעה שאומר 'קדוש' ו'ברוך' ו'ימלוך' (מ"ב קכ"ז בשם הש"ל"ה) כ"ב. י"א שירים גופו כל הג' פעמים שאומר 'קדוש' (כה"ה) וי"א שהגוף יהי' מוגבה פעם אחת בשעה שאומר ג' פעמים קדוש (ערוה"ש) ומנהג העולם ככה"ה.

כ"ג. י"א דגם באמצע שמו"ע כשמקטיב לקדושה, יכול [צריך] להרים את רגליו (הגה' רע"א סי' קט, פרישה) וי"א שלא יגביה רגליו באמצע שמו"ע (כפות תמרים סוכה לה ע"ב)

כ"ד. הנוהגים לכרוע לצדדים כאומרים וקרא זה אל זה ואמר, לא ידוע מקור למנהג זה (אשי ישראל ודעת נוטה מהגר"ה קניבסקי. וכ"כ בכא"ל תערוג מהגרא"ל שטינמן, דא"צ לעשות זאת כיון דלא מוזכר במ"ב)

כ"ה. טוב לכוון רגליו בשעה שאומר קדושה (שו"ע צ"ה ד) כמלאכים שעומדים כשרגליהם מכוונות זו לזו (מ"ב סק"ה)

כ"ו. ישא עיניו למרום בשעה שיעונה קדושה (רמ"א קכ"ה ב) ונחלקו אם בעינים סגורות או פתוחות. והכרעת המ"ב נראה בעינים פתוחות (מ"ב סק"ז, מפי כהן. וזה שלא עושים כך, כי לא יודעים ההלכה. כך אמר הגר"ח להגר"י כהן. וירידים את עיניו גם כשמקטיב לקדושה באמצע שמו"ע, כיון דשומע בעונה ואם רגיל לסגור את עיניו בשמו"ע, יפתח אותם לקדושה)

כ"ז. אין צריך לענות לקדושה דוקא כשפניו למזרח (תהילה לדור צ"ה א)

כ"ח. י"א שצריך לכוון רגליו עד אחר אמן של הקל הקדוש (א"ר צ"ה ג, שבט הלוי ג טו. ובימים נוראים לא צריך-הליכות שלמה) וי"א שלא נהגו לעמוד כך עד סוף הברכה (שאלת רב מהגר"ה קניבסקי)

החיוב לענות קדושה

כ"ט. כל אחד שנמצא בבית הכנסת חייב להקטיב ולענות לקדושה, אפי' אם יש כבר מנין שיעונה. ואסור גם להרהר בלימוד משעה שהש"ץ מתחיל 'נקדש' (מ"ב קכ"ה א. ועיי"ש במ"ב דמותר להרהר בלימוד אם הש"ץ מנגן, וגם בהוספות

של שבת ויו"ט) ואפי' אם שמע קדושה מאה פעמים, חייב לענות כל פעם ששומעים (אג"מ או"ח ג פט) ומהר"ל לא היה מדבר עד אחר אמן של האל הקדוש (מ"ב קכה ט) [ואף שאסור לדבר באמצע חזרת הש"ץ, כ' בשלמת חיים ובאש"י ישראל מהגר"ח קניבסקי, דמיידי בדיבור שמותר באמצע חזרת הש"ץ, ובאמצע קדושה לא ידבר. ובכ"ח כ', דהחידוש הוא דאפי' אם שמע כבר קדושה, ועונה למנין אחר, לא ידבר עד אחר אמן של הקל הקדוש]

ל. באמצע חזרת הש"ץ, י"א שאינו חייב לענות קדושה למנין אחר (אש"י ישראל בשם הגרש"ז אורבך ע"פ שו"ע נה כ שכ' דיכול לענות, משמע דאינו חייב, תפילה כהלכתה בשם הגר"ש אלישיב) וי"א דחייב לענות גם כשמתפלל במנין מצומצם ולא יהי' עשרה עונים (הגר"ח קניבסקי באש"י ישראל בשם החזו"א. ועל הראיה מהשו"ע כ' הגר"ח שם, דכיון דיכול לענות, ממילא חייב לענות. וכן הוא בריטב"א ר"ה כז ע"ב)

לא. הנוהג להאריך בתפילה, יש מסתפקים האם מותר להתחיל כשיודע שלא יוכל לענות קדושה (ביאור"ל דיש סי' קט) וי"א שמותר להתפלל כהרגל' (רינים והנהגות מהחזו"א פרק ד, שלמת חיים סי' קכו) ואם מתפלל ע"פ דין, לא ימהר את תפילתו כדי לענות קדושה (אבני ישפה מהגר"ש אלישיב)

לב. אם נכנס לביהכ"נ, ורוב הציבור כבר אמרו קדוש קדוש, עדיין יכול לענות עם המיעוט שעדיין עונים (ביאור"ל סי' קכד ד"ה וקדם) וגם אם כל הציבור גמרו, והש"ץ עדיין אומר, יכול לענות עמו (שאלת רב מהגר"ח קניבסקי) אבל לא יתחיל לענות לפני הציבור, דאם אמר לפני הציבור לא יצא, וצריך לחזור ולומר קדוש קדוש (מ"ב קכה ג. וגם אם הציבור התחיל לפני שגמר, צריך לחזור ולומר קדוש, דכיון דהתחיל ביחיד לאו שם קדושה עלה-הגר"י כהן) אבל אם עשרה התחילו מוקדם, שפיר יצא יד"ח (מפי כהן סי' קכה ע"פ ברכי יוסף)

לג. אם לא שמע את הש"ץ אומר וקרא זה אל זה ואמר, רק שמע את הציבור עונה, אינו חייב לענות לקדושה, אבל יכול אם רוצה (מפי כהן בשם הגר"ח קניבסקי, ע"פ ביאור"ל סי' רטו ורמ"א סי' קכד)

לד. אם שומע מנין שמתפללים לפי ר"ת, מותר לענות להם קדושה אע"פ שלפי הגאונים הוא כבר צאה"כ (שבט הלוי ט מה)

נוסח, ואופן אמירתה

לה. מי שנוהג לומר 'נקדש', ומתפלל במנין שאומרים 'עקדישך', וכן להיפך, צריך לומר כנוסח הציבור (אג"מ או"ח ח"ב סי' כג וסי' קד, מנח"י ח"ז סי' ה, שו"ת משיב דבר ח"א סי' יז) וגם אם התחיל בנוסח שלו, ישנה כמנהג הציבור (שאלת רב מהגר"ח קניבסקי) וי"א דאם אומר בלחש, יכול לומר כנוסח שלו, כיון דבעיקר חלק הקדושה אין שינוי (הליכות שלמה מהגרש"ז אורבך)

לו. יש לומר 'מקדישים' ולא 'מקדישין' (מ"ב קכה ד)

לז. יפסיק קצת בין התיבה 'שמקדישים' לתיבה 'אותו' (מ"ב קכה ד) ונביאר, אומרים עם 'סגול' תחת האות א' (דעת נוטה מהגר"ח קניבסקי) ובשבת קודש אומרים כדבר האמור עם 'קמץ' תחת האות ה' (מ"ב קכה ב)

לח. אע"פ שבאמן ובברכו לא יענה יותר בקול מהמברך, בקדושה יכול לענות יותר גבוה מקולו של הש"ץ, כיון דהוא לא ענייה אלא אמירה בפני עצמו (מפי כהן ע"פ תנא דבי אליהו פ"ג)

עדיפות והפסק

לט. אם שומע שני מנינים, באחד אומרים קדושה ובאחד אמן יהא שמיה רבא, צריך לענות לאיש"ר ולא לקדושה. אבל אם באחד אומרים קדושה ובאחד מודים או שאר אמנים, צריך לענות לקדושה (מ"ב נו ז) אמנם אם שמע כבר קדיש, יענה לקדושה כדי לצאת ידי חובת קדושה (מ"ב קכה ח) ואם אומרים קדושה במנין שלו, בכל אופן יענה קדושה, ולא יענה איש"ר למנין אחר (כה"ח סי' נו)

מ. החילוקים הנ"ל הוא דוקא כששומע שניהם כאחד, אבל אם שומע שמנין אחד עומד להגיע לקדיש, ואחד עומד להגיע לקדושה, ילך לשמוע קדושה, כי בין כך ישמע שם אח"כ קדיש (מ"ב נו ז)

מא. אסור להפסיק באמצע איש"ר כדי לענות קדושה (מ"ב נו ז) ואם הוא באמצע קדושה, לא יענה לאיש"ר אא"כ גמר כל הפסוק, ואז יכול לענות (מ"ב קכה ח. ואם אז הציבור מתחיל לענות איש"ר, יכול לענות את כל האיש"ר. אבל אם המשיך בקדוש קדוש אחר שהתחילו הציבור לענות איש"ר, לא יענה את המילה 'אמן', אלא יתחיל יהא שמיה רבא, כי אסור לענות אמן כשהפסיק עם מילה אחרת-כ"כ במ"ב)

מב. אם בא לביהכ"נ סמוך לקדושה, ואם ימתין לקדושה כדי לענות לפני שמתחיל שמו"ע, לא יוכל לענות לקדיש שאחר שמו"ע, לא ימתין לקדושה, אלא יתחיל מיד כדי שיוכל לענות איש"ר (מ"ב קט ד. ועי' מ"ב דמיידי שאינו יכול להמתין עד אחר קדיש, כי אז יעבור זמן תפילה, אבל אם יכול להמתין, חייב להמתין עד אחר קדיש שאחר שמו"ע. וכיון שזה לצורך, מותר להתחיל ולא להמתין לקדושה, דזה לא נקרא שמו"ע בקדושה-הגר"י כהן)

מג. בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש לא יענה קדושה וקדיש, אלא שותק ושומע ומכוין למה אומרים (שו"ע כה י) ומי שענה קדושה או קדיש, יחזור ויברך שני ברכות על של ראש (מ"ב ס"ק לו. ועי' מ"ב ס"ק לב, דנכון שימשמש או בשל יד להזיווג, ויחזק הקשר. אמנם להנהיגם בשו"ע והגר"א שמברכים ברכה א', יברך רק על מצות) מד. סמיכות גאולה לתפילה עדיפא מקדושה (ביאור"ל קט א) ואסור לענות לקדושה בין גאולה לתפילה (שו"ע סו ט) רק שותק ושומע (תהילה לדוד. ועי' שו"ע סו' נו שכתב שאסור. אמנם מקור השו"ע הוא בבית יעקב, ושם כ' שמותר-כך מביא בשיח הלכה) ובשבת קודש, מותר להפסיק לקדושה בין גאולה לתפילה (מ"ב קיא ט) מה. אף שלכתחילה אסור להשהות באמצע ברכת ויציב כדי לגמור את כולה, אם ממתינ כדי לשמוע קדושה מותר (מ"ב סה ד) אבל אם כבר שמע קדושה, אי"צ להמתין (מ"ב קט ה) מו. באמצע ברכה קצרה, אסור לענות לקדושה. ובסוף ברכת ישתבח [אחר בא"י] צ"ע אם מותר להפסיק (מ"ב נד ג) מז. באמצע פסוקי דזמרה, מותר [צריך] לענות לקדושה (מ"ב נא ה) ומותר לומר גם 'ימלך', אבל לא יאמר 'נקדש' (אשי ישראל מהגר"ח קניבסקי) ובשבת קודש מותר לענות גם ההוספות (מ"ב דרשו מהגר"ש אורבך) ומותר לענות גם לקדושה של מנין אחר באמצע פסוקי דזמרה, אבל אינו חייב אם זה מפריע לתפילתו (הליכות שלמה פ"ו) מה. כשעונה באמצע פסוקי דזמרה או ברכת ק"ש, מותר להמשיך להתפלל בין 'קדוש' ו'ברוך', אבל יותר טוב לשתוק (הליכות שלמה פ"ח. ועי' לעיל מהגר"ש, כשעונה באמצע אלוקי נצור לא ימשיך באמצע) מט. מותר לענות לקדושה באמצע הלל, גם בימים שגומרים בו את ההלל (רמ"א תכב ד) ובימים שגומרים ההלל, יענה רק 'קדוש' ו'ברוך כבוד', ולא 'ימלך' ולא 'נקדש', כמו באמצע ברכת ק"ש (רמ"א שם, שו"ע סו ג ומ"ב שם סק"ז) ומותר לענות גם לחצי קדושה, כגון ששמע רק 'ברוך' (דעת נוטה מהגר"ח קניבסקי. ועי' לעיל מהגר"ש שחולק) נ. מותר לענות לקדושה באמצע ברכת המזון (חזו"א כה ג. ודינו כמו בברכת ק"ש-כ"ב החזו"א בגליון השו"ע שלו. ולכן באמצע ברכה מותר לענות לקדיש וקדושה וברכו, ובין הפרקים גם אמן לכל ברכה-אוצרות הברכה עמ' קג) נא. בפסוק ראשון של קריאת שמע, וכן באמצע בשכמל"ו, לא יפסיק לקדושה (מ"ב סו יב) וגם בין פסוק ראשון ל'ברוך שם לא יפסיק (ביאור"ל ד"ה שלא. ומסיים וצ"ע למעשה) נב. אם קורא ק"ש אחר הזמן, אפשר דצריך להפסיק אפי' באמצע פסוק ראשון (מ"ב סו יב) נג. אם יצא מבית הכסא ולא הספיק ליטול ידיו, ינקה בכל מידי דמנקי ויענה לקדושה (מ"ב נד ד, הגר"ש אלישיב) נד. מותר לענות לקדושה באמצע ברכת אשר יצר (היי"א כלל ה סעי' יג. אבל לא באמצע התחימה) נה. כל מקום שכתבנו כאן שמותר להפסיק לקדושה, הוא הדין שמפסיק לקדיש ומודים וברכו, ואמן של הא-ל הקדוש ואמן של שומע תפילה. וקדיש היינו איש"ר, ואמן דדאמירן בעלמא. וגבי אמן הראשון של הקדיש ואמן של ויצמח נחלקו הפוסקים. ובמודים יאמר רק 'מודים אנחנו לך'. וכן מותר לענות אמן על ברכת כהנים, אבל לא על ברכת אשר קדשנו.

יחיד המתפלל

נו. יחיד שבא להתפלל שמו"ע ולא שמע קדושה, ויש עוד תשע בהחדר, יכול לומר שלש ברכות ראשונות בקול רם עם קדושה, כדי שיאמרו קדושה ביחד. ואפי' אם תשע אלו התפללו, וכבר שמעו קדושה (מ"ב סט א) אבל אם כולם כבר התפללו שמו"ע ביחיד, אינו יכול אחד מהם שכבר התפלל לחזור על שמו"ע בקול כדי לענות קדושה (הכרעת המ"ב בהרדב"ז דלא בשו"ע) נז. בנוסח אשכנז שאומרים לדור ודור בחזרת הש"ץ, י"א שגם כאן יאמר כך (הליכות שלמה תפילה פ"ט) וי"א דיאמר אתה קדוש ולא לדור ודור (ערוה"ש סט ט) נת. אחר שגמר ג' ראשונות בקול רם, יגמור בלחש, והשאר יכולים ללכת לדרכם (ביאור"ל שם ד"ה ישרים)

דיני שליח ציבור

נט. שליח ציבור ששכח קדושה בחזרת הש"ץ, והמשיך אתה קדוש, י"א דאם לא גמר את הברכה, יחזור לקדושה, ואם גמר אתה קדוש, יחזור לתחילת התפילה (מנחת שלמה ח"א סו' ב, שו"ת רבבות אפרים ב קפה בשם הגר"מ פיינשטיין) וי"א דגם אם גמר אתה קדוש, יאמר שם קדושה, וימשיך אתה חונן (שבט הלוי ט קלד) ס. ש"ץ שהתחיל ברכה רביעית ודילג על אתה קדוש, חוזר לראש התפילה (מנחת שלמה שם) סא. ש"ץ שצריך לחזור על חזרת הש"ץ שנית, צריך לחזור ולומר קדושה (שו"ת תקפב א ומט"א שם) סב. לא יאריך הש"ץ באמירת לעזמתם, וכן 'ובדברי', כדי שהציבור לא יענה לפני שגמר הש"ץ (מ"ב קכה ב)

נספר תהילתך

גליון מס' 6

סיפורים וחיזוקים בענייני אמונה והשגחה

סיפור מיוחד על 'צדיק נסתר' מביתר

יש לי ידיד קרוב כאח בביתר עילית, שלא נותן לי לפרסם את שמו, אז ניתן לו שם: "הצדיק נסתר מביתר"... באמצע התפילה בשבת קודש, ניגש אליו מחלק הסוכריות בבית הכנסת ונתן לו שלש סוכריות טופי. טוב, הוא לא ילד, זו סתם היתה 'קריצה' נחמדה של המחלק, אבל הביתה הוא לא יכול היה להביא את זה, כי הילדים יריבו ביניהם מי יקבל את הטופי, יש בלי עין הרע יותר משלשה ילדים, אז הוא אמר לעצמו: אני אשים את הסוכריות בכיס, וכבר נמצא את מי לשמח בהן.

כשיצא מבית הכנסת, הוא שמע אֶ גֶּאֱנָצֶע טוֹהֶט'ץ'יך - בלגן אימים. מה קרה, ילד כלשהו שלא מהקהילה, ילד שבשפת העם נקרא לא עליכם 'ילד רחוב', פשוט זורק אבנים על הילדים בתוך בית הכנסת. כמה אברכים ניגשו אליו, ניסו להרחיק אותו בדרכי נועם, וגם בדרכים פחות נעימות, ואילו הילדים שמחו כמוצא שלל רב, היה שם טוֹהֶט'ץ'יך ובלגן. נו, הם ילדים, וילדים אוהבים בלגן. אבל אותו ילד לא נכנע, כמו חיה הוא נלחם איתם, ורצה להיכנס ולהילחם עם אבנים בתוך בית הכנסת. האברכים היו במבוכה. וְאָט טוֹהֶט מָעַן - מה עושים פה?

אותו "צדיק נסתר" הסתכל על העינים של הילד, וראה עליו שני דברים. הוא ראה עקשנות, אבל הוא ראה עוד משהו, שמשהו כואב לילד, הילד במצוקה. הוא ניגש לילד, שָם את ידיו על הכתפיים שלו, ונתן לו את שלש הסוכריות!

הילד כל כך התרגש, כל כך שמח, עד שהוא שכח לגמרי מהמריבה. אותו צדיק נסתר בירר, ושמע שהילד הוא ממשפחה הרוסה ושבורה, וכשראה הילד המסכן את כל הקיפּקֶע של הילדים יוצאים מבית הכנסת עם האבא, ואיך ש"אבות התינוקות פונין למצות שבת, ומשתעשעין עם התינוקות", ונותנים להם סוכריות ופֶּעֶקאַלֶעך, ולו אין כלום, אז הוא גם רצה, וכך, נֶעֱבֹאך, ביטא את רגשותיו באבנים ובבלגן. הוא בסך הכל רצה קצת אהבה. הוא לא רצה לריב, הוא פשוט לא ידע איך לבקש.

ולכן ברגע שניגש אליו "הצדיק נסתר" והשתעשע אתו ונתן לו שלש סוכריות, הוא קיבל בזה את מה שהוא רצה, ונרגע. מי יודע כמה הצלת נפשות יש בסיפור הזה, כמה זה יכול לשנות את הילד הזה מן הקצה אל הקצה.

כשאני שמעתי אתמול את הסיפור הזה, זה החזיר אותי לכל מיני חוויות בימי הילדות. כמה חשוב להבין את נפש הילד. גם אם הילד עושה מעשה נוראי, גם אם הילד עושה מעשה קונדס, להבין שזה יושב על מצוקה, ובמקום לגעור ולהעניש, להציל אותו, להבין את המצוקה שלו, להאכיל אותו, ולהציל אותו לדורי דורות.

(מתיקות הדף היומי)

רוצה להתקדש? הקב"ה יעזור ויסובב שהוא באמת יזכה להתקדש!

אני לומד בכולל בחברותא, עם אברך יקר. באחד הימים נכנס החברותא שלי לכולל נרעש לגמרי, מיד ראיתי עליו שהיה לו איזה סיפור מיוחד... שאלתי: "מה קרה איתך? אני רואה עליך התרגשות מיוחדת! רואים שהיית עֵד להתרחשות מיוחדת..."

וכך הוא סיפר לי:

כידוע איני גר כאן באיזור. מקום מגוריי הוא בשכונת 'נווה יעקב' המרוחקת מעט מהכולל בו אנו לומדים. מידי יום עולה אני על אחד האוטובוסים העירוניים, וכך אני עושה את דרכי לכולל...

מכיוון שאני נוסע בקו קבוע בשעה קבועה, יוצא שגם הנהג המוביל את האוטובוס הוא אותו נהג, והאוטובוס הוא אותו אוטובוס.

באוטובוס ציבורי עולים כל מיני אנשים וטיפוסים שונים וצריך לשמור את העיניים, לכן עשיתי לי מנהג מיוחד:

בכל יום מיד בעלותי לאוטובוס, אני מתיישב במושב הראשון מאחורי הנהג. במנהגי הזה אני מרוויח כמה דברים... קודם כל, מכיוון שאני יושב מיד מאחוריו של הנהג, אין שום דבר לפני שאצטרך להישמר ממנו. כמו כן, המושב שמאחורי הנהג הוא מושב יחיד ולא ספסל עם שני מושבים, וכך אני יכול להיות רגוע שאף אדם לא רצוי לא יתישב סמוך אלי. רווח נוסף שאני מרוויח הוא, שבעלייתי לאוטובוס ובירידתי ממנו, אינני משוטט ברחבי האוטובוס וכך אינני נכשל בשמירת עיניי.

היום בבוקר. אני עולה לאוטובוס, וכמו בכל יום מתיישב במקומי הקבוע שמאחורי הנהג. הנהג - חילוני בינתיים - עוצר את האוטובוס, מסתובב אלי, וצועק בהתרגשות "מה זה? מה זה?" לא הצלחתי להבין מה הוא רוצה ולמה הוא מתכוון, אני אומר לו "אני לא מבין מה אתה שואל, על מה אתה שואל 'מה זה'?"

הנהג אמר לי במילים אלו: "בכל יום, ממש לפני שאתה עולה לאוטובוס, או שזה שישב במושב הראשון ירד מהאוטובוס ממש לפניך, או שהוא שינה את המקום שלו לפני כמה שניות ועבר לשבת יותר בפנים. אני עוקב אחרי זה כבר זמן ארוך, וזה ממש מעשים שבכל יום, זה נראה משהו שמימי במיוחד בשבילך. לא הבחנת שבכל יום המושב ריק בשבילך? איך זה עובד? מה זה אומר?"...

עניתי לו: "לא ידעתי שזה קורה בכל יום, זה בשבילי גם חידוש לשמוע את זה. אבל אני מבין איך זה קורה! בכל יום לפני שאני יוצא מהבית בכדי לנסוע לכולל, אני מתחנן להשי"ת שיזכה אותי לשמור את עיני, אני מבקש מהשם שלא יעמיד אותי בניסיונות.

מסתבר שלשבת במושב הראשון הוא תנאי שאוכל לשמור את העיניים, וה' עוזר לי והמושב מתפנה בשבילי!"

הנהג לא האמין למה שהוא שומע... ושאל בפליאה: "ככה? מתפללים וזה עוזר?" עניתי לו בבטחה "כן!"

הקב"ה שומע את כל התפילות ועוזר לילדים שלו, בפרט אם מתפללים לקיום רצון ה' ולהישמר מרע, בוודאי שהוא עוזר!"

הנהג החילוני לא הצליח לחזור לעצמו, והתבטא בהערכה גדולה על יהודים חרדים ותפילה להקב"ה. הסיפור עשה קידוש ה' גדול!

רואים מהסיפור שאם יהודי רוצה ולהתקדש, הקב"ה עוזר לו ומסבב שהוא באמת יזכה להתקדש! מספרים על ר' אהרן מקארלין זיע"א, שהיה נוהג בכניסתו לבית המדרש לרקוד ולזמר 'ארוממך ה' כי דיליתני' - מודה אני לפניך ה' שהגבתני [-דיליתני] ולא נפלתי בשמירת העיניים.

(גליון 'טהור עינים')

סיפור מדהים על 'מידה כנגד מידה'

אנו מתגוררים בחו"ל באחת ממדינות אירופה. כאשר נכנסנו לפרק האיש מקדש, ובתנו הבכירה הגיעה לפרקה, ברור היה שעלינו לחפש שידוך בישראל, לא רק בגלל שכל הילדים למדו בארץ

ישראל אלא בגין העובדה הפשוטה שאנו ישראלים מבטן ומלידה. רק שנים בודדות קודם לכן עזבנו את הארץ, והילדים שהמשיכו ללמוד בה לא הכירו שפה זרה, ועל אחת כמה וכמה שלא הושפעו משום מנטאליות זרה.

חיפשנו בארץ הצעה מתאימה, וביום בהיר היא הגיעה. שמענו על הבחור רק דברים טובים מכל הבחינות וזו היתה נראית ההצעה הטובה ביותר. העניין התקדם עד שהגיע לקו הגמר, ויום אחד טסנו לארץ כדי להשתתף בווארט המיוחל.

הצד השני ביקש להיפגש לפני כן כדי לסכם מראש בנוגע לכמה עניינים טכניים. הלכתי לפגישה ברוח טובה מתוך ידיעה שמדובר בישורת האחרונה לקראת שבירת הצלחת. אולם בפגישה הופתעתי לשמוע שהם עומדים על כך שהזוג לא יתגורר בחו"ל אפילו יום אחד, למרות שבמקום מגורנו בחו"ל המתינה לה משרה בתחום החינוך, מתאימה ומתגמלת. הייתי המום לגמרי, שכן מראש דובר אחרת ובצורה הכי מפורשת. הצד השני לא הכחיש זאת אך טען שזו המציאות הנוכחית.

מלבד זאת הופתעתי לשמוע על שינויים נוספים בין מה שדברנו בעבר ולבין מה שדובר עכשיו. יכולתי כמובן להודיע באותו רגע שמדובר כאן באי ישרות זועקת וכו' וכו', אך מצד שני ידעתי שאין לי את הסמכות להרוס שידוך מוצלח בגלל ויכוח שהוא בבסיסו טכני, קשה ועקרוני ככל שיהיה. שמעתי את כל דרישותיהם והודעתי להם שאשקול זאת ואשיב להם תשובה.

יצאתי מהפגישה די מתוסכל ואולי גם מבולבל. לא הבנתי איך ההתנהגות המפתיעה שלהם מסתדרת עם כל מעלותיהם עליהן שמענו רבות לאחרונה. למרות הכל יצאתי מהפגישה עם רצון כנה לבדוק באופן מיידי כיצד אוכל להיענות במהירות לדרישותיהם.

לא חלפו שעות מאז הפגישה, והטלפון במקום שהותי מצלצל. זיהיתי על הצג את מספר הטלפון של השדכן ונדרכת. "אני המום ממה שאני עומד לומר לך", פתח ואמר, "אבל העסק נגמר".

חשבתי שאני מתעלף. אמרתי לו שהייתי בכיוון להשיב להם בחיוב. היה ברור לי שאף אחד לא ציפה ממני להיענות לכל הדרישות המחודשות בפחות מיממה. השדכן היה מבולבל לא פחות ממני. הוא לא הצליח להסביר את המתרחש ורק העלה כמה דרכי פעולה שיעזרו לברר מה קרה. הוא לא אמר זאת, אך היה נשמע שהוא מיואש מראש מכל ניסיון להציל את המצב.

במשך היממה האחרונה מאז הפגישה עם הצד השני ועד שהשדכן התקשר, ניסיתי להסתיר מבני ביתי את המצב. האמת שלא קלטתי שהמצב כה חמור, אך גם את מה שהטריד אותי דחפתי עמוק ללב פנימה, לא רציתי להוריד להם סתם כך את המצב רוח. זכרתי את דברי חז"ל "ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא", וכך התייחסתי לקורות. אבל ברגע שהשדכן הנחית עלי את הפצצה, נאלצתי לשתף בה את בני ביתי. עד עצם היום הזה נצבט לי הלב כשאני נזכר באותו רגע מחריד. המהלומה, התעלומה, העצב והדמעות הרבות שזלגו מעיני אשתי ובתי.

הנעלב הראשי של הפרשה היה אמור להיות אני, וכפי שאפרט בהמשך, אך לא יכולתי להרשות לעצמי לשקוע בכעס או ברחמים עצמיים. בתור אב המשפחה הייתי חייב להיות חזק ולחזק את סביבתי הקרובה. נכון, מבחינת ההגדרה ההלכתית הם לא ביטלו את השידוך, כיון שה'ווארט' עדיין לא התקיים, אך מבחינת התחושה הנפשית מדובר היה בעזיבת שידוך על כל המשתמע מכך. לא אגזים אם אומר שלמשך כמה שבועות הפך הבית שלי לשבור ורצוץ. ההפסד הכספי שהיה נעוץ בטיסה המיותרת ארצה התגמד לעומת הכאב בלב. הרגשתי שאני מתפוצץ להבין מה התרחש כאן.

לא ארכו הימים וגיליתי שהמוקד שעומד במרכז העניין הוא אני. מה שקרה זה, שברגע האחרון שמע עלי הצד השני דבר מסוים שהיווה מבחינתו עילה מספקת לביטול. מסתבר שהדרישות שהם העלו באותה פגישה מפתיעה נועדו לגרום לי לרדת מן העץ. וכאשר חלפה יממה ועדיין לא הודעתי לשדכן על סירוב, הם מיהרו לחתוך את הסיפור.

ההבזק היה חד ביותר. הרגשתי שהוא מתפוצץ לי במוח...

זה קרה כמה שבועות לאחר המקרה. מאז המאורע המעציב ניסיתי להסיח ממנו את הדעת ולהמשיך בחיים, אך הוא רדף אותי. אני לא רוצה להרחיב בכל הפרטים, אך מדובר היה בסיפור מוזר, מוזר מאוד. למרות היותי לכאורה נוגע בדבר, אני יכול להתחייב ולומר שהעילה שלהם לעצירת השידוך בגללי הייתה בלתי הגיונית לחלוטין, ויעידו על כך שאר השידוכים המצוינים שעשינו.

באחד הימים שכבתי לנוח בצהריים ופתאום קלטתי הכל. לא הייתי זקוק לפרשנים ולא ליועצים, ידעתי מיד מה מוטל עלי לעשות.

*

כמה שעות אחר כך כבר נקש מיודענו בדלתה של שדכנית באה בימים, מתפלל בכל ליבו שהיא עודנה מתהלכת בין החיים. "רק רגע", נשמע קול צרוד מעברו השני של הדלת. היא נפתחה, והשדכנית ניצבה שם, מתעניינת לרצונו של האורח הבלתי קרוא.

"אני..." אמר את שמו. "לא מכירה", ענתה השדכנית. הוא ניסה מכיוון אחר: "האם את זוכרת את פלוני אלמוני?" וכאן הוא נקב בשמו של קרוב משפחה שלו.

"לא", ענתה השדכנית, וליבו החל לפרפר. היה פשוט אצלו שכל שדכנית זוכרת את כל השמות שעברו אצלה גם בחלוף עשרות שנים. הוא הציג שאלה נוספת מתוך תחושה פנימית שהתשובה על שאלה זו תכריע את גורלו. "האם את זוכרת את גב'... לפני 20 שנה חיפשת לה שידוך?"

"זוכרת?" תהתה הקשישה על השאלה המוזרה. "היא הרי כמו הבת שלי, אנחנו בקשר מתמיד". הוא שמח שמחה גדולה ואמר לה שברצונו לבקש ממנה טובה גדולה.

*

מה הניע אותו לפתחה של השדכנית הקשישה? כדי להשיב על כך עלינו לשוב 20 שנה אחורה. קרוב משפחה של מיודענו היה בחור יתום מאב ומאם. בימים ההם לא הייתה קיימת תוכנית ערבים, ובקושי אף הצליחו להקים קרנות פרטיות לצדקה. מיודענו נטל על עצמו את כל העול להשיא את קרוב המשפחה. אך לא רק העול הכלכלי היה מוטל על כתפיו אלא גם האחריות כולה. הוא היה זה שבירר עבורו אודות ההצעות, הוא היה הכתובת עימו יכול היה הבחור להתייעץ בשעת הצורך. בעצם הוא היה הכתף לכל הצרכים.

ויהי היום והציעו לקרוב משפחתו הצעה מתאימה. השידוך הלך והתקדם, והוא, כמי שהאחריות מוטלת כולה על כתפיו המשיך לברר ולעקוב. המסקנה אליה הגיע היתה שיש לעצור את העניין במהירות. אין כאן המקום לפרט מה מנע ממנו להניח את כל השיקולים על השולחן באופן גלוי, אך המסקנה היתה ברורה לעיניו. זועקת.

הוא לא העז להחליט לבד אלא ניגש והתייעץ עם אדם גדול, אשר הכריע לעצור. גם קרוב המשפחה היתום לא הביע התנגדות לצעד הזה, למרות שהוא לא ירד לעומקו.

הוא חתך אפוא את העניין במהירות, וגם ממרחק של 20 שנה הוא לא שוכח את הזעקה המרה שהקים הצד השני, את הצער ואת הדמעות. בשעת מעשה הוא לא ידע ולא קלט שהשידוך בעצם הגיע לשלב סיום. זה צבט כבר אז את ליבו, אך הוא היה משוכנע במאת האחוזים שהוא עושה את הצעד המתבקש, הישר והנכון.

והנה, בחלוף עשרים שנה נחתה בביתו פרשייה דומה... כאשר הרהר בדבר הבזיק במוחו המקרה הישן והמודחק. ה'מידה כנגד מידה' זעק בקולי קולות. במקרה הראשון נעצר הכל באבחת סכין פתאומית, כך גם במקרה השני. במקרה הראשון הוא נאלץ להסתיר את הסיבה האמיתית לעצירת

העניין, כך גם במקרה השני, ועוד פרטים שהשתלבו זה בזה בדיוק רב, כביכול שני המקרים לא היו אלא פאזל אחד שחלקיו יוצרו בטווח של 20 שנה.

הוא ניסה לתקן. לא את עצם ההחלטה הנכונה, אלא את הטקטיקה, את דרך הוצאתה לפועל. לשם כך יצא לאתר את השדכנית שהיתה מעורבת אז בשידוך. כאשר איתר אותה שמח לשמוע שהיא עומדת בקשר עם הנפגעת דאז.

השדכנית נזכרה מי הוא וחייכה חיוך עצוב. השנים שחלפו לא השכיחו ממנה את הכעס על קרוב משפחתו של הבחור היתום שפתאום התערב והחליט לגדוע את השידוך. כעת ניצב מולה קרוב המשפחה והראה לה את הצד השני של המטבע, את הסיבה שאילצה אותו בזמנו לפעול כפי שפעל.

"אני מבקש ממך טובה גדולה", פנה אל השדכנית. "בבקשה", נענתה. "אבל לפני כן עלי לברר שאלה אחת, שאלה שהיא מבחינתי המכרעת: האם חייה של המדוברת טובים, או שמא היא חלילה סובלת?" השדכנית התלהבה לספר על הבית המעולה שהקימה, על ילדיה הרבים והבריאים, על בעלה החשוב ועל כל הטוב הגשמי והרוחני שהם מנת חלקה.

"הייתי מאושר", מספר בעל המעשה. "ידעתי שאם המציאות שם הייתה הפוכה, אזי בקשת המחילה שלי לא תוכל להועיל הרבה. אדם שסובל מתקשה לסלוח לכל מי שהוא חושד שאשם בסבל שלו. גם כשהוא אומר סלחתי, אתה לא יכול להיות בטוח שזה מה שהוא מרגיש".

הוא סיפר לשדכנית על המקרה שחזר על עצמו בביתו וביקש ממנה להתקשר לבדוק אם ניתן לקבל מחילה. "למה שאני אעשה זאת?" תממה השדכנית והושיטה לו טלפון עם מספר. במשך תשעים הדקות הבאות הוא גולל את כל הקורות. לא ביקש סליחה באופן טכני אלא הניח על השולחן את כל הנתונים שאמורים לגרום לצד השני לקבל פרספקטיבה חדשה על הסיפור ולסלוח באמת. במהלך השיחה גם הציע פיצוי כספי, הצעה שנדחתה על הסף בנימוס תקיף.

*

בשעה 6:30 אחה"צ הוא עזב את ביתה של השדכנית מצויד בסליחה ומחילה מושלמת. בשעה 7:15 התקשר לביתו שדכן עם הצעה...

אם ההצעה לא הייתה מסתיימת בטוב, הסיפור לא היה מופיע כאן. "בתי זכתה לקבל בחור למדן עצום, בעל מידות וממשפחה מיוחסת, מלבד זאת הם נתנו לזוג עשרות אלפי דולר מעבר למה שהתחייבו, וזה אפשר להם לרכוש דירה טובה יותר".

בעל המעשה מעיד כי לסיפור יש ענפים נוספים ומדהימים אותם הוא לא מוכן לספר כדי לא לחשוף פרטים אודות המשפחות המדוברות. הצד השווה שבכל הפרטים הוא ה'מידה כנגד מידה' שנראית עין בעין. פרט אחד שהוא כן מוכן לספר זה, שגם קרוב המשפחה שלו (הבחור היתום) קיבל איתות משמים בגין חלקו - העקיף אמנם - בפרשה.

שאלה: מה הלקח שלך מכל הסיפור? בעל המעשה: "לקח לי זמן להגדיר לעצמי עד כמה הייתי אשם במקרה הראשון בו עצרתי את השידוך. הרי בשעת מעשה כלל לא ידעתי שהוא בעצם הגיע לקו הגמר. נכון, יש לי כמה וכמה לימודי זכות על התנהגותי, אך דבר אחד ברור לי כשמש: אסור לשגר טילים. כאשר אתה משגר טיל, מתעופפים ממנו רסיסים ופוגעים במקומות שכלל לא התכוונת לפגוע. גם אם עצם הפעולה שלי בשעתו היתה נכונה, וגם כיום אני משוכנע בכך במאת האחוזים, הרי שצורת הביצוע היתה צריכה להיות שונה. הקב"ה חיכה לי 20 שנה עד שבדרכי השגחתו הפנים לי את המסר הזה בצורה החדה ביותר.

לסיום, ברצוני לבקש ממי שרואה את עצמו קשור לסיפור - שידע בבירור שהוא טועה... וזו הסיבה לפיה שיניתי פרטים בסיפור.

(מוסף שב"ק)

שיעורי הלכה

ההשתדלות הראויה עפ"י התורה

כתבו הפוסקים כי צריך שגם הלווה וגם המלווה יבינו ענין היתר עיסקא, ויתכוונו ויגמרו בדעתם לעשות ה'הלואה' במתכונת של ההיתר עיסקא.

ויש מן הפוסקים שהחמירו שאם הם אינם יודעים לא הועיל ההיתר עיסקא, ויש אומרים שאע"פ שראוי שידעו, מ"מ כל שחתמו כל היתר עיסקא זה מועיל אף שאינם מבינים מה נעשה, וראוי לייחד שיעור מיוחד לביאור הדעות השונות בזה, ולפחות להביא את עיקרי הדברים.

כל ההיתר הוא רק באופן שיש לו איזה עסק שיש ממנו ריוח

יש דבר שהוא מאד מצוי, ויש בו איסור גמור לרוב מוחלט של הפוסקים, וראוי להקדימו כדי להפריש מהאיסור.

הנה עיקר עניינו של היתר עיסקא הוא שהנותן [המלווה] לא נותן את כספו בהלואה אלא בעיסקא [שהוא מחצה מלוה מחצה פיקדון או כולו פיקדון], והכסף ניתן למקבל [הלווה] על מנת לעשות בו עסקים, והנותן מקבל חלק מהרווחים, ומקבלהעסקא חייב באחריות הקרן, ונפטר רק ע"י אונס שנתברר עפ"י עדים, ולטעון שלא היו לו רווחים צריך להישבע שבועה חמורה, וסיכמו ביניהם שאם יחזיר הקרן וסך מסוים של אחוזים בכל שנה יהיה פטור משבועה, ולכן אי"ז ריבית.

ונמצא אם כן שאם לקח את ה'הלואה' שלא לצורך עיסקא אלא לצורך הוצאות פרנסתו וכד' הרי זה ריבית גמורה, או שהוא גולן שהרי הנותן נתן לו לעיסקא והוא לקח זאת לצורך אחר, ועלכן כתבו רוב הפוסקים שכיון שבעיסקא המצויה אין הנותן מקפיד אם לוקח זאת לדברים אחרים ואין בזה משום גזל, מ"מ יש כאן הלואה גמורה שלא לצורך עיסקא והוא איסור גמור של ריבית קצוצה.

וכתבו הפוסקים שיש עצה לקחת כסף בעיסקא אף להוצאות פרנסתו, והוא באופן שיש למקבל עסקים, וכנגד הכסף שקיבל יקנה לנותן סחורה וכדומה שיש ממנה רווחים, ונז"נ באיזה קנין יקנה הסחורה, ומ"מ כתבו הפוסקים שעצה זו מועילה.

וכתבו הפוסקים שלהקנות לו חלק בדירה שגר בה אי"ז נחשב לעסק שיש בו רווחים, ומ"מ הקלו פוסקים רבים שבזמן ובמקום שמחיר הדירות מתייקר [ובאופן שאחוזי ההתייקרות גבוהים ממה שהתחייב לתת], יכול להקנות לו חלק מדירתו, וכן נהגו בארץ ישראל לשרדך הדירות להתייקר, ויש על זה פקפוקים שונים, וראוי להאריך בזה ואכ"מ.

לעורר שבחורים ואברכים שאין להם דירה או עסקים לא יכולים להשתדל על היתר עיסקא

אך מ"מ לפי"ז נמצא שמי שאין לו דירה ולא עסקי מסחר אינו יכול לקחת כסף בעיסקא, ועל כן בני ישיבות או בנות שאינם נשואות שבדרך כלל אין בבעלותם דירה, אין להן היתר לקחת כסף בהיתר עיסקא.

וראוי לעורר שבני ישיבות ובנות לא נשואות יזהרו מאד מלקחת כל הלואה הנושאת ריבית, וכן להיזהר שלא להיכנס למצב של משיכת יתר, וגם בתשלום בכרטיס אשראי מצוי מאד עסקאות בתשלומים וכד' שיש בהם ריבית, וגם שלבנקים וחברות האשראי יש היתר עיסקא, אי"ז מתיר להם ללוות מאחר ואין להם עסקים.

ובשנים האחרונות נודע כי המכשול בזה גדול עד למאד, שרוב הזוגות הצעירים אין בבעלותם עדין דירה, ומאידך מנהלים חשבונות בנקים עם מסגרת אשראי ומשיכת יתר וגם הלואות, ולפי מה שנתבאר אין להם צד היתר לקחת הלואה בעיסקא בלי שיש להם דירה או עסקים, ונמצא שנכשלים באיסור ריבית החמור.

על ענין זה נאמרו כמה הצעות ע"י בתי הוראה שונים, ובע"ה מוזן בהם בשיעורים הבאים, וראוי לעורר שמי שאין לו דירה או נכסים חייב לכתחילה להימנע מכל הלואה או לכה"פ לעשות את אחת העצות בנושא זה.

ההנהגה הנכונה בענין חובת ההשתדלות

דיברנו בשיעורים ובוועדים הקודמים על חובת ההשתדלות עלפי תורתנו הקדושה, והמאמין והבוטח בה' משתדל כפי חובתו, והשי"ת מספק לו את צרכיו וטוב לו והוא שמח בחלקו.

חובת ההשתדלות כוללת את המעשים שאדם צריך לעשות כדי שיהיה לו את הנצרך לו, אבל ודאי כוללת גם להימנע מלעשות מה שיכול להפסיד לו את פרנסתו.

וכיון שכן חובת המשתדל לנהוג בישירות, ולהתרחק עד מאד מעשיה של שקר ורמאות, וכמאמר הפוסק [משלי יא, ג] תמת ישרים תנחם וסלף בוגדים יושם, ופירש רש"י [בב"מ לה. ד"ה לוח], 'אם לא שאדם נאמן וישר הוא לא היו מעשרין אותו מן השמים, שנאמר תומת ישרים תנחם', ומאידך ההולך בסלף, שאינו מתנהג בנאמנות וישירות יהיה חסר.

ועל כן גם דברים שיש בהם אבק של גזל ורמאות לא יביאו את הברכה, ויש דוגמאות לעניינים אלו, וראוי לייחד עליהם שיעור בפנ"ע.

חומר הזהירות באיסור ריבית

והיום נייחד את הדברים לעסוק כיצד לנהוג בצורה נכונה בהשתדלות הכרוכה בשאלות של איסורי ריבית.

וכל עיסוק בדברים הכרוכים בשאלות של ריבית דורשת זהירות רבה, שהרי הזהירה התורה על איסור ריבית, והחמירה באיסור ריבית ליתן בו שני לאוין ינשך' ו'תרבית' [ב"מ ס. א.], והמלוה בריבית עובר בששה לאוין [שם עה. א.], והרחיבו חז"ל בגודל חומרת האיסור, ואמרו שכל הכותב שטר ריבית הרי זה ככותב ומעיד עליו עדים שכפר בה' אלוקי ישראל [שם עא. א.], וככופר ביציאת מצרים [רמב"ם פ"ד הי"ז עפ"י הגמ' סא. א.], ובתוס' [ע. ד"ה תשיך] הביאו מהתרגום ירושלמי שאינו קם בתחית המתים.

ומלבד עצם האיסור אמרו חז"ל [עא. א.]. שכל המלוה בריבית נכסיו מתמטטין, והסמיכו זאת על הפסוק [תהלים טו, ה] כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם, ועוד אמרו [עא. א.]: מלוי בריבית יותר ממה שמרוויחים מפסידים.

רוב החרדים לוקחים כסף בהיתר עיסקא

והנה המצב כיום שכמעט כל עיסוק כספי קשור ונוגע באיסורי ריבית, וגם רוב מוחלט של החרדים לדבר ה' לוקחים כספים מהבנקים הנקראים 'הלואות' ו'משכנתאות', ומשלמים על זה לבנקים מה שנקרא 'ריבית', וכל זה נעשה עפ"י היתר עיסקא [שכמובן עפ"י היתר זה אי"ז נחשב 'הלואה' ואין ההחזר נחשב 'ריבית'].

והנה יש שהחמירו שלא לסמוך כלל על היתר עיסקא, אבל הכרעת רוב גדולי ישראל בדורות האחרונים היה לסמוך על היתר עיסקא, אך ודאי שהיתר זה צריך להיעשות בצורה הנכונה, ואי"ז מסמך גרידא שכשחותמים עליו הוא כ'מקוה' לטהר את איסור ריבית החמור, ואם לא נעשה ההיתר בצורה נכונה, יכולים המלווה והלווה לעבור על איסור דרבנן, ופעמים אף על איסורים דאורייתא.

ושמעתי כי למו"ר מרן פוסק הדור הגרש"י אויערבאך זיע"א אירע פעם שנכנס בשגגה למשיכת יתר קטנה [אוברדרפט], ועשה השתדלות גדולה בהנהלת הבנק שלא יחייבוהו על זה בריבית.

ושמעתי ממנו פעם כי לפלא הוא שרוב החרדים לדבר ה' זהירים עד למאד בעניינים של מאכלות אסורות, ונהירים לאכול רק דבר שהוא גלאט כשר, בלי לסמוך על רוב וחזקה וכד', ואילו באיסור החמור יותר של ריבית, סומכים על הית"ע שפעמים רבות לא מועיל מידי, ועוברים בזה באיסור גמור של ריבית.

ענין ההיתר של לקיחת כספים בהיתר עיסקא

ובאמת יש הרבה פרטים שצריך לעורר בהם, וננסה לעורר על הנושאים העיקריים.

נכתב ע"י הרב ד. ל. מתוך שיעורי ראש ישיבת באר התורה הגאון הגדול רבי **גבריאל יוסף לוי שליט"א**. הדברים באחריות הכותב, יו"ל ע"י ארגון השתדלות, כחלק מכלל פעולתיו הרבות לסייע לציבור בפרנסה ובחיתון ילדים.

03-3065834 | za580718393@gmail.com

תגובות והערות ניתן לשלוח למי
או לפקס: 02:5667027 ואנו נשתדל

וארטים על פרשת השבוע

כח י. ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. הטעם שכפל הכתוב גם **ויצא וגם וילך**, הא היה מספיק לכתוב וילך יעקב חרנה: **י"ל** כיוון שבסוף הפרשה הקודמת הצטווה יעקב עי"י אביו ללכת לחרן (כח ב) ועי"י אמו הצטווה לצאת מבאר שבע (כז מג קום ברח לך). לכן כתב כאן שקיים ב' מצוות, גם קיום מצוות אביו וגם קיום מצוות אמו. ברכת פרץ. ועי"ע ברש"י כאן.

שם. פרש"י וילך חרנה יצא ללכת לחרן. כלומר שהוא תכנן ללכת לחרן, ולבסוף כידוע הוא חזר בו, והלך ללמוד אצל שם ועבר למשך ארבע עשרה שנה. ונשאלת השאלה מעיקרא מאי קא סבר ולבסוף מאי קא סבר? וי"ל דהנה בקידושין כט. יש ב דעות בסדר של תלמוד תורה. האחת, ילמד תורה ואח"כ ישא אישה, והשנייה, ישא אישה ואח"כ ילמד תורה. ואמרין בומי דלא פלגי הא לן והא להו. והביאור הוא כך (עי"פ ר"ת שם) לבני ארץ ישראל שעשירים הם, ישא אישה ואח"כ ילמד תורה, כי יכול ללמוד בנחת. משא"כ לבני בבל שעניים הם ואין יכולים ללמוד אחרי החתונה, כי יש להם עול פרנסת משפחתם, דינם הוא שילמדו תורה ואח"כ ישאו אישה. וכעת הכל כפתור ופרח. כי הרי כשיעקב יצא הוא היה עשיר, ולכן קודם הלך לישא אישה כמנהג אר"י, ובאמצע הדרך הוא נקלע לעימות עם אליפז הרוצחך לתת לו את כל רכושו, וא"כ הוא נחיה עני, לא הוא חזר בו, כי עני קודם לומד תורה ורק אח"כ נושא אישה. ולכן קודם למד תורה, ורק אח"כ הלך ללבן לישא אשה.

כח יא. ויקח מאבני המקום. אומרת הגמ' (וחלון צא.): כתיב ויקח מאבני המקום וכתיב ויקח את האבן. אמר רבי יצחק מלמד שנתקבצו כל האבנים וכ"א אומרת עלי ניחא צדיק ראשו עד שנתקבצו לאבן אחת. ומה הטעם היינו חייבים לבאר כך הלא בקלות אפשר לדחות את הסתירה שלקח אבן אחת מאבני המקום, ומה הוכרח לו להוציא הכתוב מידי פשוטו? י"ל דהנה מצינו בעי"י מה. כל מקום שאתה מוצא הר בידוע שיש שם עבודת כוכבים, וא"כ איך יעקב לקח מאבני המקום ולא חשש לעכו"ם: י"ל דמצינו בבית יוסף שהקשה על נס פך השמן מה היה הנס ביום הראשון הלא זה האם הספיק ליוסא חסד ותירץ דהא היו צריכים לחשוש שנטמא בליטס אבל כיוון שראו שנעשה בו נס ע"כ אינו טמא שאין נס בדבר טמא ולכן הסם מועיל גם על היום הראשון שלא היה אפשר להשתמש בו לולי הנס. ולפ"י כמ"כ ביעקב אילו לא היה נעשה נס באבני המקום הוא לא היה יכול לישן עליהם מחשש עי"ז ורק לאחר שהיה נס התברר לו שאין בזה עי"ז ולכן יכל לישן עליהם. תכלת מרדכי.

כח יא. ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו. אומר רש"י שהיה ירא מחיות רעות. וקשה מדוע רק כאן היה ירא מחיות רעות ולא מצינו כדבר הזה בשאר היוצאים לדרך אצל האבות וכו'. וי"ל שכעת כשברח ממני עשיו שרצה להורגו זה היה אחרי שהשבע את עשיו בשעת מכירת הבכורה כנאמר השבעה לי כיום וגו', והנה במסכת שבעות (לט): איתא שכשאחד עובר על שבעה גם הנשבע עלו המשבע ענשנים, והעונש על שבעה מבואר באבות ה ט הוא חיה רעה, ולכן חשש מזה יעקב. כתב סופר.

כח יא. ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו. יש לומר בטעם שלקח מאבני המקום משום שיעקב בא מחוץ לארץ לארץ ולא ידע אם כבר נכנס לארץ כי קצה לו הדרך ולא ידע בדיוק היכן הוא אז הוא לקח מאבני המקום בכדי לדעת היכן הוא והוא ע"פ הגמ' בכתובות קיב. שרבי חנינא שקל אבנים ומצאן קלות אמר עדיין לא נכנסתי לארץ ישראל כיוון ששקלן ומצאן כבידות אמר כבר נכנסתי לארץ ישראל. דברי יונתן.

כח יח. ויצוק שמן על ראשה. כאן תרגם יונתן בן עוזיאל שהוא צק שמן על ראשה. ואילו לקמן בפרשת וישלח לה יד נאמר ויצק עליה שמן ושם תירגם יונתן בן עוזיאל שצק שמן זית. ויש לעיין מדוע שם כתב שמן זית וכאן שמן רגיל? וי"ל, תירץ רבי דב לנדא, שבתחילה רדף אליפז במצוות אביו להרוג את יעקב ואז הוא לקח את כספו והאשיר לו כלום ולכן לא היה ליעקב מאומה ואם היה לו שמן אז זה היה שמן משמים ולא שמן זית. משא"כ בפרשת וישלח שיעקב כבר התעשר מאוד מכל עבודתו אצל לבן אז כבר היה לו שמן מזיתא, ולכן שם פירש התרגום יונתן שמן זית.

כח כא-כב. ושבתי בשלום אל בית אבי וגו' וכל אשר תיתן לי עשר אעשרנו לך. אומר רש"י בשלום מן החטא, ולכאורה קשה מנלן לרש"י הא, כבר בפסוטים בשלום הוא בשלום ושלווה, וי"ל דאיתא בכתובת נ. המבזבז לא יבזבז יותר מחומש דכתיב עשר אעשרנו לך, שני עשרונים שהוא חומש. אולם איתא דזה הכל כשלא חטא אבל אם חטא אז וחטאה בצדקה פרוק ויתן יותר מחומש (מובא בבני יששכר אגרא דפרקא קפז) וא"כ זה מה שאמר רש"י בשלום מהחטא ואז אני אתא רק מעשר, כי בלא"ה אני זקוק לתת יותר מחומש. בנין דוד.

כט א. וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. בתחילת הפרשה כתוב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ולא כתוב וישא יעקב רגליו, כי מתחילה יצא מארץ ישראל לחו"ל לאט כדי היוצא מבית הכנסת שנוסף שלא יפסע פסיעה גסה, אמנם איתא בברכות ו: דלא אמרן אלא לצאת אבל להיכנס מצווה לרוץ, ועי"יש במהרש"א שביאר שהכוונה היא לצאת כדי להיכנס לבית מדרש מצווה לרוץ. ולפ"י כאן כששמע יעקב את ההבטחה והשיבותיך לו האדמה הזאת אי"כ מצווה לרוץ כדי למהר את חזרתו לארץ לכן וישא רגליו וילך ארצה בני קדם. חתם סופר.

כט ה. ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור. לכאורה הפסוק הזה לא מסתדר כי נחור לא היה אבא של לבן אלא בתואל, אז למה הוא אמר לבן בן נחור? וי"ל שהז"ל (ב"ר מ"ט א) אומרים שכשאדם מזכיר שם של רשע צריך לקללו. וכן מצינו שכשרב הזכיר את נבוכדנצר אמר שחוק טמיא (ורקבו עצמותיו), ואם כך איך יעקב יכול לומר בן בתואל אהר היה צריך לקללו שהרי בתואל רשע גמור היה (מדרש אגדה כ"ד), לכן הזכיר את הסבא נחור שלא היה כ"כ רשע. עוי"ל עי"פ הרמב"ם שפוסק כי אדם צריך לכבד את אבי אמו אפילו שהוא רשע. ובתואל היה אביה של רבקה אם יעקב וכיון שנוהר בכבודו לא הזכירו כלל כדי לא לקללו והזכיר את נחור הסבא. תפארת יונתן.

כט ז. ויאמר הן היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. וקשה האם הם לא ידעו שעוד היום גדול שהוא הוצרך לומר להם ד"ז? וי"ל שביום הקודם הרי השקיעה הייתה מוקדם כמו שמובא ברש"י כי בא השמש, וא"כ הם חששו לרעות הצאן אולי גם היום זה יהיה כך. לכן אמר להם תדעו שעוד היום גדול, ואתמול הוקדמה השקיעה. החכם רבי אברהם שמעוניש.

כט ט. ורחל באה עם הצאן אשר לאביה. מה הטעם התורה ציינה את הצאן אשר לאביה, למה חשוב לציין שמדובר בצאן אביה? וי"ל שמבואר בב"מ ה: דסרת רועה פסול לעדות דסתמיה גזלן, כי הוא מרעה בהמותיו בשדה אחרים, ומסקינן שם דבבהמת אחר לא חיישינן והנה מבואר בב"מ צ: דבנו נחשב כאחר (אמנם הקטן הוא מחלוקת שם) ולכן הוצרך להו בשביל שלא נאמר שהיא גזלנית.

כט יא. וברש"י הרחיב בכל הסיפור של אליפז שרצה להרוג את יעקב במצוות אביו, א"ל יעקב קח את רכושי ואמור לאביך שהרגתני כי עני חשוב כמת. וקשה לא אביו רצה להרגה ממש, וי"ל עפ"מ דאיתא במדר"ר פרשה סה. מפני מה כהו ענינו של יצחק ח"א כדי להעביר את הברכות ליעקב. וח"א כיוון שבשעת העקידה הביט בשכינה כותב כי לא יראני האדם וח", עשה אותו הקב"ה סומא וסומא נחשב למת. וא"כ זה מה שאמר יעקב לאליפז, הרי אביך רוצה להרגני בגלל שהוא סובר שגנבתי לו את הברכות סימן דס"ל כהטעם שיצחק התעורר בגלל שהסתכל על השכינה, ולא בגלל שצריך להעביר לי את הברכות. א"כ מכיוון דס"ל דיעוב התעורר משום ש"אלא יראני האדם וח"י וסומא חשב כמת, וה"ה עני חשוב כמת, לכן לשיטתו די שתקח את כספי ואינך צריך להרוג אותי.

כט יד. ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי אתה. יש לבאר כפל הלשון 'עצמי ובשרי' עי"פ נדה לא. שלושה שותפים באדם. האב מוליד העצמות, האם מולידה בשר ודם. וא"כ נמצא שהקרב מצד האב נקרא עצמו מלשון עצמות, ומצד האם נקרא בשרו. והנה לבן היה קרוב מצד האב, כי לבן נכדו של נחור ויעקב נכדו של אברהם ומצד האם כי לבן היה אח של רבקה, לכן אמר עצמי ובשרי אתה. קול אליהו.

כט כא. ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה. מקשה ע"כ רש"י ואפי קל שבקלים אינו אומר כך, מתוך רש"י שעשה כך בשביל להוליד תולדות. ויש להקשות מה הא מתוך הלא אפי קל שבקלים אינו אומר כך: וי"ל שיעקב ידע שלבן הוא רשע ואם יחשוד שיעקב הוא רשע צדיק ורועה להינשא לבנותיו בשביל להביא לעולם יב' שבטים אז הוא בוודאי לא יתן יד לזה ולא יתן לו לעולם את בנותיו, והנה הלא יעקב יודע ברוח קודשו שרק מרחל ולאה היו לו יב' שבטים ואיך מתגברים על הבעיה שנקראת לבן, מדברים אחדים בשלל שלו ואז לבן יראה שהוא 'משלנו' הוא לא צדיק תראה איך הוא מדבר ורק כך הוא יסכים להביא את בנותיו לו לאישה. וזה כוונת רש"י בשביל להביא תולדות דיבר כך. אור לומדים.

כט כה. ויהי בבוקר והנה היא לאה. וברש"י **אבל בלילה לא היתה זאת לאה, שהרי רחל גילתה לה את הסימנים.** הגמ' בב"ב מתארת בפרטות מה היה בפגישת יעקב ורחל: וקאמר לא שתינשא לו, א"ל רחל אבא שלי רמאי, הוא חלף את לאה איתי, א"ל יעקב אין בעייה אני מוסר לך סימנים כדי שלבן לא יוכל לרמות. והנה, אחרי שהכל היה סגור היא הלכה וגילתה את

פרשת ויצא תשפ"ג

הסימנים ללאה. וקשה מאוד מה ההיתר שלה לגלות את הסוד: ואם תאמר שפחדה מהבושה של לאה אז מעיקרא מה סברה? וי"ל, שהמחשבה של רחל בתחילה היתה שבאב שלה רמאי אבל לא כ"כ בפריהסיה. היא חשבה שהוא יביא אותה (את רחל) לחתונה ולאחר החתונה הוא יחליף את לאה בצנעה ובכזה מקרה לאה גם לא תתבייש כ"כ. אבל לבסוף אבא שלה "החכם" הרמאי, גילה לכל העיר שהיא לאה וזה מה ששרו בחתונה היא לאה היא לאה היא לאה. וכמ"כ בפריהסיה הוא שלל כלים מכולם ואמר להם שיעקב נשאר בגלל רחל וכו', וכך אחרי החתונה כולם נעמדו מתחת הבית לראות ולשמוח לאיד, ואז רחל ראתה שהיא תתבזה בפרהסיה ועל כזה מקרה יעקב לא דיבר, לכן מסרה הסימנים. מר"ש שבדרון.

כט כה. ויהי בבקר והנה היא לאה. מסופר במדרש שבבוקר אמר יעקב ללאה רמאית בת רמאית, למה שיקרת אותי ולא גילית לי שאת לאה, ענתה לו לאה אני תלמידה שלך כי גם אתה אמרת (שיקרת) לאביך אנכי עשיו בכורך. וקשה מה טען לה, ומה ענתה לו חזרה אתה שקרן וי"ל הנה איתא שעניי לאה היו רכות (מבבל) כי אמרו הגדולה (לאה) לגדול (עשיו). ועי"ז בכתה לאה כל הזמן שלא תעלה בגורלו של עשיו, וזה מה שאמרה לאה ליעקב, לא אתה אמרת לאביך שאתה הבכור בגלל הטענה שלך שאתה הבכור וכמשל השפורפרת, וא"כ אין לך טענה עלי, כי אתה ואני הגדולים. נפתלי שבע רצון.

כט לד. ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם ילוח אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים אה, יש להקשות מדוע עד עתה יעקב לא נלווה אליהם, וגם שלא יתכן שיעקב לא נלווה לאשתו עד אז? וי"ל עי"פ המבואר בברכות מג: על עניין השדים ששד לאחד נראה ומזיק, לשנים נראה ואינו מזיק, לשלושה אינו נראה כלל, והנה כל עוד היו לה שני ילדים יעקב לא נלווה אליה לבד אלא רק עם הילדים כי לא היה אפשר להשאיר הילדים לבד כי יראה עליהם השד ויכולים לפחד, כעת שנולדו להם שלושה ילדים היא יכולה לשחרר אותם לבד והיא תשאר לבד עם יעקב. צמח דוד.

לא ל. ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך **למה גנבת את אלוהי.** יש להקשות מה הקשר בין גניבת אליליו להליכת יעקב לבית אביו? וי"ל, אומר רבי העשל עי"פ חז"ל, ששאל מין את רי"ע מדוע אתם לא עובדי אלילים הרי הולכים בתר רוב ורובם עכו"ם, ויתרץ לו רבי עקיבא שמקור הדין של רוב הוא מצוייו התורה: וכבד את אביך' שהרי אביו הוא רב מדין רוב, וכיוון שילפינן מהתורה א"כ התורה אומרת לא לעבוד אלילים. וא"כ י"ל שזאת גופא היתה טענת לבן, הרי אתה הולך לאביך לכבוד, ומי אמר שזה אביך, ע"כ מדין רוב, א"כ למה גנבת את אלוהי.

לא כד. אל תדבר עם יעקב מטוב ועד רע. רע מובן, אבל טוב, למה לא? י"ל דהטעם שרבקה היתה עקרה כי לבן א"ל אחותינו את היי לאלפי רבבה. והקב"ה לא רצה שיאמר שזכתה להתעבר בגלל אדוהה ברכה. וא"כ שפיר י"ל שלא דיבר ועד טוב - לא מדובשך ולא מעוקבך.

לא כט. יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואולקי אביכם **אמש אמר אלי השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע.** רבים נתקשו כאן למה אמר אני יכול לעשות לך רע, רק אני לא יכול בגלל סיבה פלונית ואלמונית, הרי סו"ס אהן הוא יכול לעשות רע, א"ל מה זה משנה מה הסיבה בדיוק, הרי הוא לא יכול. וי"ל, אומר האמרי שפר, שכוונת לבן הייתה שהוא עצמו בלבד לא יכול לעשות כלום, של הקב"ה אמר השמר **לך** לי בלבד, אבל אני יכול לעשות שליח שעשה לכם רע, ואני לא אענש ע"כ כי אין שליח לדבר עבירה, ועוד שהקב"ה הזהירני **לא לדבר** איתך מטוב עד רע, ועל מילי דדיבור אין שליחות כי מילי לא מימסרי לשליח.

לא ל-לא. ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך למה גנבת את אלוהי. ויען יעקב כי יראתי כי אמרתי פן תגזול את בנותיך מעמי. רבי צבי חריק מבאר את המו"מ שהיה בין יעקב לעשיו עי"פ הפסוקים הני"ל, הנה כתב באבן עזרא שרחל גנבה את התרפים בשביל שלבן לא ישאל בתרפים באיזה דרך ברח יעקב. והנה לבן לא יכל להרע ליעקב כי הוא בדרך לכבד את הוריו ושלוחי מצווה אינם ניזוקים, אמנם זה שיעקב ביעקב ומה עם שאר בני ביתו? וזה מה שאמר לו לבן ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך לקיים כיבוד אב, וא"כ למה גנבת את התרפים, הרי אתה שליח מצווה, ויען יעקב ויאמר כי יראתי פן תגזול את בנותיך מעימי כי להן אין מצווה.

לא נב. אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבור אלי את הגל והמצבה. מדוע כשהזכיר את יעקב הוסיף מצבה ולא הספיק לו גל? י"ל, אומר מהרש"ם עי"פ הרמב"ם (מלכים ט ז), דבן נח נהרג ונידון בעד אחד, אבל בישראל בעינן ב' עדים, ולכן אצל לבן הספיק גל ואצל יעקב הוצרך גם מצבה.

קבלה טובה בעת צרה

מצינו בפרשה שכאשר יעקב הלך לבית לבן הוא נדר נדר אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך וכו' ושבתי בשלום אל בית אבי וגו' וכל אשר נתת לי עשר אעשרנו לך. מכאן למדו חז"ל שראוי לידור בעת צרה כדי להנצל מהצרה, כמו שאמר במדרש רבה כאן: כתיב (תהלים סו) אשר פצו שפתי דבר פי בצר לי, א"ר יצחק הבבלי ודבר פי בצר לי שנדר מצוה בעת צרתי, מהו לאמר לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרתי, ומובא גם בתוס' חולין ב: וביארו דאע"ג דאסור לידור מ"מ בעת צרה מותר, וכ"כ בשו"ע יו"ד סימן ר"ג ס"ה. וכ"כ החפץ חיים במחנה ישראל פרק לח: ונכון לנדרו איזה דבר אם יזכרו הקדוש ברוך הוא ושישוב מן המלחמה ולבוא אל ביתו לשלום כדכתיב וידר יעקב נדר לאמר ור"ל לאמר לעולם שידרו בעת צרה כי גם יעקב ידע אז שהוא הולך למקום מסוכן מאד וכו' אבל כ"ז אם הוא משער בעצמו שישמור את נדרו אבל בלא"ה טוב שלא ידור כלל עכ"ל. ובספר חסידים סימן תג: מי ששרוי בצער אל ימהר ואל יקפוץ בנדר אלא יחשוב תחילה שמא יתחרט לכך יחשוב תחילה איזה נדר יקבל שלא יתחרט וכשיוכל לקיימו ילך לחכם ויאמר מה שטוב בעיניך אקבל עלי והחכם יתן לו עצה הנונה שיודר נדר שיוכל לקיים ונדר חלופי הצרה דכתיב טוב לא תדור משתדור ולא תשלם וכו', ומעין הצרה יחשוב כי שמא לכך הובא בצרה שיחשוב נדר מדה במדה. והטעם לכך הוא משום שאנחנו צריכים להיות בהרגשה שלא מגיע לנו שום דבר מאיתו יתברך, וע"י שאנחנו מקבלים ע"י קבלה טובה ששקפה לנו הקב"ה מידה כנגד מידה נותן לנו כנגד זה מה שלא מגיע לנו. ואמנם כבר הורו שבזמננו שנחלשו הדורות לא כדאי לנדר כלל אבל עכ"פ ראוי לו לקבל קבלה טובה בלי נדר וישתדל בכל עוז לעמוד בקבלתו ובזכות זה יוושע מצרתו. וכ"כ בשבט מוסר פרק כ: היא אדם זהיר מאד מאד שלא ינדר אף בעת צרה. וכתב בספר החסידים אף על פי דתוספות כתבו שנודרים בעת צרה ה"מ דורות הראשונים שהיו בטוחים בעצמם שלא ישנו את דבריהם מכל מניעות שבעולם משא"כ דורות אחרונים. ואמרו בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) הנודר פנקס פתוח עליו שמשים עצמו חסיד בשבטו לקיימו. על כן שומר נפשו ירחק מהם פן ח"ו יכשל בעון נדרים וכו', ואם רוצה לקבל עליו יאמר בלי נדר ואפילו הכי מצוה לקיימו כמו שכתב בספר שני לוחות הברית ז"ל מכל מקום הוא בכלל מוצא שפתיך תשמור ושב ורפא לו.

נביא כאן כמה סיפורים על אנשים שקיבלו על עצמם קבלה טובה בעת צרה ונושעו. ישנו סיפור ידוע שסיפרה אותו אחת מנשות החסד שמחלקת אוכל בבתי החולים: עשר שנים הייתה עקרה. עשר שנים של התמודדות. ואז, "בבילה גשום וסוער, בעלי הלך לישון, ואני נשארת לבד. פתאום הגיע הכאב. 'אלוקים', עקתי, 'עד מתי אשאר ככה. בלי ילדים.' יצאתי מהבית, עם שלושה קלסרים, כל הניירת הרפואית שהייתה לי מכל העשר שנים האלה. עצרתי מונית ואמרתי לנהג: 'תעצור לי ליד הבית של הרב הכי גדול שאתה מכיר.' 'הנהג אמר: 'הרב הכי גדול שאני מכיר הוא כמעט בן מאה שנה. אני מסיע אליו אנשים מכל העולבוס. משדה התעופה באים אליו. בטח כבר הלך לישון.' 'ואז הוא עצר. ליד ביתו של רבי שלמה זלמן אויערבך. נגד כל הסיכויים הרב בעצמו פתח את הדלת ואמר: 'איך אני יכול לעזור?' אני מתחילה לבכות ואומר: 'כבוד הרב יש לי בית יפה, אבל אין לי ילדים עשר שנים, והתחזיות של הרופאים שחורות משחור.' 'הרב אומר לי: 'גברת, כואב לי שכואב לך. אני מצטער יחד איתך. אבל אלוקים לא חייב לתת לך ילדים. הקב"ה לא חייב לאף אחד שום דבר. לא חייב לתת לך בריאות, לא חייב לתת לך חיים, לא חייב לתת לך ילדים, לא חייב לתת לך פרנסה. הוא לא חייב.' 'הייתי בהלם. אמרתי 'תודה רבה' וכבר הסתובבתי לחזור הביתה. אלא שאז הרב קרא לי שוב. הוא לחש משפט מדהים: 'הקב"ה לא חייב לך. אבל אם את תעשי בשביל אנשים אחרים משהו שאת לא חייבת - גם הוא יעשה איתך משהו שהוא לא חייב, גברת גבאי מחליטה לעשות משהו שהיא לא חייבת. היא מחליטה לתרום מזמנה ומהונה לשמח חולים במחלקות הקשות. ואז קורה המופת. תוך זמן קצר היא זוכה להתברך בשלושה ילדים. היום כבר יש לה נכדים רבים.

הסיפור הבא אירע בעת האחרונה, ר' יצחק א., יהודי ירא שמים, ניסה לשלוח ידו לפרנסתו בכתיבת סת"ם.

מאמרי מוסר וסיפורים בענייני הפרשה

הוא למד את המלאכה היטב, והחל לכתוב מגילות, כדרכם של סופרים מתחילים. אולם הוא לא נחן בכתב יד נאה, ותוצרות ידיו לא באמת כבשו את לב הסוחרים והמתעניינים, והוא נאלץ למכור מאוד בזול, עד כדי שהפרנסה לא הייתה בהרחבה. ר' יצחק הוא מכר של משפחת זקבך, אשר אחד מבניה, הרב מנחם אשר זקבך ז"ל, נמנה על קדושי מירון. כשהגיע ר' יצחק לנחם, שמע כי המנוח ז"ל הקפיד ביותר על אמירת ברכת המזון בכוונה ומתוך הכתב, עד כדי שלא היה אוכל אם לא ידע שיש תחת ידיו ברכון, ממנו יוכל לברך, באומרו כי ברכת המזון בכוונה ומתוך הכתב הינה סגולה בדוקה וידועה לפרנסה. ר' יצחק שמע את הדברים שהופנמו בעומק לבו. הן הוא מתקשה בפרנסתו, וברצונו ללמוד ממעשיו הטובים של המנוח ז"ל, מצא אפוא לעצמו את הבקעה להתגדר בה. על אתר החליט כי הוא מקבל על עצמו לברך ברכת המזון בכוונה ורק מתוך ברכון, ובאין ברכון הוא כלל לא יאכל, עד שימצא ברכון ממנו יוכל לברך. כמה ימים חולפים, ור' יצחק מקבל החלטה נוספת, לקיים 'משנה מקום משנה מזל'. עד אז נהג לכתוב בביתו, ועכשיו הוא עובר ליחד סופרים, בו לכל סופר יש עמדה משלו, כאשר בחדר אחד כותבים יחד כמה סופרי סת"ם. הוא מתחיל לעבוד במקום החדש, ובאחד הימים, כשהוא רוצה ליטול ידיו ולסעוד את לבו, הוא מגלה שהברכון נשכח בבית, טוב, הוא כבר יודע מה הוא עושה במצבים מעין אלה. הוא לא נוטל ידיים, עד שהוא מסדר לעצמו ברכון. הוא מסתובב בחדר הסופרים, מחפש ברכון או סידור, אולם אינו מוצא. מחפש במדף עליון, בפינת הקפה, על יד הכיור - אפס, אין ברכון בסביבה! מה עושים עכשיו? - ליטול ידיים ולאכול כשאין ברכון באופק? - לא בא בחשבון. הוא קיבל על עצמו לברך רק מתוך ברכון, והוא לא מוכן להתפשר על קבלתו זו. ללכת הביתה רק כדי להביא ברכון? נשמע לו מופרך, הוא מוסיף להסתובב בחדר ולחפש אחר ברכון, ואז אחד הסופרים מציע לו: כתבתי בעבר את ברכת המזון בכתב סת"ם מהודר, לצורך מכירתו.

הוא עדיין תחת יד. אני יכול להשאיל לך אותו, תוכל לברך מתוכו. כמובן, בכפוף לכך שתשאיר אותו עטוף בניילון השקוף המגן עליו, לבל יתלכלך חלילה. זה עוזר לך? בוודאי. ר' יצחק ממחר ליטול ידיו, אוכל את ארוחתו, נוטל את ידיו במים אחרונים, מנגבם היטב, ובוהירות מופלגת מקבל את הקלף לידי. הוא מברך ומתכוון ברכת המזון בכוונה ומתוך הכתב, ואינו יכול להתעלם מהעובדה כי הכתב נאה ומהודר ביותר, לסופר הזה יש חוש אומנותי של ממש, כתב היד שלו הוא כמו ציור מהמם! כשהוא מסיים לברך, הוא פונה אל הסופר, ומבקש להשאיר את הקלף תחת ידיו לכמה ימים, כי הוא מבקש להתאמן באמצעות כתב היד הנאה. הסופר טוב הלב הסכים, בכפוף לשמירה מלאה וקפדנית על הברכון הכתוב ביד אמן. ר' יצחק מותיר את הקלף אצלו, ומדי יום מקדיש שעות ארוכות לאימון כתב ידו, כדי להגיע ליעד הנכסף: כתב יפה ונאה, בדומה לכתב שניצב מול עיניו. חולפים כמה שבועות, וכתב היד של ר' יצחק משתפר פלאים. בעזרת הכתב ששלפניו, הוא מצליח לשפר את כתב ידו במידה משמעותית, ועתה כתב ידו נאה ויפה, ומסתבר שגם יהפוך למבוקש יותר ויהיה שווה סכום נאה, הוא מתחיל לכתוב מגילה בכתב היד החדש והמהודר שסיגל לעצמו, ואכן, המגילה הנכתבת נהדרת ממש, כל רואיה מתפעלים ממנה. חולפים מספר שבועות נוספים, והנה יוזמה ברוכה מתגבשת: כתיבת 45 ספרי תורה לעילוי נשמת 45 קדושי מירון. למלאכת הקדוש נדרשים 45 סופרי סת"ם, ור' יצחק ממחר להגיש מועמדות, שולח את כתב היד המעודכן שלו, שגורף מחמאות ומביא אותו להיבחר כאחד מצוות הסופרים שישקוד על המלאכה. בגורלו עלה... לכתוב את ספר התורה לעילוי נשמת הרב זקבך ז"ל זה שבעקבותיו קיבל על עצמו את הקבלה לברך ברכת המזון מתוך הכתב.

כשרבי חיים קרייזר היה צעיר אף חלה במחלה קשה מאוד. אחוזי הרפוי שלו היו אפסיים ממש. בהוראת הסטיפלר אור קיבל ע"ש שאם יחליש ויחזור להתהלך כאדם בריא, הוא ישתדל בכל כוחו לאסוף מיליוני דולרים בכל שנה, על מנת לחתן בחורי ישיבה יתומים, כדי שיוכלו להמשיך לעסוק בתורה בישוב הדעת. ואכן, כשזכה והבריא החל לעסוק בכך, ומדי שנה חיתן עשרות יתומים ויתומות, ותמך בהם תמיכה של ממש.

סיפר רבי אלימלך בידרמן. רבי הלל שלעזינגער זצ"ל ל"ע לא נתברך בפרי בטן זמן רב אחר נישואיו, והלך לדרוש ברופא גדול ומלומד ביותר. אמר לו הרופא, רבי יהודי, כאשר יצמחו עשבים על כף ידי יהיו לך ילדים, כאומר לו התייאש נא, וחבל על הכוחות שהינכם משקיעים בזה, כי תמו כל הסיכויים. רבי הלל לא התמהמה ושם פעמיו מיד אל ציונו של ה'אור החיים' הקדוש ושם קיבל על עצמו בדמעות שליש ללמוד בכל שבוע מספרו הבהיר, וראה זה פלא כעבור שנה חבק בין זרועותיו את בתו הבכורה וזכה להקים דור ישרים מבורך בחתניו רבנן, אחד מהם היה רבי משה הלברשטאם, וכן רבי סנדר פריינד זצ"ל ורבי משה נחום שפירא. בהיות בתו הרבנית הלברשטאם כבת תשע פשטה אז בעיה"ק ירושלים מחלת הדיפטעריא, מחלה זו רבים חללים הפילה, ובכיתתה עצמה הלכו אז לעולמן ג' מחברותיה. והיה היום וביקרה הילדה אצל הרופא מחסבת הצטננות, ובבדיקת הרופא הבחין בה סימני ה'דיפטעריא' ל"ע, וגמר בנפשו בלא אומר ודברים להכניסה כך - ללא שום הכנה, אל חדר הניתוח ע"מ לנתחה ולנסות להצילה מלהבה של מגיפה זו. הבטיח ר' הלל שכשיעזור ה' ותקום ממיטת חוליה ותתהלך בחוץ שלא על משענתה, יביא את בתו להדליק נר בביהכ"ס של ה'אור החיים' הק' אשר ניצב בעיר העתיקה' (ענין זה של הדלקת הנר בביהכ"ס של ה'אור החיים' הק' היה ידוע בירושלים כסגולה נפלאה לכל הישועות), וכמו כן ידליק אותו בעצמו נר בכל עש"ק קודם כניסת השבת לטובת נשמת ה'אור החיים' הק'. ואכן, אחר הניתוח קמה הבת ושובה לבריאותה ואיתנה הראשון. פשיטא ואין צריך לומר שקיימו את ההבטחה הנ"ל.

רבי חיים פנחס שיינברג בסביבות גיל שלושים בעקבות חולי של בתו קיבל על עצמו כמה קבלות, בתוכם קבלה שלא ליטול ידיים רק לסעודה של מצוה וכך עשרות שנים לא אכל כי אם מסעודות מצוה, בשנים מאוחרות היו בני המשפחה ותלמידים מביאים לו אוכל מסעודות מצוה שעשו, גם כשלא השתתף בהם כדי שיוכל ליטול ידיים.

סיפר רבי דוד יוסף בנו של רבי עובדיה יוסף: לפני שנים רבות, כשהייתי צעיר ימים, בתי חללה במחלה קשה מאוד, הלכתי למקובלים וצדיקים שיברכו אותה, אך אאמור"ר כעס עלי ואמר שזה ביטול תורה, ושאני צריך להתחזק ולפשפש במעשי. קיבלתי על עצמי קבלות גדולות שאני יכול לעמוד בהם, מצבה של בתי החמיר, עד כדי שהגיעה למצב גססיה ואז רצתי לאאמור"ר וסיפרתי לו שהמצב חמור מאוד, אמר לי, לרופא נתנה רשות לרפאות ולא לייאש! אל תתייאש! מי שנותן חיים הוא רק הקב"ה! בזכות הקבלות שקיבלת על עצמך בעזרת ה' אתה תראה שהיא תהיה בריאה!" כמובן שמרן זי"ע"א התפלל מכל ליבו וכמה שעות לאחר מכן היא כבר פתחה עיניהם והבריאה בניגוד לכל התחזיות הרפואיות הקודרות. כאשר הייתה בת חמש הלכנו לבית החולים לביקורת שגרתית. הרופא שטיפל בה, שהיה אדם לא דתי בכלל, התרגש מאוד, פרץ בבכי, הניח ידו על הראש ואמר: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם מחיה המתים". בכל פעם, עד החודש האחרון של אבא, כשהייתה מגיעה הבת הזו עם ילדיה, היה אבא אומר עליה כשדמעות בעיניו את הפסוק שאמר יעקב אבינו ליוסף: "ראה פניך לא פללתי והנה הראה אותי אלוקים גם את זרעך". ותמיד היה שב ומדגיש: "לא הברכות ריפאו אותה - אלא הקבלות שקיבלת לרפאותה".

בחופשת בין הזמנים האחרונה, יצאתי לטיול רכיבת אופניים עם חברים. באחת הירידות התקלקלו הבלמים, והאופנים צברו תאוצה וטסו במהירות עצומה. צעקתי בקולי קולות, הצילו!! הצילו!! אני עומד להתרסק לתהום, בכיתי ואמרתי וידוי, פשוט ראתי את המוות מול העיניים. ופתאום עולה לגג עיני התמונה מהשבת האחרונה, כשהגבאי הממנה לדאוג שלא ידברו בשעת התפילה נגש אלי פעם אחר פעם ומפציר בי: "נו, נו, תפסיק לדבר בשעת התפילה וקריאת התורה, זה חילול ה', אתה מבזה את ה', אתה חוטא ומחטיא", ואני רק מאלח שהגבאי יעזוב אותי ואוכל להמשיך בדיבוריי. אלא היו מחשבות שחלפו בראשי באותן שניות קריטיות. כמובן שאת הרמז הבנתי מיד. צעקתי בקול בכוחותי האחרונים: ריבונו של עולם, אני מקבל על עצמי לקדש את שמך בעולם, ברבים, ולא לדבר יותר בשעת התפילה וקריאת התורה, בזום פנים ואופן, אנה ריבונו של עולם, בזכות קבלה זו שקיבלתי על עצמי ברגע זה,

תציל אותי שאצא ללא שום פציעה מהאירוע הזה. ישועת ה' כהרף עין, והקב"ה קיבל את תפילותיי, ומרוחק אני מבחין בגבעה ענקית של חול מעורב עם אבני חצץ שהחברה שסוללת את הכניסה והכביש החדש לירושלים הכינה למילוי או לאספלט וכו'. כיוונתי את האופניים לעליה הנ"ל וכך נעצרתי וניצלתי, יצאתי מהאירוע הנ"ל ללא פגע וללא שריטה ב"ה. מתוך גליון ומקדשי תראו.

באחת מהישיבות הקטנות החשובות שבירושלים, ישב בחור בן טובים, שלא הצליח בתלמודו. מוחו היה סתום ושלכו קלוש ושום לימוד לא נקלט בראשו, אך רצונו היה עז ונחוש. הוא ניסה את כוחו שוב ושוב, אך ללא הצלחה. על אף היותו בחור ירא שמים, נעים הליכות ובעל מידות טובות, לא עלה תלמודו בידו. המגיד שיעור שלו בישיבה לקח אותו לרבי חיים קניבסקי, רבי חיים שמע את הסיפור בקשב רב ואמר לבחור בזה"ל: תקבל על עצמך להתפלל תמיד תפילה בציבור, ושלא להפסיד תפילה בציבור גם אם תצטרך לזה מסירות נפש! וכך תצליח. חלפו ימים, הבחור סיים את לימודיו בישיבה קטנה, עלה לישיבה גדולה והנה באחד הימים הבחור ייצא לטיול שנמשך עד שעה מאוחרת בלילה, וכשחזר לביתו בשכונת רמות בירושלים, הייתה השעה מאוחרת מאוד. מספר הבחור: ישבתי עם הוריי ושוחחתי עמם בניחותא על חוויות הנסיעה והיום, ולא שמתי לב כלל איך

השעון מתקדם ומתקדם. לפתע תפסתי את עצמי בבהלה: עדיין לא התפללתי מעריב! מחוגי השעון הראו על השעה 3:00 בלילה; זכרתי היטב את הקבלה שקיבלתי על עצמי, ע"פ הוראת רבי חיים שלא לוותר על תפילה בציבור בשום אופן, אבל לא ידעתי מה ניתן לעשות בשעה שכזו. בכל שכונת רמות, על כל בתי הכנסת הרבים שבה, לא ניתן למצוא מנין לתפילה מעריב בשעה זו! האפשרות היחידה למצוא מנין בשעה כזו היא רק בביהכ"נ הגדול שבשכונת 'זכרון משה', במרכז העיר, אך כיצד מגיעים עתה לזכרון משה? התחבורה הציבורית כבר מזמן אינה פועלת, החלטתי לעשות השתדלות בדבר. יצאתי מהבית והרחקתי לכת עד כביש רמות המרכזי [שדרות גולדה], בניסיון למצוא טרמפ, אך הכביש היה כמעט ריק. מכוניות בודדות שחלפו על פני שעטו ביעף ולא עצרו כלל. לאחר המתנה ממושכת בקור הירושלמי העז, החלטתי: אם בתוך עשר דקות מוצא אני דרך להגיע לזכרון משה – הרי טוב, ואם לאו – הריני חוזר הביתה, ובלית ברירה אתפלל ביחידות, וההכרח לא יגונה... והנה כעבור שבע וחצי דקות נעצרת לידי מכונית, ובתוכה יהודי שהכרתי משכונתנו. 'להיכן?' – הוא שואל אותי בציביות. – לזכרון משה! עניתי. – 'טוב מאוד! גם פניי מועדות לתפילה מעריב ב'זכרון משה!' משגעונו לביהכ"נ כבר המתינו שם 5 אנשים שעדיין לא התפללו, יושבים ומצפים למניין שיתאסף.

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל. ערך בדרך של שו"ת

עצמה. הקבוצה הצליחה לשכנע את הנאצים שיסכימו, תמורת סכומי עתק של שוחד, שהיהודים יועסקו ולא ישלחו למוות. כמו"כ הקבוצה הבריחה עשרות אלפי יהודים למקום מבטחים. עד סמוך לפטירתו תקף בחריפות את ראשי הציונים, על שהם נמנעו מסיוע להצלה משקולים פוליטיים ציניים ולא רצו להוציא כסף על הצלת יהודים חרדים ודתיים, ובכך נמנעה הצלתם של אותם יהודים הי"ד.

שאלה: יעקב אבינו כשפגש את הרועים הוא אמר להם אחי מאין אתם, מדוע קרא להם כך, הלא הם היו אנשים זרים מאוד והוא כלל לא הכירם קודם לכן? **תשובה:** אצל האבות הקדושים אין מילה מיותרת והתורה הביאה לנו את הנסח הזה בשביל ללמד אותנו יסוד גדול לחיים כיוון שלאחר מכן יעקב אבינו הוצרך להעיר להם כשאמר להם הן עוד היום גדול השקר הצאן ולכו רעו. הנה אדם בא ממרחק ומותח ביקורת ובכ"א הדברים התקבלו על ליבם וזאת משום שכאשר הוא פגשם הוא אמר להם אחי. ברגע שהוא דיבר בנועם אז כל מה שהוכיח אחי"כ התקבל, והוא יסוד לכל החיים אם אתה רוצה להעיר למישהו עליך לדבר בלשון מכובדת של אהבה ורק אז אפשר להוכיח אותו. רבי יעקב קמינצקי.

שאלה: על מה אסור לאדם לוותר לצורך בריאותו? **תשובה:** שינה של 8 (או 7 חלקם מאנשים) שעות ביום. וידוע שגדולי ישראל ישנו כמו שצריך (ואמנם יחידים כהגר"א וכדו' ישנו מעט שעות כי כוחם היה חזק אבל כל גדולי ישראל הקפידו מאוד על שעות שינה תקינות). החפץ חיים היה מחמיר בכך מאוד לבחורים וכן החו"א היה מורה לכל תלמידיו לישון 8 שעות, וצעת היצר היה לעמוד בתורה עד השעות הקטנות של הלילה או לעסוק בכל מיני עניינים ואז ביום כל האיכות יורדת. וחוסר שעות שינה עלול לגרום למחלות לב, לכאבי ראש, לסוכרת ואפילו לדיכאון.

שאלה: כשיש חילוקי דעות במשפחה, מי צריך לוותר? **תשובה:** נביא מדברי רבי חיים קניבסקי באורחות יושר. מעיקר הדיון ראוי ישראל ישנו כמו שצריך (ואמנם יחידים כהגר"א וכדו' ישנו מעט שעות כי כוחם היה חזק אבל כל גדולי ישראל הקפידו מאוד על שעות שינה תקינות). החפץ חיים היה מחמיר בכך מאוד לבחורים וכן החו"א היה מורה לכל תלמידיו לישון 8 שעות, וצעת היצר היה לעמוד בתורה עד השעות הקטנות של הלילה או לעסוק בכל מיני עניינים ואז ביום כל האיכות יורדת. וחוסר שעות שינה עלול לגרום למחלות לב, לכאבי ראש, לסוכרת ואפילו לדיכאון.

שאלה: כידוע בהמון בתים שעת ההשכמה והקימה של הילדים בבוקר היא שעה קשה, איך נכון להתמודד ולהתנהל מול ילד המתקשה לקום ולהתארגן בבוקר

הסגולה הוא מזמן התנאים, ונאמר ברוח הקודש. כך שהסגולה יש לה מקור. לכן בשבת זו בין השעות 3 – 1 בצהריים וי"א שגם בלילה הוא עת רצון מיוחד לקבלת התפילות. ובשבת אסור לבקש בקשות פרטיות ובדרך של מי שברך התיירו וכ"א ישאל לרבותיו איך מותר לבקש בשבת.

שאלה: בימים אלו מוקמת הממשלה החדשה במדינת ישראל, מי שמתמנה לשר הביטחון הלאומי הוא בן גביר הידוע בעברו כאיש ימין קיצוני שהבטיח "לטפלי" בערבים ביד קשה. מה ההיסטוריה אומרת על התנהלותם של אנשי הימין בשלטון? **תשובה:** ההיסטוריה מוכיחה שכל האנשים האלו שהיו קיצוניים, ברגע שהגיעו לשלטון הם נהיו יפ נפשי ופתאום שכחו מכל ההבטחות שלהם והציבור הימני תמיד היה לא רק מאוכזב אלא הרגיש נבגד באופן הקשה ביותר, וכבר כעת ניכרים אצלו ניצנים של התייפפות לפני השמאל במכתב שפרסם לשמאל הישראלי ועוד דברים.

שאלה: כמה ציבור שומרי תורה ומצוות חרדים לדבר ה' מתגוררים בירושלים לעומת שאר המגזרים? **תשובה:** בירושלים גרים כיום כמיליון איש. 400 אלף מתוכם הם ערבים ו 600 אלף יהודים. בקרב היהודים בני 20 ומעלה בירושלים 35 אחוז חרדים; 22 אחוזים דתיים; 22 אחוזים מסורתיים; ורק 18 אחוז חילוניים. בשנת הלימודים תשפ"א (2020/21) למדו בבתי הספר היסודיים בחינוך היהודי בירושלים 84,283 תלמידים, מהם כ-57 אלף תלמידים בחינוך החרדי, כ-14.6 אלף בחינוך הממלכתי-דתי וכ-12.6 אלף בחינוך הממלכתי.

שאלה: לפני 65 שנים בו' כסלו תשי"ח נפטר רבי חיים מייכאל דב ויסמנדל שהיה מפעילי ההצלה הבולטים בתקופת השואה. מי הוא היה? **תשובה:** עוד לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה פעל כשתדלן לטובת יהודים שנקלעו לצרה, הן עבור רבנים שגורשו מאוסטריה מזרחה, והן עבור יהודים חסרי נתינות שגורשו על ידי ההונגרים. בזמן מלחמת העולם השנייה הקים קבוצה שגבישה תוכנית הצלת היהודים. הרב ויסמנדל העלה לראשונה את הדרישה מבעלות הברית להפציץ את אושוויץ. כאשר הנאצים גרשו 60 רבנים בבורגנלנד, פעל להסדרת כניסתם לאנגליה. כשהחלו הגירוישים ההמוניים של יהודי הונגריה לאושוויץ. הרב ויסמנדל תכנן לפוצץ את המנהרה של פסי הרכבת המובילים לשם. לבסוף לא יצאה תוכניתו אל הפועל מכיוון שהתגלתה לאחד מחברי קבוצת העבודה ממקורביו שאיים למסור אותו לידי המשטרה הסלובקית. הרב ויסמנדל התייסר על כך שלא ביצע את התוכנית בעצמו. במהלך השואה פעלה הקבוצה למען בריחת יהודים מסלובקיה להונגריה, בה מצב היהודים היה טוב יותר. באותו הזמן פעולה זו נוהלה על ידי הרב וייסמנדל עבור יהודים שותו"מ וחלק אחר מחברי הקבוצה פעלו עבור המגור הכללי. קבוצת העבודה הייתה מעורבת בהקמת מחנות עבודה בסלובקיה

שאלה: מהי ההנהגה שיעקב אבינו לימד אותנו לדורות בחינת מעשה אבות סימן לבנים? **תשובה:** יעקב אבינו שאל מאת ה' שיתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש. רבינו בחיי בספרו חובת הלבבות הרחיב בעניין זה של בקשת יעקב הרבה וכתב שם שדרך הצדיקים לבקש רק הצרכי בלבד שא"א לו לאדם שיחיה בלעדיו. כי המתורות גורמות לדברים רעים, ועל כן כל איש ירא את השם ראוי לו שיהיה שמח בחלקו ושיסתפק במעט, ושלא יתאוה המותרות, וכל רצון אדם במותרות לא נובע מצורך אמיתי אלא רק מעצת היצר להרע לאדם. ובביאור הלכה סימן תשכט כתב: ואל יצמצם בהוצאות יום טוב - אבל בשאר הימים צריך כל אדם לצמצם בהוצאותיו, וזהו תוכחת מרובה על זמנינו שבעו"ה הרבה אנשים עוברים ע"ז ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף עי"ז לידי גזל וחמס וגם לחרפה וכלמה. והרבה סיבות יש שגורמות להנהגה רעה הזו. ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישיגח לפיתויים וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך הרווחתו ולא יותר. **המסתפק במועט כל ימיו טובים.** הגר"א היה אומר מקור כל החטאים והעוונות בחמדת בתאוות הרכושנות. כאשר אדם משקיע את מחשבתו בצבירת הבלי העולם הזה, הרי על כורחו הוא מתרחק מקניני העולם הבא. והיה אומר הבעל התניא הגדר והשמירה מפני העצבות הוא הסתפקות המועט. וכל המקיים תורה מעוני סופו שמקימה מעושר.

שאלה: מה הסיבה שלאח זכתה בסוף להינשא ליעקב ולא לעשו שהיה מיועד לה ובתהילה, הלא 40 יום קודם יצירת הוולד הקב"ה מחליט בת פלוני לפלוני והלא אצל לאה הוחלט שתינשא לעשו? **תשובה:** חז"ל אומרים שע"י תפילה אפשר לשנות גם מה שנקבע קודם יצירת הוולד ואפשר לבטל גזירות ולהשתדל עם שידוך יותר טוב ממה שנגזר עליו כך כותב האלשיך כאן, וכלשון הזוהר שכותב כל איש ששופך דמעות לפני הקב"ה (הסטיפלער כותב שדמעות לאו דווקא אלא העיקר לב נשבר) אע"ג שנגזרה עליו גזירה רעה יכול לבטלה ולא יחלוט עליו העונש. וכל המרבה בתפילות יענה. ויש להוסיף עוד מה שכתוב בחז"ל ב"ר סח יא שיעקב אבינו בבית לבן בלילות כשהיה שומר על צאנו היה אומר כל פעם את כל ספר התהילים.

שאלה: בשבת קודש זאת ישנה שעה מסוגלת לישועת הכלל והפרט, מה היא השעה הזאת ומה הסגולה? **תשובה:** מקור הסגולה הוא בספר 'ברית מנוחה', ספר קדמון המוזכר על ידי רבי חיים ויטאל: וכך הוא כותב: קבלה יהיה בידך שהשנה התשיעית שנה מובחרת, החודש התשיעי הוא חודש טוב מן הטובים וחודש רצון, ויום התשיעי לחודש המובחר שבכל החודש, ושנה תשיעית של יום שעה טובה ומובחרת משעות היום – והיא מוכנה מאוד להצלחה, צינור לכל השפעי'. בספר 'ברית מנוחה' מובא כי מקורה של

בזמן! **תשובה:** ברור שחכם עיניו בראשו ודבר ראשון יתחיל מהערב לחנך את הילד להרגלי שינה נכונים והיינו שלמרות שהא אוהב ללכת לישון מאוחר וכל החברים וכו' וכו' ואלו לקחת בחשבון שצריך להיות עירני ולקום מוקדם בבוקר. בשעות השנה להשתדל שהבית, לפחות בטווח השמיעה של הילד, יהיה במצב שינה. ואז לסכם עם הילד מתי מעירים אותו בבוקר וכמובן זה צריך להיות בשעה נורמלית לא מידי מוקדם ולא ברגע האחרון. כשמעירים בבוקר זה צריך להיות בצורה נעימה, להאיר את החדר ע"י פתיחת חלונות ואור, להעיר את הילד ברוגע ובכבוד ואז לצאת מהחדר לכמה דקות לתת לו להתאושש ואז אפשר להיכנס ולעזור לו לקום ע"י תניית יד וכדו' במקביל אפשר תמיד לומר לילד איזה חוויה נעימה שיש הבוקר וכן אפשר לתמרץ מי שקם מיד באיזה משהו שהוא אוהב, ואם הוא קם תמיד, אפשר להחמיר ורק לעיתים לומר שאם לא יקום לא נלך לגינה וכדו'.

שאלה בחושן משפט לריתחא דאורייתא: אדם קנה רכב ורשם על שם חברו בשביל שלא יורידו לו נקודות אם יבצע עבירת תנועה. אותו קונה רכב היה משכיר את הרכב להרבה אנשים והנה יום בהיר לאותו אדם שהרכב רשום על שמו בתור טובה שהוא עשה בשביל הקונה מגיעים אליו עשרות דורות תנועה לתשלום. ואמר לו הקונה זה לא מעבירות תנועה שלי אלא של השוכרים ואני לא חייב את זה כלל ומקסימום זה גרמא. מאידך טוען זה שהרכב רשום ע"י שיה עשיתי טובה למה שאני אשלם כעת, והרי הסבירא היא שכשאדם עושה לשני טובה יש אומדן דעת שאם יבואו הפסדים לעושה הטובה אז הנהנה מקבל ע"ע לשלם ואפי' שלא דיברו ע"כ בפירוש. כמובן צריך לדעת מה זה האומדן דעת ומתי זה נאמר? ויש צדדים לכאן ולכאן. מתוך שיח המשפט.

מדור זה יש להימנע מלקרוא בשבת: רעיונות ופותרות שנשלחו להדפוס: א. להסרת כתמי חלודה מבגד. לסחוט מעט לימון טבעי על הכתם ולהניח בשמש ישירה על הבגד 10-30 דקות - אם עדיין נשארה החלודה-

מומלץ לימון טבעי+מלח- אך לא להשהות בשמש יותר 10-30 דקות- הבגד עלול להתפורר, ניתן לחזור על הפעולה לפי הצורך. **ב. פתרון לבעיות גידול בראש** נובע הרבה פעמים שזקן שמפו משתמשות, מומלץ לנסות שמפו אחר (לפעמים צריך עדין יותר מפני שנובע מאלרגיה מסוימת ולפעמים צריך חזק יותר מפני שהקיים עדין מידי ולא מנקה מספיק. **ג. ניקוי כתמי זיעה מהכובע:** לגבי כתמים כבובע, שמן זית בכוס לטבול קיסם אוזניים בשמן ולמרוח בהירות על כתמי הזיעה יורד במקום. **עוד פתרון:** לקחת מברשת שיניים נקיה להרטיב עם מים ולשפשף. **עוד פתרון:** להשפירץ חומר לניקוי חלונות על סמרטוט ולהעביר על כתמי הזיעה. **עוד פתרון:** לשפשף עם סמרטוט הטבול בחומץ. **ד. לגבי פחדים של ילדים להישאר לבד בחדר וכדו'.** יש המון אנשים מומחים בתחום סוג של פסיכולוגים, זה לא דבר יקר בכלל אך זה חשוב מאוד ללכת למומחים ולא כדאי להתעכב עם זה. **עוד שלחו בזה:** יש סגולה לקחת סכין לעטוף אותה ולשים אותה מתחת המטה של הילד והפחדים יפסיקו **ה. כתמי דם מבגדים** משפשפים עם סבון כלים של פיירי. **ו. ניקוי זכוכיות של נרות** יש לשים בתוך מים חמים עם כמה כפיות אבקת כביסה משרים כעשרים דקות משפשפים קצת ויוצא חדש אפשר גם להוסיף סנו אוקסיגן. **ז. לניקוי כתמי ארטליין:** משרים את מקום הכתם באלכוהול. **ח. כדי לנקד איזה מילה במחשב ישנה אפשרות פשוטה וקלה:** עומדים על האות שאותה רוצים לנקד ולוחצים על ALT ימני (הנמצא בצד ימין של המקלדת). לניקוד קמץ- לוחצים על ALT "ק" צירה= ALT "צ" וכן הלאה. עצה טובה: לנסות את ALT עם כל האותיות וכך לדעת גם את הניקודים המורכבים יותר. -למשל הניקוד ך נמצא על המקש העומד לשישה הרגליים המרובעות. **ט. להסרת כתמי חלודה מבגדים:** יש בחנויות של חומרי עבודה ובניה וכדומה חומר (נוזל בבקבוק) להסרת כתמי חלודה מבגדים. מטפטפים על מקום הכתם. החומר מתערב עם החלודה והכתם נעלם אחרי כמה רגעים. לאחר מכן שוטפים במים, כך לא הורס את הבד. החומר יעיל

הלכות

לזיכרון ע"י שאוכל פירורי הפת. חת"ס ותומר דבורה. **לכן יש לאסוף הפת לפני שזורק המפה החד פעמית בבזיון לאשפה.** ובמשנ"ב שם סק"י כתב את **האופנים שהותר לאבד את הפת:** א. פרורים שאין בהם כזית וכבר לא ראויים או עומדים לאכילה מותר להשליכם לכיור. ובספר וזאת הברכה הביא שיש מהפוסקים שכתבו שלא ישלך לכיור אלא יעטוף יפה ויזרקם לפח. וכתבו הפוסקים שבאופן זה שרי אפי' יותר מכזית כשלא עומד לאכילה. וברור שכשהעלה עובש וכדו' שרי. הרב אלישיב ורח"פ שינברג ור"י פישר. **זריקת אוכל אסור,** אולם כשנותנה לפני המסובים לצורך האכילה ועושה זאת ע"י שזורה להם והאוכל מגיע למקום נקי בלי שנמנע וכדו' רבים

חידות.

רצוף המתחילים באותם 5 מילים: **תשובות: א. ראה (לא יב) ויקרא (לא ד) ויצא (כח י) וילך (כט א) ויגש (כט י) דברים (כט יט) וישב (כט יב) בא (ל ג) וישלח (לא ד) כי תבוא (ל לג). ב. אף (ל ב) בטן (ל ב) ברכי (ל ג) פני (ל מ) לב (לא כ) כפי (לא מב) ראשו (כחי ב) רגליו (כט א) = עין (ל א) עצמי ובשרי (כט יב) רחמיה (כט לא) תוף (לא כז). ג. לבן אחי אמו (כט י) מלא שבע זאת (כט כז) ואת צאן אחי לבן אמו (כט י) אשר אתה שכב (כח יג) רחל בתו באה (כט ו). ד. לי גס את זה (כט לג) לי בן על כן (ל ו). ה. סומא: רש"י כח יג. אין לו בן רש"י ל א. עני אליפו לקח את כספו של יעקב ואמר לךו שכעת נחשב כמת. ו. כט לג וכו'. תודה למרצה הגדול רבי יאיר נוסבכר שליט"א שהביא לי בטובו את החומר המצ"ב.**

חידון ידע תורני: א. מתי מברך ברכת המזון עם 5 ברכות: **ב.** מה אסור בחול ומותר בשבת: **תשובות: א.** כששכר רצה או יעלה ויבוא ונוכר לפני הטוב והמטיב מברך ברכה. **ב.** האומר הריני נזיר ביום שכן דוד בא אסור בחול ומותר בשבת משום שאין בן דוד מגיע בשבת.

חידון משמעותי מילים לפרשת ויצא

ח' משמעויות למילה פגע. פגע - התפלל. "ויפגע במקום" רש"י: לשון תפילה (בראשית כח יא). **פגע - חנה.** "ויפגע במקום" שפתי חכמים: לשון חנייה (שם). **פגע - בא.** "ויפגעו בו מלאכי אלוקים" רש"י: באו לקראתו (בראשית לב ב). **פגע - ביקש.** "ופגעו לי בעפרון בן צוחר" רש"י: לשון בקשה (בראשית כג ח). **פגע - פגש.** "כי תפגע שור אויבך" (שמות כג ד). "פגעים אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד" (אבות ו ט). "בההוא קרן דפגע ברישא" (יומא נח: פ). **פגע - מכת מוות.** "ופגע יקרה את כלם" מצודות: מכת מוות (חל טל יט א). "קנאים פוגעים בו" (סנהדרין פ"ט מ"ו). **פגע - נזק:** פגעי הטכנולוגיה, פגעי מזג האוויר. **פגע - העליב.** נפגע עד עמקי נשמתו.

בכל ענייני העלון, וכן להשיג את העלון 'המלא' במיל או בכתב יותר גדול

אפשר לפנות למיל: 456alon@gmail.com

יש לדייק במייל ולכתוב קודם 456 ואח"כ alon@gmail.com או לטל: 0527633431 לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 036180383

מדשן ביתך

גליון
מס' 383

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

ויצא
תשפ"ג

עמוד העבודה. כל מי שראה אותו קיבל יראת שמים. כשהוא היה יוצא מהמקום - בוודאי שזה עשה רושם. אין יותר על מי להסתכל כדי לרכוש יראת שמים. אבל יעקב אבינו היה "איש תם יושב אהלים". כל היום יושב בבית המדרש ליד הסטנדר. מי מכיר אותו. מי יודע עליו? מה הוא תרם לחברה? איזו השפעה יש לו על העיר? מי יודע מתי הוא כאן ומתי הוא יצא מכאן? איזה רושם עושה יציאה של אדם כזה? באה וחדשה: "ויצא יעקב", להגיד שגם יציאתו של יעקב עשתה רושם! כל עוד יעקב נמצא בעיר ולומד תורה בבית המדרש, זה מקרין אווירה של קדושה על כל העיר, ועם יציאתו מהעיר, תושבי באר שבע הרגישו שאווירת הקדושה שהיתה בעיר פחתה והלכה עם יציאתו של יעקב ממנה.

"וילך חרנה" (כ"ח - י')

שואל רבי חיים מוואלווין, למה התורה כתבה "וילך חרנה", ולא בקיצור ויצא יעקב מבאר שבע לחרן? ומתכן, כתוב במדרש [תנחומא ג'], שעל יציאת יעקב נאמר הפסוק "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכך" [תהילים צ"א י"א] ומדוע דווקא את הברכה הזאת - כי כל היוצא לדרך, יש לו שם קדוש המלווה אותו, והוא השם "יוה"ך", ואילו הן סופי תיבות של "כי מלאכיו יצוה לך", והברכה היא שיזכה לליווי של הקב"ה. והוסיף, שהגר"א מוילנא הביא, כי מה שקבעו חז"ל "אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה" [ברכות ל"א], זה דווקא מתוך הלכה פסוקה. ולכן הגאון היה נוהג לומר לאנשים שנפרדו ממנו, הלכה פסוקה היא, "יחיד ורבים הלכה כרבים". ומדוע דווקא הלכה זו? כי ראשי התיבות עולים כשם הקדוש יוה"ך. ולפי"ז מובן היטב למה כתוב "וילך חרנה", שאותיות ויך שבתבת וילך מיותרות, והאות ל' אינה מיותרת, שהרי בין כה וכה היה צריך לכתוב לחרן, ואילו האות ה' של חרנה שוב מיותרת, וביחד כולם יוה"ך - השם שמלווה לצדיק בדרכו, ואת זה רצה הפסוק לרמוז לנו "וילך חרנה", שאמנם נתקיימו ברכת אמו, והשם הקדוש ליווהו בדרכו.

"ויצא יעקב וילך" (כ"ח - י')

שאלת השאלה, מצאנו בסוף הפרשה הקודמת שרבקה מצווה את יעקב "ועתה בני וכו' וקום ברח לך אל לבן אחי" - לברוח אל לבן, וכך גם לשון הנביא: ויברח יעקב שדה ארם. ואילו כשהתורה מתארת לנו את השתלשלות הדברים, הלשון ויצא יעקב - ולא ויברח, וילך - ולא וירץ?

אומר ה"שפת אמת" מגור זיע"א, מלמד אותנו יעקב אבינו יסוד נפלא, גם שהסכנה היא ממשית, והוא נאלץ לברוח לא מאבדים את יישוב הדעת, למה? כי כל הליכתו היא בגדר השתדלות גרידא, ואם כן אין לו צורך לרוץ, יכול הוא ללכת במתינות וביטחון כי אם לא נגזר הדין מלמעלה, אף אחד לא יוכל לעשות לו כלום, ועד כמה שנגזר עליו חלילה, לא תעזור לו מנוסתו.

"ויצא יעקב" (כ"ח - י')

יש שהוא הולך אצל זיווגו, ויש שזיווגו בא אצלו. יצחק, זיווגו בא אצלו "וירא והנה גמלים באים" [בראשית כ"ד ס"ג], יעקב, הלך אצל זיווגו, דכתיב "ויצא יעקב". [בר"ס ח - ג]

יעקב אבינו יוצא מבאר שבע לחרן כדי למצוא אשה, אביו לעומת זאת, לא היה צריך ללכת, הביאו את האשה אליו, כי הכל נעשה בהשגחה פרטית, ומציאת הזיווג אצל כל אדם "קריעת ים סוף" הפרטית של כל אחד היא לפי מה שנגזר עליו מהשמים.

"ויצא יעקב מבאר שבע" (כ"ח - י')

יצא משם, פנה וזוה הודה פנה הדרה. [רש"י]

בספר "לקח טוב" כתב רמזי יפה. "ויצא יעקב מבאר שבע", אם מוציאים את הגימטריה של יעקב שהיא 182 מהגימטריה של באר שבע שהיא 575, התוצאה תהיה 393, שהיא הגימטריה של "פנה וזה הודה והדרה" 393.

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כ"ח - י')

לא היה צריך לכתוב אלא וילך חרנה, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם. שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה הוא וזוה הוא הדרה. יצא משם, פנה וזוה פנה הודה פנה הדרה. [רש"י]

ידועה השאלה מדוע דווקא יציאתו של יעקב עשתה רושם ואילו ביציאתם של אברהם ויצחק לא כתוב שיציאתם עשתה רושם? מתוך ה"כלי יקר", שיש חידוש מיוחד ביציאתו של יעקב. - כאשר יצא אברהם ושרה, או יצחק ורבקה, ודאי שיציאתם עשתה רושם שהרי לא השאירו במקומותיהם צדיקים כדוגמתם, ולכן לא היו צריכים להדגיש זאת, כי ברור שזה השאיר רושם. אבל כשיעקב יצא, שנשארו בעיר עוד צדיקים, שהרי יצחק ורבקה נשארו בביתם. באה התורה ללמד, שאינה דומה עיר שיש בה שני צדיקים, לעיר שיש בה שלשה צדיקים, ואפילו שנשארו שניים, עדיין יציאת צדיק עושה רושם, וירד מהודה ומהדרה.

ה"חתם סופר" מתוך, אצל אברהם שהיה גר בין עובדי עבודה זרה, והם לא הרגישו כשאברהם גר אצלם, ויציאתו לא עשתה עליהם רושם. משא"כ יעקב שהשאיר את יצחק ורבקה, עליהם יציאתו עשתה רושם.

בספר "דורש טוב" הביא את הסברו הנפלא של רבי מאיר צימרוט. לאברהם אבינו היה בית הכנסת אורחים. מי שהיה נכנס לאהלו היה זוכה לסעודה דשנה, ובסיומה היה מברך את הבורא. כשאברהם יצא מהמקום - מפעל הכנסת האורחים נסגר. כולם הרגישו בדבר. מילתא דפשיטא הוא שיציאתו עשתה רושם. פתאום אין מקום לאורחים בו יכולים הם לאכול וללון. יצחק אבינו היה

על בסיס רעיון זה מביא החיד"א ביאור בשם מהר"ם הכהן מדוע כתוב "ויצא וילך", כי בתחילה חשב יעקב "ויצא" ללכת מיד לחרן שם חיכה לו זיווגו והיה בידו כסף ורכוש למחיה ויכול היה מיד להתחתן, שהרי כתוב בגמ' בקידושין [כ"ה:], שאדם שיש לו פרנסה ישא אשה ואח"כ ילמד תורה, אבל בדרך פגש אותו אליפז ורצה להרוג אותו, ויעקב התפשר איתו שיקח ממנו את כל רכושו, ומעכשיו הוא עני וחשוב כמות, ואז גם השתנה דינו - ילמד תורה ואח"כ ישא אשה, והלך ללמוד בבית שם ועבר. ורק אח"כ "וילך" לחרן.

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כ"ה - י')

כתוב בפרקי דרבי אליעזר, כשיעקב אבינו יצא מבאר שבע, הלכה לפניו הבאר כמו אצל בני ישראל במדבר. כשהגיע להר המוריה, אמר לו הקב"ה, אוכל ומים יש לך, תאכל ותשתה ותשכב לישון. אמר יעקב, אבל הערב עוד לא ירד, מיד שקעה לו השמש. (מביא זאת הרמב"ן בפסוק י"ז).

אומר ה"חתם סופר", דבר זה רמזו במילים "ויצא יעקב מבאר", סופי תיבות באר, רמז שהבאר הלכה לפניו. ובנוסף, "ויצא יעקב מבאר", סופי תיבות אבר. וגם, "יעקב מבאר שבע", סופי תיבות ערב. ורמזו בזה שיעקב תיקן תפילת ערבית כנגד אברים ופדרים שהיו מקריבים לאחר קרבן התמיד של בין הערבים.

"ויפגע במקום" (כ"ה - י"א)

שקפצה לו הדרך. [רש"י]

יעקב רק נתן דעתו לחזור וכבר קפצה לו הדרך. אומר הרב דסלר, מחשבה טובה אחת, וכבר יש שפע של סיעתא דשמיא. שכן הנהגת הבורא עם בראיו, פתחו לי פתח כחודה של מחט [מד"ר שיה"ר ה'], מעט רצון והחלטה, אז יפתח לו הקב"ה פתח כפתחו של אולם שלא ייסגר לעולם.

המשגיח של פוניבז' היה אומר, עד כמה עמוקה מידת הדין. כל עתידו של עם ישראל, היה תלוי בחלום של יעקב באותו מקום מקודש, ואעפ"כ אם הוא לא היה נותן דעתו להתפלל, לא היו מעכבים אותו מהשמים. - שאם הוא עצמו לא פותח את הפתח הקטן, זה הקטן כחודה של מחט, לא תבוא כל סיעתא דשמיא.

וה"אמרי אמת" מגור מסביר מה שתפסו חז"ל בלשונם פתח כפתחו של אולם - מה זה האולם. ומבאר, המשנה במידות [ב' ג'] אומרת, כל הפתחים שהיו בבית המקדש היו להם דלתות חוץ מהאולם, שתמיד היה פתוח. וזה מה שרמזו חז"ל, אם יהיה לאדם רק רצון מעט לשוב אל ה', וזה כפתחו של מחט, ייפתח לו פתח של אולם שלא ייסגר לעולם.

"ויפגע במקום" (כ"ה - י"א)

שקפצה לו הדרך. [רש"י]

פעמיים מופיעה קפיצת הדרך, אצל יעקב כשהלך לישא אשה, ואצל אליעזר עבד אברהם כשחיפש אשה ליצחק. מכאן, מעשה אבות סימן לבנים, שכשמוגיעים הילדים לשידוכים, ובדרך הטבע אין אפשרות לסייע להם, אין סיכוי לקניית דירה, ולא יודעים מה לעשות, וקשה לעשות את הצעד הראשון, צריכים לבטוח בהקב"ה, ויהיה להם קפיצת הדרך.

צריך לבאר מדוע כפלה התורה בלשונה ויצא - וילך, אומר ה"בית הלוי", כאשר אדם הולך ממקום למקום, להליכתו יכולות להיות שתי סיבות, או שהוא מעוניין לעזוב את מקומו או שהוא מעוניין להגיע אל יעד חדש. כשיעקב יצא מבאר שבע ללכת לחרן, זה גם בגלל שרצה לעזוב את מקומו כמצוות אמו שהזהירה אותו שעשיו רוצה להרוג אותו. וגם שרצה להגיע אל חרן כי אביו ציווה עליו ללכת לחרן כדי למצוא את זיווגו, וא"כ מטרת יציאתו היא גם יציאתו מבאר שבע וגם ביאתו לפדן ארם, ולכן כפל הכתוב גם ויצא וגם וילך. וזה גם הפירוש בסוף הפרשה הקודמת, "וישמע יעקב אל אביו ואל אמו", ששמע גם לבקשת אמו לעזוב את המקום וגם לבקשת אביו ללכת לחרן.

רבי משה וויס, מו"צ בעיר גרודק שבגליציה ביאר, הרי כשיעקב יצא מבאר שבע, הוא ברח מעשיו וחילולתיו. מה עשה, הלך והתחבא, והאנשים חשבו היכן יעקב? מן הסתם הלך לפדן ארם. ואמנם, מיד אחרי זה התורה מספרת לנו שעשיו קם ולקח את מחלת בת ישמעאל, ובוודאי הזמין את כל אוהביו וחבר מרעיו לחתונתו, ויעקב ידע שבחתונה של גויים שותים ומשתכרים, ולכן בזמן הזה המשיך לברוח. ולכן בתחילה "ויצא יעקב" רק יצא והתחבא, ורק אח"כ וילך, ובזה מובן גם הסמיכות של נישואי עשיו עם מחלת בת ישמעאל ל"ויצא יעקב".

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כ"ה - י')

בגמרא בקידושין [כ"ט] נחלקו בשאלה, האם מתחילה ישא אשה ורק אח"כ ילמד תורה, או שמא קודם כל ילמד תורה ורק אח"כ ישא אשה, והגמ' מבארת לא פליגי, הא לן והא להו - כלומר - בני ארץ ישראל (לן) שמצבם לא מאפשר להם ללמוד לאחר החתונה, ידחו את החתונה, אבל בני בבל (להו) שמצבם מאפשר להם להמשיך ללמוד אחרי החתונה, יכולים לשאת אשה ואח"כ ללמוד תורה.

החיד"א מבאר על פי גמרא זאת ביאור נפלא. הגמ' בפסחים [ק"ג] אומרת, שלושה דברים אמר ר' יוחנן משום אנשי ירושלים, ואחד מהם, כשאתה יוצא למלחמה, אל תצא בראשונה אלא תצא באחרונה כדי שתיכנס בראשונה. אומר רש"י, כשאתה יוצא למלחמה, אל תתייצב בחזית, אלא צא בסוף, שאם יצטרכו לברוח - תברח הראשון. שואל המהרש"א, הלא העצה הזאת אינה מיועדת לכולם, כי אם כולם יעשו עצה זו, מי יישאר בחזית. ויוחן מזה קשה, למה נאמר דין זה בשם אנשי ירושלים. ומתוך, ר' יוחנן לא הביא את דבריו בשם אנשי ירושלים כדי ללמד את האנשים איך מתחמקים ממלחמה, אלא כך היא הכוונה. המצווה הראשונה בתורה היא "פרו ורבו" - לישא אשה. המצווה האחרונה היא "כתבו לכם את דברי התורה הזאת" - ללמוד תורה. כשהאדם יוצא להילחם ביצר הרע, ציידו אותו חז"ל בשתי עצות, האחת להתחתן צעיר, והשנייה ללמוד תורה. וזה הפשט, אמר ר' יוחנן, כשאתה יוצא למלחמה, מלחמת היצר, אל תצא בראשונה - ב"פרו ורבו", אלא באחרונה - בתלמוד תורה. והוא אומר זאת משום אנשי ירושלים, כי בירושלים לא יכלו ללמוד לאחר החתונה, וממילא למדו לפני החתונה. ואם אתה חושש מה יהיה עם השידוך, אל תחשוש, כי אם "תצא באחרונה", כלומר תלמד תורה ותהיה ת"ח, הרי שתיכנס בראשונה, כלומר, יהיו עליך הרבה קופצים.

רבי אהרן לייב שטיינמן זצ"ל אמר לרב יוסף פוגל מרכסים ששמע בשם רבי אלחנן וסרמן הי"ד שכמו שנאמר לגבי הוצאות שבת ויו"ט (ר"ה ט"ז) "לזו עלי ואני פורע", כך גם לגבי הוצאות נישואי הילדים הקב"ה מחזיר. (הר"ד בעלון פרי חיים י"ג סיון תשע"ד)

"ויפגע במקום" (כ"ח - י"א)

למדנו שתיקן תפילת ערבית. [רש"י]

כתב בספר **"מנוורת המאור"** [אלקוה ח"ב - פ"ג מ"ג]: "ויקץ יעקב משנתו ויאמר", סופי תיבות צבור, מלמד שיעקב התפלל בציבור של מלאכי השרת. ועיין בבעל הטורים שכתב, מכאן שאין תפילתו של אדם נשמעת אלא בציבור.

"ויפגע במקום" (כ"ח - י"א)

למדנו שתיקן תפילת ערבית. [רש"י]

מקור דברי רש"י הם בגמ' בברכות (כ"ז), יעקב תיקן תפילת ערבית, שנאמר **"ויפגע במקום"**, ואין פגיעה אלא תפילה, והגמ' שם אומרת, כי תפילת ערבית רשות. ולכאורה לא מובן, יעקב בחר האבות תיקן תפילת ערבית, ולמה דווקא אצלו התפילה היא רשות. מתוך ה"פרדס יוסף", יעקב כלל לא רצה לתקן תפילת ערבית, והוא בעצם רצה להתפלל מנחה, שזו התפילה של אביו, אלא שפתאום שקעה לו החמה והגיע הלילה, וממילא הפכה תפילתו לתפילת ערבית, ולכן תפילת ערבית היא רק רשות ואנו קיבלנוה כחובה.

ב"תורת חיים" על מסכת חולין [צ"א. ד"ה מיד בא השמש] כתב בענין זה חידוש נפלא, וזו לשונו: "נראה דהיינו הא דתיקן יעקב תפילת ערבית באותה שעה, כמו שאמרו חז"ל, ולא תיקנה קודם לכן, דשמא נאנס אז ולא התפלל מנחה, לפי ששקעה עליו החמה פתאום שלא בעונתה, וקיימא לן מי שנאנס ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים, הראשונה לשם חובה והשנייה לתשלומין, לכן עמד הוא ותיקן אז תפילת ערבית, והתפלל אותה שתים".

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" (כ"ח - י"א)

עשאן כמין מרוב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות [רש"י]

שואל ה"כתב סופר", מדוע יעקב פחד דווקא מחיות רעות? ומתוך, יעקב תבע מעשיו שישבע לו, ועשיו עבר על שבועתו, בזה שרצה להרוג אותו בגלל שלקח ממנו את הבכורה. והגמ' בשבועות [ל"א]: אומרת, שהשבועה חלה על שניהם, גם על הנשבע וגם על המשביע. ובמסכת אבות (ה' - ט') כתוב, חיה רעה באה לעולם על שבועת שווא, ולכן פחד מחיות רעות.

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" (כ"ח - י"א)

עשאן כמין מרוב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות. [רש"י]

יעקב לא בנה חומה נגד החיות הרעות, הוא הקיף רק את ראשו באבנים, אבל מצד גופו ורגליו היו יכולים לבוא ולתקוף אותו, אומר הסבא מקלם, רואים מכאן יסוד חשוב בהשתדלות, הנהגת האדם, פרנסתו ושמירת חייו, הכל בדרך נס, וכל ההשתדלות שישתדל האדם, אין בה ולא כלום, אלא שנגזרה גזירה על האדם שצריך להשתדל השתדלות מועטת מצידו, ולדעת כי רק בסייעתא דשמיא אפשר להצלחה. זאת היתה הנהגת יעקב אבינו, שאמנם הוא "השתדל", אבל רק באופן כזה שהוא רק לצאת ידי חובת "השתדלות".

"וישם מראשותיו" (כ"ח - י"א)

"עשאן כמין מרוב סביב לראשו וכו' מיד עשאן הקב"ה אבן אחת". [רש"י] שואל רבי חיים סולובייצ'יק בנו של הרב מברסק, אם כבר נעשה נס והתחברו כל האבנים לאבן גדולה שהוא דבר שאינו בגדר הטבע, מדוע לא יכל להתהוות נס שכל האבנים יהפכו לכרית נוחה עליו יונח ראשו של הצדיק? ומתוך, הנס נוצר בעקבות המחלוקת שהתעוררה בין האבנים שכל אחת טענה עלי ניח צדיק' וממחלוקת לא יכול לצמוח דבר חיובי כמו כרית נוחה... המקסימום שיכול לצמוח ממחלוקת זה "א גרויסע שטיין..." (אבן גדולה).

הוסיף רבי יהודה ויסנשטרן [הופיע במוסף שב"ק של יתר נאמן], שמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אם נתבונן הרי המחלוקת פרצה בין האבנים לא לשם תועלתו של יעקב אבינו, אלא למען תועלת כל אחת מהאבנים שרצתה לזכות במצווה. סיים מרן הגרי"ש - אבל אם הייתה מטרתם אך ורק למען יעקב אבינו, ולא למען עצמן, הייתה אפילו שמיכה יכולה להיווצר מהמריבה שלהם - ולא רק כרית מאבן!...

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" (כ"ח - י"א)

התחילו מריבות זו את זו זאת אומרת עלי ניח צדיק את ראשו וכו' מיד עשאן הקב"ה אבן אחת וכו'. [רש"י]

במדרש [בר"ר ס"ח - י"א] מובא מחלוקת כמה אבנים לקח. רבי יהודה אומר שתים עשרה אבנים לקח, רבי נחמיה אמר שלש אבנים לקח, רבנן אמרי מיעוט אבנים שתים. הסביר רבי יחזקאל אברמסקי, לדעת רבי נחמיה שלקח שלש אבנים, לא היו אלה אבנים סתם שייגנו עליו מפני חיות רעות, אלא באו לרמוז על שלושת האבות הקדושים, שהם אבני היסוד שעליהן הושתת כל העולם. אברהם היה עמוד החסד, יצחק עבוד העבודה, ויעקב עמוד התורה.

לפי ביאור זה יובנו דברי חז"ל שהביא רש"י, שהתחילו האבנים לריב זו עם זו, כל אחת ביקשה עלי ניח צדיק את ראשו. האבנים, שהם הרמז לשלושת האבות "התחילו לריב" מי מבין שלושת היסודות הוא ה"ראש", הגדול והחשוב מכולם, ובו צריך להתמקד בעבודתו. אברהם טען שהחסד הוא העיקר, יצחק טען שעמוד העבודה והיראה היא העיקר, ויעקב טען, עמוד התורה היא העיקר. מה עשה הקב"ה? מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, צירף את שלושת האבנים יחד, ואמר, מי שרצה להיות מושלם, מוכרח להשלים את עצמו בשלושת היסודות כאחד: תורה עבודה, גמילות חסדים. מי שיעסוק רק באחת מהיסודות הללו, לא יוכל להיות מושלם בעבודתו. ומספרת התורה "וישכם יעקב בבוקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וכו' ויצוק שמן על ראשה", ומה נעשה איתה? "והאבן הזאת אשר שמת מצבה יהיה בית אלוקים", ללמדנו, כי הרוצה להקים בית להקב"ה וששכנתו תשרה עליו, צריך להיות מושלם בשלושת הדברים שהיו טמונים באותה אבן, תורה, עבודה וגמילות חסדים.

יסוד נוסף רואים באיחוד האבנים, כי לכאורה יש לשאול, מה הרוויחו בזה, הרי יעקב ישן על קצה אחת ועל השאר לא, ותחזור טענתם? אלא מכאן אנו רואים, שאם יש אחדות, אין קנאה וטענות, וכל אחד שמח בשמחת חברו, כבר אין לאף אחד טענות...

פעם הגיע המושל הטורקי לבקר את רבה של ירושלים, רבי יוסף חיים זונגפלד, וכיבדו לשבת. כיסאותיו היו עשויים מרשת קשה, ומפאת כובדו של המושל, נקראה הרשת ונשבר הכסא והמושל נפל ארצה. פייסו הגר"ח ואמר לו, אצל

יעקב כתוב שכל אבן רצתה ש"עלי יניח צדיק את ראשו" ונהיו אבן אחת, וכך גם כאן, כל החורים ברשת רצו שהמושל יישב עליהם ונהיה לחור אחד גדול. נהנה המושל ונתפיים.

"ויקח מאבני המקום וכו' וישכב במקום ההוא" (כ"ח - י"א)

לשון מעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים שימש בבית עבר, לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה. [רש"י]

בספר **"אבן שלמה"** לרבי שלמה זלמן ערנרייך שואל, יעקב אבינו בחיר האבות עלה ונתעלה במשך ארבע עשרה שנה כשהיה בשיבתם של "שם ועבר", והתורה מעידה **"וישכב במקום ההוא"**, שבישיבתם של שם ועבר מנע עצמו משינה ועסק בתורה, איך יתכן שדווקא כאן לאחר שישן הגיע לדרגה גבוהה של נבואה ובו הוא רואה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, לכאורה התגלות זו היתה צריכה להיות בשעה שעוסק בתורה? ומתריץ, ישנם שתי סוגי שינה, יש אדם שאכל ושבוע ודשן, ולאחר מכן שוקע בשינה עמוקה, ודאי ששינה זו לא תרומם אותו. אך ישנה שינה המגיעה אחר יום שלם של עבודת ה' והתמדה בלימוד עד כלות הנפש, כאשר הוא הולך לישון, כל כוונתו שלמחרת יוכל שוב לשבת וללמוד בהתמדה, ולכן לפני שהוא הולך לישון הוא מברך ברכת המפיל ומתוודה על חטאיו והולך לישון כדי לקום בבוקר ולקיים את הסעיף הראשון בשולחן ערוך **"יתגבר כארי..."**. אדם זה, השינה היא גם חלק מעבודת הקודש שלו, ואצלו השינה אכן מרוממת אותו ומביאה אותו עד לדרגת נבואה ממש.

"ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" (כ"ח - י"ב)

כתב **"בעל הטורים"** **"סולם"** בגימטריה ממון, מבאר בספר **"תורי זהב"** בשם **"הבעל שם טוב"**, יעקב אבינו ראה בחלומו סולם הניצב ארצה, וראשו מגיע השמימה. כך גם הממון, שגללו אפשר להגיע לגאווה ולחטא ולרדת עד שאול תחתית, אך אם האדם יודע לפעול נכון בממונו, הוא יכול להעפיל השמימה... רבי מאיר מפרימישלאן היה אומר, רבש"ע, יהודים רבים מתפללים שיזכו לעושר ולפרנסה ברווח, לשם מה הם צריכים להתעשר, מטרתם היא לשם מצווה, כגון תפילין, ציצית, שבת וחינוך הילדים, שכדי לקיימם צריך כסף. מוסיף **"תורי זהב"**, גם עוני גימטריה 136, מכאן ש"סולם" בגימטריה זה גם ממון וגם עוני, שגם העושר וגם העוני הוא ניסיון עבור האדם. וכמו שבניסיון העושר אפשר להעפיל לשמים, כך גם אפשר להעפיל לשמים עם ניסיון העוני.

"ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" (כ"ח - י"ב)

"אמרי אמת" שאל פעם את בנו **"פני מנחם"** בילדותו, אם יעקב ראה את מלאכי השרת עולים ויורדים בסולם, מדוע לא טיפס גם הוא בסולם? חייך **"פני מנחם"**, אבא, זה היה רק חלום. אך הוסיף האב להקשות, א"כ היה צריך לחלום שהוא עצמו עולה לשמים ולא שהמלאכים עולים? ענה הבן בשניות, מיד אחר כך כתוב **"והנה ה' ניצב עליו"**, אם הקב"ה לידו, מה לו לטפס לחפשו במקום אחר?...

"והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" (כ"ח - י"ב)

האדם דומה לסולם, כשם שאין נשאים לעמוד על מדרגה אחת, רק יורדים למטה או עולים למעלה, כך הוא האדם, אין הוא עומד על מדרגה אחת, או

עולה או יורד. אומר **"הפני חיים"**, הכל תלוי באדם עצמו, זהו שכתוב **"עולים ויורדים בו"** - בו זה תלוי.

רבי אברהם זלמנס היה אומר, שהדרך שהאדם צריך לדבוק בה, היא כמו הסולם. כשם שהסולם צריך לשלבים, וגם מקום גבוה שהסולם ישען עליו, כך גם האדם בהתעלותו זקוק לגדרים ולסייגים, והם המדרגות, וגם צריך מקום גבוה להישען עליו, שיהיה רב עומד על גביו שידירכו איך לעלות ולהחזיקו שלא יפול, שלא יהסס ויפחד ממה שלועגים לו אותם אנשים נמוכים. אלא ששיאיותיו יהיו למעלה, ועל זה הוא ישען. ואם בדרך טיפוסו יתקל בקשיים, בקוצר נשימה, שלא יתפעל, כי הוא הרי בדרך עליה.

רבי דוד בודניק, מגדולי תלמידי הסבא מנובהרדוק, היה אומר, שאדם עם שאיפות, צריך תמיד לראות את סולמו הפרטי, וצריך להתבונן על ארבע פרטים. א'. תמיד יסתכל למטה גם אם ראשו בשמים. ב'. גם אם הוא ניצב על הארץ, תביט תמיד למעלה. ג'. כשאתה עולה, תשים תמיד לב לעלויות שלך על אף שאתה בעלייתך רואה גם את המורדות שמתחתך, וכמאמר החכם, ראיתי בני עלייה והם ירדו לשאול תחתית. ד'. לראות ראיות כאלו שמזעזעות את האדם הפשוט, אבל מרחיבות את ליבו של האדם השלם. כי כשהאדם מגיע לפסגה, הוא רואה דברים שמלמטה הוא לא היה רואה אותם, ושם למעלה הוא שואף אוויר פסגות, ורואה כמה קטנים הם האנשים שנשארו למטה...

עוד יש מבארים כי ההבדל בין סולם למדרגות, שבסולם אי אפשר לעלות שני שלבים בבת אחת, ובמדרגות אפשר לדלג ולטפס על כמה מדרגות. והחלום של יעקב בא ללמדנו, שברוחניות סוד ההצלחה הוא לא בדילוגים, אלא בעלייה מסודרת משלב לשלב.

ועוד, כאשר יורדים במדרגות, הראש פונה כלפי מטה, אבל בסולם כאשר יורדים בו, הראש נמצא כלפי מעלה. ללמדך, שגם אם אתה בירידה ובהדרגות, תוכל תמיד להסתכל כלפי מעלה ולדעת שהקב"ה שומר עליך מלמעלה.

"סולם מוצב ארצה" (כ"ח - י"ב)

כידוע, יש מצוה לאכול במוצ"ש סעודת מלווה מלכה, אומר האדמו"ר מרוזין, **"סלם"** ראשי תיבות סעודת לוויית מלכה **"מוצב ארצה"** אנשים מזלזלים בזה. אבל, **"ראשו מגיע השמימה"** - חשובה היא לפניו יתברך. החזון איש התבטא בפני אחד שזלזל בסעודת מלווה מלכה, שיבוא יום והוא יתחרט על זה.

"והנה סולם מוצב ארצה וכו' והנה מלאכי אלוקים וכו' והנה ה' ניצב עליו" (כ"ח - י"ב)

שלושה פעמים מופיע בפסוקים אלו המילה **"והנה"**. א'. **"והנה סולם מוצב ארצה"**. ב'. **"והנה מלאכי אלוקים"**. ג'. **"והנה ה' ניצב עליו"**. מדוע צריך בכל פרט **"והנה"**, אומר **"אור החיים"** הקדוש שהדבר בא לרמז שהיתה פה נבואה ממש, שראה באספקלריה המאירה. **"והנה"** - ולא בדרך חלום. ומוסיף, שהגמ' בברכות אומרת [נ"א] חלום, אחד משישים בנבואה. והתיבה **"והנה"** בגימטריה שישים, ומרמז, שבכל פרט, היו כאן כל שישים החלקים של הנבואה.

"והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו" (כ"ח - י"ב)

"עולים ויורדים" - עולים תחילה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוץ לארץ ללוותו. [רש"י]

לאור ההתעוררות הגדולה בציבור יראי ד'
בדבר המכשולות הגדולות הכרוכות בשימוש במכשירי חשמל
בעידן הדיגיטלי בבית ובמרחב הציבורי
ציבור בני התורה מוזמן להשתתף

בכנס הסברה יחודי

במוצ"ש פרשת ויצא, בשעה 20:30 בביהמ"ד משכנות יעקב
רח' אברהם בן דוד פינת קהילות יעקב בני ברק

בלווי מצגת ותמונות להמחשת נושאים בהשתתפות מרנן ורבנן

ישאו דברים

מרנן גאון ישראל רבי **דב לנדו שליט"א**

המרא דאתרא הגאון רבי **ישראל אולמן שליט"א**

הגאון הגדול רבי **יהודה סילמן שליט"א**

הגאון רבי **מנחם מנדל לובין שליט"א**

הגאון רבי **יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א**

הגאון רבי **יהודה צארום שליט"א**

רבני משמרת השבת

שאלות ותשובות מהקהל עם מומחי משמרת השבת

הזדמנות
להכרת
המציאות
למעשה

יריד מכירות מיוחד

במלאת חמש שנים להסתלקותו של רבינו הקדוש מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל מערכת הפצת הספרים שע"י "קובץ גליונות" במבצעים מיוחדים ומסובסדים לעילוי נשמתו הטהורה

בזאת תבחנו

40 ש"ח | 860 עמודים
השאלות והמבחנים בכל מקצועות התורה מיוחד לחזרה ושינון הלימוד

אדם גדול הוא ושימה במצוות

12 ש"ח | 270 עמודים
ליקוט עובדות המחזקים באהבת תורה ובירא"ש מלווה בתמונות מיוחדות

צדיק כתמר יפרח

40 ש"ח | 440 עמודים
פרקים ממשנתו והנהגתו כפי שנכתבו ע"י נכדו הגר"ג הוניסברג שליט"א

כאיל תערוג

25 ש"ח | 956 עמודים
אסופת עצות והדרכות בתהלכות החיים

אור השחר

30 ש"ח
דרשות, מאמרים, מכתבים שנמסרו במשך עשרים שנה בהיכלי הישיבות

כאיל תערוג

25 ש"ח | 825 עמודים
עובדות והנהגות מגדולי הדורות - דברים שנשמעו מפי מרן זיע"א על גדולי הדורות

שבענו מטובך

40 ש"ח | 220 עמודים
פנינים וחידושים על סדר פרשיות השבת משלחן השבת של רבינו

כאיל תערוג

25 ש"ח | 644 עמודים
עובדות הליכות והלכות בעניי המועדים

תמונת ומראות מחיי מרן ראש הישיבה

30 ש"ח | 265 עמודים
סיפורים ומראות חייו מעל 2.000 תמונות מיוחדות

כשחר אורך

25 ש"ח | 350 עמודים
תשובות אמרים והנהגות

ובוודאי יהיה להם
שמירה מעולה
ויזכו ילדיהם לגדול בדרך התורה והיראה וינצלו מפגעי הזמן,
כי הקב"ה אומר: אם אתה מאיר את נרי
אני מאיר את נרך, אמן ואמן

מתוך ברכת מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
ב"ה גם אני מצטרף **יעקב מאיר שכטור** [על הסכמת הרבנים]

התורה הק' זועקת ומתחננת 36 פעמים "ואהבתם את הגר"
ובשמקרבם את בניו של הקב"ה ודואגים להם - הוא כביכול מקרב אותנו ודואג לנו וזוכים ל-

ישועות למעלה מהטבע מידה כנגד מידה!

הם ללא קרובים. ללא ידידים. ללא מגן ומחסה. ללא קורת גג
האחריות מוטלת עלינו - חייבים לעצור להם את הדמעות

עמוד התפילה
כ"ק מרן אדמו"ר
מתולדות משה שליט"א

יעתיר בכח התפילה

עבור תומכי קופת 'ואהבתם'

בסך של 203 ₪ כמנין גר

שיזכו לפרנסה, נחת מהצאצאים, זיווגים הגונים

וכל מיני רפואות וישועות

ובפרט על הישועה הפרטית אשר זקוקים להם

שיבוא במהרה ובשפע רב במדה כנגד

למסירת שמות לתפילה ולברכה חייגו נעת למוקד 'ואהבתם'

03-313-5000

דוא"ל: y033135000@gmail.com | ניתן לתרום באמצעות "קהילות" ע"ש קופת 'ואהבתם את הגר'